Nikos Kazancakis

ALLAH'IN GARİBİ

İZ YAYINCILIK

2. BASKI

Allah'ın Garibi
NİKOS KAZANCAKİS

Önsöz

Francesco'nun söylediği sözleri, yaktığı işleri bir bir anlatmış değilim, aralarında değiştirdiklerim de var, söylemediği ama söyleyebileceği, yapmadığı ama yapabileceği şeyler eklediğim de oldu; bilgisizlik, küstahlık, ya da saygısızlıktan sanılmasın; Aziz'in hayatını efsânesiyle bağdaştırayım diye, bu hayatı elimden geldiğince özüyle uzlaştırabileyim diye.

Sanatın buna hakkı vardır, sadece bir hak da değil bu, aynı zamanda her şeyi öze bağlamak görevi. Sanat hikâye ile beslenir, onu kurnazca sindirerek efsâneye çevirir.

Gerçekten daha gerçek olan bu hikâyeyi yazarken, kahraman ulu şehit Francesco için duyduğum sevgi, saygı ve hayranlık beni altüst etti.

Nice sayfa gözyaşıyla lekelendi; havada asılı duran bir el vardı, gözümün önünden bir türlü gitmeyen, yarası durmadan yenilenen bir eldi bu; sanki birinin geçirdiği bir çivi bu ele sonsuzca çakılıp duruyordu.

Yazarken, her yanımda azizin görünmeyen varlığını duyuyordum; San Francesco, görevini yapan kişi örneğiydi benim için; bitmez tükenmez amansız bir mücadele ile, en ulu boyun borcumuzu, ahlâktan, gerçekten, güzellikten de üstün bir şey olan, Tanrının bize emanet ettiği maddeyi, özünü değiştirerek ruha çevirme görevini yerine getiren kişi.

NİKOS KAZANCAKİS

Peder Francesco, bugün kalemi ele alıp da senin hayatım ve çağını yazmağa kalkışan naçiz ben, hatırlarsın, ilk karşılaştığımızda zavallı bir dilenciydim, çirkindim, saçım sakalım birbirine girmişti, kaşlarımın kılları enseminkilere karışıyordu. Korku doluydu gözlerim, bön bön bakıyordum; kekeliyordum, kuzular gibi meliyordum; sense, çirkinliğimle, aşağılık durumumla alay ederek, bana 'Leo Kardeş' arslan kardeş demiştin. Ne var ki, hayat hikâyemi anlatınca sana, ağlamağa başladın; kollarınla sımsıkı sarıp, öptün beni, "Leo Kardeş, bağışla beni," dedin "'Arslan' diyerek seni alaya aldığım doğru, ama şimdi gerçekten 'arslan' olduğunu görüyorum; çünkü ancak bir arslan düşebilir peşine, senin düştüğün şeyin."

Manastır manastır, köy köy geziyor, bir çölden ötekine uzanıyor. Tanrıyı arıyordum. Dünya evine girmedim, çoluk çocuk edinmedim, çünkü Tanrıyı arıyordum. Bir elimde ekmek dilimi, ötekinde bir avuç zeytin, açlıktan ölecek gibi olur da yemesini unuturdum, çünkü Tanrıyı arıyordum.

Yürümekten şişmişti ayaklarım, dilimde tüy bitinceye dek aynı soruyu sordum durdum. Sonunda kapı çalıp, ilkin ekmek, derken tatlı bir söz, sonra da kurtuluş dilenmekten usandım. Herkes gülüyordu halime, mecnunun teki deyip, kapı dışarı ediveriyorlardı; böylece, uçurumun kenarına gelinceye dek ittiler beni. Bıkmıştım; küfretmeğe başladım. Ne de olsa ben de insanım, diyordum kendi kendime; yürümek, baş açık, ayak yalın aç karınla dolaşmak... Çaldığım gök kapılarının bir türlü açılmayışı yormuştu beni. Derken; bir gece, umutsuzluğa düşmek üzereyken, Tanrı elimden tuttu; seni de elinden tutmuştu Peder Francesco, tutmuştu da bizi bir araya getirmişti.

Şimdi hücremde oturmuş, minik penceremden bahar bulutlarını seyrediyorum. Aşağılara, manastır avlusuna gökler inmiş; yağmur çiseliyor, burcu burcu kokuyor toprak. Bahçedeki limon ağaçlan çiçek açmış; uzaklardan guguk kuşunun sesi geliyor. Yapraklar gülmede hep: Tanrı yağmur olmuş, dünyaya yağıyor. Ne zevk ya Rabbim! Bu ne mutluluk! Toprak, yağmur, gübre ve limon ağacı kokuları nasıl da karışıp, insan yüreğiyle bir oluyor! Doğrusu, insan topraktır. O da, toprak gibi, sine sine yağan okşayıcı bahar yağmurlarını sever. Sulanan yüreğim çatlayıp açılıyor, bir filiz sürüyor içinden; ve son Peder Francesco, sen ortaya çıkıyorsun.

İçimdeki toprak baştanbaşa çiçeklendi, Peder Francesco. Anılar kaynaşıyor; zaman, çarkını geri çeviriyor; sen önde, ben ürkek adımlarla ardında, yeryüzünde birlikte yol aldığımız o kutsal anlar yeniden canlanıyor. Hatırlar mısın ilk karşılaşmamızı?

Kamım öyle açtı ki o gece, ünlü Assisi kentine girerken sendelemiştim, düşecektim nerdeyse. Ağustostu. Yüce bir ay vardı. Beğendiğim bu soylu kente, Tanrıya şükürler olsun, önceden de gelmiştim; ama şimdi bambaşkaydı. Neydi bu? Ben nerdeydim? Evler, kale, kiliseler, kuleler: havada dönüyorlar, erguvan gök altındaki bembeyaz denizde yüzüp duruyorlardı. Yeni yapılan San Pietro kapısından kente girdiğimde, akşam yemeği vaktiydi. Ay yeni doğmuştu; kıpkırmızı bir dolunay. Kibar, nazik bir güneşti sanki. Kalenin tâ yukarısından, durgun akan çağlıyan Rocca, çan kuleleri ve damlar üzerine dökülüyor; hendekleri sütle dolduruyordu, derken bu hendekler taşıyor, dereler gibi akan, dar, ağaçlıklı yolları kaplıyordu, kentlilerin yüzlerine öyle bir şavk veriyordu ki, hepsinin de Tanrıyı düşündüğünü sanırdınız. Durdum, önümde açılan görüntü alıp götürmüştü beni. Bu Assisi mi? diye soruyor, ikide bir istavroz çıkarıyordum. Bunların, ev, insan, çan kulesi olduğu gerçek miydi, yoksa ölmeden Cennete mi girmiştim? Ellerimi uzattım; ay avuçlarımı doldurdu, bal gibi tatlı, jelatinimsi bir ay. Tanrının rahmetinin dudaklarımda, şakaklarımda gezindiğini duydum... Ve anladım. Çığlık attım. Belliydi; buradan bir azizin geçmiş olduğu apaçıktı. Kokusu sinmişti havaya. Ay ışığı altında avare avare, yılankavi ağaçlıklı yollardan çıkarak San Giorgio'ya ulaştım. Cumartesi gecesiydi, büyük bir kalabalık toplanmıştı. Türküler ve boğuk çığlıklar, mandolin sesleriyle, kızarmış balık, yasemin, gül ve ateşte cızırdayan kebap kokularına karışıyordu. Açlık içimi kemirmeğe başlamıştı.

"Ey, iyi yürekli Hristiyanlar," diye seslenerek törendeki bir topluluğa yanaştım, "bu ünlü Assisi kentinde bana sadaka verecek yok mu? Bütün istediğim, yemek, uyumak, sabahleyin de gitmek." Beni baştan aşağı süzdükten sonra güldüler.

"Ne sandın kendini?" diyerek gülmekten katıldılar. "Yaklaş hele, boyunu poşunu görelim."

"Olur a, İsayımdır," dedim onları ürkütmek için. "Zaman zaman İsa, böyle dilenci kılığında yeryüzünde görünür."

"Sakın bir daha o lâfı ağzına almayasın, yoksa karışmayız bak," dedi biri. "Sana tadımızı kaçırtmak niyetinde değiliz. Haydi bakalım, yollan! Yoksa alimallah hepimiz birden, bir bir ayaklanır da, çarmıha geriveririz seni!"

Bir kahkaha daha koptu; ama aralarında en genci halime acımıştı.

"Pietro Bernardone'nin oğlu Francesco, şu bizim "Eli Açık", o sadaka verir sana. Talihin varmış. Kuyruğunu bacakları arasına kıstırmış, dün Spoleto'dan dönüp geldi. Git bul onu."

Tam o sırada, çirkin, kabasaba, çam yarması bir adam ileri atıldı. Sapsarı yüzü fare suratını andırıyordu, adı Sabbatino idi. Birkaç yıl sonra, Francesco'nun çömezi olduğunda, yeniden karşılaşacaktık kendisiyle; birlikte, yalınayak yeryüzünü tepecektik. Ancak, bu gece, Francesco adını duyunca pis pis sırıtmıştı:

"Atın madalyalarını takıp takıştırıp, tüylerle donanıp Spoleto'ya savaşa gitmesi nedendir sanırsınız? Güya büyük işler peşindeymiş; kendisini şövalye yaptıracakmış da buraya gelip bize meydan okuyacakmış. Ama, Tanrının gözünden ne kaçar ki. Kafasının ortasına yumruğu yer yemez, kabaran horozumuz tüyleri yolunmuş halde dönüp geldi.

Havaya sıçrıyarak ellerini çırptı.

"Bir de türkü düzdük ona/' dedi kıkırdıyarak. "Hazır mısınız çocuklar; haydi, hep bir ağızdan!"

Derken, hep birlikte el çırparak avazları çıktığı kadar şarkı söylemeğe başladılar:

Başım alıp gitti Spoleto’ya, la-la la-la

Palazlanmağa Spoleto'da

Başını alıp gitti Spoleto’ya, tra-tra, tra-tra

Kırpılıp gelmez mi baştanbaşa!

Şarap ve mezeler karşısında içim eziliyordu. Soluk soluğa, bir kapı kenarına dayandım.

"Nerede peki Francesco dediğiniz şu 'Eli Açık', Tanrı ondan razı olsun! Nerdedir, söyleyin de, varıp ayaklarına kapanayım."

"Kentin yukarı mahallesinde," dedi delikanlı. "Bir pencere dibinde dikilmiş, serenat yapıyordur sevgilisine."

Açlıktan bitkin bir halde, dar yollardan ine çıka yürümeğe başladım. Bacalardan duman tütüyordu. Yemek pişiriyorlardı -hepsi de akıllı uslu kişilerdi bunların- yemek kokulan geliyordu burnuma. Bağırsaklarım, kuşların ve farelerin didik didik ettiği üzüm salkımı gibi sarkıyordu. Dayanamaz oldum, başladım küfre: "Şu Tanrının, nereden de düştüm peşine," diye öfkeyle mırıldandım: "Düşmeyeydim, miskin miskin uyuklardım şimdi! Ne zevk olurdu! Kocaman bir has ekmek dilimi, o canım domuz kızartması, arpacık soğanı, defne ve kimyonla bol yağda pişmiş hayvan yahnisi yemek olurdu işim gücüm. Serinlemek için de bir testi Umbria şarabını dikerdim.

Derken beni ısıtacak bir dul aramağa çıkardım: dulun sıcaklığı üstüne tatlı sıcaklık yoktur dünyada derler. Mangal halt etmiştir yanında... Ama gelgelelim şimdi, Tanrı peşinde ne yapacağım ben?"

Isınayım diye elimden geldiğince adımlarımı sıklaştırdım. Birden, içimden bir şey itti beni, yeniden temiz havaya kavuşmak için, baştan çıkmamak, kokulardan ve dullardan kaçmak için koşmağa başladım. Sonunda, ünlü Rocca'ya kalesinin yükseklerine ulaştım. Koca duvarlardan eser kalmamıştı, kapılar kömüre dönmüştü; iki çatlak kuleden başka hiçbir şey yoktu. Otlar çevresine sarılmış, yarık taşlar arasından fışkırıyordu. Halk, birkaç yıl önce artık dayanamaz olmuş, beylerine karşı ayaklanarak bu şahin yuvasına saldırmış, onu yerle bir etmişti. (Biz sıramızı bekleye duralım), kendilerini şaraba veren, tıka basa doyuran bu derebeylerin uğradığı musibetin tadına varmak için, yıkıntıları şöyle bir dolaşmak istedimse de, dondurucu ayaz üşüttü beni. Bir koşu tutturdum aşağı doğru. Evlerde ışıklar sönmüştü, horul horul uyuyordu herkes. Yemişler içmişler zıbarmışlardı. Bu saygı değer yuva sahipleri, aradıkları Tanrıyı bulmuşlardı, tıpkı istedikleri gibi yeryüzündeydi. Kendi boyutlarındaydı bu. Tanrı,

çoluklu çocuklu, karıları olan, hayatın en iyi nimetlerine sahip bir Tanrıydı; bense, mecnun, Assisi sokaklarında yalınayak, karın aç, tir tir titriyerek dolaşıyor, göğün kapılarını yumrukluyor, bir yandan küfrediyor, bir yandan da ısınmak için, tutkuyla Tanrının adını anıp duruyordum.

Gece yarısına doğru, piskoposluk kilisesi dolaylarından gelen gitar ve lavta sesleri duydum. Yavuklularına serenat yapan delikanlılar olacaktı. Aralarından biri türkü söylüyordu. Ayak ucuna basa basa yaklaştım, bir kapı girintisine saklanıp, sırtımı duvara yapıştırdım. Kont Scifi'nin konağı önünde beş altı delikanlı vardı. Aralarında en kısa boylusu, şapkasında uzun bir tüy, kollarını kavuşturmuş duruyordu, başını yukarı kaldırmış, gözlerini kafesli bir pencereye dikmişti. O türkü söylüyor, kendinden geçen çevresindekiler, gitar ve lavtalarıyla ona eşlik ediyorlardı. Ne güzel sesti bu! Ne kadar tatlı, tutku doluydu ya Rabbim! Hem yalvarır, hem buyurur bir havası vardı! Şarkıyı hatırlayamayacağım, gelecek kuşaklar unutmasın diye burada tekrarlayamayacağım; ama, atmacanın kovaladığı bir ak güvercini dile getirdiğini pek iyi hatırlıyorum; delikanlı, koynuna sığınması için güvercini çağırıyordu. Yumuşak, durgun bir sesi vardı, kafesin arkasındaki uyuyan *kızı uyandırmaktan çekiniyordu sanki. Onun uyuyan bedenine değil de, uyanık duran ruhuna söyler gibiydi. Gözlerim yaşla dolmuştu. Altüst olmuştum: bu sesi önceden de işitmiştim, ama nerde; bu tatlılık, bu yakarış, bu buyurur hava? Nerede ve ne zaman duymuştum bu çağrıyı: çığlık atarak peşinde koşan atmacayı, dehşet içinde cıvıldayan güvercini; ve uzaklardan, pek uzaklardan gelen kurtuluşun o tatlı, çağıran sesini?

Gitarlarla lavtalarını omuzlarına atan delikanlılar gitmeğe hazırlandılar.

"Yürü gidelim, Francesco," diye gülerek seslendiler türkü söyleyene. "Ne bekliyorsun? Küçük kontesinin sana gül atacağını mı sanıyorsun? Penceresini açmadı bile, açacağı da yok bu gidişle!"

Ama türkü söyliyen, cevap vermeden ötekilerden daha önce davrandı, köşeyi dönüp, açık meyhanelerinden henüz şarkıların kesilmediği alana doğru inmeğe başladı. Tam bu sırada önüne atıldım. Onu kaybederim diye korkuyordum, çünkü birden ruhumun bir güvercin, atmacanınsa Şeytan olduğunu duymuştum, bu delikanlı sığınacağım bağırdı benim için. Paramparça, lime lime olan hırkamı çıkarıp, üzerinden yürüsün diye ayakları önüne serdim. Bâl gibi, gül gibi, balmumu gibi bir koku çıkıyordu

delikanlının her yanından. Kokladım ve anladım: azizlik kokuşuydu bu. Gümüş bir kemikliği açarsanız, aziz kemiklerinin böyle koktuğunu duyarsınız.

Dönüp, gülümseyerek bana baktı.

"Niçin yaptın bunu?" diye sordu alçak bir sesle.

"Bilmiyorum efendim. Nasıl bilebilirim? Hırkam, kendiliğinden sırtımdan kaydı ve yürümeniz için önünüze serildi."

Kalakalmıştı. Gülümseme uçup gitmişti yüzünden.

"Gökte bir belirti filan mı var yoksa?" diye sordu bana, tedirgin olmuş gibi ileri doğru eğilerek.

"Bilmiyorum, efendim. Ama belirti çok-açlığım, ay, sizin sesiniz. Bana sormayın daha iyi. Yaşlarımı tutamıyorum."

"Belirti çok ha," diye mırıldandı ürkek ürkek bakınarak.

Elini uzattı. Kalın dudakları bana bir şey soracakmış gibi oynadı, ama kararsız kaldı. Yüzü, parlak ay ışığı altında eriyip gitmişti, elleri saydamlaşmıştı. Bir adım ileri atarak yaklaştı bana. Söyleyeceği şeyi işitmek için eğildim, yüzümde alkol kokan soluğunu duydum.

"Öyle bakma bana," dedi fısıldadı öfkeyle. "Sana söyleyecek sözüm yok. Hiçbir sözüm yok!"

Yeniden yürümeğe başladı, adımlarım sıklaştırdı. 'Peşimden gel', der gibi el etti.

Ay ışığı altında, ona baka baka, tırıs tırıs gitmeğe başladım ardından, ipekliler giymişti, kadife şapkasında uzun kırmızı bir tüy vardı, kulağının arkasına da bir karanfil iliştirmişti. Bu adam Tanrı peşinde filan değil, dedim kendi kendime; ruhu, bedeni içinde çamura batmış gibi debelenip duruyor.

Birden acıdım haline. Elimi uzatarak, dirseğine dokundum.

"Kusura bakmayın," dedim, "size bir şey sormak istiyordum da: yiyorsunuz içiyorsunuz, ipekliler kuşanıyor, pencere diplerinde türkü söylüyorsunuz. Hayatınız sonsuz bir eğlence. Eksik hiçbir şeyiniz yok mu kuzum sizin?"

Delikanlı birden döndü, dokunmayayım diye çekiverdi kolunu.

"Yok ya. Eksik hiçbir şeyim yok," diye cevap verdi sinirli sinirli. "Niçin sordun? Soru sorulması hoşuma gitmez."

"Halinize acıdım da," dedim cesareti ele alarak.

Bunun üzerine, delikanlı horgörür bir davranışla başını yukarı kaldırdı.

"Sen mi, sen?"

Güldü, ama hemen sonra, soluk soluğa, yavaşça: "Peki niçin? Niçin acıdın, Allah aşkına?" dedi.

Sustum.

"Söylesene, niçin?" diye sordu yeniden ileri doğru eğilip, gözlerimin içine bakarak. "Kimsin sen, böyle dilenci kılığında? Bu gece yarısı, Asisi sokaklarında beni bulman için biri göndermiş olmalı seni?"

Öfkesi gittikçe artıyordu. "Doğruyu söyle! Kim gönderdi seni?"

Benden cevap alamayınca, yeri tepti:

"Eksik hiçbir şeyim yok! Bana açınılsın değil, özenilsin isterim... Yok işte, eksik hiçbir şeyim yok!"

"Hiçbir şeyin mi?" dedim. "Ya gök?"

Başını eğip sustu. Ama çok geçmeden:

"Gök çok yüksekte benim için. Yeryüzü yetip de artıyor bana; üstelik yakın da!"

"Bize gökten yakın ne var ki? Yeryüzü ayaklarımızın altında, çiğniyoruz, ama gök içimizde."

Ay batmağa başlamıştı; tek tük yıldız vardı gökte; uzaktan uzağa, belli belirsiz, tutku dolu serenat sesleri duyuluyordu; tâ aşağılarda, alan uğultu içindeydi. Bu yaz gecesi havası, güzel kokularla, aşkla doluydu.

"Gök bizim içimizde, delikanlı," diye tekrarladım.

"Nerden biliyorsun?" diye sordu, korku içinde bana bakarak.

"Nice acılar çektim, aç susuz dolaştım ve sonunda öğrendim."

Kolumdan tuttu. "Gel benimle, eve gidelim. Sana yiyecek veririm, yatacak yer bulurum. Ama ne olur göğün sözünü etme bana; senin içindeyse içinde, benimkinde yok."

Gözleri acı çekiyormuş gibi yanıyordu: sesi boğuk çıkmağa başladı.

Meyhanelerin gürlemeğe devam ettiği çarşıya indik. Sarhoş delikanlılar, önünde, küçük kırmızı bir fenerin asılı olduğu, aşağılık evlerden birine girip çıkıyordu. Sebze ve meyva yüklü eşekler köylerden sökün etmeğe başlamıştı. Sofralar kuruluyor, masaların üstüne şarap, konyak ve rom şişeleri diziliyordu. İki cambaz direk dikmeğe, ip germeğe uğraşıyordu. Pazar pazarı hazırlıkları başlamıştı.

İki sarhoş ay ışığı altında Francesco'yu dikizliyordu, kıs kıs gülmeğe başladılar. Biri omzundan gitarını indirdi. Alaylı bakışlarla Francesco'yu süzerek türküsüne başladı:

Yuvam yükseğe kurma boşum

Dal kırılır

Kuş gider elden

Acısı kalır seni yanına

Francesco, başı yere eğik, kıpırdamadan dinledi.

"Haklı," diye fısıldadı, "haklı."

Görgü kurallarına uyup, bir şey dememem gerekirdi, ama ahmaklık edip ağzımı açtım: "Ne kuşu?" diye soracak oldum.

Francesco dönüp bana baktı. Öyle acı doluydu ki bakışları, eline yapışıp öpmekten kendimi alamadım. "Bağışla beni," dedim.

Yüzü tatlılaştı. "Ne kuşu mu? Ben ne bileyim?" Derin derin içini çekti.

"Bilmiyorum, bilmiyorum," diye inledi. "Yeter artık soru sorduğun! Yürü!"

Kaçıp gidecekmişim gibi elimi sımsıkı tutuyordu.

Kaçmak mı? Nasıl, nasıl bırakabilirdim onu? Nereye gidebilirdim ki? O gün bu gün yanından ayrılmadım. Peder Francesco, yıllar yılı aradığım sen miydin? Bunun için mi gelmiştim dünyaya? Ardından gitmek, seni dinlemek için? Kulaklarım vardı, dilim yoktu; ben de dinlemekle yetiniyordum. Kimseye söylemediklerini bana söyledin. Elimi tuttun, ormanlara daldık, dağ tepe tırmandık, ve sen konuştun.

İki de bir şöyle derdin bana, "Leo Kardeş, sen olmasaydın yanımda, söyliyeceklerimi taşlara, karıncalara, ince zeytin yapraklarına söylerdim; yüreğim doldu taşıyor, açılıp da içindekiler dökülmezse dışarı, gönlüm patlayacak."

Böylece, başka kimsenin bilmediği şeyler öğrendim senin hakkında. Onun bunun sandığından çok daha fazla günah işledin; sanıldığından çok daha fazla mucize yarattın. Göğe yükselmen için hızını Cehennemin tabanından aldın. "Ne kadar aşağılara inersen, o kadar hızlı yükseğe çıkarsın," der dururdun bana. "Hıristiyanlık uğruna savaşanın en büyük yanı, erdemliliği değildir; içindeki küstahlığı, namussuzluğu, âsiliği ve kötülüğü erdeme çevirme çabasıdır. Günün birinde, iblis, Tanrının yanında yer alacak en ulu başmelek olacaktır. Mikail, Cebrail, İsrafil değil, iblisin tâ kendi, korkunç karanlığının özünü en sonunda nura çevirdiğinde."

Ağzım açık, seni dinler, sözlerinin ne kadar tatlı olduğunu düşünür, günah bizi Tanrıya götürecek bir yol nasıl olabilir diye şaşardım; günahkâra bile kurtuluş umudu vardı demek!

Senin Kont Favorini Scifi'nin kızı Clara'ya karşı duyduğun beden aşkını da bilen bir ben varım. Gölgelerinden korkan insanlar, senin, sadece onun ruhunu sevdiğini sanmıştır. Ama ilk sevdiğin şey bedeniydi onun! Oradan çıkmıştın yola, hızım bedeninden almıştın. Derken, boğuştuktan, Şeytanın tuzaklarıyla savaştıktan sonra, Tanrı yardım etti de, onun ruhuna erişebildin. Seviyordun o ruhu; dokunmasan da, inkâr ettiğin yoktu bedenini.

Clara için duyduğun bu beden aşkı. Tanrıya ulaşmanı engellemek şöyle dursun, sana yardım bile etti, çünkü büyük sırnn perdesini açan, bu aşk olmuştu senin için; bedenin, ne biçimde, ne türlü bir çabayla ruha çevrildiğini görmüştün. Bütün aşklar birdir; ha karı, çocuk, ana, vatan aşkı, ha bir düşünce veya Tanrı aşkı. Aşkın en aşağı basamağındaki bir başarı bile sizi Tanrıya götüren yolun çizilmesine yardım eder. Sen de, aman vermeden, beden ile savaşıp, ona üstün geldin, derken kanınla, gözyaşınla yoğurdun onu, ve yıllar süren korkunç bir boğuşma sonucu onu ruha çevirdin. Erdemlerin olsun, kusurların olsun, hep aynı yolu izlemediler mi! Onlar da bedendi. Clara idiler. Ağlayarak, gülerek, yüreğini parçalayarak, onları da ruha çevirdin. Budur yol; başka yol yoktur. Yolu sen gösterdin, ben de soluk soluğa izledim seni.

Günün birinde, bedenin koskoca bir yara haline gelmiş, kana belenmiş kayalardan inliyerek yükseldiğini görünce, acımıştım sana. "Francesco Kardeş, nedendir bu denli eziyet edişin bedenine?" diye bağırdım. Beden de Tanrının bir eseri, saygı gösterilmesi gerekir. Yazık değil mi kanma, o akan kana?"

Ama sen hayır der gibi başını sallayarak şöyle cevap verdin, "Leo Kardeş, bugünkü dünyada bir kimseye erdemli diyebilmek için, onun aziz olması bile yetmez, daha yükseklere çıkması gerekir; günahkâr diyebilmek için de hayvandan daha hayvan olması, çok daha aşağılara inmesi gerekir. Günümüzde orta yol diye bir şey yok artık."

Bir keresinde de umutsuz bir durumda yeryüzüne baktığında, seni yutar gibi görmüş, göğe baktığında aradığın yardımı bulamamıştın, derken

yeniden bana dönüp, şu sözleri söylediğinde iliklerime kadar ürpermiştim:

"Dinle, Leo Kardeş," dedin. "Sana pek ağır bir şey söyleyeceğim. Dayanamazsan eğer, ey Tanrı kuzusu, unut daha iyi. Dinliyor musun?"

"Dinliyorum, Peder Francesco." diye cevap verdim. Titremeğe başlamıştım. Beni yatıştırmak, düşmemi önlemek ister gibi elini omzuma koydun.

"Leo Kardeş, aziz olmak demek, sadece yeryüzüyle ilgili her şeyden değil, aynı zamanda bütün Tanrısal şeylerden de vazgeçmek demektir."

Ama bu küfür çıkar çıkmaz ağzından, dehşete kapıldın. Yere eğilip, bir avuç dolusu toz toprak alarak, ağzına tıktın. Sonra parmağını dudaklarına götürerek, korku içinde gözlerini bana diktin. Birkaç dakika sonra bağırdın:

"Ne dedim ben? Bir şey mi söyledim?.. Suss!"

Derken hüngür hüngür ağlamağa başladın.

Akşamları, lamba ışığı altında, bütün hareketlerini izlerdim, unutulmasınlar diye de bir bir yazdım onları. Dudaklarından çıkan tek bir sözün bile bir ruhu olabilir, diyordum kendi kendime. Yazmazsam, insanlara açıklamazsam, o ruh, kurtarılamayacak, suçu da bende olacaktı.

Bundan önce de kaç kez tüy kalemimi elime almıştım, ne var ki, alır almaz, bırakmıştım: her defasında korku beni şaşkına çevirmişti. Tanrı bağışlasın ya, harfler pek ürkütüyor beni. Kurnaz, utanmaz cinlerdir onlar; üstelik tehlikeli de! Mürekkep hokkasını açıp, işiniz yoksa onları serbest bırakın: ele geçmezler artık, bir daha dizginliyebilirseniz, dizginleyin! Canlanıyorlar, bir- birleriyle birleşiyorlar, kâğıt üzerinde kendilerini istedikleri düzene sokuyorlar; kara kara, kuyruklu kulaklı. Onları görünce çığırmanız, yalvarıp yakarmanız boşunadır artık: istedikleri gibi deviniyorlar. Karşınızda, zıplaya oynaya, utanmadan çiftleşip durarak, açıklanmasını istemediğiniz şeyi, ne yapıp yapıp ortaya koyuveriyorlar; dışarı çıkıp, insanlığa seslenmek için çırpınan bağrınızdaki şeyi dile getirmek istemiyorlar.

Geçen pazar, kiliseden dönerken, cesareti ele almadım değil. Tanrı, onların keyiflerine kulak asmadan, nasıl da topunu bir yere sıkıştırmıştı, o harfler nasıl da yazmıştı İncilleri. Korkma gönlüm, korkma onlardan! Al kalemi eline, al da yaz! Gelgelelim, yine bir mutsuzluk çöktü içime. İncilleri yazan kutsal havarilerdi tabi- i. Birinin meleği, ötekinin arslanı, bir başkasının öküzü, sonuncusunun da kartalı vardı. Onlar söylemişler, havariler de yazmıştı. Oysa ben?..

Böylece yıllar yılı duraksadım, sözlerini derilere, kâğıt parçalarına, ağaç kabuklarına bir bir yazıp, hep yanımda taşıdım. Sorar dururdum kendime, ne zaman kocayacağım diye. Artık yürüyemeyecek bir hale gelip de, manastırın birine çekileceğim, ve hücremin sessizliğinde, ey Peder Francesco, senin sözlerini ve işlerini, bir aziz efsânesi gibi, dünyanın kurtuluşu için kâğıt üzerinde düzenleyeceğim ânın ne zaman geleceğini Tanrıdan sorardım.

Acelem vardı, çünkü sözler sanki canlanıyor, deri, kâğıt parçası ve ağaç kabukları üstünde itişip kakışıyorlardı. Boğuluyorlardı, kurtulup kaçmak için baş kaldırıyorlardı. Francesco'nun, evsiz barksız, yorgun argın, dilenci gibi elini uzatmış, manastırımın dışında sessiz sessiz dolaştığını, benden başka kimseye görünmeden, manastırın içine süzülüp, hücreme girdiğini duyuyordum. Daha geçen gece eski bir parşömen üzerine eğilmiş, azizler tarihini okurken, arkamda birinin varlığını duydum. Poyraz esiyordu; hava soğuktu, mangalımı yakmıştım, manastır başkanı, yaşlandığım ve eski dayanıklılığımı yitirdiğim için, hücremde biraz ateş bulundurmama izin vermişti. Çevremi Azizlerin mucizeleri sarmıştı, alev gibi yalıyorlardı beni. Ayaklarım topraktan kesilmişti; havada asılı kalmıştım. Tam o sırada, arkamda birinin varlığını duydum. Dönünce, Francesco'nun mangal başında çömelmiş olduğunu gördüm.

"Peder Francesco, Cenneti bıraktın mı?" diye bağırdım ayağa sıçrayarak.

"Üşüyorum, açım," diye cevap verdi, "başımı koyacak yerim yok."

Hücrede bal ve ekmek vardı. Açlığını yatıştırmak için, bir lokma bir şey vereyim diye koştum. Ama döndüğümde kimseyi göremedim.

Tanrının bir belirtisiydi bu, görünür bir haberdi: Francesco, yurtsuz ocaksız, yeryüzünde dolaşıyor: bir ocak kursam ona! Yine bir korku aldı beni. Uzun süre kendimle savaştım, sonunda yorgun düşerek başımı parşömene dayadım ve uyudum. Bir düş gördüm. Çiçek açmış bir ağacın altında yatmıştım da, sanki Tanrı, güzel kokulu bir meltem gibi üzerimden esiyordu. Ağaç Cennet ağacıydı, ama çiçek açmıştı! Çiçekli dallar arasından göğe baktığımda, harfleri andıran minik kuş sürülerinin geldiğini gördüm, kuşların her biri bir dala tünedi. Derken cıvıldamağa başladılar, ilkin kendi başlarına, tekrar tekrar, sonra çifter çifter, derken üçer üçer. Daldan dala atlayarak, ikili üçlü, beşli kümeler haline gelmişti, tutku, istek ve büyük acı dolu, tatlı ince bir türkü. Sanki bahar toprağının derinliklerine gömülmüştüm, çiçeklenen bu ağaç bağrımdan yükseliyordu, kökleri gövdemi baştanbaşa kaplıyor, emiyordu beni. Hayatımın bütün sevinç ve acıları kuş olmuş ötüyordu.

Uyandım. Cıvıltıları içinde hâlâ duyuyordum; Tanrı hâlâ üzerimde esiyordu. Kalktım, yıkandım, temiz giysilerimi giydim. Sabah duası çanı çalıyordu, istavroz çıkardım, kiliseye gittim, alnımı, ağzımı, göğsümü yere yapıştırdım, duamı ettim. Tören bitince, soluğumu kirletmekten korkarak, kimseyle konuşmadan, çabucak hücreme döndüm. Uçuyordum: melekler beni havada tutuyorlardı. Onları görmüyordum, ama sağımda solumda kanat hışırtılarını duyuyordum. Tüy kalemimi aldım, istavroz çıkardım ve Peder Francesco, hayatını ve çağını yazmağa başladım. Tanrı yardımcım ola, bana yol göstere!

Doğruyu söyleyeceğime yemin ederim. Rabbim, hatırlamama yardım et, zihnimi aydınlat, sonradan beni pişman edecek tek söz söyleme bana. Uyanın, tanık olun bana. Umbria dağlan ovaları; uyanın, şehidin kanına belenmiş taşlar, İtalya'nın tozlu çamurlu yolları, kara mağaralar, karla kaplı doruklar; uyan ey, onu vahşi doğuya götüren gemi; uyanın cüzamlılar, kurtlar, haydutlar; ve siz, vâzını dinliyen kuşlar, uyanın! Leo Kardeş'in sizlere ihtiyacı var. Gelin şöyle, sağımda, solumda dizilin, doğruyu, sadece doğru olanı söylememe yardım edin. Ruhumun kurtuluşu buna bağlıdır.

Korkudan titreyişim, çoğu kez doğruyu yanlıştan ayıramaz olduğumdan. Francesco zihnimde su gibi akıp gidiyor. Yüz değiştiriyor; onu belli bir yerde tutamıyorum bir türlü. Boyu kısa mıydı? Servi gibi miydi? Elimi

vicdanıma koyup da kesin bir şey söyleyemiyorum. Bana bodur gibi gelmiştir çoğu zaman; bir deri bir kemikti, yoksulluğu yüzünden okunurdu; seyrek, kahverengi bir sakal, kalın etli dudaklar, görünen ve görünmeyen dünyalara çevrili, tavşanınkilere benziyen kocaman, dimdik, kılla kaplı kulaklar. Ama elleri inceydi, parmakları uzun uzundu; soylu bir geçmişten geldiği belliydi. Ama konuştuğu, dua ettiği, ya da düşündüğü sıralarda yalnızdı, bodur gövdesinden fışkıran alevler göklere ağardı, kızıl kanatlarını çırparak havada asılı duran bir başmelekti sanki. Geceleri bu alevleri görürdünüz de, yanmamak için dehşet içinde geri çekilirdiniz.

"Sön, Francesco Kardeş/' diye bağırırdım, "sön, dünya baştanbaşa tutuşacak."

Bunun üzerine, gözlerini kaldırır, onun durgun durgun gülümseyerek, bana doğru gelişine bakardım: yüzünde hep o insan sevinci, acısı ve yoksulluğu.

Bir keresinde sormuştum, "Francesco Kardeş, karanlıkta bir başına olduğun zamanlar, Tanrı kendini nasıl gösteriyor sana?"

Şöyle demişti, "Bir bardak soğuk su gibi, Leo Kardeş; sonsuz gençlik çeşmesinin âb-ı hayatı gibi, ondan içen kişinin susuzluğu sonsuzca giderilmiş oluyor."

"Bir bardak soğuk su mu?" diye bağırdım şaşkınlık içinde.

"Ya ne sandındı, Leo Kardeş! Ne korkuyorsun? Tanrıdan daha basit, daha iç serinletici, insanoğlunun dudaklarına daha iyi yakışan ne var ki?"

Ama birkaç yıl sonra, Francesco, gövdesinde et kalmamış, kıl ve kemik yığını halinde iki büklüm, nerdey- se son nefesini verecekken, öteki keşişler duymasın diye bana doğru eğilip, titreyen sesiyle şöyle demişti, "Tanrı bir yangın, Leo Kardeş. Yanıyor, biz de onunla birlikte yanıyoruz."

Zihnimde kaldığı kadar, boyu konusunda bütün söyleyebileceğim şu: bastığı topraktan başının üstüne kadar olan yanı kısaydı; gelgelelim başından yukarısı uzadıkça uzuyordu.

Bedeninden gözümde canlı kalan iki şey ayaklarıyla gözleri. Ben bir dilenciydim, ömrümü dilenciler arasında geçirmiştim. Tanrının günü, yalınayak, taşlar üzerinde, toz toprak, çamur ve kar içinde dolaşıp duran binlerce ayak görmüştüm. Ama onunkiler kadar iç acısı, elemle dolu, zayıf, yolların aşındırdığı, açık yaralarla kaplı olanını görmemiştim. Bazen, Peder Francesco uyurken, gizlice eğilir, onları öperdim de, insanlığın bütün acısını öpüyormuş gibi olurdum.

Gözlerini gören unutamazdı bir daha, iri iriydi, badem biçiminde, zifir gibi kara. Bu denli uysal bakışlı, kadifemsi gözler hiç görmedim diye bağırasınız gelirdi; ama bu düşünce zihninizde belirmeğe kalmaz, o gözler birden iki kapak gibi açılırdı da içini görürdünüz; yüreğini, böbreklerini, ciğerlerini; tutuşmuş, alev alev yandıklarını. O gözler size baksa da, çoğu kez göremezdi. Ne görüyordu peki? Derinizi, etinizi, başınızı değil, kafatasınızı. Bir gün avucuyla yüzümü okşuyordu. Gözleri, esirgeyici, tatlı bakışlarla bakıyordu, şöyle dedi, "Leo Kardeş, seni seviyorum, çünkü kurtlarını, dudaklarında, kulaklarında başıboş dolaşmağa bırakıyorsun; onları kovmuyorsun."

"Ne kurtları, Peder Francesco? Kurttan murttan haberim yok benim."

"Nasıl olmaz, dua ettiğinde, ya da düşünde Cennetteyken, bal gibi görürsün, görürsün de kovmazsın, çünkü pekâlâ bilirsin ki, Leo Kardeş, onlar Tanrının, Ulu Hakanın gizli habercileridir. Tann, gökte bir düğün düzenliyor, onları da bizi çağırsınlar diye gönderiyor: Selâmı var sana Ulu Hakanın, seni bekliyor, gel haydi!"

Francesco, insanlar arasına karıştı mı güler oynardı; durup dururken havaya sıçrar, oynamağa başlardı, sonra iki değnek ele geçirir, bir yandan kendi bestelediği kutsal türküleri söyler, bir yandan da "keman" çalardı. Yoldaşlarına cesaret vermek için yapıyor olmalıydı bunu, yoksa pekâlâ biliyordu, ruhun acı çektiğini; bedeninin acıktığını, insan dayanıklılığının hiç olduğunu. Yalnız başına kaldı mı da, yaşlarını koyu verirdi, göğsünü döver, dikenler, ısırgan otlan arasında yuvarlanır, ellerini göğe kaldırarak bağırırdı, "Bütün gün boyunca, çırpınıp duruyor, seni arıyorum Rabbim; ben uyurken, bütün gece boyunca da, sen beni arıyorsun: geceyle gündüz, izleye dursunlar birbirlerini, biz ne zaman buluşacağız Rabbim?"

Bir keresinde, gözlerini göğe dikmiş, bağırıyordu: "Yaşamak istemiyorum artık. Soy beni Rabbim. Bedenimden kurtar beni. Al beni!"

Her şafak vakti, kuşlar ötmeğe başladığında; öğleyin, ormanın serin gölgelerine daldığında; geceleri, ay ışığında, ya da yıldızların altında, dile getirilemeyecek bir kıvançla ürperir, yaşlı bakışlarını bana dikerdi. "Ne büyük mucizedir bunlar, Leo Kardeş!" derdi. "Bu güzelliği yaratan nedir dersin? Ona ne ad verebiliriz?"

"Tanrı, Francesco Kardeş," diye cevap verdim.

"Hayır, Tanrı değil, değil!" diye bağırdı. "Ağır bir söz o, insanın kemiklerini eziyor... Tanrı değil-Baba!"

Bir gece, Francesco, Asisi sokaklarında dolaşıyordu. Ay, yusyuvarlak yükselip, göğün ortasında durmuştu; bütün yeryüzü sevinç içinde yüzüyordu. Bakındı, bu büyük mucizenin tadına varmak isteyen kimseyi göremedi kapı önlerinde. Kiliseye koşup, çan kulesine çıktı ve bir felâket varmış gibi çan çalmağa başladı. Halk korku içinde irkilerek uyandı, yangın

var diye, don gömlek. San Ruffino'nun avlusuna koştuğunda, Francesco' nun dehşet içinde çan çaldığını gördüler.

"Niye çalıyorsun?" diye avazları çıktığı kadar seslendiler. "Ne var, ne oldu?"

"Gözlerinizi kaldırıp, yukarı baksanıza, dostlar," diye cevap verdi Francesco kulenin tepesinden. "Kaldırıp da aya baksanıza!"

Tanrı selâmet versin. Francesco böyle bir adamdı işte; ya da bana öyle geliyordu. Doğrusu ya, ben de pek emin değilim. Neye benzediğini, kim olduğunu, nasıl bilebilirim? Olaki kendi de bilmiyordu! Hiç unutmam, bir kış günü Portincula'dayken, eşiğe oturmuş güneşleniyordu. Soluk soluğa gelen bir delikanlı önünde durdu.

Dili bir karış dışarıda, "Bernardone oğlu Francesco nerede?" diye sordu. "Yeni azizi nerde bulabilirim, ayaklarına kapanmak istiyorum? Aylar oluyor, onu bulmak için yollara düşeli, İsa'nın hakkı için söyleyin, nerededir?"

"Bernardone oğlu Francesco ha? Nerede mi?" diye cevap verdi Francesco, haberi yokmuş gibi başını sallayarak. "Bernardone Francesco nerede mi? Neyin nesiymiş bu Francesco? Kimmiş? Onu ben de arıyorum kardeşim. Yıllar oldu peşindeyim. Ver elini, gidip bulalım onu."

Ayağa kalktı, delikanlının elinden tuttu, yola koyuldular.

O gece, Assisi'de ilk karşılaştığımızda, bu delikanlının alın yazısını nereden bilebilirdim; şapkasında uzun kırmızı tüyü, sevgilisine serenat yaparken karşılaştığım bu delikanlının? Sımsıkı elimden tutmuştu, kenti çabucak geçip, Bernardone'nin evine vardık.

ihtiyar bizi duymasın diye, soluğumuzu tutarak içeri girdik. Francesco bana yiyecek verdi, yedim; yatak hazırladı, uyudum. Tan ağarırken uyandım, ses çıkarmadan ön kapıyı açıp, sıyrılarak dışarı çıktım. Günlerden pazardı. San Ruffino'da büyük bir din töreni vardı, dilenmek için oraya gittim.

Kiliseyi karşınıza aldığınızda sola düşer, taştan bir arslan vardır, ona bindim ve Hıristiyan kalabalığını beklemeğe başladım. Pazarlık gönüllerini kuşanmışlardı. Zihinlerinde Cennet, Cehennem düşünceleri vardı: korkuyorlardı, ümit ediyorlardı, yoksula para vermek için keselerinin ağızlarını açarlardı.

Şapkamı çıkardım. Arasıra trink diye para düşüyordu içine. Yarı mecnun, yaşlı bir soylu kadın eğilerek, kim olduğumu, nereden geldiğimi, oğlunu görüp görmediğimi sordu. O melun Sienese atlıları savaşta esir alıp götürmüşlermiş.

Cevap vermek üzere tam ağzımı açacakken, karşımda Francesco'nun babası Sior Bernardone'yi görmiye- yim mi. Yıllardır tanırdım kendisini, ömründe bana zırnık verdiğini hatırlamam. "Kolların bacakların ne güne duruyor!" diye bar bar bağırırdı bana. "Çalışsana."

"Tanrıyı arıyorum," diye cevap vermiştim günün birinde.

"Hay şeytan alsın götürsün seni!" diye gürledi. Yanındaki memurlar ise gülmekten kırılıyorlardı.

Şimdi eşi Madam Pica ile törene katılmak üzere, ağır, haşmetli adımlarla kiliseye doğru ilerliyordu. Hey ya Rabbim, tıpkı bir hayvandı sanki! Kenarları, gümüş işlemeli, erguvan rengi uzun bir ipek cüppe giymişti, başında siyah kadife bir serpuş, ayağında ucu sivri uzun siyah ayakkabılar vardı. Sol elini göğsüne götürmüştü, ince bir altın zincirin ucunda sarkan haçı ile oynuyordu. Yaşma göre bozulmamıştı, gücü kuvveti ye- rindeydi, iri kemikliydi, başı nerdeyse tavana değecek kadar uzun boyluydu, koca bir çene kemiği, gamzeli bir çenesi, yassı bir çengel burnu, atmaca gözlerine benzeyen kurşuni, donuk gözleri vardı.

Onu görür görmez, gözüne ilişmeyeyim diye tortop oldum. Ardında, pahalı mallar altında nerdeyse ezilip kalacak olan, yüklü beş katır geliyordu: ipekliler, kadifeler, altın kaytan süsler, işlemeler. Katırları güden beş kişi baştan ayağa kadar silâhlıydı, çünkü yollarda haydutlar kol geziyordu. Sizin anlayacağınız, Bernardone kiliseye malıyla mülküyle geliyordu, onların da törenden nasibini almalarını istiyordu, böylece Santa Ruffino'nun heykeli onları görecek, mallar sonradan tehlikeye düşecek

olursa, azizin durumdan haberi olacaktı. Her yolculuktan önce, Bernardone azizin önünde diz çöker, onunla sıkı bir pazarlığa girişirdi: sen bana filan şeyi ver, ben de sana falan şeyi; sen benim mallarımı koru, ben de sana Flaronsa'dan gümüş bir lamba getiririm, idare lambalarından başka şeyi olmayan öteki azizleri çatlatacak, şöyle okkalı, gümüş kakmalı bir lamba.

Yanında kırıta kırıta yürüyen, ellerini karnı üstünde kavuşturmuş, gözleri yere bakan, saçı deniz mavisi ipek bir vual ile örtülü, Fransız eşi Madam Pica vardı. Güzel bir kadındı, sevinç doluydu yüzü, tatlılığın ta kendiydi; sadaka verecek cinstendi. Elimi uzattım, ama o beni görmedi; ya görmedi, ya da yanındaki canavardan öyle korkuyordu ki, bana bir şey vermeyi göze alamadı. Kan koca eşiği aştılar, cümle kapısından kiliseye girip, gözden kayboldular.

Yıllar sonra bir sabah, sevgi vâzetmek üzere köyleri dolaşmağa çıktığında, Francesco anababasını hatırlayarak içini çekti.

"Yazık," dedi, "hâlâ uzlaştıramadım onları."

"Kim? Kimdir sözünü ettiğin?"

"Anam babam, Leo Kardeş. Yıllardır boğuşur dururlar içimde. Bu çatışmaları ömrüm boyunca sürdü; bunu iyi anlamanı isterim. Türlü adlar altında belirebilirler -Tanrı ile Şeytan, ruh ile beden, iyi ile kötü, aydınlık ile karanlık, ne dersen de- ama hep anam babamdır onlar, değişmezler. Babam içimde bağırır: 'Para kazan, zengin ol, altınınla bir hanedan arması satın al da asil ol. Ancak zenginlerle asillerin hakkı vardır bu dünyada yaşamağa. İyi olayım deme, hapı yuttun demektir! Biri dişini mi kırdı, sen karşılık olarak çenesini dağıt onun. Bağışlama yok, vur!.. Annemse, babam duymasın diye, titrek sesini alçaltarak, korku içinde şöyle der: 'İyi ol, sevgili Francesco'm, hakkımı başka türlü helâl etmem. Yoksulu, alçakgönüllüyü, haksızlığa uğramışı sev. Sana bir kötülük ederse, onu bağışla!' Anamla babam boğuşur durur böyle hep, bense bıkmadan uzlaştırmağa çalışırım onları. Ama yanaştıkları yok, uzlaşmağa niyetleri yok, Leo Kardeş, bu yüzden de büyük acı duyuyorum."

Gerçekten de, Sior Bernardone ile Madam Pica, Francesco'nun gönlünü kemirip duruyorlardı. Ama oğullarının gönlü dışında, birbirinden ayrı iki

bedendiler, bu pazar da işte, yan yana dua etmek üzere kiliseye girmiş bulunuyorlardı.

Gözlerimi kapadım, kilisenin içinden, koro mahfeli- nin yüksekliklerinden çağlayan org sesine, İlâhi okuyan oğlanların ince sesleri karışıyor, havayı sarsıyordu. Tanrının sesi bu, diye düşünüyordum; Tanrının ve insanların güçlü, şiddet dolu sesi... Gözlerim kapalı, mutlu, dinlemeğe devam ettim; mermer arslanın üstüne binmiş, Cennete giren bir atlı gibi görüyordum kendimi. Cennet denen yer, yanık mezmur sesi, tatlı günlük kokusu ve içi ekmek, zeytin, ve şarapla dolu torbadan başka nedir ki? Nedir ki başka; çünkü ben, Tanrı bağışlasın böyle dediğim için, bilge dinbilimcilerinin, kanatlar, inler, cinler, bedensiz ruhlar konusunda söylediklerinden hiçbir şey anlamıyorum. Yere bir ekmek kırıntısı düşecek olsa, eğilip alıyor öpüyorum, çünkü kesinlikle bildiğim tek şey, bu kırıntının Cennetin küçük bir parçası olduğu. Ama ancak dilenciler anlayabilir bunu, ben de dilencilere hitap ediyorum ya.

Mermer arslanıma binmiş eşkin giderken Cennette, üzerime bir gölge düştü. Gözlerimi açtığımda, karşımda Francesco'nun dikildiğini gördüm. Tören sona ermişti. Uyumuş olmalıyım: katırlar, değerli mallarıyla birlikte kilisenin önündeki alandan gitmişlerdi.

Francesco karşımda duruyordu, rengi uçup gitmişti, korku içindeydi, dudakları titriyordu, gözleri kimbilir hangi hayallerle doluydu. Boğuk sesini duydum:

"Gel, sana ihtiyacım var."

Fildişi saplı bastonuna dayanarak önde gidiyordu. Arasıra dizlerinin bağı çözülüyor, bir duvara yaslanmak zorunda kalıyordu.

"iyi değilim," dedi dönerek, "Tut beni, düşeceğim; eve varıp yatmcaya kadar bırakayım deme sakın beni. Sana soracağım var."

Alanda, ip cambazları, direk dikme, ip germe işini bitirmişlerdi. Alacalı giysileri, çıngıraklı sivri kırmızı külâhları vardı. Bugün pazar olduğundan, ustalıklarını gösterecekler, sonra da külahlarını dolaştırıp parsa toplayacaklardı. ihtiyarlar, basit köylü kadınlar, kucaklarında sepetleri, yere

bağdaş kurmuş, piliç, yumurta, peynir, şifalı otlar, yaralara iyi gelen melhemler, nazarlıklar satıyorlardı. Kırçıl sakallı bir sihirbaz, kafes içindeki beyaz faresiyle, fal bakarım deyip duruyordu.

"Hele durun, falınıza baksın bir, Sior Francesco," dedim. "Bu farelerin Cennetten geldiği söylenir; Cennette bile fare varmış demek, beyaz oluşları da ondanmış. Nice sır bilirlermiş."

Ama Francesco, direklerden birine tutunmuş, güçlükle soluyordu. Koluna girerek, Sior Bernardone'nin evine ulaştık.

Ya Rabbim, zenginler nasıl olur da dayanabilir ölmeğe? O ne mermer merdivenler öyle, o ne odalar, baştanbaşa altın yaldız tavanlı, ya o çarşaflar, baştanbaşa ipek! Onu yatağına yatırdım, bitkin bir halde gözlerini kapayıverdi.

Üzerine eğildim de, solgun yüzünün bir aydınlandığını, bir gölgelendiğini gördüm; sanki göz kamaştırıcı bir parlaklık onu incitiyormuş gibi, göz kapaklarını kırpıştırıp duruyordu. Dehşet saçan, görünür bir varlığın ona yukarıdan baktığını sezdim.

Sonunda bir çığlıkla gözlerini açtı, korkudan katılmış gibi doğrulup yatağında oturdu. Koştum, bir kuş- tüyü yastık alarak sırtına koydum. Nen var, nedir seni bu denli korkutan, diye soracaktım ki, o elini uzatıp, ağzımı kapatıverdi.

"Sus," diye fısıldayarak, kendini sırtüstü kuş tüyü yastığıma bıraktı. Ürperti içindeydi. Gözbebekleri görünmez olmuştu, göz yuvarları aşağı kaymış, karnına doğru bakıyordu. Çenesi titriyordu.

Anladım birden. "Tanrıyı gördün!" diye bağırdım. "Tanrıyı gördün!"

Koluma sarılıp, endişe içinde, soluk soluğa: "Nerden biliyorsun?" dedi. "Kim dedi sana?"

"Kimse. Ama sarsıldığını gördüm ve anladım. İnsan böyle sarsıldı mı, ya bir arslan görmüştür, ya Tanrıyı."

Kendini zorlayarak başını yastıktan kaldırdı. "Hayır onu görmedim," diye mırıldandı, "sadece sesini işittim."

Korku dolu gözlerle bakınıyordu. "Otur," dedi bana. "Elini değme bana, dokunma sakın!"

"Dokunmuyorum. Korkarım size dokunmaktan. O sırada elim size değecek olaydı, kül olurdu."

Başını sallayıp gülümsedi. Gözbebekleri eski biçimini aldı. "Soracağım bir şey vardı sana," dedi. "Annem törenden döndü mü?"

"Henüz dönmedi. Sohbet ediyordur dostlarıyla."

"Daha iyi. Kapıyı örtüver." Bir süre sessiz durduktan sonra, "Soracağım bir şey vardı sana," dedi yeniden."

"Buyurun efendim, söyleyin."

"Ömrüm boyunca Tanrıyı aradığını söylemiştin bana. Nasıl aradın? Çağırarak, ağlayarak, İlâhiler okuyarak, oruç tutarak mı? Herkesin, Tanrıya götürecek kendine özgü bir yolu olması gerekir. Senin tuttuğun yol hangisiydi? Soracağım buydu."

Başımı önüme eğip, düşünmeğe başladım. Ona söylesem mi, söylemesem mi? Bunun üzerine uzun uzun düşünmüştüm, yolumun hangisi olduğunu biliyordum, ama açıklamaktan utanıyordum. O sıralarda, henüz Tanrının karşısında utanmadığımdan, insanlar karşısında utanıyordum.

"Niye susuyorsun?" diye yakındı Francesco. "Güç bir an yaşıyorum, senin yardımına ihtiyacım var. Bana yardım et!"

Acıdım haline. Endişe içinde, ona her şeyi anlatmağa karar verdim.

"Tuttuğum yol, Sior Francesco -işitince şaşmayın sakın- başlangıçta, Tanrıyı bulmak için tuttuğum yol... miskinlikti. Evet, miskinlik. Miskin olmasaydım, saygı değer beylerin paşaların gittiği yoldan giderdim. Herkes gibi ben de, marangozluk, dokumacılık, dülgerlik gibi bir zenaat öğrenir, bir dükkân açardım; o zaman bütün gün didinmem gerekirdi; bu durumda.

Tanrı peşinde koşacak zamanı nereden bulabilirdim? Ha Tanrı peşinde koşmuşum, ha saman yığınında bir iğne aramışım, farkı yoktu. Aklım fikrim, geçimimi nasıl sağlayacağım, çocuklarımı nasıl besleyeceğim, karımı nasıl dizginleyeceğim olurdu. Allah'ın belâsı bu gibi kaygılarla, Ulu Tanrıyı düşünmek için gerekecek zamanı, eğilimi, ya da temiz yüreği nerden bulabilirdim?

"Ama Tanrı lütfetmiş, beni tembel yaratmıştı... İş güç edinmek, evlenip yuva kurmak, başıma iş açmaktı. Kışın güneşlenir, yazın gölgede serinlenirdim, geceleri evimin damında sırt üstü yatar, ayı ve yıldızları seyre dalardım. İnsan aya ve yıldızlara bakar da, nasıl Tanrıyı düşünmez? Uyuyamaz olurdum. Kimin eseridir bütün bunlar, diye sorar dururdum kendi kendime. Yapan niye yapmış, niçin yapmış? Tanrıyı bulsam da, sorsam, Sofuluk tembellik ister, boş zaman ister; başkalarının dediğine kulak asma sakın. Günü gününe yaşayan çiftçi, her gece yorgun argın, karnı aç evine döner. Yemeğe saldırır, tıkınır; sonra karısıyla kavga eder; durup dururken, sırf yorgun ve sinirli olduğundan, çocuklarım pataklar, sonra da yumruklarını sıkıp uyur. Bir ara uyandığında bakar, karısı yanında, çiftleşir, derken yeniden yumruğunu sıkıp uykuya dalar... Tanrı için zamanı nasıl ayırsın? Ama işi gücü, çoluk çocuğu, karısı olmayan kişi, ilkin sırf meraktan, sonra da kaygı içinde Tanrıyı düşünmeğe başlar. Başınızı sallamayın öyle Sior Francesco. Siz sordunuz, ben de söyledim. Bağışlayın beni."

"Devam et, konuş, Leo Kardeş, durma. Şeytan ve miskinlik nasıl olur da Tanrının gözünü bağlar? Sözlerin bana pek cesaret veriyor, Leo Kardeş. Devam et konuşmana."

"Daha ne diyeyim, Sior Francesco? Gerisini biliyorsunuz. Anam babamdan azbuçuk kalan şeyi de yedim bitirdim. Sonra torbamı sırtıma vurup, yola koyuldum, kapı kapı, manastır manastır, köy köy dolaşmağa, Tanrıyı aramağa başladım, bir yandan da soruyordum, "Nerede?.. Gören var mı ola?', 'Nerede bulabilirim onu?', sanki O, avına çıktığım bir yaban hayvanıydı. Kimi beni taşlıyor, kimi yere yıkıp, etimi kemiğimi kırıyordu. Ama her defasında da ayağa kalkıyor, Tanrının peşinde yoluma devam ediyordum."

Buldun mu bari, ha, buldun mu?" diye sordu.

"Nasıl bulabilirdim ki, efendim? Önüme gelene sordum: bilgesine, azizine, mecnununa, koca koca papazlara, ozanlara, yol gösterip, 'Bu yoldan git, bulursun Onu!' dediler. Ama gösterdikleri yolların hiç biri, bir ötekine benzemiyordu. Hangisini seçecektim? Çıldırmak işten değildi. Bolognalı bir bilge şöyle dedi, 'Tanrıya giden yol, evlenip çoluk çocuk edinmektir. Durma evlen.' Başka biri, Gubbia'lı bir aziz olan mecnunun biri de şu öğüdü verdi, 'Tanrıyı bulmak istiyorsan, onu aramayı bırak. Onu görmek mi istiyorsun, gözlerini kapat, işitmek mi istiyorsun, kulaklarını tıka. Ben hep öyle yaparım.' Bunu dedikten sonra, gözlerini kapadı, kulaklarını tıkadı, ellerini kavuşturup ağlamağa başladı... Ormanda keşiş hayatı süren kadının biri de, göğüslerini döve döve çırılçıplak, çam ağaçları altında koşarak, 'Sevin! Birbirinizi sevin! Sevin!' diye çığırıp duruyordu. Verip vereceği cevap bu oldu.

"Günün birinde de, bir mağarada bir azizle karşılaşmıştım. Gözleri ağlamaktan kör olmuştu; kutsallık ve pisliğin sonucu, derisi pul puldu. Hem en doğru, hem de en korkunç öğüdü verdi bana. Aklıma geldikçe tüylerim diken diken oluyor."

"Neymiş o öğüt? Söyle çabuk, neymiş?" dedi Francesco, elime yapışarak. Titriyordu.

"Eğildim, ayaklarına kapandım ve dedim, 'Kutsal derviş, Tanrıyı aramağa çıktım. Yol göster bana.'"

"Yol yok" diye cevap verdi, değneğini yere vurarak.

"Yol yok da; ne var pekiyi?' diye sordum dehşet içinde

"Atla atlayabilirsen!'

"Uçurum mu?' diye çığlık attım, uçurum mu?'

"Uçurum ya! Yol dediğin hepsi de yeryüzüne çıkar, uçurumsa Tanrı'ya gider, atla!"

"Atlayamam Peder."

"O halde evlen ve kaygılanmayı bırak" dedi ve iskelet koluna benzeyen kolunu çıkararak, gitmemi işaret etti. Yolda uzaktan yankılanan iniltilerini duyuyordum.

"Demek hepsi de ağladı?" diye mırıldandı Francesco, korku içinde. "Hepsi ha? Tanrı'yı bulanlar da, bulmayanlar da ha?"

Sustuk. Francesco yüzünü yastığına gömmüştü; kesik kesik soluyordu.

"Dinleyin bakın, Sior Francesco, bir iki kere Tanrı'nın izine rastlamadım değil," dedim onu yatıştırmak için. "Bir keresinde sarhoştum, sırtı gözüme ilişmişti. Dostlarla yiyip içtiğim bir meyhanede; O, çıkmak üzere kapıyı açıyordu. Bir keresinde de, ormandan geçiyordum: yağmur yağıyor, şimşek çakıyordu; şimşeğin aydınlattığı giysisinin kenarını görür gibi oldum. Ama şimşek sönünce, giysi de görünmez oldu. Giysi gibi gördüğüm, şimşeğin kendiydi belki de. Yine başka bir- gün, geçen kış, yüksek bir dağın doruğunda, kar üzerinde ayak izleri gördüm. Bir çoban geçiyordu, 'Bak Tanrı'mn ayak izleri!' dedim ona. O, gülerek cevap verdi: Zavallıcık oynatmış. Bunlar kurt izi be; demin buradan geçen kurdun. Sustum. Beyninin içi kurtlarla kuzularla doluydu bu kalın kafalı ahmağın, naparsın. Yüksek, ulu şeylerden ne anlardı ki! Bana gelince, ben, kar üstündeki izlerin Tanrı'mn ayak izleri olduğundan emindim... On iki yıldır peşindeydim, Sior Francesco, bütün bulduğum şey, bu izler. Bağışlayın beni."

Francesco, başını eğerek, derin düşüncelere daldı. "İçini çekme öyle Leo Kardeş" diye mırıldandı bir süre sonra. "Kimbilir, Tanrı, belki de Tanrı'yı aramaktır sadece"

Bu sözler üzerine irkildim. Francesco da ürktü. Yüzünü elleriyle sakladı.

"İçimde konuşan hangi şeytandır?" diye gürledi, çaresizlik içinde.

Ses etmedim, tirtir titreyerek olduğum yerde kaldım. Tanrı'yı aramak mıydı Tanrı? Öyleyse eyvah!

ikimiz de susuyorduk. Francesco'nun gözleri yine oyuklarına kaçmıştı; akları kalmıştı görünen. Yanakları alev alev yanıyordu, dişleri birbirine

vuruyordu. Kalın, yün bir battaniye örttüm üstüne, ama o, battaniyeyi itti, bir kenara savurdu. "Üşümek istiyorum" dedi. "Bırak beni kendi halime; gözlerini dikip bakma öyle; dikeceksen başka yere dik onları!"

Gitmek üzere ayaklanınca ben, yüzü yabanileşti. "Nereye?" dedi. "Otur hele! Ben tehlike içindeyken, koyup gidecek misin yani? Sen içini döktün, rahatladın. Şimdi sıra bende. Ne o, ne düşünüyorsun? Yemek mi? Git ye, aç dolabı, bak ne var. Şarap da aç. Söyleyeceğim şey hiç de hoş değil. Gücün kuvvetin yerine gelsin de, sözlerimi dinleyebil. Sakın gideyim deme!"

"Yemek içmekte değil aklım" diye cevap verdim, incinmiş gibi. "Ne sandınız beni, kocaman bir mide mi? Dinlemeğe gelince... bilin ki ben bunun için yaratılmışım; sadece bunun için, dinlemek için. Haydi konuşun, kulağım sizde. Ne söylerseniz söyleyin, dayanmağa hazırım."

"Bir bardak su ver bana, susadım"

Suyu içti, sonra yastığına dayandı, yarı açık ağzıyla kulak kesilip, ortalığı dinledi. Çıt yoktu, ev boştu. Avluda bir horoz ötüyordu.

"ikimizden başka kimse kalmadı dünyada, Leo Kardeş. Evin içinde veya dışında duyduğun kimse var mı? Dünya yok artık, sadece ikimiz varız."

Bir süre sustuktan sonra "Tanrı'ya şükürler olsun" diyerek istavroz çıkarıp, bana baktı. Bakışının içime işlediğini duydum. Yine bir süre sustu, derken uzanarak dizimi tuttu. "Beni kutsa Leo Kardeş" dedi. "Açıklayacaklarım var. Günahımı çıkart benim"

Duraksadığımı görerek buyurur gibi. "Elini başıma koy, Leo Kardeş, koy da söyle,' Bernardone oğlu Francesco, günah işledin: açıkla günahını, Tanrı adına. Gönlün günahla dolu. Boşalt ki rahatlayasın!"

Susuyordum.

"Haydi yap dediğimi!" dedi öfkelenerek.

Elimi başının üstüne koydum. Kor gibi yanıyordu.

"Bernardone oğlu Francesco" diye fısıldadım, "günah işledin: açıkla günahını, Tanrı adına. Gönlün günahla dolu, boşalt ki rahatlayasın!"

Derken yavaş yavaş anlatmaya başladı. Anlattıkça endişesi artıyordu, sözlerini bitirdiğinde soluk soluğa kalmıştı:

"Ömrüm, bugüne dek, davetler, ziyafetler, cümbüşler, çalgılar, kırmızı tüyler, ipek giysiler içinde geçti. Tanrı'nın günü iş peşinden koştum. Eksik tarttım, müşterileri dolandırdım, para istif ettim, haydan gelen huya gitti, bana 'Açık El' demeleri bundan. Gündüzleri iş, geceleri vur patlasın çal oynasın, böyle geçti ömrüm.

"Ama dün, gece yarısı eve geldikten sonra, sen yatıp uyur uyumaz, ağır bir yük abandı üstüme. Ev gittikçe boğuyordu beni; soluyamaz oldum, çabuk çabuk merdivenden indim, gizlice bahçeye çıktım, hırsız gibi bahçe kapısını çarpıp fırladım sokağa. Ay batmak üzereydi; ışığı solmuştu. Çıt yoktu ortalıkta. Bütün ışıklar sönmüştü; kent, Tanrı'nın bağrında uykuya dalmıştı.

"Kollarımı iki yana açıp, derin derin soludum. Kendime gelir gibi oldum. Sonra sokaklardan geçip yokuş tırmanmağa başladım. San Ruffino'ya vardığımda, yorulmuştum, kilisenin giriş yerini bekleyen mermer aslanın üstüne oturdum, bu sabah sana doğru gelirken, hani senin dilenmek için oturmuş olduğun şu yere. Yavaş yavaş aslanı okşamağa başladım, elimi ağzına götürdüğümde, yediği minik insanın farkına vardım.

"Korkuttu beni, nedir bu arslan?" diye sordum kendi kendime. Niçin buraya konmuş kilise kapısını beklesin diye? İnsan yediğine göre, kim olabilir, Tanrı mı? Şeytan mı? Nasıl bilebilirim? Tanrı mıdır, şeytan mıdır, kim diyebilir bana? Birden sağımda bir uçurum açıldı, solumda bir uçurum; iki uçurum arasında duruyordum, bir ayak izinden büyük olmayan toprak parçası üstünde. Başım döndü. Dünya çevremde fırıl fırıl dönüyordu.

"Bir çığlık attım: Kimse yok mu sesimi duyacak? Yalnız kaldım dünyada? Tanrı nerede? İşitmiyor mu; elini niçin başımın üzerinde tutmuyor? Başım dönüyor, düşüyorum!"

Francesco bir yandan koşuyor, bir yandan kollarını gittikçe iki yana açıyordu: boğulacaktı neredeyse, soluyamaz olmuştu. Gözlerini kaldırmış, pencereden göğe bakıyordu. Yatıştırayım diye elini tuttum, ama o geri sıçrayıp, telâş içinde kükredi: "Bırak beni. Yatıştırılmak istemiyorum!" Derken, soluk soluğa yatağın bir ucunda tortop oldu. Sesi gittikçe boğuklaşmıştı:

"îlkin Tanrı'ya, sonra Şeytan'a seslendim; hangisi çıkarsa çıksın karşıma, diyordum, yalnızlığım giderilsin de. Durup dururken nerden de gelmişti üstüme bu yalnızlık korkusu? O anda, ruhumu hangisinin eline olursa vermeye hazırdım. Tanrı, Şeytan, hepsi birdi, bütün istediğim bir arkadaştı; yalnız kalmamaktı! Çaresiz, göklere dalmış bakarken, bir ses duydum"

Soluk alamıyormuş gibi sustu.

"Bir ses duydum" diye tekrarladı, yüzü baştan aşağı kar taneleriyle kaplanıvermişti.

"Ses mi?" dedim. "Ne sesi Francesco? Ne söyledi sana?"

" Söylediğini iyi çıkaramıyordum. Hayır insan sesi değildi bu, bir yaban hayvanı, bir arslan böğürtüsüydü. Sakın binmiş olduğum insan yiyen arslandan gelmesin dedim. Ayağa sıçradım. Tan ağarıyordu, tatlı ışıkları ortalığı aydınlatıyordu. O ses içimde yuvarlanıp duruyordu hâlâ, yüreğimden böbreklerime, bağırsaklarımın bir kovuğundan ötekine vura vura giden gök gürültüsünü andırıyordu. Sabah çanları çalmağa başlamıştı. Kalenin yükseklerine doğru yoluma devam ettim. Bir de baktım, koşuyorum, koşarken, birden buz gibi bir ter bastı. Biri beni çağırıyordu: 'Nereye koşuyorsun? Nereye? Kaçamazsın ki.' Dönüp baktım, kimseyi göremedim.

"Yeniden koşmağa başladım. Çok geçmeden yine o ses 'Francesco, Francesco, bunun için mi geldin dünyaya; yeyip içip, eğlenmek için mi?" diyordu.

"Bu kez arkama bakamayacak kadar ürktüm. Sesten kaçmak için koşmama devam ettim. Derken, karşımda bir taş bağırmaya başlamaz mı!

'Francesco! Francesco, bunun için mi geldin dünyaya; yeyip içip, eğlenmek için mi?"

"Tüylerim diken diken oldu. Koştum koştum, ama ses de benimle birlikte koşuyordu. Sonunda iyice anladım ki, ses dıştan değil. Ne kadar koşarsam koşayım, kaçamazdım o sesten, geldiği yer içimdi çünkü... Biri avazı çıktığı kadar sesleniyordu içimden. Bernardone'nin oğlu, o sefih değildi seslenen: hayır, ben değildim, başka biriydi; içimdeki, benden iyi biri, kimdi bilmiyorum. Nasıl bilebilirim? Bütün bildiğim bir başkası olduğuydu...

"Sonunda, soluk soluğa kaleye vardım.Tam o sırada, güneş dağın ardından yükselerek ısıttı beni. Çevremdeki dünya aydınlanıyor, beni de ısıtıyordu, içimden biri, yeniden konuşmağa başladı, ama bu kez fısıltıyla, sanki bana bir sır veriyormuş gibi. Başımı öne eğdim ve kulak verdim. Peder Leo, yemin ederim ki, sana gerçeği, sadece gerçek olanı söylüyorum. 'Francesco, Francesco' dediğini işittim, 'ruhun güvercin, peşindeki atmaca ise şeytan. Gel, benim bağrıma sığın.' Bu sözler kendi sözlerimdi, gitar için bestelediğim kendi güftem. Her gece yarısı, bir pencere altında dikilir, bu sözleri okurdum. Ama şimdi, ilk olarak şimdi anlıyorum, Leo Kardeş, o sözleri niçin yazmış olduğumu, gizli anlamının ne olduğunu"

Dudaklarında gülümseme, bir süre sustu. Sonra kendinden geçmiş gibi başını öne eğip fısıldadı: "Francesco, Francesco, ruhun güvercin, peşindeki atmaca ise, Şeytan. Gel, bağrıma sığın benim."

Yeniden sustu, durgunlaşmıştı; ona dokunursam artık, yanmam diye düşündüm. İleri doğru eğilerek, elini tuttum ve öptüm. "Francesco Kardeş" dedim, "her insanın, hattâ Tanrı- tanımazın bile, gönlünün derinlerinde, et ve yağ tabakalarına bürünmüş bir tanrısı vardır. O etleri, yağlan yarıp da sana seslenen Tanrıydı.."

Francesco gözlerini kapadı. Bütün gece gözünü kırpmamıştı, uykusu vardı.

"Uyu, Francesco" dedim yavaşça. "Uyku, Tanrının meleklerindendir; güvenle bırakabilirsin kendini onun eline."

Ama o, irkilerek doğruldu."Şimdi ne yapacağım ben?" dedi boğulur gibi, gözleri oyuklarından dışarı fırlayacakmış gibi. "Öğüt ver bana."

Acıdım haline. Ben de, yıllar yılı, onun gibi öğüt peşinde, başı boş gezip durmamış mıydım?

"Başını göğsüne eğ de, gönlünün sesine kulak ver," diye cevap verdim. "İçindeki o başka biri yine konuşacaktır seninle, kuşkun olmasın. Konuştuğu zaman ne derse, onu yap."

Sokak kapısının sessizce açıldığını işittim, çevik adımlar yankılandı avluda. Madam Pica törenden dönüyordu, yalnızdı. Rahat bir soluk aldım. Sior Bernardone atma binip, Floransa yolunu tutmuş olacaktı. "Annen geldi Francesco." dedim, "Uyu haydi, ben gidiyorum."

"Gitme, babam yok. Burada uyursun. Ne olur beni yalnız bırakma!"

Elime yapıştı "Beni yapayalnız bırakma, tehlikedeyken ben!" diye bağırdı.

"Artık yalnız değilsin, Francesco. Biliyorsun, güçlü bir yoldaşın var içinde; sesini duydun. Ne korkuyorsun?"

"Anlamıyorsun Leo. Korktuğum da o ya. Gitme."

Elimi alnına koydum. Yanıyordu. Annesi gülümseyerek içeri girdi.

"Meryem'in heykelinden sana selâm getirdim yavrum. Dilerim ruhunu rahatlatsın, cesaret versin."

Böyle diyerek avucunun içine bir fesleğen dalı bıraktı.

Kaç gün , kaç gece sürdü Francesco'nun hastalığı? Herşeyi ölçebilirim de, zamanı ölçemem. Bütün hatırladığım, ayın ilkin küçüldüğü, sonra büyüdüğü, derken yeniden küçüldüğü; Francesco hâlâ yatıyordu yatakta. Uykusunda boğuştuğu belliydi. Bir bakıyorsunuz, kudurmuş gibi bağırarak fırlıyor; bir bakıyorsunuz, yatağın köşesine büzülmüş tirtir titriyordu. Daha sonraları, iyileştiğinde, bütün hastalığı boyunca, İlkin Araplarla - sırtında kutsal haç, kendisini Kudüs'e girerken görmüştü- sonra da, yerden biten, ağaçlardan dökülen, gecenin bağrından fışkıran, peşini bir türlü bırakmayan cinlerle boğuştuğunu söyledi.

Baş ucunda bir ben, bir de annesi beklemiştik. Madam Pica, zaman zaman ayağa kalkıp bir köşeye çekilir, ağlardı. Sonra minik beyaz mendiliyle gözlerini siler, yerine oturur, tavus tüyü yelpazesiyle, ateşler içinde yanan oğlunu serinletmeğe çalışırdı.

Bir gece, hastamız bir düş gördüğünü, ertesi gün bize anlattı, ama sabahleyin değil - çünkü zihni hâlâ allak bullaktı - akşamleyin, serin karanlık indikten, bronz yağ kandilleri yakıldıktan sonra, çevremizdeki dünya tatlılaştığı sırada. Ölüler görmüştü kendini. Can çekişmesinin son anlarında kapı açılıp, içeri Ölüm girmişti. Resimlerde Francesco'nun gördüğü gibi tırpan falan yoktu elinde, bekçilerin kuduz köpekleri tuttuğu uzun bir demir kıskaç vardı. "Kalk bakalım, Bernardone oğlu" diye bağırmıştı, yatağına yanaşıp, "Yürü, gidiyoruz!"

"Nereye?"

"Ne demek nereye? Vaktini eğlencelerle, giyinip kuşanmakla, türküler düzmekle boşa harcadın. Hesap vakti geldi."

Elindeki kıskacı uzattı. Francesco, titreyerek yastıklara gömüldü. "Bir yıl daha, ne olur" diye inildedi. "Bir yıl daha sadece! Tövbe edecek zaman bırak bana."

Ölüm güldü, dişleri, çarşaflar ve ipekler üstüne patır patır döküldü. "Geç kaldın. Sürdün ömrünü. Onu kumarda oynadın ve kaybettin. Şimdi yürü bakalım!"

"Üç aycık... Pekiyi bir ay olsun... üç gün... kabul bir gün!"

Bu kez ölüm cevap vermedi. Kıskacı uzatarak, Francesco'yu boynundan yakaladı; tam o sırada düş gören uyandı.

Bakındı. Hasta yalnız kalmasın diye, Madam Pica'nın odasında getirdiği kanarya, pencere kenarındaki yerinde, gagasını göğe kaldırmış, ötüp duruyordu.

"Tanrı'ya şükürler olsun!" diye bağırdı Francesco sevinç içinde, alnından ter damlıyordu. Çarşaflara, demir karyolaya, derken annesinin dizine dokundu.

"Gerçek mi?" diye fısıldadı, parıltılı gözlerle bana dönerek "Yaşadığım gerçek mi?"

"Kuşkunuz olmasın efendimiz" diye cevap verdim.

Elini çırptı, yüzü aydınlandı.

"Yani vaktim var demek. Tanrıya şükürler olsun!" Gülerek annesinin ellerini öpmeğe başladı.

"Düş mü gördün, yavrum? diye sordu annesi, "Hayırdır inşallah."

"Vaktim var;" diye mırıldandı yeniden heyecan içinde. "Tanrıya şükürler, vaktim var!"

Bütün gün, akşama kadar, ağzını açmadı bir daha. Gözlerini kapayıp, derin bir uykuya daldı. Boynu ve yüzü ışık içinde yüzüyordu.

Madam Pica tavustüyü yelpazesiyle yelpazelenmeye devam etti. Derken acıyla bükmüş olduğu dudaklarını araladı, oğlunu bebekken ninniyle nasıl uyuttuğunu hatırladı ve memleketinin diliyle yumuşak, tatlı bir türkü tutturdu.

Bebelerin uykusu

Gel al benimkini de

Minik veririm onu

Geri ver büyütünce.

Bir yandan çocuğunu yelpazeleyerek, uzun bir süre böyle tatlı tatlı okudu durdu. Eğilip Francesco'nun yüzüne baktım. Pırıl pırıldı! Yavaş yavaş ağzının çevresindeki,kaşlarının arasındaki kırışıklıklar kaybolmuştu, teni minik bir bebek derisi gibi gerginleşmişti. Bütün yüzü, üzerinden serin, durgun denizin geçtiği bir kaya gibi parıldıyordu.

Akşama doğru gözlerini açtı. Dinlenmiş durulmuştu. Yatağında oturdu, ilk kez görüyormuş gibi çevresindeki dünyaya baktı. Bakışları bize yönelince gülümsedi ve düşünü anlatmağa başladı. Ama anlatırken, o eski korkusu yeniden sarsmaya başlamıştı benliğini, gözleri karanlıklar doldu. Annesi, elini alıp okşayınca, yatıştı.

"Anne" dedi, "demin uyurken, bir bebek sandım kendimi, sen de beni sallıyor, ninni söylüyordun. Beni yeniden doğurmuş gibisin." Elini alıp öptü. Sesi çocuk sesine dönmüştü, okşanmak istiyordu.

"Anne, anneciğim, bana bir masal anlatsana."

Birden peltek peltek konuşmaya başladı. Yüzü, bebek yüzü oluverdi. Madam Pica ürktü. Avignon'un ünlü ozanlarından, gününü gün ederek yaşayan ve Francesco gibi eli açık olan kardeşlerinden biri, içkiden ve türküden aklını oynatmıştı. Kendini kuzu sanıp, emeklemeğe başlamış,

otlamak üzere tarlaya gitmişti... Şimdi de kendi oğlu bebek olmuş, ondan masal istiyordu!

Olur mu olur diyordu kendi kendine, kanımın bozuk olmasına imkân var mı, derken, haddini bilmeden böyle konuştuğu için, Tanrı'dan bağışlamasını istedi.

"Ne masalı yavrum?" diye sordu, serinlesin diye elini anlına koyarak.

"istediğin bir masal var mı? Memleketimden bir masal anlatayım mı?"

"Anlat, Pierre'i anlat, şu vahşi, yalınayaklı keşişin hikâyesini."

"Hangi Pierre'i?"

"Hani şu Lyons'lu, dinî inançlara aykırı düşüncelere önayak olan biri vardı."

"Masal değil ki o, gerçek şey."

"Ben küçükken, ikide bir anlatırdın onu bana, ben de hep masal sanırdım. O vahşi azizden, gulyabaniden korkar gibi korkardım. Ne zaman bir kabahat işlesem - hatırlarsın - 'Şimdi keşiş gelirse görürsün' diye korkuturdun beni, ben de bir koltuğun altına siner, ses etmeden beklerdim, ya beni bulur da alıp götürürse diye."

"Ünlü keşiş Lyons'lu Pierre'yi mi anlatırdınız?" diye araya girdim. "Onu tanımış mıydınız, Madam Pica? O kadar çok şey anlatırlar ki hakkında; inanılmayacak, insanı şaşkına çevirecek şeyler. Madam, ne olur, şu naçiz dilenci kulunuza söyleyin, onu gördünüz mü hiç, karşılaştığınız oldu mu onunla? Neye benziyordu? Ben kendim, bir keresinde, onu görmeye gitmiştim, ama geç kaldım. Vardığımda ölmüştü."

Francesco gülümsedi. "Pabuçlarını bir yana fırlatıp atmış," dedi, annesine takılarak, "Sözde yalınayak, onun peşinden gidecekmiş, ama bırakırlar mı hiç. İlkin eve kapatmışlar, sonra da birine vermişler, derken bir oğlu olmuş, o da onu unutmuş. Görüyorsun ya, aradığı Tanrı değilmiş, istediği bir oğlanmış."

Güldü. Ama Madam Pica'nın cam sıkılmıştı.

"Onu hiç bir zaman unutmuş değilim; sadece şimdi uğraşacak başka kaygılarım var" dedi içini çekerek. "Nasıl unutabilirim onu? Düşlerimden eksik olmaz hiç."

"Söyle bize, ilk nasıl karşılaşmıştın onunla, anne?" dedi Francesco, yastığa sırtını dayayarak. Bütün gün uyumuştu, bedeni iyiden iyiye dinlenmişti. Gözlerini kapadı.

"Kulağım sende..."

Madam Pica nar gibi kızardı. Başı önüne eğik, bir süre sustu, gözkapakları yaralı bir kuşun kanatları gibi çırpınıp duruyordu. Bu keşişin, Madam'ın tâ derinlerinde, gönlünün karanlıklarında gömülü olduğu apaçıktı, onu aydınlığa çıkarmağa cesaret edemediği gibi, istemiyordu da. Yakarır gibi oğluna, "Sana gerçek bir hikâye anlatsam." dedi.

Francesco gözlerini açtı.

"Hayır, Pierre'yi anlatacaksın bize," dedi kaşlarını çatarak. "Başka hikâye istemiyorum. Önce onunla ilkin nasıl karşılaştığını, ne zaman, nerede gördüğünü, sana neler dediğini, derken ondan nasıl kaçtığını. Hakkında bir sürü şey işittim, ama hiç birine inanmıyorum. Şimdi vakti geldi artık; gerçeği bilmek istiyorum."

Bana doğru döndü.

"Herkesin bir gizlisi saklısı vardır hayatında," dedi. "Bu da anneminkisi işte."

"Pekâlâ oğlum, her şeyi söyleyeceğim" dedi Madam Pica, telâşını gizlemeğe çalışarak. "Şimdi sus da dinle."

Ellerini kucağına koydu. Oğlununkilere benzeyen ince, nazik parmakları, avucu içinde tuttuğu mendil ile sinirli sinirli oynamağa başladı.

"Vakit akşamdı, bir Cumartesi akşamı..." diye ağır ağır başladı hafızasını yoklayarak. "Evimizin bahçesindeki bitkilere, defneye, mercanköşk otuna,

kadife çiçeğine filan su veriyordum. O akşamüstü sardunyalardan biri kırmızı bir çiçek açmıştı, önünde durmuş bakarken, sokak kapısı hızla açıldı, içeri biri girdi. Korku içinde döndüm: karşımda yabani kılıklı bir keşiş vardı. Hırkası paramparçaydı, yamalarla doluydu, beline de kalın bir ip bağlamıştı, ayakları çıplaktı.

"Çığlık atmak için ağzımı tam açmışken, avucuyla dudaklarımı kapattı. 'Tanrı bu evi korusun' dedi; elini kaldırıp evi kutsadı. Sesi peşten geliyordu, yabaniydi; ama ortalarına doğru, dile getirelemeyecek bir yumuşaklık sezdim. Kim olduğunu, ne istediğini, niçin böyle soluk soluğa olduğunu, kimden kaçtığım soracaktım, ama gırtlağım düğümlenmişti, ses çıkmadı ağzımdan."

"Evet, kaçıyorum" dedi, dudaklarımın hareketinden ne soracağımı anlamış gibi. "îsanın düşmanlarından kaçıyorum, işitmedin mi adımı benim? Keşiş Pierre'im ben, İsa'nın, beyaz zambaklı o paramparça olmuş sancağını açan kişi; yalınayak, aç susuz, köy köy, kent kent dolaşan, Isa'nın elinden kırbacı alıp, bütün zina edenleri, yalancıları, dolandırıcıları, Tanrı'nm tapınağından kovan kişi."

"O konuşurken, sokakta büyük bir gürültü koptu. Kapılara vurarak yuha çekerek, meydan okuyarak geçen büyük bir kalabalıktı bu. Kilisemizin çanı şiddetle çalmağa başladı.

"Keşiş, yumruğunu sıkarak, sokak kapısına doğru döndü ve acı bir hoşgörüyle dudaklarını büktü. 'Kokusunu aldılar' diye gürledi, Isa'nın kokusunu, büyük düşmanlarının, şimdi de çılgınlar gibi, onu yeniden çarmıha germeğe koşuyorlar.. Ey sen Pilates, sen Kay- fas! Isa geliyor, yargı günü yaklaştı!'

"Kalabalık gelip geçti, bizim kapıya vurmayı göze alamadılar, sonra köprüye doğru yönelip, görünmez oldular. Bahçede keşişle başbaşa kalmıştık. Gözünü bana dikmiş bakıyordu. Ben tir tir titriyor, gözlerimi kırmızı sardunyadan ayırmıyordum. Bu yabani keşişten fışkıran güce dayanamayacak durumdaydım. Birden, sardunyayı yakaladığı gibi, büktü, bütün taç yaprakları yere saçıldı sardunyanın. Çığlık attım, gözlerim yaşla doldu, ama o, kalın kaşlarını çatmakla yetindi:

"Yaradana bakacağına, yarattığı şeylere bakarak ruhunu yitirmekten utanmıyor musun? Yeryüzünün bütün güzellikleri görünmeyeni görmemizi önler, bu yüzden yok olmalıdırlar.'"

Francesco bu âna kadar başı önüne eğik, dinlemişti. Birden gözlerini kaldırıp baktı. Yanakları al aldı.

"Olamaz! Olamaz! Olamaz!" diye bağırdı.

Bana doğru döndü.

"Sen ne dersin Leo Kardeş?"

"Ne diyebilirim ki efendim? Ben biraz ahmağımdır, bir şeye inanabilmem için onu görmem, işitmem, ona dokunmam gerekir. Görünmeyenin ne olduğunu, ancak görüneni gördükten sonra hayal edebilirim. Görünen hiç bir şey olmasaydı, hapı yutmuştum."

"Güzellik Tanrının kızıdır" dedi Francesco, açık pencereden bahçeye, asma çardağına, gökte dolaşan dağınık beyaz bulutlara bakarak.

"Güzellik Tanrının kızıdır: bundan eminim. Tanrının yüzünün nasıl olduğunu, ancak güzel şeylere bakarak tahmin edebiliriz. Sardunyanın taç yapraklarını saçan şu senin keşiş, bu yüzden Cehennemi boylayacak."

"Ama bunu benim ruhumu kurtarmak için yaptı" diye karşı çıktı Madam Pica. "Sardunya dediğin nedir ki, insan ruhu yanında? 'Keşişin' dediğin o kimse, sırf benim ruhumu kurtardı diye, elinde o kırmızı sardunya ile Cennete girecek."

"Ne dedin? Ruhunu mu kurtardı?" dedi Francesco, annesine şaşkın şaşkın bakarak. "Hani baban gelip, onu kapı dışarı etmişti? Öyle dememiş miydin bana, şimdi de tutup niçin bana gerçeği söylemedin?"

"Çocukken anlayamazdın da ondan, büyüdüğünde söyleyecek olaydım, bu kez de gülerdin. Ama şimdi hastasın, bedeninin ateşi biraz yatışmış durumda, Tanrının gizli müjdelerini gülmeden dinleyebilirsin. Sana söylemeğe şimdi karar verişim bundan."

"Söyle, anne, söyle," dedi Francesco, merak içinde. "Gülmeyeceğim, üstelik, neredeyse ağlayacağım. Vakit geldi - haklısın anne - sözlerine kulak vermemin zamanı geldi."

Böyle söyler söylemez hüngür hüngür ağlamağa başladı.

"Niçin ağlıyorsun yavrum? Niçin titriyorsun böyle?" diye sordu annesi korku içinde oğluna sarılıp.

"Kanımı içimde duyuyorum da ondan anne, senin kanını..."

Madam Pica mendilini aldı ve boynundaki, şakaklarındaki teri sildi. Bir ara bana baktı, sanki benim yanımda konuşmak istemiyormuş gibiydi. Kalktım.

"Ben çıkayım isterseniz efendim?"

Francesco buyurur gibi elini uzattı.

" Kal," dedi. "Otur oturduğun yerde! Anne, çekinme. Konuş."

Madam Pica'ya baktım. Kaşları titriyordu, içimi okur gibi bakıyordu, beni zihninde tartıyordu.

"Kal," dedi sonunda. "Çekinecek hiç bir şeyim yok. Yüreğim temiz: anlatayım."

"Haydi başla..." dedi Francesco, sabırsızlıkla annesine bakarak.

Keşiş elini başımın üstüne koydu, beynime bir alevin indiğini, boğazıma yayıldığım, içimi yaktığını duydum. Neydi bu alev? Hıçkıra hıçkıra ağlamak, bahçenin ortasında oynamak, ya da sokağa koşup , pabuçlarımı bir yana fırlatarak yola düzülmek, bir daha da baba evine dönmemek geliyordu içimden. Tutuşuyordum. Neydi bu alev? Tanrı olmalı, Tanrı olmalı, diye bağırdım kendi kendime, Tanrı böyle girermiş insanın içine.

Madam Pica'nın yanakları, gırtlağı alev alev yanıyordu. Kalktı, pencere kenarındaki sürahiyi alıp, bir bardak su doldurdu, içti. İçindeki ateşi söndürmek istiyormuş gibi, bardağı yeniden doldurdu ve içti.

"Eee, sonra?" diye sordu Francesco, kendisini tutamayarak.

Madam Pica başını önüne eğdi.

"Sonra yavrum, kendimi kaybettim. Baba evi bana dar geliyordu artık, keşiş kapıyı açarak durup, bana el edince, pabuçlarımı fırlatıp bahçenin ortasın attım ve arkasından koşmağa başladım."

Francesco, gözleri dışarı uğramış, ona bakıyordu. Bir şeyler söylemek istiyordu, ama konuşamıyordu. Ben, tedirginlik içinde, kendisine bakıyor, yüzünü bu denli allak bullak edecek şeyin ne olduğunu kestirmeğe çalışıyordum. Korku muydu, sevinç miydi, horgörü müydü! Yoksa, yüzünün alevlerini söndürüp, küle çeviren, derken yeniden yakıp tutuşturan, ateşi kızılı yapan her üç duygunun aynı andaki etkisi miydi?

Sonunda dudaklarım oynatıp konuşabildi. "Bırakıp gittin demek? Evini barkını bırakıp, onunla gittin ha?"

"Gittim" diye cevap verdi, durgun, yatışmış bir sesle. "Onaltı yaşlarındaydım. Yüreğim her şeye açıktı, bütün mucizelere inanmağa açıktı, o gece işte. Tanrı bana göründü, kendi dilediği biçimde. Kimi genç kızlara, yakışıklık bir delikanlı kılığında görünürmüş; bana vahşi, yalınayak, dilenen bir keşiş gibi göründü. O önde, ben arkada, koşa koşa köyleri dolaştık. Bana yoksulluktan, iffetten, Cennetten, Cehennemden söz ediyordu, toprak, çıplak tabanlarımın altından kayıyor, gidiyordu: yeri tepmemle, keşişle birlikte göğe çıkmamız bir oldu.

Dere tepe düz gittik, köylere girdik, sadece ikimiz, büyük fatihler gibi. Keşiş bir köy alanı ortasında durdu, bir taşın üzerine çıktı, kolunu kaldırarak, dünyadaki bütün puta tapanlara, dolandırıcılara ve yöneticilere lânet okumağa başladı. Ortalık kararıyordu, ben önde duruyor, dehşetli yüzünü meşaleyle aydınlatıyordum, köylüler görebilsin, korkudan alt üst olsunlar diye.

"Bu arada babam, beni buluncaya dek, köyleri, dağları taramaları için dört yana şövalyelerini salmıştı. Aralarında kardeşim de vardı. Beni kavradığı gibi, atının terkisine attı, evin yolunu tuttuk.

Madam Pica bir ara durdu, oğluna baktı ve gülümsedi.

"Birkaç gün sonra da evlendim."

Francesco gözlerini kapadı. İkimiz de ağzımızı açamıyorduk; derken büyük bir sessizlik içinde, başını göğe kaldırmış, kendinden geçerek şakıyan kanaryayı işittik. Hanımının bütün konuştuğu süre ötmüş olmalıydı, ama biz duymamıştık: zihinlerimizde, vahşi keşişin peşinde koşan yalınayaklı bir kız vardı hep.

Francesco birden gözlerini açtı.

"ikiniz de çıkın gidin! Yalnız bırakın beni!" Sesi boğuk, cızırtılı çıkıyordu.

Tek söz söylemeden, annesiyle birlikte kapıyı açıp çıktık.

Francesco bütün gece yalnız kaldı, kimseyi içeri almadı. Iç çekişlerini, arasıra da kalkıp temiz hava almak için pencereyi açışını duyuyorduk.

Sabahleyin "Leo Kardeş" diye beni çağırdığını işittim.

Koşup baktığımda, yatağa sırtüstü uzanmış kıvrandığını gördüm. Yüzü balmumu gibiydi.

"Hapı yuttum, Leo Kardeş," dedi dönüp bana bakarak, "Sağımda Tanrının, solumda Şeytanın uçurumu. Kanatlanmassam mahvoldum demektir. Düşmek işten bile değil!"

"Ne oldu, Francesco?" diye sordum sarsılarak, "niye titriyorsun böyle?"

"Anamın kanı," diye mırıldandı, "anamın kanı... Duymadın mı? Çılgınlık bu!"

"Çılgınlık değildi, anneni dürten, Francesco, Tanrıydı."

"Çılgınlık! Bütün gece boyunca düşümde, annem gibi pabuçlarımı babamın bahçesine fırlatıp attığımı, aşağılara doğru kurşun gibi indiğimi

gördüm. Bir şeye tutunmak için elimi boşuna uzatıyordum, tuttuğum boş havaydı hep!"

Kollarını başının üzerine almış, açıp kapayarak havaya sarılıyordu.

Alnını okşadım, yavaş yavaş ovdum. Gittikçe yatıştı, ve başını yaralı bir kuş gibi göğsüne bıraktı. Çok geçmeden uyumuştu.

Ona bakıyordum, uykunun bütün kapıları açtığı şu anda, yüreğinden neler gelip geçiyordu acaba. Yüzü niye ikide bir değişip duruyordu? Bazan kaşları şaşkınlıktan yukarı kalkıyor, bazen dudakları dile getirilmez bir acıyla sarkıyor, bazan de bütün yüzüne bir nur iniyordu, gözleri bu denli parlaklığa dayanamıyormuş gibi, kapaklarını kırpıp duruyordu.

Birden ellerini uzatıp, korku içinde koluma yapıştı.

"Leo Kardeş, sen misin? Gördün mü onu?"

"Kimi?"

"Daha şimdi buradaydı, havaya karıştı, odada olmalı henüz."

"Kim efendim, kim karıştı? Düş görmüş olacaksınız."

"Hayır Leo Kareleş, düş değildi. Gerçeğin kendinden daha gerçek bir şey varsa, işte o idi!"

Kalkıp oturdu yatağında, gözlerini oğuşturmağa başladı.

"Uyuyorum sandın, değil mi? Uyumuyordum, kapılar kapalıydı, ama o içeri girdi, kollarını ileri doğru uzatmış, kör bir adam gibi el yardımıyla ilerlemeğe başladı. Paçavralar içindeydi, binlerce yamalı, binlerce paçavra; çürük et kokuyordu. Yatağıma geldi, beni arayıp buldu.

"Sior Bernardone'nin şımarık oğlu sensin, değil mi?'

"Benim" diye cevap verdim ürpererek.

"O halde, haydi kalk bakalım kalk, üstümü başımı çıkar, beni yıka, sonrada yiyecek bir lokma bir şey ver." Yalvarmıyordu, buyuruyordu.

"Kimsin sen?"

"ilkin soy, yıka beni, sonra da bir lokma bir şey ver.”

"Kalktım, üstünü başını çıkarmağa başladım. Bu ne paçavralardı ya Rabbim, ne yamalardı, nasılda leş kokuyordu! Ya vücudu, karşımda çıplak vücudu, bu ne perişanlıktı! O ayaklar: şiş şiş, yüzlerce yarayla kaplı! Kafasına geçirmiş olduğu kukutelasını çıkardım, tavlanmış demirin açtığı yarıklarla çizik çizik olan şakakları göründü. Alnında haç biçiminde kırmızı bir yara vardı. Ama beni en çok dehşete düşüren şey, ellerindeki, ayaklarındaki kanlı, iri delikler oldu. "Kimsin sen?" diye sordum yeniden; tiksine korka, aval aval bakarak 'Yıka beni!' deyip duruyordu. Gidip su ısıttım, onu yıkadım. Sonra sandığın üstüne oturdu, şimdi oturmakta olduğunuz şu sandığın, ve 'yiyecek ver!' dedi. Koca bir tabak dolusu yiyecek getirdim önüne. Eğildi, ocak başından bir avuç kül alıp, yemeğin üstüne attı ve yemeğe başladı. İşini bitirince, ayağa kalktı. Yüzü durulmuştu; yumuşak ve esirgeyici bakışlarla bakıyordu bana. 'Artık kardeşimsin benim,' dedi, 'Eğil bana, kendi yüzünü gör, ben de sana eğilirsem, kendi yüzümü görürüm. Artık kardeşimsin benim, Allahaısmarladık!'

"Nereye?"

"Sen nereye ben oraya! Şimdi Allahaısmarladık!'

"Bunu der demez, havaya karışıp kayboldu, kokusu hâlâ odamda. Kimdi? Kim...? Sen ne dersin Leo Kardeş?"

Cevap vermeden, görünmeyen konuğa dokunmaktan korkarak sandığın üstüne yana kaydım. Kim olabilirdi; karanlık cinlerin habercilerinden mi? Aydınlık kuvvetlerden gelen bir müjdeci mi? Emin olduğum tek bir şey vardı: o da zengin delikanlının çevresindeki havada bir çatışmanın yer aldığıydı.

Üç gün daha geçti aradan, Francesco'nun solgun yanaklarına renk gelmeğe başladı, oynak yerleri güçlendi, dudakları pembeleşti, bedeni acımağa, canı yemek çekmeğe başladı. Vücudu yeniden ayak üstüne kalkınca, ruhu destek buldu, böylece dünya da onunla birlikte güçlendi. Bahçe, kuyu, asma çardağı, odada dağınık duran âletler, sokaktan gelen sesler, geceleri gökteki yıldız kümeleri.. hepsi de zaman ve Tanrının tâyin ettiği yerlerinde belirip, kendiliklerinden düzene girdiler. Dünya, Francesco'nun kanıyla, eski düzenine dönüyordu.

Dördüncü gün tan ağarırken, San Ruffino'nun çanları çalmağa başladı, Madam Pica da yaşlı nineyle birlikte kiliseye gitmek üzere yola çıktı. Sior Bernardone henüz gezisinden dönmemişti. Çanlar, bayramı müjdeliyordu, çünkü bugün, yani Eylül'ün yirmi üçüncü günü, Assasi'nin sevgili azizi San Damiano'nun yortu- suydu. Minik kilisesi kentin dışında, ovaya inen bayırdaydı. Yavaş yavaş yıkılıyordu bu kilise, ama eskiden pek gözde bir kiliseydi, her yıl, bugün, kilisede eğlenceli bir bayram yer alır, azizin heykeli altın ve gümüş armağanlarla dolardı. Şimdi duvarları yıkılmak üzereydi, koca koca delikler açılmıştı. Bozulmadan kalan biricik şey haç idi, üzerinde açık yeşil, kana belenmiş bir Isa'nın sarktığı koca bir Bizans haçı. Bu İsa'nın tuhaf bir tatlılığı vardı, yüzünde tanrısal değil, insansı, acıklı bir ifade okunuyordu. Ağladığını, tıpkı bir insan gibi ölmekte olduğunu duyuyordunuz, önünde diz çökenler, onu bu durumda görünce, tir tir titriyorlardı, çünkü haç üzerinde asılı duranın, acıyla kıvrananın, aslında kendileri olduklarını duyuyorlardı.

Sabahleyin erkenden Francesco'nun odasına girmiştim. Madam Pica, kocası dönünceye kadar kalayım diye bana ufak bir oda ayırmıştı, orada yatıp kalkıyor, oğluna yakın bulunuyordum, bütün hastalığı boyunca ikide bir beni sormuştu, çünkü, anından ayrılmamı istemiyordu. Bugün onu

yatakta oturur buldum. Mutluydu. Gözlerini kapıya dikmiş, beni bekliyordu.

"Gel, gel bakalım Tanrının arslanı," diye seslendi beni görür görmez. “Bakıyorum, bugün yeleni taramış, bıyığını arslan gibi bükmüşsün. Yalanıyorsun da. Yemek yemişe benzersin."

"Anneniz, Tanrı ondan razı olsun, kiliseye gitmeden, bana nineyle ekmek peynir göndermiş. Evet küçük beyciğim, nasıl anlatsam size o duyguyu? Arslanlaştığım doğru, Tanrı yardımcım olsun."

Güldü.

"Otur hele," dedi bana, yatağın yanındaki ince oymalı sandığı göstererek.

Kanarya yeniden ötmeğe başladı. Güneş vurmuştu, gırtlağı, minik göğsü türküyle dolmuştu. Francesco, aralık ağzı sarkmış, bulanık yaşlı gözlerle konuşmadan uzun süre ona baktı.

"Kanarya insan ruhuna benziyor," diye fısıldadı sonunda. "O da insan ruhu gibi çevresinde parmaklıklar görüyor, ama umutsuzluğa düşeceğine, şakıyor. Türkü söylüyor, bak görürsün Leo Kardeş: günün birinde, türküsü o parmaklıkları kıracak."

Gülümsedim, O parmaklıklar, ne olurdu, kolayca kırılıvereydi.

Ama Francesco, benim gülümsediğimi görünce, bozuldu. "Ne yani, inanmıyor musun?" dedi, "beden dediğimiz kemik, kıl ve et yığını gerçekten var mı, yoksa herşey ruh mu acaba diye düşünmek hiç aklına gelmedi değil mi?"

"Hiç gelmedi, Francesco, hiç. Bağışla beni. Ben ahmak sayılırım, söyledim ya sana, kolay kolay almaz benim kafam."

"Böyle bir kuşku, şu âna kadar, hasta oluncaya kadar bana da gelmemişti. Tanrı seni miskinlik yoluyla çekip kendine yaklaştırdı; beni ise, hastalık yoluyla - üstelik gündüz değil, gece, ben uyurken, ona karşı koyacak gücüm yokken. Düşlerimde sorup duruyordum kendi kendime, acaba beden diye

bir şey yok mu aslında diye, olur a, bir de bakarsın, sadece ruh vardır da, bizim beden dediğimiz, ruhun sadece görebildiğimiz, duyabildiğimizi yanıdır. Hastalığımda her gece, uykuya dalmak üzereyken, ruhumun, yatağımın üzerinde, havada yüzdüğünü duyuyordum. Pencereden çıkıyor, avluda dolaşıyor, asma çardağın üstüne tünüyor, sonra havada asılıp kalan, Assisi'nin damları üzerinde ileri geri sallanıp duruyordu. İşte o sırada farkettim büyük sırrı. Bedenin yokluğunu! Evet, Leo Kardeş, beden diye bir şey yok; varolan tek şey ruh!"

Yüzü pırıl pırıl, yataktan sıçradı.

"Ruhtan başka şey yoksa" diye bağırdı mutluca, "ruhtan başka bir şey yoksa, düşün bir Leo Kardeş, ne kadar uzaklara gidebiliriz! Beden bize engel olmazsa, bir sıçrayışta göğü bulabiliriz!"

Sustum. Zihnim dediklerini anlayamadı ya, gönlüm hepsini anladı. Devam ediyordu:

"Düşümde sıçradım; bak, böyle işte!" Kollarını kanat gibi göğe doğru hızla kaldırdı. "Düşte, bu işten daha basit, daha kolay şey yok. Ama aynı şeyi şimdi de yapacağım- göreceksin; evet, kararımı verdim; içimden annemin kanı bar bar bağırıyor; şimdi, uyanıkken de yapacağım. Güç olacak, pek güç. Leo Kardeş, yardımına ihtiyacım var!"

"Esirgediğim yok, Francesco Kardeş, benim için büyük zevk, ama nasıl? Okumam yazmam hak getire, kafam dersen, o da aman aman işlemiyor. Varım yoğum gönlüm, o da ne işe yarar ki? Zavallı deli gönül, üstelik, sıradan bir dilenci olmasına karşılık horozlanır da! Ona güvenmeseniz daha iyi... Görüyorsunuz ya halimi, nasıl yardım edebilirim size?"

"Bal gibi edersin- göreceksin. Dinle bak, yarın ayağa kalkacağımı sanıyorum. Sen koluma gireceksin, düşmeyeyim diye bana destek olacaksın. San Damiano'ya gideceğiz."

"San Damiano'ya mı?" diye bir çığlık attım şaşkınlık içinde. "Biliyorsun, bugün Damiano yortusu. Çanları duymuyor musun?"

"Bugün demek!" diye bağırdı Francesco, ellerini çırparak, "Nedeni buydu demek?"

"Ne demek istiyorsunuz?"

"Bir düş gördüm; onu gördüm. Dün gece uykumda beni ziyarete geldi. Üstü başı paramparçaydı, koltuk değneğine dayanmış, ağlıyordu. Korktum, tutayım da düşmesin diye koştum. 'Ağlama Tanrının azizi/ dedim, ellerini öperek. 'Ne oldu sana? Cennette değil misin sen? Ağlamak, orada da mı var?' Evet der gibi başını salladı. 'Var ya, Cennette bile var' diye cevap verdi, ama yer yüzünde sürünmeğe devam edenler için. Lüks, kuştüyü yatağında seni uzanmış gördüm de, acıdım haline. Nedir bu gaflet uykusu, Francesco! Ayıp! Kilise tehlikede!"

"Kilise tehlikede mi? Peki ben ne yapabilirim? Benden ne bekliyorsun?"

"Ellerini uzat; kiliseye omuz ver. Yıkılmasına bırakma!'

"Ben mi? Ben Bernardone'nın oğlu?'

"Sen ya, Assisi'li Francesco. Dünya yıkılıyor; îsa tehlikede. Kalk, dünyayı sırtında taşı, düşmesin. Din benim küçük kilisemin durumuna düştü: neredeyse harabe haline gelecek. Sen ayakta tut onu.'

"Omzumdan yakaladı, hızla itti. Dehşet içinde uyandım."

Francesco sırtını sıvazladı.

"Bak" dedi. "Parmak izleri hâlâ omzumda sanıyorum. Yaklaş."

Yaklaştım, ama birden dehşet içinde gerileyerek istavroz çıkardım.

"Tanrının melekleri, sizlere sığındım!" diye fısıldadım, tir tir titreyerek. Francesco'nun omuzlarında parmak izlerine benzeyen, sayısız, siyah, mor leke vardı.

"Aziz Damiano'nun parmakları onlar" dedi Francesco "Ürkecek bir şey yok"

Derken hemen ekledi:

"Şimdi anladın mı niçin kiliseye gittiğimizi? Yıkılmak üzere de ondan İkimiz, Leo Kardeş, onu taşla harçla yeniden kuracağız; sönük duran tapmak kandillerini yeniden alevlendireceğiz, azizin yüzü yemden aydınlansın diye."

"Bütün istediği bu muydu, Francesco; buyruklarının hepsi bu mu? Yoksa, acaba-"

"Hayır hayır, hepsi bu kadardı!" dedi Francesco; daha fazla birşey söylememden korkar gibi eliyle ağzımı kapatarak. "Sus! Şimdilik bu işle başlayalım, yeter."

Sustum, ama yüreğim hızlı hızlı çarpıyordu. Bu düşün Tanrı tarafından gönderildiğini, müthiş, gizli bir anlamı olduğunu seziyordum. Biliyordum, Ulu Tanrı insanı yakalamaya görsün, binlerce parçaya ayrılsa bile, gözünün yaşına bakmadan, kurbanını bir doruktan bir doruğa fırlatır atardı. Francesco'yu yataktan sevinçle sıçrar gördüğümde, korkudan alt üst oluşum bundandı.

Ertesi sabah odasına gittiğimde, uyanmıştı bile. Annesinin koluna dayanarak ilk adımlarını atıyor, evde dolaşmaya çalışıyordu. Sevinç dolu, dışarı uğramış gözlerle, sanki ilk kez görüyormuş gibi geniş odalara bakıyordu: oymalı sandıklara, azizlerin üç kanatlı resimlerine; derken avluya açılan kapının önünde durdu ve sokak kapısının yan köşesindeki taş heykele bakakaldı, bebek Tanrıyı kucağında tutan Avignon'lu Meryem'di bu: Madam Pica'ya, o sevgili, günlük güneşlik memleketini hatırlatan, defne, mercanköşk otu ve kadife çiçeği gibi kokulu, bitki saksılarıyla çevirili mermer kenarı olan kuyuya bakıyordu.

"Hoş geldin, Tanrının arslanı," dedi gülerek beni görür görmez. "Kuzulara yanaştığında, onları yiyeceğine, onlardan sadaka isteyen arslan!"

Annesine döndü.

"Anne, arslan, İncil yazarlarının hangisinin yoldaşıydı, Luka'nın mı?

"Hayır, yavrum, Markos'undu," diye cevap verdi Madam Pica, içini çekerek. "Kiliseye o kadar seyrek gidiyorsun ki, nasıl bileceksin!"

"O halde, işte Markos, ben, bu da benim arsla- nım," dedi Francesco, yanıma gelip bana dayanarak. "Gidelim!"

"Nereye gidiyorsun yavrum?" diye bağırdı annesi. "Daha ayakta duracak bile gücün yok, görmüyor musun?"

"Korkma anne. Yanımdaki arslanı görmüyor musun?"

Koluma girdi. "Tanrı adına!" dedi, istavroz çıkarıp kapıya kadar ilerleyerek.

"Anne, günlerden ne bugün?"

"Pazar yavrum"

"Hangi aydayız, kaçı ayın?"

"Yirmidört Eylül yavrum, niçin sordun?"

"Git içeri anne, üç kanatlı resmi al ve çarmıha gerilenin arkasına yaz: 'Efendimizin doğuşunun 1206'ncı yılı, Eylül ayının yirmidördüncü Pazar günü, oğlum Francesco yeniden dünyaya geldi'"

Neydi o sabah, o yola çıkış! Ne kanatlardı onlar. Bizi, Assisi'nin dar sokaklarından sürükleyip götüren o kanatlar! Piazza San Giorgio'ya geldik, kale kapısından geçtik ve ovaya inen yola girdik.

Tam bir güz sabahıydı. Zeytin ağaçlarıyla asma bahçeleri üzerinde hafif bir sis dolaşıyordu. Üzümler bağbozumcularını bekliyordu, salkımların bazıları yere kadar sarkmıştı. Son incir, incir dallan üzerinde bal- lanmıştı, üzerinde sarı asma kuşları aç gözlerle dolaşıyordu. Zeytin ağaçları zeytin yüklüydü, her bir minik yaprak üstünde, bir ışık damlası vardı. Aşağıda, ova henüz uykudaydı: ince sabah sisi daha kalkmamıştı. Tarlalar biçilmiş buğdayla yaldız yaldızdı, başaklar arasında, kraliçeleri gibi kırmızılar giymiş, her birinin yüreği üstünde kara bir haç, son gelincikler parlıyordu.

Ne büyük zevkti! Yüreğimiz nasıl da çarpıyordu! Çarpan sadece bizimki miydi, bütün dünyanın yüreği de bizimkiyle birlikte çarpmıyor muydu?

Francesco tanınmayacak durumdaydı. Bu gücü, bu sevinci nerden bulmuştu! Benim desteğime ihtiyacı kalmamıştı artık, kendi başına önde gidiyor, anasının memleketinden ozan türküleri okuyordu. Meleksi bir kıvraklıkla havada yüzer gibi, çevresindeki dünyaya ilk kez bakıyordu.

Parlayan boyunlarını nazlı nazlı sağa sola çevirerek, ıslak burun deliklerini pürtüklü dilleriyle yalayarak, iki kutsal öküz geçti. Lekesiz beyazdılar, kalın, güçlü boyunları vardı, başlarındaki buğday taneleri taç gibi duruyordu. Francesco şaşkın şaşkın durup, onlara baktı ve selâmlarmış gibi elini uzattı.

"Ne soylu hayvanlar!" diye mırıldandı. "Ne büyük savaşçıdır onlar! Tanrının yardımcıları."

Yaklaşarak, kar beyazı kocaman butlarını okşadı. Öküzler, dönüp, insan gibi, kibar, iyi yüreklilikle süzdüler onu.

"Ulu Tanrının yerinde olaydım," dedi bana gülerek, "öküzleri, Cennete, azizlerin yanma koyardım. Eşek- siz, öküzsüz, kuşsuz Cennet düşünebiliyor musun, Le- o Kardeş! Ben düşünemiyorum. Meleklerle azizler yetmez. Hayır, Cennette öküz de olmalı, eşek de, kuş da!"

Güldüm.

"Bir de arslan: sen Leo Kardeş!"

"Bir de ozan: siz, Francesco," dedim omuzlarına düşen uzun saçlarını okşayarak.

Yeniden yola koyulduk. Bayır aşağı inmek daha kolaydı, konuşmağa başladık.

Francesco birden durdu. "Nereye gidiyoruz kuzum?" diye sordu şaşkın şaşkın. "Ne diye koşuyoruz?"

"San Damiano'ya gitmiyor muyduk efendim? Unuttunuz mu?"

Francesco başını salladı. Sesi acıklı ve üzgün çıkıyordu şimdi:

"Ben de İsa'nın mezarını kurtarmak için koşuyoruz sanmıştım."

"İkimiz mi yapacaktık bu işi?" diye sordum şakayla.

"Biz iki değiliz" diye karşı çıktı Francesco, yüzü birden parlıyarak. "iki değil, üçüz."

Ürperdim. Doğruydu: üçtük. Bu denli haz ve güven duyuşumuzun nedeni buydu. Saldırı bunun içindi - çünkü, Tanrı yardımcımız olsun, bu sefer, bir barış seferi değildi; tersine bir savaş patlamıştı da, biz bir ordudaydık sanki - zengin genç beyefendi ile dilenci - yol gösteren Tanrıyla birlikte saldırıya geçmiştik.

Kaç yıl geçti aradan! Francesco göğe ağdı bile, ben ise bu hayattan alınmağa lâyık görülmedim henüz. Yaşlandım. Saçım döküldü, ağzımda diş kalmadı, dizlerim şişti, damarlarım odun gibi sertleşti. Şu anda tüy kalemimi tutan ellerim titriyor. Ama yine de o günkü yola çıkışımızı hatırlayınca, ayağa sıçrayıp asâmı elime alasım, çıngırak çalıp dünyayı uyandırmak için tepeye tırmanasım geliyor... Doğrusu, Peder Francesco, hakkın varmış; benden diye birşey yok. Var olan tek şey ruh - buyuran o. Uyan ruhum, San Damiano'ya doğru uçtuğumuz sabahı hatırla ve her şeyi bir bir anlat. Her- şeyi, ödlek, inanmayanlar sürüsünden korkmadan!

Biz koşarken, birden genç kız cıvıltıları ve kahkahaları duyduk. Adımlarımızı sıklaştırdık ve San Damia- no'nun harabelerine vardık. Duvarlar dışarı doğru bel vermişti; sarı yıldız çiçekleri taşları sarmış, onların yerini almıştı; ufak çan kulesi yıkılmıştı, taşları hâlâ avluda ouruyordu, küçük dilsiz çan da yanıbaşında yatıyordu. Her taraftan kahkahalar, tiz sesler geliyordu, ama insan izi yoktu. Francesco dönüp, şaşkın şaşkın bana baktı.

"Harabe baştanbaşa katıla katıla gülüyor. Melekler olmalı burada"

"Ya melek değil de cinseler?" diye sordum. Tedirgin olmağa başlamıştım."Gel, gidelim buradan."

"Cinler böyle gülmez, Leo Kardeş. Melek bunlar. Sen dur burada. Korkuyorsan ben yalnız başıma girerim kiliseye."

"Hayır, ben de geliyorum," dedim, utanarak. "Leo Kardeş korkmuyor!"

Kapı menteşesinden ayrılmış sarkıyordu. Ot bürümüş eşiği aşarak içeri girdik. Minik pencerelerden iki güvercin fırlayıp kayboldu, ilkin, alacakaranlıkta bir- şey göremedik, ama çok geçmeden minberin üstünde, koskoca eski bir haçın sarktığını farkettik, üstünde de belli belirsiz, havada yüzen bir hayaleti andıran soluk bir vücut vardı. Dibinde San Damiano'nun resmi ve sönük duran bir lamba.

Ağır ağır, güçlükle ilerliyorduk. Hava kanatlarla doluydu sanki.

"San Damiano,şimdi koltuk değneğiyle karşımıza çıkacak," dedi Francesco yavaşça. Yılmadığını göstermek istiyordu, ama sesi titriyordu.

ilerledik. Tapınağın dar, çapraz kirişinden yeşillik görülebiliyordu: kilisenin minik avlusu olmalıydı. Burnumuza biberiye ve hanımeli kokusu geliyordu.

"Kiliseye gidelim." dedi Francesco. "Burada kalırsak boğuluruz."

Ama tam eşiği aşacakken, minberin arkasından birinin hızlı hızlı soluduğunu; ipeksi sesi, ya da - sandığımız gibi - kanat hışırtıları işittik.

Francesco kolumu tuttu.

"işittin mi? işittin mi? Sanki..."

Ama daha sözünü bitirmeden, beyazlar giyinmiş üç genç kız, tapınağın arkasında saklandıkları yerden fırladılar, üç yıldırım gibi önümüzden geçip, kapıya sıçradıkları gibi, çığlıklar atarak bahçeye uçtular.

Orada üçü de kahkahayla gülmeye başladı. Ne kadar ürktüğümüzün farkındaydılar, bizimle alay ediyorlardı.

Francesco'yu tedirgin etti bu. Birden o da uçtu bahçeye, Ben de ardından.

Kızlar bizi gördü, ama korkmadılar. Francesco'yu tanıdıkları belliydi, en büyükleri kıpkırmızı olmuştu. Francesco'ya gelince, kapının kenarına dayanıp, yüzündeki terleri silmeğe başladı.

Kız gittikçe yaklaşıyordu ona. Fıkır fıkır kaynıyordu, içi içine sığmıyordu, üzerinde boş zeytin bulunan, taca benzeyen bir zeytin dalı vardı saçında.

Francesco bir adım geri attı: ürkmüş gibiydi.

"Tanıyor musunuz onu?" diye fısıldayarak sordum.

"Sus!" diye cevap verdi. Kül gibi olmuştu yüzü.

Kız cesareti eline aldı. "Fakirhanemize hoş geldiniz, Sior Francesco," dedi meydan okurcasına.

Francesco, cevap vermeden ona bakıyordu, ama alt çenesi titremeğe başlamıştı.

"Burası San Damiano'nun evi, küçük hanım," diye cevap verdim, Francesco'nun sessizliğini örtmek için. "Ne zaman sizin oldu?"

Öteki iki kız, elleriyle ağızlarını kapayıp, kıkırdamalarını saklayarak ağır ağır yaklaştılar. Berikinden yaşça biraz daha küçüktüler; on üç on dört yaşlarında olmalılardı.

"Bu sabah" diye cevap verdi en büyüğü, "bütün günümüzü burada geçireceğiz. Size kardeşim Agnes ile, komşumuz Ermelinda'yı tanıtayım. Yanımıza bir sepet dolusu yiyecek aldık, biraz da meyve."

Yeniden Francesco'ya döndü.

"Sior Francesco, lütfeder de bizimle birlikte yemeğe buyurursa, kıvanç duyarız. Evimize geldiniz, ağırlamalıyız."

"Seni gördüğüme sevindim, Clara," dedi Francesco yavaşça. Şakalaşır gibi değildi sesi, gülen bir ses değildi. Gönlünün tâ derinlerinden geliyordu ve genç kızı tedirgin ediyordu.

"Oynamağa gelmiştik," dedi kız sitem edermiş gibi; keyfimizi kaçırmak için tam zamanını buldunuz der gibiydi.

"Ben oynamağa gelmedim; bir düş gördüm de onun için geldim."

"Hasta miydin?" diye sordu kız. Bu kez sesinde gizli bir yumuşaklık vardı.

"Hasta olmadan önce hastaydım asıl," diye cevap verdi Francesco.

"Anlamıyorum"

"Tanrı lütfederse, anlarsın bir gün."

"Bir kere şarkı söylerken duymuştum seni; geceydi," diye devam etti kız, söyleyecek başka bir şey bulamayarak, ya da bu karşılaşma ânını uzatmak için.

"Beni her gece duydun Clara. Ama artık duymayacaksın."

Kız başını arkaya doğru silkti. Uzun saçları omuzları üstüne saçıldı ve onları tutan kurdela çözüldü.

"Niçin?" dedi kız. Gözlerini yere dikti.

"Henüz bilmiyorum, Clara. Sorma. Kimbilir, belki başka bir pencere dibinde söylerim."

"Başka bir pencere mi? Hangi pencere? Kimin penceresi?"

Francesco başını önüne eğdi, "Tanrının..." diye mırıldandı, ama öyle yavaş söylemişti ki, kız duymadı bunu.

Bir adım daha attı ileri, "Kimin penceresinin?" diye tekrarladı. "Hangi pencerenin?"

Bu kez Francesco cevap vermedi.

"Haydi Clara, yürü gidip oynayalım" dedi kızlardan biri, "bırak konuşmayı şununla. Niçin konuşuyorsun?" Bir an önce uzaklaşmak için, ikisi birden elinden tutup, çekmeğe başladılar.

... Ama Clara kıpırdamıyor, saçından düşen kurdelayla oynuyordu. İnceydi, kıvraktı, baştan başa beyazlar giyinmişti, boynundan sarkan vaftiz haçından, o minik altın haçtan, bir de, yeni dikleşmeğe başlayan, belli belirsiz göğüsleri arasında tılsım gibi sakladığı gümüş bir zambaktan başka bir şey yoktu. Bu kızın insanı şaşırtan yanı kaşlarıydı. Gözlerinin üstünde,

ince ve ok gibi dümdüzdü bu kaşlar; derken birden bire yukarı fırlıyorlardı; bu yüzden; siyah badem biçimindeki gözleri, hep ciddî ve öfkeli bakıyordu.

Saçma öfkelenmiş gibi, tutup şöyle bir büktü ve yeşil ipek kurdelayla iyice bir bağladı. Sonra arkadaşlarına döndü. "Yürüyün çocuklar" dedi nispet yaparmış gibi. "Aşağı kiliseye Portiuncula'ya gidelim, Sior Francesco'yu kendi haline bırakalım, dilediğini yapsın. Düş görmüşmüş!"

Ermelinda, homurdanarak sepeti kaptı; küçük kız kardeşi Agnes de içinde meyve olan küçük sepeti aldı, Clara önde, üçü birden, zeytin ağaçları arasından geçerek aşağıdaki ovaya yöneldiler.

"Kurtulduk..." diye mırıldandı Francesco, derin derin soluyarak, az önce büyük bir tehlike atlatmış gibi. Kapı eşiğine çöktü, güneş ışığında, bir görünen, bir kaybolan, zeytin ağaçlan arasındaki üç kız kaybolun- caya kadar arkalarından baktı.

"Kurtulduk.." diye tekrarladı, ayağa kalktı.

Neredeyse öğle olacaktı. Bana baktı. Yüzünde hiç bir korku izi kalmamıştı.

"Leo Kardeş," dedi, sesi değişmişti, ağır ve kararlı bir havaya bürünmüştü, "Leo Kardeş demedik miydi seninle ben, biz orduyuz diye, Kutsal Mezarı kurtarmak için yola çıkıyoruz diye? Gülme; inanmanı istiyorum buna! îlkin küçük, kolay şeylerden başlayacağız işe; sonra, elimizi büyük şeylere atacağız. Derken büyük işlerden sonra imkânsızı gerçekleştirmeye çalışacağız. Dediğimi anlıyor musun, yoksa beni Bernardone'nin evinde, hâlâ yatalak, hezeyan geçiren biri mi sanıyorsun?"

"imkânsızı gerçekleştirmek mi, Francesco Kardeş?" diye sordum dehşet içinde. "Ne demek istiyorsun? Niyetin ne kadar ileri gitmek?"

"Leo Kardeş, sen değil miydin bana anlatan, hani sıkı bir düzene girmek için, ağaç tepesinde yaşayan ünlü bir dervişe gitmiştin de, 'Bana öğüt ver, kutsal Peter!' diye seslenmiştin ona. O da sana şöyle cevap vermişti: 'Ne kadar uzağa gidebilirsen, o kadar uzağa git!' 'Birkaç öğüt daha', diye seslenmiştin yeniden, 'gidebildiğinden de öteye git!' olmuştu cevabı...

Görüyorsun ya, Leo Kardeş. Gidebileceğimizden de öteye gideceğiz. Şu anda bize ilk hızı verecek olan, San Damiano'nun yıkıntıları, anlıyor musun demek istediğimi?"

"Bana soru sorma, Francesco," diye cevap verdim. "Hem hiç bir şey anlayamıyorum, hem herşeyi anlıyorum! Sadece buyur bana, o kadar!" Gönlüm alevlenmişti, bütün bir ormanı tutuşturabilirdi.

"Taş toplayacağız. Bernardone'nin parası henüz suyunu çekmedi: Harç ve âlet edevat alabilir, duvarları ikimiz onarabiliriz. Dam için kiremit de alırız, yağmur yağınca sızmasın diye; kapılar pencereler için boya, Azizin kandili için de yağ alırız. Kimbilir kaç yıl sönük kaldı. Aydınlığa kavuşturacağız onu, Tamam mı?"

Kollarımı sıvadım. Sözlerim kanımı kızıştırmıştı.

"Ne zaman başlıyoruz?"

"Hemen şimdi. San Damiano yağmura açık; yıkıldı yıkılacak, karanlık içinde tökezlemek üzere; bekleyemez artık. Ya ruhlarımız, Leo Kardeş, onlar bekleyebilir mi? Onlar da yağmura açık; onlar da yıkılmak, karanlıkta kalmak üzere. İleri yoldaşım, Tanrı adına!"

Kadife ceketini çıkardı ve avluya yığılmış bulunan büyük temel taşlarını düzenlemeğe başladı. Hırkamın eteğini kaldırıp, büyük bir cep yaptım, koşup, içini taşlarla doldurmağa, topladıklarımı da bir yere yığmağa başladım. Francesco çalışırken, çocukluğunda öğrenmiş olduğu türküleri söylüyordu. Sevgiyi dile getiriyordu bu türküler. Ama hangi sevgiyi? Ozanlar sevgilinin erdemini süsleyip püslemişlerdi; ama bu kez, Francesco okurken, aklından geçen herhalde kutsal Meryem idi.

Eve döndüğümüzde akşam olmuştu. Yolda bütün konuştuğumuz şey, dülgerler gibi taş, harç ve mala oldu; oldu ya, Tanrıdan ve yıkılmak üzere olan dünyanın kurtuluşundan söz ediyorduk sanki. O akşam ilk kez anladım herşeyin bir ve en önemsiz günlük işin bile insanın kaderinin bir parçası olduğunu. Francesco da coşmuştu, o da işin küçüğü büyüğü olmayacağını biliyordu, çökmek üzere olan bir duvara tek bir çakıl taşı çakmanın, bütün yeryüzünü, ya da ruhu yıkılmaktan kurtarmak demek olduğunu biliyordu.

Madam Pica'yı penceresine oturmuş, kaygıyla yolu gözler bulduk. Henüz karanlık değildi ortalık; dışarısı aydınlıktı. Bizi uzaktan seçerek, kapıyı açmak için aşağı indi. Niyeti, geç kaldı diye, hasta hasta kendini yordu diye, oğlunu azarlamaktı, ama karşısında yüzünü görünce, ağzını açamadı. Bir süre şaşkınlıkla baktıktan sonra, konuşmağa başladı:

"Yüzün niçin böyle parlıyor, oğlum?"

"Şimdi sadece parıltısını görüyorsun, anne, hele bekle, daha neler göreceksin!" diye cevap verdi gülerek. "Bu daha işin başlangıcı. Henüz ilk adımımızı attık, atacak yetmiş yedi adım var daha."

Annesinin koluna girip, kulağına eğildi.

"Bugün Leo Kardeş bizimle yiyecek; aynı masada!"

Ertesi sabah erkenden, iki hırsız gibi çıktık yola ve çarşıya gittik. Alet edevat -iki keser, iki mala- boya ve fırça aldık, kiremitle harcı da ısmarladık. Sonra hızla San Damiano'ya yollandık.

Gökte dağınık bulutlar vardı. Hava soğuktu; dağdan keskin bir yel esiyordu. Bahçelerde horozlar ötmeğe başlamıştı; insanlar ve hayvanlar uyanıyordu.

"Ruh böyle uyanır işte," dedi Francesco, birden bana dokunarak." Onun da öküzleri var, beş tane öküzü. Onları sabahleyin boyunduruğa vurur, onlar da toprağı sürmeğe, ekmeğe başlarlar."

"Ne ekerler?" diye sordum, anlayamamıştım.

"Cenneti, Cenneti, ya da Cehennemi" diye cevap verdi Francesco, yolun kenarından güzel bir sarı papatya koparmak üzere eğilerek.

Ama tam elini uzatmışken, kendini tuttu. Caymıştı.

"Rabbim, yolu süslesin diye yaratmış bunu, Tanrının yaratıklarını, görevlerini görmelerinden alıkoymamalıyız." Bunu dedikten sonra, sanki sevgili kızkardeşine Allahaısmarladık dermiş gibi papatyaya el salladı.

Yıkık kiliseye vardığımızda, papazın eşikte oturmuş güneşlendiğini gördük. Yılların belini büktüğü bir ihtiyardı, San Damiano'nun ufak kilisesi gibi, o da, yoksulluktan yıkılmıştı. Francesco ona yaklaşınca, ürkmüş gibi duraksadı bir an.

"San Damiano sen olmayasın sakın?" diye mırıldandı.

"Bizim ihtiyar Peter Antonio. Tanırım kendisini."

Ama bir kaç adım atıp, adama yaklaştığında, onu tanıdı. Rahatlamış gibi ilerledi, papazı selâmladı ve elini öptü.

"İzin verirseniz, Peder, kiliseyi onaracağız. Aziz, düşümde göründü bana, ona söz verdim."

Papaz birden başını kaldırdı. Vücudunun sendeler durumuna karşılık gözleri iki alevdi.

"Peki bana niçin görünmedi düşümde?" diye sordu öfkeli öfkeli, sitem edermiş gibi. "Ömrüm ona hizmetle geçti, öyle değil mi? Kandili söndürmemek için yaktığım yağ, yerleri süpürmek için kullandığım çalı süpürgeleri, güzel koksun diye tüttürdüğüm günlük, tasvirini yıkamak için döktüğüm şarap, beni yedi bitirdi. Bütün buna karşılık, bir kerecik olsun düşümde görünüp de tatlı bir söz mü söyledi bana? Yoo! Şimdi de - daha neler - sizin gibilere görünüyor... Sior Bernardone'nin sefih, müsrif oğluna, sen değil misin o, sabah akşam elinde çalgı, sokakları arşınlayan?"

"Buyurduğunuz gibi, oyum Peder: o sefih ve müsrif oğlan."

"O halde Tanrı senden ne bekleyebilir ki?"

"Hiç." diye cevap verdi Francesco, "Hiç, ama ben ondan her şeyi bekliyorum."

"Ne demek herşeyi?"

"Ruhumun kurtuluşunu."

Papaz utançla başını öne eğip sustu, gözleri kamaşmış gibi ellerini gözlerine siper etti. Francesco ile işe başladık,çok geçmeden birden baktık ki, ikimiz de türkü tutturmuşuz. İlkin oraya buraya koşup, taş topladık; sonra harç geldi, malalarımıza sarıldık. Yuvalarını kuran bir çift kuş gibiydik.

"Neye benziyoruz?" diye sordum yoldaşıma dönüp, o gülerek cevap verdi: "İlkbaharda yuva yapan iki kuşa."

Papaz kalkmıştı: ses etmeden bizden yana bakıyordu. Arda bir Francesco'ya kaçamak bakışlar fırlatıyor, istavroz çıkarıyordu. Öğleye doğru, kilisenin yanındaki küçük evine gitmek üzere ayrıldı, çok geçmeden, tahta bir tepsiyle geri döndü, üzerinde iki arpa ekmeği, iki avuç siyah zeytin, bir soğan, bir de küçük şişe şarap vardı.

"Çalışan kişi yemelidir" diye buyurmuştu Havari Paul," dedi bize gülümseyerek.

Ancak o zaman açlığımızın farkına vardık. Avluda bağdaş kurup oturduk, yemeğe başladık.

"Bu kadar tatlı zeytin, bu kadar leziz ekmek yedin mi hiç?" diye sordu Francesco, arpa ekmeğini tadına vara vara çiğneyerek. "Bu kadar nefis şarap içtin mi?"

"Bir kere, sadece bir kere" diye cevap verdim, "o da düşün birinde (aç tavuk kendini arpa ambarında sanırmış). Cennete yeni girmiştim, meleğin biri elinde bu testiye benzer bir testiyle geldi, tepside arpa ekmeği, zeytin, soğan, bir de küçük testi şarap vardı. 'Uzun yoldan geldin, açlıktan ölüyor olmalısın,' dedi bana. 'Otur, ye iç, Tanrının huzuruna çıkmadan.' Cennetin yeşil çayırına uzanıp, yemeğe başladım. Her lokma içime girer girmez, ruha dönüşüyordu. Ekmek, şarap, soğan: hepsi de ruha çevriliyordu. Şimdiki gibi."

Yeniden işe sarıldık. Taş yontarak, harç kararak, bildiğimiz bütün türküleri söyleyerek, yarık duvarları kalafatladık. Karanlık basıyordu. Bir ara San Damia- no'nun kiliseden çıkıp kapıda durmuş, sevinerek bizi

seyrettiğini görür gibi oldum. Ama sonradan bunun gülümsemekte olan papaz olduğunun farkına vardık.

"Kimbilir, belki de San Damiano odur," dedi Francesco, eşikte duran ufak tefek ihtiyara saygıyla bakarak. "Bunca yıllık dua ve yoksulluktan sonra, olur a ikisi bir olmuştur."

Doğrusu ya, karanlık iyice bastırınca işimize son verip, ona iyi geceler dilerken, yüzü tıpkı bir aziz yüzü gibi parlıyordu.

Kaç gün, kaç hafta çalıştığımızı anlatacak değilim burada. Nasıl hatırlayayım! Zaman, mırıldayan bir dere gibi aktı, biz de onunla birlikte mırıldandık, boya boyadık, dam aktardık, keserlerimizi, malalarımızı, fırçalarımızı kullandık. Her gün güneş yükseldi, göklerin ortasına çıktı ve battı; göğün batısında akşam yıldızı belirdi, gece geldi, bizse ellerimiz harca bulanmış, mutlu, Assisi yolunu tuttuk... Kesin olarak söyleyebileceğim tek şey, bütün o kutsal günler ve haftalar boyunca yuvasını kuran kuşlar gibi, ikimizin de, kıvanç ve coşkuyla işimizi bir an önce bitirmek isteyişimiz; 'yuva', 'kuş' gibi sözlerin gerçek anlamını ilk olarak anladık ve içimizin yumurtalarla dolmasından övündük! Ömrümüzün geri kalan günlerinde, bu anıları bir nişanlılık dönemi gibi anacaktık, ruhlarımızın böylece, Tanrıyla birleşmesi pırıl pırıl parlayacaktı.

"Leo kardeş, ne oldu?" diye sordu Francesco bir sabah çalışmağa başladığımızda. "Dünya mı değişti, biz mi? Ağlıyorum, gülüyorum, ama ağlamakla gülmek aynı şey. Sanki yer yüzünden bir adam boyu yukarıda yürüyorum, havada asılı kalmış gibiyim! Ya sen, Leo kardeş?"

"Ben mi? Ben toprağın derinlerine gömülü bir tırtıl böceği gibiyim. Toprak olanca gücüyle üstüme çullanmış, eziyor beni; delmeğe başladım ama, kabuğu kırıp aydınlığa kavuşmak üzere, yeryüzüne çıkmak için yol açıyorum kendime. Toprağı delmek işi, hiç de kolay değil, ama sabırlı olabiliyorum, öyle bir duygu var ki içimde, sanki yeryüzüne çıkınca kelebek olup uçuvereceğim."

"Tamam! Tamam!" diye bağırdı Francesco, sevinç içinde. "Şimdi anlıyorum. Tanrı seni korusun, Leo kardeş! Biz iki tırtılız ve kelebek olmak istiyoruz... O halde, iş başına! Başla harcı karmağa, taş getir, malayı uzat."

San Damiano'nun onarımını tam bitirmek üzereyken, ihtiyar Bernardone gezisinden döndü. Oğlunu dükkanda bulamayınca şaşırdı. Francesco'nun ticaret işine yardım ettiği yoktu artık, tan ağarırken evden çıkıyor, hava karardıktan sonra dönüyor, yemeğini kendi başına yiyordu. Bernardone onu bir daha göremeyecekti evinde.

"Sevgili oğlun nereye gidiyor her sabah, dükkanı bırakıp?" diye sinirli sinirli karısına sordu.

Karısı başını önüne eğdi, doğrudan doğruya yüzyüze gelmeğe cesareti yoktu.

"Bir düş görmüş," diye cevap verdi. "San Damiano

ermişlerdendir - ona görünmüş ve kiliseyi onarmasını buyurmuş."

"Eee?"

"O da her sabah kiliseyi onarmağa gidiyor."

"Tek başına mi? îki eliyle mi yapıyor bu işi?"

"İki eliyle."

"Yapayalnız mı?"

"Hayır, dostu dilenciyle."

Sior Bernoardeone kaşlarını çattı, yumruklarını sıktı.

"Oğlun kötü yolda Madam Pica," dedi "suçu da sende bunun."

"Ben mi?"

"Sen de ya! Kanında! Ozanlarla, kuşbeyinlilerle, delilerle dolu kanın - sen de pekâlâ biliyorsun bunu."

Annenin gözleri yaşla doldu, Bernardona bastonunu aldı.

"Onu kurtarmağa kendim gideceğim" dedi. "Damarlarında sadece senin değil, benim de kanım var. Henüz ümidimizi kesmeyelim."

Öğleye varmadan San Damiano'da soluğunu aldı. Suratı asıktı, göğsü inip kalkıyordu, yol yormuştu onu. Francesco, kilisenin damına çıkmış kiremit yerleştiriyordu. îşi bitireceğimiz gündü, her zamankinden daha büyük bir coşkuyla anasının dilinde türküler okuyurdu.

Bernardone bastonunu kaldırdı. "Hey, ustabaşı," diye bağırdı, "aşağı gel, ihtiyacım var sana."

"Hoş geldiniz, Sior Bernardone," diye cevap verdi Francesco damın tepesinden. "Ne istiyorsunuz?"

"Benim dükkânım da yıkılmak üzere. Gel onu da onar."

"Kusura bakmayın, Sior Bernardone, dükkânları onarmam ben, yıkarım."

Bernardone, ulur gibi bastonunu kaldırıp, şiddetle kaldırıma indirdi. Birşeyler söylemek istiyordu, ama söz bulamıyordu, dudakları eğiliyor, bükülüyordu.

"Hemen in ordan aşağı," diye uludu sonunda. "İnmeni emrediyorum! Kim olduğumun farkında değil misin? Babanım ben."

"Kusura bakmayın ama, benim babam Tanrı, sadece Tanrı, başka babam yok benim."

"Peki ben ne oluyorum?" diye seslendi Bernardone ağzı köpürerek. Güneşin altında, sanki saçlarından duman çıkıyordu.

"Ben ne oluyorum, pekiyi?" diye bağırdı yeniden. "Ben neyim? Kimim ben?"

"Siz, Sior Bernardone'siniz, Assisi alanında büyük dükkân sahibi, sandığını sepetini altınla dolduran, çevresindeki halkı da , giydireceğine soyan."

Papaz bağrışmayı küçük evinden işitmişti, koşa koşa geldi, ihtiyar Bernardone'yi görünce, anladı. Korku içinde, ilerledi, elini hırkasına soktu ve Francsesco'nun, azizin kandili için yağ alsın diye vermiş olduğu para kesesini çıkardı.

"Bu para sizin, Sior Bernardone," dedi. "Bağışlayın. Oğlunuz bana verdi. Kuruşuna dokunmadım."

Bernardone papaza dönmeden keseyi kaptığı gibi, koca cebine indirdi. Derken, yeniden bastonuyla dama doğru meydan okuyarak:

"Allah belâm versin, gel aşağı da gör bak nasıl bir patak hak ettiğini;" dedi.

"Geliyorum," diye cevap verdi Francesco ve inmeğe başladı.

Ben malamı yere bırakıp, ne olacak diye beklemeğe başladım.

Francesco, üstündeki başındaki tozu ve harcı silkerek babasına doğru yürümeğe başladı. İhtiyar Bernardone'nin gözlerinden alev fışkırıyordu. Başkaldıran oğlunu yakıp kül etmeğe hazır, öfkeyle bakıyordu. Kıpırdamıyor, ağzını açmıyordu, bastonunu havaya kaldırmış, oğlunun yaklaşmasını bekliyordu. Francesco geldi, elini göğsüne kavuşturarak babasını selâmlamak üzere tam eğilirken, ihtiyar Bernardone elini kaldırıp, sağ yanağına indirdi; bunun üzerine, Francesco sol yanağını çevirdi.

"Öteki yanağıma da vurun, Sior Bernardone," dedi kıpırdamadan. "Vurun da, hak geçmesin."

Kardeşimi savunmak için atıldım, ama o elini uzatıp, "Tanrının işine karışma, Leo Kardeş," dedi. "Sior Bernardone, kendi oğlunun kurtulmasına yardım ediyor... Vurun Sior Bernardone!"

İhtiyar Bernardone çıldıracaktı neredeyse. Kafasına indirmek üzere bastonu kaldırdı, ama eli havada asılı kaldı. Francesco başını kaldırıp, şakın şaşkın baktı. Ber- nardone'nin alm ter taneleriyle kaplanmış, dudakları morarmıştı. Korkudan allak bullak olmuştu yüzü. Bastonunu, Francesco'nun kafasına indirmek için kolunu zorluyordu. Ama taşlaşmıştı kolu, inmiyordu.

Francesco, babasının, dışarı uğramış gözlerle, korkudan tir tir titreyerek havaya bakakaldığını gördü. Sanki öfkeli bir melek inip, adamın üstüne çullanmış, kolunu tutmuştu. Francesco bu meleği görmedi, ben de görmedim, ama havada kızgın kızgın kanat çırpışlarını ikimiz de işittik.

"Bir şey yok, baba, bir şey yok," dedi Francesco. "Korkma."

Gönlü götürmüyordu adamın bu acıklı durumunu. Kolunu tutmağa yeltendi, ama ihtiyar Bernardone şöyle bir sallandı ve kaldırımlar üstüne yığılıp kaldı.

Kendine geldiği zaman, güneş göğün tam ortasındaydı, yaşlı papaz, içinden su alarak, bayılan adamın şakaklarına serptiği tası hâlâ elinde tutuyordu. Francesco ise, başını elleri içine almış, babasının yanma bağdaş kurmuş, uzaktaki Subasio dağının güneşten yanan yamaçlarını seyrediyordu.

İhtiyar Bernardone doğrulup oturdu, bastonunu eline aldı. Ayağa kalkarken yardımına koştum, ama o, bir el işaretiyle çekilmemi belirtti. Zar zor ayağa kalktı, terini sildi. Ağzını açmadı, ne yerde oturmakta olan oğluna, ne de elinde su tası, ayakta dikilen ufak papaza baktı, elbiselerini silkeledi ve bastonuna abanarak, ağır ağır yokuşu çıkmağa başladı. Çok geçmeden de dönemeçte kayboldu.

O gece Francesco eve dönmedi. Ben de onunla kaldım. Birkaç gün önce, San Damiano'nun dolaylarında gezinirken bir mağara bulmuştu, ikide bir, yapı işini bırakıyor, oraya kapanıp, saatlerce kalıyordu. Durmadan dua ediyor olmalıydı, çünkü mağaradan çıkıp da yeniden işe döndüğünde, azizlerin resimlerinde gördüğümüz o nur çemberine benzeyen titrek bir ışık halkasının yüzünü çevirdiğini görüyordum: dua alevi, başı çevresine yerleşmişti.

O mağaraya gidip, sürünerek içeri girdik. İçerisi ıslak toprak kokuyordu. Yastık yerine iki taş bulup, bir şey yemeden tek kelime konuşmadan uzandık. Çok yorgundum, yatar yatmaz uyudum. Tan ağarırken uyandım, bir de baktım, Francesco mağaranın kapısında, başını dizleri arasın almış, oturuyor. Israrlı, boğuk bir inilti işittim; beni uyandırmaktan korkarak için için ağladığının farkına vardım. Önümüzdeki yıllar boyunca, daha nice

defalar Francesco'nun ağladığını görecektim. Ama bu sabah, hıçkırıkları, süt emmek isteyen, anasız kalmış bir bebeğin hıçkırıklarıydı.

Sürüne sürüne mağaranın ağzına vardım, yanma diz çökerek, gözlerimi göğe diktim. Yıldızlar solmağa başlamışlardı; süt beyazı gökte henüz parlak duran bir kaç yıldız arasında öyle biri vardı ki, hepsinden büyüktü, yeşil, pembe ve mavi ışıklar saçıyordu.

"Şu hangi yıldız acaba, Francesco Kardeş?" diye sordum, zihnini başka yana çekeyim diye. "Biliyor musun?"

"Baş meleklerden biri olmalı," dedi gözyaşlarını tutarak; "Kimbilir, belki de Cebrail Aleyhisselâm'dır. Bir sabah nur içinde gökten inip, 'Selâm sana Meryem,' diyen de böyle bir baş melekti."

Bir ara sustu.

"Şu ötede pırıl pırıl duran yıldız da, bak, şu doğudaki, oynar gibi duran, güneşin parlaklığı karşısında neredeyse solacak olan şu yıldız da... iblisin ta kendi!"

"iblis mi?" diye bağırdım şaşkınlık içinde. "Niçin? Niçin pekiyi? Doğru değil. Cebrail Aleyhisselâm'dan daha parlak ama! Tanrı böyle mi cezalandırdı onu?"

"Böyle cezalandırdı ya," diye cevap verdi Francesco boğuk bir sesle, "Kötülüğü iyilikle karşılamaktan daha ağır ceza olamaz, Leo Kardeş..."

"Niçin şaştın?" diye devam etti, kısa bir süre sustuktan sonra. "Tanrı bana da aynı şeyi yapmadı mı; bana, aşağılık, sefil, benim gibi haylaz İblise? Yıldırımlar salıp, beni küle çevireceğine, içki, işret içinde türkü söylemekte olduğum bir gece yansı ne yaptı bana? Uykumda San Damiano'yu gönderdi, kiliseye omuz vermemi buyurdu. "Kilise tehlikede," dedi. "Onar onu. Sana güveniyorum." Şu yıkık, ufak kiliseden söz ediyor sanmıştım, ben de gidip onardım. Ama şimdi-"

İçini çekti. Kollarını iki yana açarak, derin derin soludu.

"Şimdi?"diye sordum, kaygı içinde ona bakarak.

"Gönlüm yatışmış değil henüz. Hayır, hayır, demek istediği o ufak kilise değildi; bütün gece bunu düşündüm. Leo Kardeş, o korkunç gizli anlamı yeni anlamağa başlıyorum."

Sustu.

"Bana da açıklasanız, Francesco Kardeş, açıklasanız da, sizin gibi ben de kıvanç duysam."

"Kıvanç duymazsın, Leo Kardeşçik. Hayır, duymazsın; dehşete düşersin. Sabret, benimle gel, güven sadece. Yavaş yavaş, sen de anlayacaksın, ağlamaya başlayacaksın, hattâ geri dönmek bile isteyeceksin. Yokuş gerçekten çetin. Ama... kimbilir? Belki çok geç olacak senin için geri dönmek."

Elini tuttum. Öpmek istiyordum, ama bırakmadı.

"Sen nereye gidersen, ben de seninle geleceğim, Francesco Kardeş. Artık soru da sormayacağım... Düş önüme!"

Sustuk ve gittikçe aydınlanan ortalığı seyre koyulduk. Dağın yamacı, yavaş yavaş, erguvan renginden pembeye, pembeden de parlak bir beyaza döndü. Zeytin ağaçları, taşlar ve toprak gülüyordu. Güneş doğdu, bir

kayalık üstüne oturdu, biz, kara mağaranın önünde onu selâmlamak için kollarımızı kaldırdık.

Âletleri, edevatları toplayalım, kiliseyi süpüreyim, ortalığı düzenleyeyim diye Dan Damiano'ya gitmek üzere ayağa kalktım.

"Âletleri yaşlı papaza ver," dedi Francesco, "ama vermeden, bir bir öp onları: görevlerini iyi gördüler. Artık onlara ihtiyacımız yok, çünkü bundan sonraki sağlamlaştıracağımız kilise malalarla harçlarla olacak cinsten değil."

Nedenini sormak için ağzımı açarken caydım. Bir gün anlayacağım, dedim kendi kendime. Sabırlı olmam gerek.

"Sen git, Tanrı selâmet versin," dedi Francesco. "Niyetim günü mağarada geçirmek. Tanrıya yakaracağım

o kadar çok şeyim var ki ona söyleyeceğim - bana güç kuvvet versin diye yalvarmak istiyorum ona. Önümde uçurum var. Nasıl aşacağım o uçurumu? Aşamazsam, nasıl Tanrıya erişebileceğim?"

Ayrıldım oradan. Ancak yıllar sonra, Francesco bir ayağı çukurda, göçüp gitmek üzereyken, mağarada o gün ne olduğunu öğrenebildim. Portiuncula'nın dışındaki çıplak toprak üstünde yatıyordu, iyi hatırlıyorum, üzerinde kalan birazcık eti de yitip yutmak üzere belâ kesilen fareleri kovmam için beni çağırmıştı. Uyuyamıyordu, yanında olmamı istiyordu. Uyumadan geçirdiğim o gece işte, bana mağarada olanları anlattı.

Kendini yalnız duyar duymaz, secdeye varmış, toprağı öperek Tanrıya seslenmeğe başlamıştı. "Her yerde hâzır ve nâzır olduğunu biliyorum," diye bağırmıştı. "Hangi taşı kaldırsam, altında sen varsın; hangi kuyuya baksam senin yüzünü yansımış görüyorum; baktığım her böcek kurdunun sırtında, kanat çıkaracağı noktada, senin adını yazılı görüyorum. Demek ki, bu mağarada da varsın, şu anda dudaklarımın arasında bulunan ağız dolusu toprakta da varsın. Beni görüyor, işitiyor ve esirgiyorsun.

"O halde, Baba, kulak ver diyeceklerime. Dün gece bu mağarada kıvançla bağırdım: 'Buyurduğun şeyi yaptım. San Damiano'yu onardım,

sağlamlaştırdım!'

"Sense bana 'Yetmez!" diye cevap verdin.

"Yetmez mi? Daha ne yapmamı istiyorsun? Buyur!' dedim.

"Derken sesini yine işittim: 'Francesco, Francesco - Francesco'yu sağlamlaştır, Bernardone'nin oğlunu onar!'

"Nasıl sağlamlaştırayım Rabbim? Yollar sayısız, hangisini seçeyim? İçimdeki cinlere nasıl üstün geleyim? O kadar kalabalık ki onlar, yardımıma koşmazsan bittim demektir! Ne deyim de beynimi bir yana iteyim Rabbim, aramıza girip bizi ayırmasın? Tanıksın, Rabbim, San Damiano'da genç kızı gördüğümde, yüreğimin nasıl çarptığına, babamla karşılaştığımda nasıl kaygılandığıma. Anamdan, babamdan, kadınlardan, dostlardan, rahat hayattan; kendini beğenmişlikten, ün peşinde koşmaktan, mutluluğun ta kendinden nasıl kurtarayım kendimi? Ölümlü cinler yedidir, yedisi birden sülük gibi emiyor yüreğimi. Kendimi nasıl kurtarabilirim Rabbim, Francesco'dan?"

Bütün gün böyle, mağarada yere kapanmış, kıvranarak bağırmış çağırmış, hezeyan geçirmiş. Akşama doğru, ben Assisi'de dilenip dururken, Francesco yu- kandan bir ses işitmiş:

"Francesco!"

"Buyur, Rabbim buradayım."

"Francesco,Assisi'ye gidebilir miydin, doğduğun ve herkesin seni tanıdığı o yere gidip, babanın evinin önünde durarak türkü söylemeye, oynamağa ve el çırpmağa, bir yandan da Benim adımı seslenmeğe başlayabilir miydin?"

Francesco tir tir titreyerek dinliyormuş. Cevap verememiş. Derken yeniden işitmiş yukarıdan gelen sesi, bu kez ses daha da yakınmış; kulağına söylüyormuş: "Francesco'yu ayağının altına alabilir misin; onu aşağılayabilir misin? Bu Francesco, bizim birleşmemizi engelliyor. Yok et onıi! Çocuklar ardından koşacaklar, seni taş yağmuruna tutacaklar: genç kızlar pencerelere uğrayıp katılacaklar gülmekten; sense, vecd içinde,

baştanbaşa taşlarla yaralı, kanın aka aka, kıpırdamadan bağıracaksın, 'Bana taş atam, Tanrı bir kere, iki taş atanı iki kere, üç taş atanı üç kere kutsasın' diye. Bunu yapabilir misin? Niçin susuyorsun?"

Francesco tir tir titreyerek dinliyormuş. 'Yapamam, yapamam' deyip duruyormuş kendi kendine, ama düşüncesini açıklamağa utanıyormuş. Sonunda ağzını açmış.

"Rabbim, alanın ortasında oynamam ve adını seslenmem gerekse, beni başka bir kente gönderemez miydin?"

Ama ses, haşinleşmiş, hoşgörüyle şu cevabı vermiş: "Hayır! Assisi'ye gideceksin!"

Francesco'nun gözleri yaşla dolmuş. Dudağının yapışık olduğu toprağı ısırmış. 'Acı bana Rabbim/ diye bağırmış. 'Zaman ver bana, ruhumu hazırlayayım, bedenimi hazırlayayım. Senden üç gün istiyorum, üç gün üç gece sadece.'

Ses yeniden gürlemiş, ama ses bu kez karnından geliyormuş: 'Hayır, şimdi!'

'Acelen nedir, Tanrım? Niçin beni böyle cezalandırmak istersin?'

'Seni seviyorum da onun için...' demiş Tanrı. Ses yumuşamışmış incelmişmiş, Francesco'nun yüreğinden çıkıyormuş.

Birden bağrında duyduğu eziklik yok olmuş, içine bir güç girmiş, kendi gücü değilmiş bu, her şeye yeten bir güçmüş, kalkmış. Yüzü parıldıyormuş, dizleri güçlenmiş. Bir süre mağaranın kapısında durmuş, güneş batmak üzereymiş.

"Gidiyorum"demiş istavroz çıkararak.

Ben de tam o sırada dilenmekten dönüyordum, azık torbam bayat ekmekle doluydu. Onu mağaranın ağzında dikilir buldum. Yüzü doğan güneş gibiydi; göz kamaştırıyordu, bakabilmem için, elimi gözlerime siper etmem gerekti. Ekmek getirdim, acıkmışsındır, bütün gün ağzına lokma

koymadın, otur da yiyelim diyecektim. Ama söylemeğe utandım, çünkü onu görür görmez, ekmeğe ihtiyacı olmadığını anladım.

Gözü bana ilişir ilişmez elini kaldırdı.

"Yürü, gidiyoruz," dedi.

"Nereye?"

"Uçurumu aşmağa!"

Yine sormaktan çekindim. Aşmak mı? Hangi uçurumu? Niçin? Anlamıyordum. Öne düştü, taşlar topraklar üstünde geniş adımlarla yürümeğe başladı, birlikte Assisi'nin yolunu tuttuk.

Karanlık basıyordu. Batı göğü vişne çürüğü rengin- deydi; tuhaf görünüşlü, esirgeyici bulutlar yükselip, günün sıcaklığından kaynamağa başlayan toprağı serinletmeğe başladılar. Verimli Umbria ovası dinleniyordu. Görevini görmüştü, insanlara buğday, şarap ve zeytinyağı vermişti. Şimdi durgun, göğe bakıyor, toprağın altındaki tohumlar yeniden büyüyüp, ürün versin diye, güvenle yağmuru bekliyordu.

Çiftçiler eve dönüyorlardı, önlerinde ağır ağır, salına salına ilerleyen, semiz, kaygısız öküzler gidiyordu, ikide bir dönüp, iyilik dolu bakışlarla dönüp bizi süzüyorlardı, bakışlarında hiç bir şaşkınlık izi yoktu, sanki biz de onlardandık, biz de günlük işimizi bitirmiş, bizi bekleyen saman ve yulaf dolu bir ahırın hayaline kendimizi kaptırmış, Assisi'ye dönüyorduk.

Francesco, düşüncelere dalmış, önde gidiyordu. Zaman zaman duruyor, göğe bakıyor, kulaklarım dikip dinliyordu, sanki biri ona seslenecekmiş gibi geliyordu içinden. Ses duymuyordu ama, bütün işitilen, rüzgârın ağaçtaki hışırtısı ile tâ Assisi'den gelen köpek havlamalarıydı. Derken, içini çekerek, tırmanmasına devam ediyordu.

Bir ara durup, kendisine yetişmemi bekledi.

"Oynamasını, bilir misin, Leo Kardeş?" diye sordu bana yavaşça, güvenle.

Güldüm. "Oynamak mı? Düğüne mi gidiyoruz yoksa?"

"Düğüne ya, düğüne gidiyoruz, Leo Kardeş; gülme,Tanrının kulu evlenmek üzere."

"Hangi kulu?"

"Ruh. Büyük âşığı ile evleniyor."

"Tanrıyla mı demek istiyorsunuz, Francesco Kardeş?"

"Tanrıyla, Leo Kardeş, Bernardone'nin yuvasında kalkıp oynayacağız; alanın ortasında, Leo Kardeş: halk bize mutluluk dilemek üzere toplanacak, ama bademli çörekler sunacaklarına, bizi taş ve limon kabuğu yağmuruna tutacaklar."

"Bademli keklerin, defne dallarının, limon çiçeklerinin kıtlığına kıran mı girdi? Taş ve limon kabuğu niye, Francesco Kardeş?"

"Damat böyle istiyor."

Yeniden tırmanmağa başladı, bir daha da konuşmadı. Bir deri bir kemik baldırlarına, ikide bir tökezleyen, seke seke yürüyen çıplak, kanlı ayaklarına bakıyordum. Gözünü Assisi'ye dikmiş, koşuyordu şimdi: sabredemez olmuştu, özlem duymağa başlamıştı. Ama kentin kapısına geldiğimizde, dizlerinin bağı çözülür gibi oldu, durdu.

"Leo Kardeş," dedi soluk soluğa, yalvarır bir sesle kolumu tutup, "hatırlar mısın, hani Zeytinlik tepesinde o gece Isa kollarını göğe kaldırmıştı, 'Baba, şu tası alsınlar elimden' demişti? Alnından ter damlıyordu, Leo Kardeş. Titriyordu. Onu gördüm, Leo Kardeş; oradaydım ve Onu gördüm! Tir tir titriyordu."

"Kendinize gelin, kendinize bakın, bırakın titremeyi. Gelin, mağaramıza dönelim. Siz dua ile geçirirsiniz günlerinizi, ben dilenmekle, akşamları da bir lokma ekmek başına oturur, Tanrı'dan söz ederiz."

Ateş saçan gözlerinden korktuğumdan, yavaş, tatlı bir sesle konuşuyordum. Ama o, tâ Zeytinlik tepesin- deydi, söylediklerimi

işitmiyordu.

"Titriyordu," diye mırıldandı yeniden "Titriyordu... ama tası tuttuğu gibi bir dikişle dibini buldu!"

Kolumu bırakarak, kararlı bir davranışla kentin kapısından girdi, sonra dönüp, elini kaldırarak bana baktı.

"Yürü,"dedi yüksek sesle. Derken, hemen ardından fısıldadı "Isa, yardımcım ol!"

Bir koşuda yetiştim. Acısını sezmiştim, ben de o acıyı paylaşmak için yaklaştım, insanoğlunun ruhu neye benzer? diye sorup duruyordum kendi kendime, Francesco'nun solgun yüzüne, vücudunu baştan başa kaplayan ürpertilere bakarak, insan ruhu neye benziyor? Yumurta dolu bir yuvaya mı? Göklerine bakarak, yağmur bekleyen susuz toprağa mı? insan ruhu bir 'Ah!' idi, göklere yağan bir inilti.

Francesco dönüp, bana baktı, "istersen, dön git, Leo Kardeş"

"Gitmiyorum," diye cevap verdim. "Siz gitseniz de ben buradayım."

"Gidebileydim, kaçabileydim ah! Ama ne çare!"

Gözlerini göğe kaldırdı:

"Yüzün, suyun ardında, ekmeğin ardında, her öpücüğün ardında; susuzluğun, açlığın, iffetin ardında hep senin yüzün. Rabbim, nasıl kaçabilirim ki senden?"

Sıçraya seke ilk dar sokağa girdi, çok geçmeden de Piazza San Giorgio alanına vardı, orada sıçrayıp oynamağa, ellerini çırparak bağırmağa başladı. "Gelin, hepiniz gelin! Yaklaşın, işitin yeni çılgınlığı!"

Kentlilerin, yüklü eşekleriyle, bağlardan, kavun tarlalarından dönmekte olduğu saatti. Tüccarlar ve zanaatçılar dükkanlarını kapıyor, bir kadeh şarap almak ve dostlarıyla tatlı tatlı çene çalmak için kahvelerde toplanıyorlardı. ihtiyar kadınlar, kapılarının önündeki kaldırımlara oturmuşlardı. Gözleri iyi görmez olmuştu bu kadınların, ama umursadıkları yoktu, çünkü nicedir

Assisi'nin sokaklarını, halkını ve eşeklerini seyretmekten bıkmışlardı. Bir yanda, genç kızlar ve delikanlılar, yıkanıp taranmışlar, bayramlık giysilerini giymişler, uzun, dar kent boyunca, bir aşağı bir yukarı piyasa edip duruyorlardı. Bulutlar dağılmıştı, serin bir meltem esiyordu, kızların saçlarındaki kurdeleler havada uçuşuyor, delikanlılar gittikçe kızışıyor, kadınlara özlem ve istekle bakıyorlardı. Meyhanelerde lavta sesleri duyulmağa başlamıştı.

Birden kahkaha, çığlık ve yuhalar birbirine karıştı. Herkes dönüp baktı. Francesco, eteğini sıvamış, alanın bir yanında sıçrıyor oynuyordu. "Gelin! Hepiniz gelin!" diye sesleniyordu, "Gelin kardeşler, gelin işitin yeni çılgınlığı!"

Ardından çocuk sürüleri kovalıyor, onu taş yağmuruna tutuyorlardı.

Ben arkasını kollamağa çalışıyor, değneğimle meydan okuyordum, ama her sokaktan yeni sürüler peydah oluyordu. Derken hepsi bir araya gelip, Francesco'ya atıldılar. O, istifini bozmadan gülerek sesleniyordu: 'Bana bir taş atanı Tanrı bir kere, iki taş atanı iki kere, üç taş atanı üç kere kutsasın...' Bunun üzerine büyük bir taş yağmuru başladı.

Alnından ve çenesinden kan akmağa başlamıştı. Kentliler kahkahalar atarak, meyhanelerden dışarı uğruyorlardı. Assisi'nin köpekleri bile kışkırtılmıştı; hep birlikte Francesco'ya havlamağa başladılar. Taşların bir kısmı da bana gelsin diye yanında duruyordum, ama o beni bir kenara itti. Kendinden geçmiş, kan içinde sıçrıyor oynuyordu.

"işitin, kardeşler," diye bir hava tutturmuştu, "yeni çılgınlığı işitin!"

Herkes kahkahadan kırılıyordu. Delikanlılar, ıslık çalmağa, miyavlamağa ve sesini örtmek için havlamağa başlamışlardı; eski tapınağın sütunları çevresinde toplaşan genç kızlar çığlık çığlığa bağırıyorlardı. Karşı- ki meyhaneden biri bağırdı:

"Hey! Bernardone'nin oğlu, şu zevk düşkünü Francesco değil misin sen? Söyle bakalım neymiş yeni çılgınlığım dediğin, neymiş duyalım!"

"Söyle! Söyle! Söyle!" sesleri geliyordu dört bir yandan kahkaha tufanları arasından.

Francesco tapınağın basamaklarına çıktı, yuhalamakta olan kalabalığa dönüp kollarını açtı ve avazı çıktığı kadar bağırmağa başladı: "Seviniz a dostlar! Seviniz! Seviniz birbirinizi!" Derken oynıya sıçrıya, avazı çıktığı kadar bağırarak, alanın bir köşesinden ötekine koşmağa koyuldu.

Kocaman bir konağın balkonundan, bir kız eğilmiş bakıyordu; bakıyor ve ağlıyordu.

"Clara!" diye bir ses duydu içinden. "Clara!"

Ama kız yerinden kıpırdamadı.

Kanım dondu birden. Bir gürültü koptu, kalabalık yol açtı, yuhalar sustu. Koca bir dev atıldı ileri, Francesco'yu ensesinden yakaladı. Babası Sior Bernardone idi.

"Yürü!" diye gürledi, oğlunu tartaklayarak.

Francesco, tapınağın sütunlarından birine yapışmıştı.

"Nereye?" diye bağırdı. "Bir yere gitmem ben!"

"Yürü eve!"

"Benim evim burası; alanın ortası. Beni yuhalayan şu kadınlar ve erkekler de analarım babalarım benim."

Bernardone kudurdu. Koluyla belinden sararak oğlunu sütundan koparmaya çalıştı.

"Bir yere gitmem!" diye çığırıyordu Francesco sütuna daha bir sarılarak, "Anam babam yok benim; evim barkım yok; bir Tanrım var!"

Bir ara duruldu, derken yeniden bağırmağa başladı: "Bir Tanrım var! Bir Tanrım var!" Kalabalık kahkahalarla gülüyordu.

"Zaman öldürecek soytarımız yoktu şimdiye kadar," dedi fare suratlı biri. (Sabbatio idi; tanıdım onu) "Şimdi Tanrıya şükür, Bernardone'nin oğlu çıktı. Hey, Francesco. Tanrının eğitilmiş ayısı! Sıçra haydi, oyna bizim için!"

Herkes katıla katıla güldü.

O sırada Assisi piskoposu alandan geçiyordu. İnce sesli, iyi yürekli, kendi halinde, saygı değer bir adamcağızdı; Cehennem de, Cennet de tir tir titretirdi onu, durmadan yalvarırdı şeytana, pişman olsun, gürültüsüz patırtısız Cennete dönsün diye, artık karşı koymayı bıraksın diye yakarırdı ona.

Bu akşam, kentin yoksul mahallelerini gezmeğe çıkmıştı. Ardımdan gelen yardımcısının elinde boş bir sepet vardı, piskopos yoksullara dağıtsın diye sepeti doldurmak istemişti. Elinde uzun fildişi saplı asâsı, yürürken, bağrışmalar duydu ve durdu. Francesco hâlâ bağırıyordu. "Tanrıdan başka evim yok! Tanrıdan başka!" Halkın gülmekten göbekleri çatlayacaktı nerdeyse.

Piskopos birinin tehlikede olduğunu sezdi ve Tanrının Assisi temsilcisi olduğu için, o an yardım etmek istedi. Elinden geldiği kadar adımlarını sıklaştırarak yaklaştı.

Karanlık basmamıştı henüz; alacakaranlıkta piskopos, Francesco'yu gördü ve tanıdı. İhtiyar Bernardone de tepesine binmiş, oğlunu tartaklayıp duruyordu. Piskopos asasını kaldırdı.

"Sior Bernardone," dedi pes bir sesle, "civarın ileri gelen adamlanndansınız, herkesin gözü önünde böyle sahneye çıkmanız ayıp. Oğlunuzla anlaşamadığınız noktalar varsa, makamımıza buyurun da, bir karara varalım."

Francesco'ya döndü. "Yavrum" dedi, karşı koyma. Tanrıya sesleniyordun. Ben Tanrının Assisi'deki temsilcisiyim. Benimle gel!"

Francesco sütunu bıraktı. Beni yanında gördü.

"Sen de gel, Leo Kardeş," dedi. "Tırmanış başlıyor."

Önde piskopos ilerliyor, Francesco ile ben de ardından gidiyorduk, en arkadan da homurdana homurda- na ihtiyar Bernardone geliyordu. Alçak bakışlı, gözlerini yere dikmiş; kaynaşarak, geriden izliyen halk arada epey bir mesafe bırakmıştı.

Francesco bir ara bana döndü. "Leo Kardeş, korkuyor musun, utanıyor musun?" diye sordu yavaşça. "Bak yine sana diyorum: dönüp gitmek istiyorsan, dön git. Sen niçin katılacaksın bu işe? Git!"

"Seninle olduğum süre, Francesco Kardeş, ne korkuyor, ne de utanıyorum. Ömrüm boyunca bırakmayacağım seni."

"Henüz vaktin var," diye üsteledi. "Acıyorum sana, Git!"

Bunun üzerine kendimi tutamadım, hıçkıra hıçkıra ağlamağa başladım.

Francesco, yavaşça omuzuma dokundu.

"Pekiyi, pekiyi, Tanrının küçük arslanı. Kal."

Piskoposun makamıma vardık, karanlığın büründüğü avluya girdik. Ardımızdan insan sürüsü itişe kakışa içeri girdi. Aralarında, Bernardone'nin oğlunun nasıl düştüğünü görmek için can atan, kentin ileri gelenleri de vardı.

Uşaklar avizeyi yaktılar, büyük salon aydınlandı. Piskoposun tahtının yukarısında, üstünde güzel, besili, tombul, pembe yanaklı bir İsa'nın asılı olduğu haç vardı. Piskopos, istavroz çıkararak tahtına kuruldu. Sior Bernardone sağında yer aldı, Franceaco da soluna geçti. Francesco'nun arkasında beş altı ileri gelen, daha geride ise, duvara yaslanmış duran halk vardı.

O gece olan her şeyi bir bir hatırlıyorum: piskoposun sözlerini, Francesco'nun tatlılığını ve parlaklığını, Bernardone'nin öfkesini. Ama bütün bunları çabuk anlatıp, sadede geleceğim: Francesco'nun, Tanrı ve insan karşısında durduğu âna.

Dediğim gibi, piskopos tahtına kuruldu ve istavroz çıkardı.

"Sior Pietro Bernardone." dedi. "Tanrı adına dinliyorum. Oğlunuzdan şikayetiniz nedir?" Bernardone boğuk bir sesle, çaresizlik içinde, "oğlum olacak şu adam aklını oynattı. Deli düşleri görüyor, sesler işitiyor, sandığımdaki, sepetimdeki altınlarımı alıp etrafa saçıyor. Yıkımım olacak benim! Yakın zamana kadar parayı eğlencelerde, har vurup harman savuruyordu. Gençtir, gelir geçer deyip duruyordum kendi kendime. Ama artık bütün umudumu yitirdim. Serserilerle dolaşıyor, mağaralarda uyuyor, ortada fol yok yumurta yokken ağlıyor, gülüyor; geçenlerde de tutturdu, kiliseleri onaracağım diye. Ama bu akşam iş çığırından çıktı. Assisi'ye gelip, alanın ortasında, onun bunun kahkahaları arasında sıçrayıp oynamağa, türkü söylemeğe başladı... Sülalemin yüz karası oldu. Artık oğlum değil benim!"

"Başka bir söyleyeceğiniz var mı?" diye sordu piskopos, Bernardone'nin duraksadığını görerek.

İhtiyar Bernardone, kolunu oğlunun başının üstünde tutarak, "Tanrının ve insanların önünde onu reddediyorum ve miras hakkımdan yoksun bırakıyorum. Benim oğlum değil artık."

İleri gelenlerle halk arasında boğuk fısıltılar başladı, ama piskopos elini kaldırarak herkesi susturdu. Başı önüne eğik dinlemekte olan Francesco'ya döndü.

"Kendini savunmak için söyleyeceğin var mı Francesco, Isanm oğlu?"

Hiç birimiz önlemeğe vakit bulamadan, ansızın üstündeki kadife giysiyi çıkardı, tortop yaptı, ve tek söz söylemeden, yavaşça eğilip, Bernardone'nin ayakları dibine koydu.

Derken, anadan doğma ilerleyerek, piskoposun tahtının önünde durdu.

"Sayın piskopos," dedi. "Bu giysi de onundur. Geri veriyorum. Artık onun oğlu yok; benim de babam yok. Böylece, hesaplaşmış oluyoruz."

Ağzımız açık bakıyorduk; nice göz, yaşla dolmuştu. Bernardone eğildi, giysiyi alıp koltuğuna sıkıştırdı.

Piskopos tahtından indi. Gözleri yaşlıydı. Cübbesini çıkarıp, Francesco'nun çıplaklığını örttü.

"Niçin böyle yaptın yavrum?" diye sordu üzgün, parlarmış gibi. "Elâlemin önünde utanmadın mı?"

"Hayır, piskopos, sadece Tanrıdan utanırım ben," dedi Francesco alçak gönüllülükle. "Sadece Tanrının huzurunda utanırım. Bağışlayın beni, piskopos." ileri gelenlere ve halka döndü:

"Kardeşlerim dinleyin bakın, Tanrı bana ne buyurdu. Şimdiye kadar Sior Pietro Bernardone'ye baba, demiştim. Bundan böyle ağzımdan çıkacak söz: "Gökteki Babam" olacaktır. Beni yeryüzüne bağlayan bağları koparıyorum; hız almak için gerildim, yuvama kadar geldim, Cennete dönebileyim diye. Budur kardeşler... işitin, budur yeni çılgınlık!"

ihtiyar Bernardone kendini tutamaz oldu. Ağzı köpürerek yumruğunu kaldırıp, Francesco'ya indirmek üzereyken, piskopos zamanında yetişip önledi.

"Onun üzerinde yetkiniz yok," dedi. "Öfkenizi dizginleyin, Sior Bernardone!"

Bernardone vahşi vahşi bakındı. Başı tütüyordu. Lanet savurmamak için dudaklarını ısırdı, koltuğundaki giysiyi sımsıkı sıkıştırarak, kapıyı çarpıp çıktı gitti.

Derken piskopos bana döndü, "Git de," dedi, "bahçıvana söyle, Francesco'nun ayıbını örtecek eski giysilerinden birini versin."

Dışarı koştum, az sonra, binlerce defa yamalanmış eski püskü bir hırkayla döndüm, Francesco sırtına tebeşirle bir haç çizip, hırkayı giydi.

Eğildi, piskoposun elini öptü, sonra ileri gelenlerle halka döndü: "Allahaısmarladık kardeşlerim," dedi. "Tanrı ruhlarınızı esirgesin!"

Piskopos, avluya kadar Francesco ile birlikte yürüdü. Eğilerek kulağına şöyle dedi, "Dikkat et, Francesco. Aşırı gidiyorsun."

"Tanrı böyle bulunur ancak, Piskopos," diye cevap verdi Francesco.

Piskopos olmaz der gibi başını salladı. "Erdem bile ılımlı olmayı gerektirir; yoksa küstahlığa döner."

"insan ılımlılık sınırları içindedir; Tanrı bu sınırın dışındadır. Hedefim Tanrı, Piskopos," dedi Francesco ve acele acele sokak kapısına doğru yürüdü. Kaybedecek vakti yoktu.

Piskopos esirgeyicilikle ellerini kavuşturdu. "Acele etme yavrum. Başının çevresinde mücadele, endişe ve kan görüyorum. Beni gelip görmeden mücadeleye başlama. ihtiyarım; hoş olmayan şeylere tanık oldum. Senin gittiğin yoldan gideli çok oluyor. Umarım, sana yardımcı olabilirim."

"Gelir, hayır duanızı alırım, Piskopos," dedi Francesco eşiği aşarak.

Arkasından koştum, sokağa çıktık. Ay henüz doğmamıştı; dışarısı zifiri karanlıktı. Gök bulutla kaplıydı. Islak bir yel esiyordu: dağlara yağmur yapmış olmalıydı.

Kul yoktu sokaklarda. Evlerde lambalar yakılıyor, halk akşam yemeğine oturuyordu. Bir süre sokak ortasında durduk. Nereye gidecektik? Hangi yöne - ovaya mı, dağa mı, çöle mi, insan kalabalıklarına mı? Tanrı sağımızda da vardı, solumuzda da, ovada da, dağda da. Her yol kutsaldı.

Francesco hâlâ kararsızdı. Sokağın ortasında kıpırdamadan duruyordu.

"Şimdi nereye, Francesco Kardeş?" diye sordum.

Francesco sessizce, çocuk gibi güldü. "Cennete!" diye cevap verdi. "Anlamadın mı? Yeryüzünü tekmeleyip elveda dedik; sıçradık. İleri, Leo Kardeş, Tanrı adına!"

Sağa döndü, Monte Subasio dağından yana.

Kuzey kapısından çıktık, vahşi ve ıssız bir toprağa girdik, ve yokuş tırmanmağa başladık. Francesco uzun süre konuşmadı. Karanlıkta önümde gidiyordu, ince vücudu, yolu ikiye ayıran bir kılıç gibiydi, kendisine büyük gelen yırtık pırtık hırkası ise, rüzgârda kanat gibi çırpıyordu.

Bana gelince, yorgundum ve açtım; durup aşağılara, Assisi'ye baktım. Işıklar henüz sönmemişti. İnsan kaynaşması, köpek havlamaları işitilebiliyordu. Ezik büzük, üzüntülü bir gümüş ay, göğün kenarında belirdi.

Francesco ayak seslerimi duymayınca döndü. "Niçin durakladın, Leo Kardeş?" diye seslendi, gecenin bürüdüğü kente baktığımı görerek. "Niçin ardına bakıyorsun? İsa'nın buyruğunu hatırlamıyor musun? Ayaklarındaki Assisi tozunu silk, ananın babanın, insanların tozunu!"

"Kaygılanma, Francesco Kardeş, yaptığım da zaten o; tozu silkmekteyim," diye cevap verdim.

Yazık! Tanrı beni ne kahraman, ne korkak yapmış; ruhum hep iki şey arasında gidip geliyordu.

Yeniden yola koyulduk. Francesco mutluydu, memnundu, yine ana dilinde tatlı bir türkü tutturmuştu. Bir kez daha yerine getirmişti Tanrının

buyruğunu. Assisi'nin göbeğinde şarkı söylemiş ve oynamıştı, anasını, babasını bırakmıştı, kendisini yeryüzüne bağlayan zincirleri koparmış, kendini kurtarmıştı. San Damiano'yu onararak, Tanrının ilk buyruğunu yerine getirdiğinde, aynı şekilde türkü okumamış mıydı? ikinci görev daha çetin olmuştu, bu yüzden verdiği kıvanç da o denli büyüktü.

Bir yaban meşesi ormanına girmiştik. Ay, dallarda taşlar üstüne, soluk, üzgün bir ışık yansıtıyordu; arası- ra başımızın üstünden sessizce bir baykuş uçuyordu. Francesco'nun türküsünün orta yerinde, birden ağaçların ardında ayak sesleri ve solumalar işittik. Francesco, türküsünü bıraktı, ikimiz de kıpırdamadan durduk.

"Burası haydut yatağıdır" dedim. "Hapı yuttuk!"

"Kaybedecek neyin var ki, hapı yutasın?" diye cevap verdi Francesco. "Korkma."

Biz konuşurken dalların çatırdadığını işittik: ayak sesleri yaklaşıyordu. Birden beş altı haydut, bıçaklarını çekmiş, önümüze atıldılar, ikisi beni tutup, yere fırlattı; ötekiler Francesco'ya çullandı.

"Kimsin sen?" diye bağırdılar ona, dişlerini gıcırdatarak.

"Ben Ulu Kralın elçisiyim," diye cevap verdi Francesco kıpırdamadan.

"Burada işin ne pekiyi?"

"Kardeşlerim olan haydutları göğe çıkarmağa geldim. Ulu Kral düğün hazırlıkları yapmada. Oğlu evleniyor, Kral ise eğlencelere sizin de katılmanızı istiyor."

Haydutlardan biri Francesco'ya bir meşale tutmuş, solgun, aç yüzüne, çıplak, kanlı ayaklarına ve hırpani hırkasına bakıyordu. Hepsi birden katılarak gülmeğe başladılar.

"Sen mi Ulu Kralın elçisi? Sen ha, yalınayaklı dilenci bu perişan halinle ha?" diye alaylı çığlıklar atarak para kesesi aramağa başladılar.

Ama hiç bir şey bulamadılar. Sonra sırtımdaki torbayı araştırdılar, hiç bir şey bulamadılar. Bir ekmek kabuğu bile yoktu. Yeniden meşale tutup, Francesco'ya baktılar.

"Delinin teki," dedi aralarından biri. "Boşuna vakit harcıyoruz."

"Gelin bunlara güzel bir patak atalım, akılları başlarına gelsin, sonra da hendeğe yuvarlayıverelim." dedi bir başkası. "Böylece, hiç olmazsa, vaktimizi boş yere harcamış olmayız."

Ellerinde öküz kuyruğuyla, acımadan kırbaçlamağa başladılar bizi. Acıdan uluyordum ben, ama Fancesco her kırbaç yiyişinde istavroz çıkarıyor, mırıldanıyordu: "Hamdolsun Tanrıya!"

Haydutlar güldü.

"Hey Tanrım, bu deli değil, aziz be!" dedi biri.

"Ne farkeder?" dedi bir başkası, başkanları olmalıydı. "Güzelce hallediverdik işlerini. Haydi kaldırın da, hendeğe yuvarlayın."

Ayaklarımızdan, omuzlarımızdan yakaladıkları gibi hendeğe attılar bizi, sonra gülerek ve küfür yağmuruna tutarak basıp gittiler.

Francesco elini uzatıp sırtımı sıvazladı.

"Sızlıyor mu, Leo Kardeş?" diye sordu.

"Sanki senin ki sızlamıyor mu, Francesco Kardeş?" diye cevap verdim sinirlenerek. "Benim sırtım etle kaplı biliyorsun ve öyle bir an geliyor ki..."

"Ete küfretme, Leo Kardeş. Günün birinde ne demiştik hatırla: eninde sonunda o da ruha çevrilecek. Nitekim çevrildi bile! Ben en ufak bir acı bile duymuyorum artık. Leo Kardeş, yemin ederim hiç bif- acı duymuyorum."

Hendek derindi. Tırmanarak dışarı çıkmağa çalıştık, ama her defasında da kayıp dibini boyluyorduk.

"Ha burası, ha başka yer, Leo Kardeş," dedi Francesco, "geceyi geçirecek bir yer aramıyor muyduk? Burada geçiririz, olur biter - Tanrı sonsuz esirgeyiciliğiyle bizi buraya gönderdi. Burada uyuyalım, sabahleyin, Rabbim yolumuzu bulmamız için güneşi gönderir."

Soğuktan birbirimize sokularak gözlerimizi kapadık. Sırtım hâlâ batıyordu, ama bitkindim, uyuyakal- dım. Francesco da uyudu mu bilmiyorum. Pek sanmıyorum ama, çünkü uykumda bile ikide bir türkü söyleyen bir ses duyuyordum.

Sabahleyin emekleyerek çıktık ve yolumuza yeniden koyulduk. Bazen uzun bir süre ağzımızı açamıyorduk, bazan da Tanrı, hava ve yaklaşmaktan olan kıştan söz açıyorduk. Uzaklarda bir köy ilişti gözümüze, Francesco sevinçle kolumu çekiyordu.

"Yürü, Leo Kardeş" diyordu bana, "yürü, hızlan acık. Şu evlerin içinde kurtuluş özlemi duyan bir ruh olmalı. Gidip bulalım onu!"

Köye girdiğimizde Francesco çığırtkan gibi bağırıyordu.

"Köylüler gelin, işitin söyleyeceklerimizi! Bedavaya yeni şeyler getiriyorum size. Koşan kapıyor! Bedavaya! Bedavaya!"

Kocaman bir koç çıngırağı bulmuştuk yolda. Francesco köy sokaklarında bağırırken, bir yandan da bu çanı çalıyordu; işiten köylüler çoluk çocuk, kadın erkek, bir taşın üstüne çıkıyor ve sevgi üstüne konuşuyordu: Tanrıyı, insanları, dostları düşmanları seveceğiz; hayvanları, kuşları, üzerinde yürüdüğümüz şu toprağı seveceğiz. Kendinden geçerek, sevgi üstüne konuşur dururdu böylece, gönlündekini dile getirecek söz bulamayınca da ağlamağa başlardı. Onu duyanların çoğu kahkahalarla gülüyordu; kimi de kızıyordu. Çocuklar taş yağmuruna tutuyorlardı. Tek tük birkaç kişi gizlice yanaşıp elini öpüyorlardı. Sonradan evleri şöyle bir dolaşıp ellerimizi açıyorduk. Halk bize bir kaç dilim bayat ekmek veriyordu. Sonra köy kuyusundan susuzluğumuzu giderip oradan ayrılıyor, başka bir köye yöneliyorduk. Böylece kaç gün, kaç hafta geçti bilmiyorum. Zaman yuvarlaktır, çabuk yuvarlanır.

Küçük kentlerin birinde - adını unuttum - Francesco'nun bir zamanlar eğlendiği eski bir dostuyla karşılaştık. Francesco'yu alanın ortasında durmuş, sıçrayıp oynamağa, şarkı söylemeğe ve yeni malların çığırtkanlığını yapmaya başladığını görmüştü. Şaşkınlık içinde ona doğru koştu.

"Francesco, dostum" diye seslendi, "bu duruma nasıl düştün? Kim seni bu hale getirdi böyle?"

"Tanrı," diye cevap verdi Francesco gülümseyerek.

"İpek giysilerin, başındaki kırmızı tüyün, altın yüzüklerin nereye gittiler?"

"Onları şeytandan ödünç almıştım. Hepsini geri verdim."

Dostu baştan aşağı süzdü onu, üzerindeki binlerce yamalı hırkaya, çıplak ayaklara, şapkasız başına baktı. Şaşkınlığı hâlâ gitmemişti.

"Nereden geliyorsun, Francesco?" diye sordu sonunda, sesi acı dolu.

"Öteki dünyadan" diye cevap verdi Francesco.

"Nereye gidiyorsun?"

"Öteki dünyaya."

"Niçin türkü söylüyorsun pekiyi?"

"Yolumu yitirmeyeyim diye."

Arkadaşı ne yapacağını bilemiyormuş gibi başını salladı, iyi yürekli bir genç olacaktı, çünkü Francesco'nun elinden tuttu ve bana arkalarından gelmem için el etti. Koştum.

"Yanılmıyorsam, dostum Francesco, niyetin dünyayı kurtarmak. Ne olur kulak ver bana: bak şimdi kış, benimle gel, sana sıcak tutacak bir şey vereyim. Yoksa soğuktan ölürsün; o zaman da dünyayı kurtarmak işi suya düşer."

"Tanrıyı giymişim ben" dedi Francesco, "üşümem!"

Dostu güldü. "Tanrıyı giymişsin, dedi, "giymişsin ya, yetmez. Seni sıcak tutacak bir hırka da gerek. Solucanlara acıyor, üzerlerine basmadan geçmeğe çalışıyorsun, bedenine de acısana. O da bir solucan; bir şey sar çevresinde. Hem unutma," diye ekledi, Francesco'nun duraksadığını görerek, "dünyayı kurtarmak istiyorsan, bedeninden de ihtiyacın var. Bedensiz..."

"Haklısın" dedi Francesco. "Okumuşun hali başka olur: zeki adamsın doğrusu! Henüz bedene ihtiyaç var, doğru. Düş önümüze!"

Eve vardık. Dostunun zengin olduğu apaçıktı. Odalardan birine girdi, elinde uzun, kalın bir yün hırka, bir çift kundura - çobanların giydiği cinsten - bir de çoban asası, geldi.

"Bunlar benim çobanlık giysilerim" dedi, "giy hele"

Francesco yün giysiye baktı, boyunu ölçmek için şöyle bir üstüne tuttu. Ayaklarına kadar iniyordu. Kukuletayı giydi, çıkardı. Çocuk gibi gülüyordu..

"Hoşuma gitti" dedi sonunda. "Sevdim, sonbaharda sürülen tarlalar renginde: insana toprağı hatırlatıyor. Ruffino, yoldaşım Leo Kardeş'e de aynısından verebilir miydin, İsa adına"

Dostu bunu duyunca sevindi.

"Ne iyi olacak" dedi, "keşiş cübbesi yaptığın şu hırkayı sana verdiğim için insanlık tarihinde hatırlanırsam, ne mutlu! Aziz Benedetto gibi bir mezhep kurmağa niyetin var mı?"

"Benim niyetim mi, yoksa Tanrının niyetim mi? Onu Ona sor; ancak o verebilir sana bunun cevabını."

Bir yana çekilip yeni giysisini kuşandı, beline de, avluda bulduğu sicimi sardı. Bu arada dostu benim için de giyecek getirmişti, giydim, ben de

belime ip sardım. Sırtım ısındı. Dost, torbamı aldı, içini azıkla doldurmak üzere sandık odasına gitti.

Dönünce, Francesco elini dostuna doğru uzattı.

"Şu toprak eli sık bakalım!" dedi ona; dostu gülerek Francesco'nun elini sımsıkı tuttu.

"Sevgili, aziz dostum Ruffino Kardeş, dilerim Tanrıdan şu hırka senin günün birinde Cennete girmene yol açsın... Görüşürüz yine!"

"Nerede? Cennette mi?" diye sordu Ruffino, gülerek.

"Hayır, bu dünyada. Dilerim, bir gün sen de kıvanç yoluna giresin."

Yeniden yola koyulduk. Soğuktu; gök bulutlarla doluydu.

"Görüyorsun ya," dedi Francesco gülerek, "ne yiyip ne içeceğini, ne giyeceğini düşünmesen de, Tanrı senin yerine düşünüyor ve yiyecek dolu bir azık torbası ve iki kat yünlü giysi gönderiyor Ruffino ile."

Doğuya doğru ilerlerken, çocuk gibi hayran hayran yeni giysilerimizi seyrediyorduk. Sanki savaş giysileri kuşanmıştık da, muharebeye koşuyorduk.

"Leo Kardeş, dünyada kişiyi en mutlu yapan şey, Tanrının buyruğunu yerine getirmek. Nedendir bilir misin?"

"Nasıl bileyim, Franceso Kardeş? Aydınlat beni"

"Çünkü biz aslında Tanrının istediğini, sadece onu isteriz isteriz de haberimiz olmaz. Tanrı gelir, ruhlarımızı uyandırır, biz bilmesek de, ruhlarımıza asıl isteğinin ne olduğunu gösterir. Sır budur işte, Leo Kardeş. Tanrının buyruğunu yerine getirmek demek, kendimizin en derinlerimizdeki gizli istemimizi gerçekleştirmek demektir. En değersiz insan gönlünde bile, Tanrının uyuklayan bir kulu vardır."

"Demek ki San Damiano'ya gitmen bundandı? Yani kendi isteğindi de haberin yoktu; Tanrı gelip uykunda sana bildirdi, öyle mi? Ananı, babanı

bırakmanın bu muydu nedeni?"

"Buydu ya. Senin de benim arkamdan gelmen için, her şeyi bir yana bırakmanın nedeni buydu."

"Anın Francesco Kardeş, bazen isteklerimiz çok olur" diye karşı çıktım, isteklerimizin hangisi, Tanrının buyruğudur?"

"Yapılması en zor olanı" diye cevap verdi Franceso, içini çekerek.

Uzaklardan gök gürültüsü geliyordu. Hava da yağmur kokusu vardı.

"Pekiyi, şimdi gönlünün derinlerinde yatan istek nedir Francesco Kardeş? Tanrı onu sana açmadan bilebilir misin?"

Francesco başını önüne eğdi, bir şey dinlermiş gibiydi.

"Bilemem" dedi sonunda, yeniden iç çekerek. "Gönlümün derinlerinde istemediğim şeyi biliyorum, ama istediğimi bilmiyorum."

"istemediğin nedir, Francesco Kardeş? Nefret ettiğin, her şeyden daha çok korktuğun şey nedir? Bağışla beni, bunu sana sorduğum için."

Francesco bir an duraksadı. Ağzını açtı, derken yeniden kapadı. Sonunda konuşmağa karar verdi.

"Cüzzamlılar... nefret ettiğim şey cüzzamlılar. Bakamıyorum yüzlerine. Onlardan uzak olsam bile, gelip geçenler uzak dursun diye çaldıkları çıngırakları duymak bile beni fena ediyor. Tanrı bağışlasın, ama dünyada beni cüzzamlılar kadar iğrendiren hiç bir şey yok."

Yere tükürdü. Birden midesi bulandı, başı döndü. Düşmemek için bir ağaca dayandı.

"insanın ruhu kötüdür, zayıftır, sefildir... Kötü, zayıf, sefil..." diye mırıldandı. "Ne zaman acıyacaksın o ruha ya Rabbim, acıyıp da kurtaracaksın?"

Yağmur yağmağa başladı. Kukuletalarımızı çıkarıp, en yakın köye varmak için çabuk çabuk yürümeğe başladık. Karşıdan genç bir kız geliyordu. "Kutsayın beni, Tanrının azizleri" dedi bizi selâmlayarak. Francesco, elini göğsüne götürerek selâmını aldı, ama gözünü kaldırıp kıza bakmadı. Güzel bir kızdı, biçimliydi, canlıydı.

"Niçin başını kaldırıp bakmadın?" diye sordum.

"Nasıl bakabilirim İsa'nın gelinine?" diye cevap verdi.

Yürüdük, yürüdük, hiç bir yerde insan izine rastlamadık. Her taraf ıssızdı. Çok geçmeden karanlık bastı. Yağmur gittikçe artıyordu.

"Sığınacak bir mağara bulalım" dedim. "Tanrı daha uzağa gitmemizi istemiyor. Yani, biz de istemiyoruz!"

Karanlıkta bütün yamaç boyunca arayıp, bir mağara bulduk ve girdik. Francesco yere uzandı; sevinçliydi.

"Tanrı yağmur gönderdiği gibi, kukutela da gönderiyor, yağmur şiddetini arttırdı mı da, karşısına mağara çıkarıveriyor."

"Bilgelik dediğin budur işte" dedim.

"Bilgelik değil, esirgeyicilik" diye düzeltti beni Francesco.

Torbayı açtım, ayrılırken, Francesco'nun dostu Ruffino'nun bize esirgemeden verdiği yiyeceklerden çıkardım. Yedik, yorgun olduğumuzdan hemen yatıp uyuduk. Yontulmamışın biriydim ben, ne olacak, daldım gittim. Beni uyanık tutacak derecede yoğun kaygılarım yoktu. Ama Francesco'nun uyuduğunu sanmıyorum. Tan ağarırken bir çığlıkla ayağa sıçradı.

"Uyan, Leo Kardeş" diye seslendi, ayak parmağıyla dürterek. "Kalk, gün başladı."

"Henüz karanlık dışarısı, Francesco Kardeş," dedim gözlerimi kırpıştırarak. "Acelen ne?"

"Benim acelem yok, Leo Kardeş, O'nun var, Tanrının! Kalk!"

Kalktım. "Düş mü gördün?"

"Ne düşü! Bütün gece uyumadım. Tan ağarınca gözlerimi kapayıp, Tanrıya dua ettim: 'Tanrım' dedim, 'ne olur bırak uyuyayım. Ben birer işçiyim, buyruğunda çalışan bir işçi. Sen ne buyurursan onu yapıyorum; San Damiano'yu onardım, Assisi'de zıplayıp oynadım, elalemin maskarası

oldum, anamı, babamı bıraktım. Niçin uyumama izin vermiyorsun? Daha ne istiyorsun benden? Yetmedi mi yaptıklarım?'

"Derken yukarılardan gelen vahşi bir ses duydum; hayır, hayır, yukarılardan değildi, içimden geliyordu o ses! 'Yetmedi,' diyordu.

"Yemin ederim, uyumuyordum, Leo Kardeş. Düş değildi bu. Bundan başka her şey, sen, ben, şu mağara ve yağmur düş olabilir de, bu olamaz."

"Yetmemiş mi?" diye bağırdım. "Daha ne istiyormuş?"

"Gün ışıdı. Kalk, yoluna koyul. Sırf senin için yağmuru dindiriyorum. Yola çık, çok geçmeden çıngırak sesleri gelecek kulağına. Sana bir cüzzamlı gönderiyorum. Ona koş sarıl, öp onu... Anladın mı? Sanki duymamış gibisin. Cevap versene!"

"Kendimi tutamadım. 'Sen baba değilsin!' diye bağırdım; 'insanları sevmiyorsun. Amanın yok, gücün her şeye yetiyor, bizimle oynuyorsun. Daha demin yolda arkadaşıma, cüzzamlığa dayanamadığımı söylemiştim, sen de, lâf ağzımda ıslanmadan daha, beni cüz- zamlının kucağına atıyorsun. Yani bundan başka, daha kolay, daha uygun bir yol yok mu, zavallı, sefil bir insanın sana gelip, seni bulabilmesi için?'

İçimde biri güldü, bağırsaklarımı deşiyordu sanki.

"Yok" dedi o ses, bir süre sonra, derken sustu..."

Francesco, mağaranın ağzında kaygı içinde durmuş korkuyla dışarı bakıyordu. Dedikleri baştan aşağı ürpertmişti beni.

"Pekiyi, şimdi ne yapacağız?" dedim, derdine ortak olarak. Söylediğimi işitmedi.

"Şimdi ne yapacağız?" diye tekrarladım.

Bu kez döndü. "Şimdi' diyip durma!" dedi kaşlarını çatarak. "Şimdi diye bir şey yok, kalk, gidip bulalım onu”

Kimi?"

Francesco sesini alçalttı. Acılar içinde kıvranan vücudunun tir tir titrediğini seziyordum.

"Cüzzamlıyı" diye cevap verdi yavaşça.

Mağaradan çıktık. Dışarısı aydınlanıyordu; yağmur durmuştu. Gökte bulutlar, Tanrının soluğundan kaçarmış gibi yuvarlanıp gidiyorlardı. Her bir yaprak üstünde, parıldayan bir yağmur damlası vardı, o damlanın içinde de bütün bir gökkuşağı.

Yola çıktık, ovaya yöneldik: sabah sisiyle örtülü, uyuyordu henüz. Francesco önde gidiyordu, dev adımlarla ilerliyordu. Acele ediyordu.

Güneş dağların ardından yükseldi; toprak ısındı, biz de ısındık. Tâ aşağılarda çam ağaçlarının ardında büyük bir kent gördük.

"Ne kentidir bu, Leo Kardeş?" diye sordu Francesco.

"Aklım karıştı, Francesco Kardeş. Sanki her şeyi ilk defa görüyormuş gibiyim... Ravenna olmalı."

Francesco birden durdu ve koluma yapıştı. Ölü gibiydi.

"işittin mi?" diye sordu alçak bir sesle.

"Hayır, neyi?"

"Çıngırağı..."

Sözünü bitirince ovadan, henüz uzaklardan gelen çıngırak sesini ben de duydum, ikimiz de kıpırdamadan durduk. Francesco'nun alt çenesi titriyordu. Çıngırak gittikçe yaklaşıyordu.

"Geliyor..." diye kekeledi Francesco, bana dayanarak. Bütün vücudu titremeğe başlamıştı şimdi.

"Kaçalım, durmayalım burada" diye bağırdım ve kapıp götürmek üzere Francesco'nun beline sarıldım.

"Nereye? Kaçmak mı... Tanrıdan kaçmak mı? Nasıl, zavallı mutsuz dostum, nasıl?"

"Başka bir yoldan gidebiliriz, Francesco Kardeş"

"Hangi yola girersek girelim, karşımızda bir cüz- zamlı buluruz. Göreceksin, sokaklar cüzzamlılarla dolacak. Biz onların kucağına düşmeden, onlar ortadan kaybolmayacaklar. Bu durumda, Leo Kardeş, cesareti ele alıp, ileri gitmekten başka çare yok."

Çıngırak iyice yaklaşmıştı, ağaçların hemen ardındaydı.

"Cesaret, Francesco, Kardeşim" dedim, "Tanrı sana dayanman için güç verecektir."

Francesco ileri atılmıştı bile. Cüzzamlı, sık ağaçların ardından çıktı. Elinde, üstü çıngıraklarla dolu bir asâ vardı, sarstıkça onu, duyan kaçıyordu. Francesco'nun kollarını açmış, kendisine doğru koştuğunu görünce, korkmuş gibi tiz bir çığlık attı ve durdu, sanki birden duyduğu bir yorgunluk diz bağlarını çözmüş, olduğu yere mıhlamıştı onu. Yaklaşıp korkuyla baktım ona Çürümüş burnunun yarısı düşmüştü; ellerinde parmak yoktu - güdük et parçaları hep; dudakları akan bir yaraydı.

Francesco üstüne atılarak ona sarıldı, sonra başını önüne eğerek, onu dudaklarından öptü. Sonra kollarına alıp kaldırdı, hırkasıyla örttü, ağır adımlarla kente doğru yürümeye başladı. Onu bırakabileceği bir cüz-zamlılar evi olmalıydı yol üstünde bir yerde.

Yürüdü, yürüdü. Ben de ardından, gözlerim yaşla dolu. Tanrı amansız, diye düşünüyordum, alabildiğine sert bir Tanrı; insanlara acımıyor. Francesco demin ne demişti bana: Tanrının buyruğu, gönlümüzün derinlerinde yatan, bizce bilinmeyen istemimizmiş. Hayır, hayır! Tanrı bizden, bizim istemediğimizi şeyi istiyor. Sonra da, "Bunu ben istiyorum!" diyor. Nefret ettiğimizi şeyi istiyor bizden, sonra da "Sevdiğim bu benim" diyor. "Sana hoş görünmeyen şeyi yap, çünkü ben ondan hoşlanırım!" Bakın hele, şimdi zavallı Francesco dudaklarından öptüğü cüzzamlıyı kucağına almış gidiyor!

Güneş neredeyse göğün ortasına varacakken, bir güz sağanağının iri ve dağınık damlaları düşmeğe başladı. Şimdi daha da büyük görünen kent, birden güneş açtığında belirdi, kuleleri, kiliseleri, evleri pırıl pırıl parlıyordu. Gittikçe yaklaşıyorduk.

Francesco'nun birden durduğunu gördüm. Eğildi ve cüzzamlmın üstüne örttüğü hırkasını açtı. Açar açmaz bir çığlık attı: içi boştu hırkanın!

Francesco dönüp, bana baktı, dudaklarını açıp kapıyor, bir şeyler söylemeğe çalışıyordu. Ama yüzü pırıl pırıldı, alev almış yanıyordu! Bıyığı, favorileri, burnu, ağzı: bu yangında görünmez olmuştu.

Gözlerinden yaşlar akıyordu, secdeye varıp toprağı öptü. Ben yanı başında durmuş tir tir titriyordum. Cüzzamlı değildi o, Isa'nın kendiydi, yeryüzüne cüzzamlı kılığında inmiş, Francesco'yı sınamıştı.

Bir köylü geliyordu. Francesco'nun yağmur altında, yere yüzüstü yayılmış, ağlamakta olduğunu görünce durdu.

"Ne oldu ona?" diye sordu. "Niçin ağlıyor?" Haydutlar saldırdı da dayak mı attılar?"

"Hayır" dedim. "Az önce burdan Isa geçti de. Onu gördü. Sevinçten ağlamağa başladı."

Köylü omuz silkti, güldü ve çabuk çabuk yürüdü gitti.

Francesco gözlerini açtı, bulutlu göğe, havayı karartmakta olan dağınık sağanak bulutlarına baktı. Bakışlarını yeniden yere indirdiğinde beni gördü. Hâlâ konuşamıyordu, bana gülümsedi, bense yolun ortasına, yanı başında yere kapandım, onu öpmeğe ve yüzünü yavaşça okşamağa, üstüne düşmüş olan tanrısal yıldırımın etkilerini yatıştırmağa çalıştım. Vücudundan hâlâ buhar çıkıyordu.

Ne kadar geçti, kaç saat sürdü bilmiyorum, yolun ortasında öylece, tek söz söylemeden durduk. Ama kalkıp da çevremize baktığımızda, güneşin batmakta olduğunu gördük. Konuşma melekesine yeniden kavuşmuştu Francesco.

"Gördün mü, Leo Kardeş, ama bütün anladığım, Tanrının bizimle oyun oynadığı."

"Hayır Leo Kardeş, sandığın gibi değil: bütün cüzzamlılar, sakatlar, günah işleyenler... tutup ağızlarından öpecek olursan..."

Düşüncesini bitirmekten korkarak durdu.

"Aydınlat beni, Francesco Kardeş, aydınlat; karanlıkta tutma beni."

Sonunda, uzun bir süre sustuktan sonra ürpererek mırıldandı:

"Bütün bunlar, ağızlarından öpecek olursan - Tanrım böyle dediği için bağışla - hepsi de... İsa olur."

Büyük kente vardığımızda, gece olmuştu. Uzun, sık dallı çam ağaçlarını, yuvarlak kulelerini alacakaranlıkta seçebiliyorduk, dört bir yanımızda denizin soluğunu duyuyorduk. Tuzlu havayı alan ciğerlerimiz, bizi kendimize getirdi. Ünlü Ravenna kentine gelmiştik.

"Hoşuma gitti" dedi Francesco. "Saraylarla, kiliselerle, eskinin ihtişamıyla dolu yüce bir kent."

"Kışı burada geçirsek" dedim. "Yağmur mevsimi başladı başlayacak; ırmaklar kabardı. Bu durumda nereye gidebiliriz? Başka yerde olduğu gibi burada da vardır seni bekleyen ruhlar, Francesco Kardeş"

Yorulmuştuk. Daha ileri gidecek gücümüz kalmamıştı, kentin dışında, ünlü aziz Apollinaria manastırında durduk. Kapılar sürgülüydü. Gece inmişti, içeri girmek için vakit çok geçti. Bardaktan boşanırcasına yağmur yağmaya başladı.

"Burada, kapının önünde uyuruz, sabahleyin de, Tanrının izniyle, içeri girer, duamızı ederiz."

Birden açlığının farkına vardı.

"Bak bakalım torbada bir şey kaldı mı, Leo Kardeş" diye sordu.

"Hiç. Koç çıngırağından başka hiç bir şey yok. Bugün tek köyden bile geçmedik. Aç mısın?"

"Boş ver. Yarın. Büyük bir kent burası: bir yerde, evlerin birinde, bir ev kadınının sadece bizim için pişirmiş olduğu bir ekmek vardır elbette, bizi bekliyorduk."

İstavroz çıkarıp yattık, sülük gibi kapıya yapıştırdık kendimizi. İliklerimize kadar ıslanmıştık, üşüyorduk, birbirimize sokulduk, sarıldık.

"Francesco Kardeş" dedim, "ömrüm boyunca bir türlü akıl erdirememiş olduğum bir şey var. Aydınlatır mısın beni? Dilenmeyen insanlar var, kendilerine bir şey verecek bile olsan, kabul etmezler. Bazıları, dilenmediği halde, sadaka kabul ederler, bazıları da dilenirler. Hangisi doğrudur bunların?"

Kutsal alçakgönüllülük, elini uzatıp dilenmeni gerektirir, sana verileni alman gerekir, Leo Kardeş. Gerisi küstahlıktır. Zenginin yoksula karşı boyun borcu vardır; bırak, görevlerini yerine getirsinler... Ama yeter artık şimdi. Başak bir şey sorma. Uyu; yorgunsun, ben de yorgunum. İyi geceler."

Francesco'nun Tanrıyla başbaşa kalmak istediğini sezdim. Gevezeliği bırakarak gözlerimi kapadım. Bütün gece boyunca, uyku arasında onun konuştuğunu, bazan güldüğünü, bazan da ağladığını duydum.

Ertesi sabah ikimiz de kapının önünde durup, kapıcının kapıyı açmasını bekledik. Şimdi aydınlanmış bulunan parmaklıklı avluya bıraktığımızda, defne ve servi ağaçlı, ortasında mermer bir kuyunun bulunduğu, kubbeli hücre dizileriyle çevrili bahçeyi gördük: geride, doğulu, yabancı ustaların yapıp süslediği ünlü bir kilise vardı.

Güneş doğdu; kapıcı anahtarlarıyla kapıda gözüktü. Kupkuru, asık suratlı, çıplak ayaklıydı, küçük, kıvırcık bir ak sakalı vardı, dişsiz dişetleriyle bir şey çiğniyordu. Bizi görür görmez küplere bindi.

"Dilenciler sizi!" dedi öfkeyle. "Manastırın sizin gibi serserilere verecek ekmeği yok!"

"Biz serseri değiliz, Kâhya Peder," diye cevap verdi Francesco canı sıkılarak. "Biz de senin gibi çalışıyoruz. Bizim de anahtarlarımız var, biz de senin gibi kilit kilitleyip, kilit açıyoruz."

Neyi kilitleyip, neyi açıyorsunuz, sizi gidi dolandırıcı madrabazlar sizi!"

"Cehennemi"

"Cehennemi mi?"

"Cehennemi ya: yürekleri."

Kapıcı iti gibi hırladı, ama bir şey demedi. Anahtarı alıp, kilidi çevirdi, sürgüyü çekti, girmemize izin verdi. Keşişler hücrelerinde değildi - sabah duası başlamıştı; hazin mezmur sesi geliyordu. Gün iyice ışımıştı ve manastır bahçesini ışığa boğmuştu; kuşlar uyanmıştı; genç bir keşiş, kuyuya dayanmış, su çekiyordu. Kilisenin her iki yanında, kılıç gibi dimdik iki servi uzanıyordu; burcu burcu kokan avlunun tam ortasında gür bir defne ağacı vardı.

Francesco bir yaprak koparıp öptü. Yaprağı, yanan bir mum gibi yukarı kaldırarak, kilise kapısını itti ve içeri girdi. Susamıştım, su içeyim diye, genç keşişin kovayı çekmesini uzun süre bekledim. Suyu içince, istavroz çıkardım, bize susuzluğu ve suyu gönderen Tanrıya şükrettim ve eşiği aştım.

Keşişler sandalyelerinde oturmuş İlâhi okuyorlardı. Havada tatlı bir günlük kokusu vardı. Renkli camlardan giren güneş ışınları, kırmızıya, yeşile, maviye dönüyordu. Gözleri vecd içinde minberin yukarısındaki kubbeye dikili, Francesco'nun yere diz çöktüğünü gördüm.

Ben de gözlerimi kaldırdım. Neydi o karşımdaki mucize? Cennet miydi ne? Yeşil, beyaz ve altın rengi koskoca bir mozaik taşı vardı, ortasında, san ipek atkısı omuzlarında, kollarını dua eder gibi kaldırmış duran Aziz Apollinaria vardı. Çevresinde serviler, melekler, kar beyazı koyunlar ve meyve yüklü ağaçlar vardı. Ey Tanrım, neydi bu yeşillik, tazelik ve tatlılık? Bu ölümsüz, tedirgin edilmekten uzak bir durgunluktu; ruhun, zamanın sonuna kadar otlayabileceği bu ne yeşil bir çayırdı! Ben bile, yontulmamış

biri olan ben bile, kendimi tutamadım. Francesco'nun yanına diz çökerek, hıçkırmağa başladım.

"Sus..." dedi Francesco sessizce. "Ağlama, gülme, konuşma. Sadece kendini bırak."

Galiba bütün gün ikimiz de konuşmadık. Kiliseden nasıl ayrıldığımızı, keşişlerin bize ekmek verip vermediklerini, kente ne zaman girdiğimizi hatırlayamıyorum. Hatırladığım tek şey, sokaklarda ileri geri dolaşmamız, durup insanlara, saraylara bakmamız; ama yeşil bir çayırdan başka bir şey göremeyişimiz; ortasında onu selâmlamağa koşan ak koyunlar, yukarısında kollarını açmış, havayı kucaklayan kocaman bir haç olan, bir aziz resminden başka şey görmediğimiz.

Akşama doğru geniş bir alanda durduk, hani şu koyun aırtlamış İsa heykelinin bulunduğu yerde; İsa'nın ağıla geri getirdiği kaybolan heykelinin orada. Ekmek kazananlar dükkânlarını kapıyorlardı; dört bir yandan sökün eden delikanlılar ve kızlar, bakmağa ve bakılmağa geliyorlardı. Yağmur dinmişti; yeni yıkanmış havada çam kokusu vardı. Francesco bir ara çıngırağa sarıldı, sanki yeni çılgınlığı duymaları için halkı çağırmak istiyordu, ama cayıverdi, başka şeyler düşünüyor olmalıydı. Belini saran düğümlü ipe çıngırağı astı ve yere oturarak, gelip geçen kentlileri seyre daldı.

Ben yanma bağdaş kurdum. Birden bana döndü.

"Leo Kardeş, bu çayırı başka bir yer de daha görmüştüm. Aziz Apollinaria ile çobanları olan meleklerin, koyun otlattığı bu yeşil çayırı. Ama nerede? Ne zaman? Hatırlamak için kafa yoruyorum, ama hatırlayamıyorum bir türlü. Düşte mi görmüştüm acaba?"

Sustu; derken birden sevinçle el çırptı.

"Tamam!" dedi. "Şükür Rabbime, buldum. Nerede, ne zaman diye saatlerdir kaygılanıp duruyordum, bir türlü de cevabını bulamıyordum, şimdi buldum." Yüzü birden ışımağa başladı; gözleri zümrütlerle doldu.

"İçimde!" diye mırıldandı mutlu mutlu.

Karanlık basıyordu, gece ilerledikçe Ravenna'nın türlü türlü seslerini daha belirli olarak işitmeğe başladık. Kent, karanlıktı, milyarlarca başı olan, yatışmış bir hayvan gibiydi, gülüyor, havlıyor, kişniyor, sayısız ağızlarla türkü söylüyordu. Gece bizi allak bullak etmişti, bir an öyle oldu ki, sanki ortada duran İsa idi, taşıdığı şey de kaybolan kuzu değil, Ravenna idi.

"Ne düşünüyorsun? diye sordu Francesco, İsa'nın taş heykeline gözümü dikmiş baktığımı görünce:

"Düşünüyorum ki, Francesco Kardeş, İsa'nın elinde tuttuğu şey kuzu değil de, Ravenna sanki."

"Ravenna değil, Leo Kardeş, hayır, değil. Dünya, bütün dünya!"

Sustuk yine, derken yabani görünüşlü bir ihtiyar gelip, önümüzde durdu. Dev gibiydi, dudağının üstü sinek kaydı traş edilmişti; uzun, kıvrılarak uzanan bir ak sakalı vardı. Meyhanelerdeki fenerlerden saçılan ışık altında yanık yüzünün, kılıç darbeleriyle çizik çizik olduğunu gördük.

Bağdaş kurup yanımıza oturdu. Son sözlerimizi işitmişti.

"Bağışlayın beni" dedi, "konuşmadan, boş torbayla dolaşıp durduğunuzu gördüm, sanki hem dilenci, hem değil gibi bir haliniz ar. Sonunda biraz önce sözlerinizi işittim, dediklerinizi beğendim. Epeydir neyin nesisiniz diye kafa yorup duruyordum: dilenci mi, miskin mi, sakat mı, aziz mi? Bir türlü anlayamadım hangisi olduğunuzu."

Francesco güldü. Parmağını kaldırarak, yukarımızdan bakan İsa heykelini gösterdi.

"Bakın. Biz kaybolan koyunlarız, meleyerek İsa'yı arıyoruz her yerde. İsa bizi aramıyor, baba; biz onu arıyoruz"

"Onu burada, Ravenna'da mı bulmağa geldiniz?" diye sordu ihtiyar alay eder gibi.

"Esirgeyici Rabbimiz her yerdedir" diye cevap verdi Francesco, "ama tenezzül buyurup da bize ne zaman kendini göstereceğini hiç bilmiyoruz.

Ola ki, o yer Ravenna'dır

İhtiyar ak saçlı başını salladı. "Ben de bir zamanlar onu arıyordum" dedi alçak bir sesle ak sakalını sıvazlayarak "Onu yeryüzünün tâ öteki ucunda buldum, savaş patırtıları arasında; ama bana kendini göstermek için insanca bir insan yüzü, büyük bir kral yüzü takınmıştı."

İçini çekti: yüreği sanki patlayacaktı. Francesco yanaşıp, elini ihtiyarın dizine koydu.

"Baba," dedi, "üzerimizdeki İsa adına yalvarırım senden: söyle bize, ne zaman ve nasıl oldu bu; bizim de onu bulmamız için yardım et."

İhtiyar başını önüne eğdi, bir süre ağzını açmadı. Ne diyeceğini, nerden başlayacağını tartıyordu sanki zihninde, çünkü ağzını defalarca açıyor, derken yeniden kapatıp, sessiz duruyordu.

"Yirmi yıl kadar oluyor," diye başladı sonunda, "Doğuda Kutsal Kudüs şehrinde; güzel ve pis kokularla kaplı garip bir doğu dünyasında. Orada, azizlerin resimlerinde görmüşsünüzdür, hurma ağaçlan vardır, daha başka acayip ağaçlar, insan boyu asmalar da vardır. Kadınlar baştan ayağa örtüler içindedir, hayaletlere benzer, tırnakları, avuç içleri kınalıdır. Savaşta bir kaçını canlı canlı ele geçirmiştik, örtülerini kaldırdığımızda gördük... Erkeklere gelince, o bedeviler yok mu, atlarına bindiler mi, tek vücud oluyorlar onlarla, atın nerede bittiğini, insanın nerede başladığım kestirmek imkânsız, iki baş, altı ayak, tek bir ruh! Kralları Sultan Selâhaddin adında biri, ondan daha yiğidinde rastlamadım. Baştanbaşa altın ve incilerle donanmış bu yiğit nasıl da sıçrıyor dört nala giden atma, görülecek şey. Sarayı, kadınlarla, çeşmelerle, yatağanlarla dolu. Kutsal Mezar üstüne oturmuş, bıyığını bükerek bütün Hristiyanlık dünyasına meydan okuyor."

Francesco içini çekti.

"Bizse" dedi, "Rabbim, utanıyorum! Biz de burada miskin miskin oturmuş duruyor, sokaklarda dilenerek dolaşıyor, kalkıp da Kutsal Mezarı kurtarmıyoruz! Kalk, Leo Kardeş! Ne duruyorsun? Ruhunu kurtarmak istemiyor musun? O halde Kutsal Mezarı kurtar!"

"Kutsal Mezarı kurtarmak istiyorsan" diye karşı çıktım, "ruhunu kurtar önce!"

İhtiyar başını salladı.

"Gençlik. Silaha sarıldı mı dünyayı kendinin sanır. Benim de başıma geldi aynı şey. Ravenna'da oturuyordum, çoluğum çocuğum, tarlalarım, koyunlarım vardı, bir de kendi çocuğum gibi sevdiğim bir atım. Her şeyi yüzüstü bıraktım, sadece atımı aldım, iki parça kırmızı kumaş kestim, onları sırtıma haç biçiminde diktim ve Kutsal Mezarı kurtarmağa çıktım."

Bir ara durup, eliyle bir işaret yaptı..

"Neresinden başlasam" dedi şaşkınlık içinde. "Kafam, denizlerle, çöllerle, yarımay biçiminde tabyaları olan koca koca kalelerle doluydu, zihnimin tam ortasında da Kutsal Kudüs vardı. Gittim, gittim, bazan gemiyle, bazan atımla... Yolda bir sürü vahşi kalabalığa rastladım, dünyanın yetmiş iki ulusun dilini konuşan kimseler gördüm. Yolum ünlü Avrupa ile Küçük Asya üzerinde uzanan İstanbul'u görünce, aklım başımdan gitti. Düşte bile göremezsiniz böylesini. insanın zihni böyle bir mucizeyi kapsamayacak kadar dardır: uyku pek yoksul, bize böyle bir süsü nereden bulup getirecek? Şehirde dolaşmağa başladım, saraylara, kiliselere, bayram yerlerine, kadınlara bakıp duruyordum. Bağışla beni Rabbim, Kutsal Mezarı unutup gitmiştim, sonunda Kudüs'e vardığımda, Hristiyanlarm eline geçmiş bulunuyordu, Kudüs'ün Kralı'da..."

Sakalını alıp, yukarı doğru devşirerek yüzünü örttü. Sözüne devam etmeden önce epey zaman geçti.

"Kral yirmi bir yaşında oğlandı. Baudouin diyorlardı adına, ama çok geçmeden bu oğlanın sadece bir insan değil, aynı zamanda bambaşka bir şey de olduğunun farkına vardım. O muydu diye sordum kendi kendime (Küstahlığım için Tanrıdan bağışlamasını dileyerek), aradığım o muydu? Görür görmez onu, iliklerime kadar ürperdim, Araplar atları ve develeriyle, Kudüs'ü geri almak için bir saldırıya geçmişti. Kral bir çığlık attı, borazanlar çaldı. Hristiyanların sancağı havada dalgalanıyordu. Zırhlarımızı giydik ve Kudüs'ün dışındaki ovada toplandık, binlerce piyade, atlı hepsi de kralın görünmesini bekliyordu.

"Sonra -ah! yüreğim nasıl da parçalanıyor aklıma geldikçe- ilk kez görüyordum, o zaman anladım, insan ruhunun her şeye gücünün yettiğini, Tanrının insanın içinde olduğunu. Onu bulmak için yeryüzünün öteki ucuna gitmenin boşuna olduğunu. Bütün yapacağımız şey, bakışlarımızı kendi yüreklerimize çevirmektir.

"Kralı sedyeyle taşıyorlardı. Yüzünün yarısı çürümüştü; parmakları yoktu, ayak parmakları da yoktu. Yürüyemiyordu - nasıl yürüsün - taşıyorlardı. Cüzzam gözlerini de yemişti, kör etmişti. Kazara yanında

bulunuyordum. Bakayım diye eğildim, ama burun deliklerimi tıkamak zorunda kaldım, öylesine leş kokuyordu.

"Kral bir küreklik çürük etti, ama içindeki ruh, ölümsüz duruyordu. Tanrı nasıl oluyordu da iğrenmiyordu, bu denli çürüme içinde tahtını kurmuş olmaktan? Dehşet saçan sultan, Ölü Deniz'in ötesindeki Mo- ab çölünde bulunan, o ele geçmez Crac kalesini sarıyordu. Kral önde gidiyordu. O dayanılmaz sıcak altında çölü geçti, biz de soluk soluğa ardından gidiyorduk. Sedye alevler fışkıran bir kuvvetti sanki; hava tutuşmuş bir çam ağacı gibi ses çıkarıyordu."

ihtiyar durdu, ya sözüne devam etmek istemiyor, ya da edemiyordu. Elimi yaşlı savaşçının dizine koydum ve devam etmesi için rica ettim, ama o elini gırtlağına götürdü, sanki hıçkırıklarını bastırmak için sıkıyordu.

"O manzara gözümün önüne geldikçe" dedi sonunda, "yüreğim cız ediyor, zihnim allak bullak oluyor. Tanrının esrarını bu kadar açık seçik dokunulur gibi görmemiştim. Kral yirmi dördünde öldüğünde oradaydım. Kudüs'te; ruhunu teslim ettiği büyük sarayın içindeydim. Yani başında huysuz, bunak anası ile kızkardeşi Sybil duruyordu; kendini beğenmiş, güzel, beden zevklerine düşkün biriydi. Odanın geri kalan yanı kana susamış asillerle doluydu: baronlar, kontlar, markiler, hepsi de soluklarını tutmuşlar, kralın ölmesini bekliyorlardı, kudurmuş aç köpekler gibi, Kudüs krallığını ele geçirsinler, parçalasınlar, her biri bir lokma bir şey kapsın diye. Bu arada yirmidört yaşındaki kral, soylu incelik örneği, durgun ve sessiz, kokan başında dikenli taç, Tanrıya ruhunu teslim etmek üzereydi.

Yaşlı savaşçı bıyığını ısırdı. Koca koca yaş damlaları yanık yanaklarından aşağı akıyordu. Francesco başını dizlerine eğdi, birden o da karanlık içinde inildemeğe başladı.

ihtiyar öfkelenerek yaşlarını sildi, ağladığına utanmıştı. Sonra destek almak için parmaklarıyla yere dayandı ve kalktı, kemikleri gıcırdıyordu. Bize Allahaısmarladık bile demeden, koydu gitti.

Francesco, ağlamağa devam ediyordu.

"Görüyorsun ya, ruh aslında neymiş" dedi sonunda, başını kaldırarak, "Tanrı neymiş, insanın gerçek anlamı neymiş? Bundan böyle cüzzamlı kral bize kılavuzluk edecek. Kalk, Leo Kardeş, gidelim."

"Nereye, Tanrı adına?"

"Assisi'ye dönüyoruz. Hızımızı oradan alacağız, ileri atlayabilmek için. Haydi Tanrının miskini, kalkalım!"

"Şimdi mi, bu gece yarısı mı?"

"Şimdi, Rab sabaha kadar bekleyebilir mi sanıyorsun?"

Cüzzamlı kral önümüzde gidiyordu; dönüşte, bütün yol boyunca bize kılavuzluk etti. Yağmur yağıp duruyordu; ırmaklar taşmıştı, yolları sel basmıştı. Dizimize kadar çamura battık. Üşüyorduk, açtık. Çoğu köy, bizi taş yağmuruyla karşıladı, kovulduk. Francesco, "Seviniz! Seviniz! Seviniz" diye bağırırken, köylüler üzerimize köpeklerini salıyorlardı. Köpekler bizi ısırıyorlardı.

"Isa yolunda karşılaştığımız bu önemsiz şeyler nedir ki?" diyerek, beni yatıştırmağa çalışıyordu Francesco. "Oyun bütün bunlar! Cüzzamlı kralı unuttun mu!"

Bir gece iliğimize kadar ıslanmıştık, ‘açlıktan ayakta duracak halimiz kalmamıştı, soğuktan donmak üzereydik, derken uzakta, bir manastırın ışıklarını gördük. Koşmağa başladık. Olur da keşişler bize acır, içeri alırlar, bir lokma ekmek verirler ve kutsal ateşin yanında ısınmamıza bırakırlardı. Dışarısı zifiri karanlıktı, bardaktan boşanırcasına yağmur yağıyordu. Koşuyorduk, ikide bir çukurlara yuvarlanıyor, kalkıp yeniden koşuyorduk. Yağmura, karanlığa ve soğuğa lânet okuyordum, oysa önümde giden Francesco, bir yandan türkü düzüyor, bir yandan söylüyordu.

"Ne büyük mucizeler bunlar!" diyordu. "Bak hele, çamurdaki kanatlara, havada ki Tanrıya! Tırtıllar düşünür düşünmez seni, Rabbim, kelebek olup uçuveriyorlar!"

Kollarını açıp duruyor, yağmuru, havayı, büyük bir hazla kucaklıyordu. "Çamur, hemşirem benim!" diye sesleniyordu, çukurlara girdiğinde de, "Rüzgâr, biraderim!" diyordu.

Ansızın durdu, yetişmemi bekledi. Bir hendeğe yuvarlanmıştım, düşe kalka zar zor kendimi kurtarabildim.

"Bir türkü besteledim, Leo Kardeş," dedi bana. "Dinlemek ister misin?"

"Tam sırası şimdi!" diye cevap verdim sinirlenerek.

"Şimdi değil de, ya ne zaman? Dinle bak: göklerin kapısında ilk görünen hayvan salyangozdu. Petrus eğildi, asâsıyla hafifçe sırtına dokunarak sordu, 'Burada ne arıyorsun salyangozcuk?'

"Ölümsüzlüğü," dedi salyangoz.

"Petrus katıla katıla güldü. 'Ölümsüzlüğü ha! Ne yapacaksın pekiyi?"

"Gülmeyin' dedi salyangoz, 'ben de Tanrının yarattıklarından değil miyim yani? Ben de Mikail aleyhisse- lâm gibi, Tanrının oğullarından değil miyim? Salyangoz aleyhisselâmım ben!'"

"Pekiyi hani altın kanatların, palan, krallığın timsali kızıl pabuçların?"

"'İçimde. Uyumakta. Beklemekte."

"'Neyi beklemekte?"

"'Büyük ânı?"

"'Hangi büyük ânı?"

"'Bu ânı işte!"

"Sözünü bitirmişti ki, kanatlanmış gibi, bir sıçrayışla Cennete giriverdi."

"Demek istediğimi anladın mı?" diye sordu Francesco gülerek. "O salyangoz biziz işte, Leo Kardeş; kanatlarımız palamız içimizde, Cennetse

muradımız, sıçrayalım... Ruhunun kurtulmasını dilersen, durma arslanım sıçra!"

Elimi tuttu, koşmağa başladık. Bir süre sonra soluk soluğa durdu.

"Leo Kardeş, sana söyleyeceklerimi iyi dinle. Kulaklarını aç. Dinliyor musun? Sürmekte olduğumuz şu hayat pek hoşuna gitmiyor galiba. Bunaltıyor, harab ediyor seni."

"Hayır, Francesco Kardeş. Harab etmiyor. Ama insan olduğumuzu unutuyorsun; ben unutmuyorum. Mesele basit."

"Leo Kardeş, katıksız kıvancın ne olduğunu biliyor musun?"

Cevap vermedim. Katıksız kıvancın ne olduğunu, elbette biliyordum: hele şu manastıra bir varsak, kapıcı halimize acıyıp kapıyı açsa, bizim için büyük bir ateş yaksa, tencereyi ocağa koyup bol bol sıcak yemek pişirse, sonra da manastırın mahzenine inip, koca bir testi yıllanmış şarap getirse de içsek; buydu katıksız kıvanç!

Ama akla yatkın bu gibi şeylerden nasıl söz edebilirdim Francesco'ya Tanrı aşkı, tersini yüzüne çevirmişti onun. Onda açlık, ekmeğin; susuzluksa, suyla şarabın yerini almıştı. Aç ve susuzun halinden ne anlardı? Dilimi tuttum.

"Yeryüzündeki en aziz, Tanrının en sevgili kişileri bile olsak, bunu unutma, Leo Kardeş, bil ki yine de katıksız kıvanç değildir."

Biraz daha yürüdük. Francesco yine durdu.

"Leo Kardeş," diye seslendi, karanlıkta beni iyi göremediğinden, "Leo kardeş, körü nura kavuştursak, insanların içindeki cinleri çıkarsak, ölüleri diriltip mezarlarından kaldırsak, bil ki yine de katıksız kıvanç değildir."

Ağzımı açmadım. Azizle nasıl tartışabilirdim? Tartışmak Şeytanla olur, azizle olur mu hiç. Bu yüzden açmadım ağzımı.

Yağmurun yola yuvarlayıp getirdiği taşlar ve dallar üstünde tökezleyerek ilerliyorduk. Francesco yine durdu.

"Leo Kardeş, bütün insanların ve meleklerin dillerini bileydik de Tanrının kelamını vâzederek bütün inanmayanları İsanın yoluna sokaydık, bil ki, Leo Kardeş, bil ki, yine de katıksız kıvanç olmazdı."

Sabrım tükenmişti. Açtım, üşüyordum. Ayaklarım öldürüyordu beni, yürüyemiyordum.

"Pekiyi, neymiş katıksız kıvanç?" diye sordum, bitkin.

"Görürsün birazdan" diye cevap verdi Francesco, adımlarını sıklaştırarak.

Manastıra vardık. Kapalıydı, ama lambalar henüz sönmemişti hücrelerde. Francesco küçük çıngırağı çaldı... Kapının yanında bir köşeye büzüldüm, soğuktan ölüyordum.

Kulaklarımızı dikip bekledik, kapıcı gelip açacak mıydı kapıyı? Söylemeğe utanıyorum, ama açıklanan bir günah, günah olmaktan çıkar, doğrusu bu ya, Tanrının şu yabani hayvanı Francesco'ya beni bağlıyor, alınyazıma içimden küfrediyordum. Kudüsün şu cüzzamlı kralından farksızdı da haberi yoktu. İçinde Tanrının bütünüyle kurulduğu bir avuç et ve kemikten ibaretti. Dayanabilmesi bundandı; açlık, susuzluk veya soğuk duymayışı, atılan taşları limon çiçekleri sanışı bundandı. Gel gelelim ben, insandım, aklı başı yerinde bir insan, üstelik zavallı biri. Açlık açlıktı, taş taştı benim için.

içerden bir kapı açıldı. Avluda ağır ayak sesleri duyuldu. Kapıcı olmalı diye düşündüm. Acıdı demek halimize. Tanrıya şükürler olsun!

"Kim o, bu saatte?" diye gürledi öfkeli bir ses.

"Kapıyı açın, Kapıcı Kardeş," dedi Francesco, tatlı nazik sesiyle. "Aç ve üşüyen, kutsal manastırınızda bu geceyi geçirmek isteyen Isanm iki naçiz kulu"

"Haydi işinize!" diye böğürdü o ses., "Siz mi, Tanrının kulları? Bu saatte ne dolaşır durursunuz sokaklarda? Haydutlar sizi! insanların yolunu kesip öldüren, manastırları ateşe verenler sizi! Basın gidin buradan!"

"Acımıyor musun, Kapıcı Kardeş? " diye bağırdım. "Bizi burada soğuktan ölmeğe mi bırakacaksın? İsaya inanıyorsan kapıyı aç da yağmurdan sığınabileceğimiz bir yer lütfet, bir dilim ekmek ver bize. Hristiyanız biz! Acı halimize!"

Avlunun kaldırım taşlarında güm diye bir ses çıkaran bir sopa işittik.

"Hakettiniz sefiller sizi! Görürsünüz şimdi!" diye çağırdı o vahşî ses; sokak kapısının kilidi tıkırdadı.

Francesco bana döndü. "İnsan gibi dayan, Leo Kardeş. Karşı koyma."

Kapı açıldı ve elinde kalın bir sopa, dev bir keşiş fırladı dışarı. Francesco'yu ensesinden yakaladı.

"Şeytan, katil, cani seni," diye bağırdı, "manastır soymağa geldiniz, değil mi? Al sana! Al! Al!"

Sopa Francesco'nun cılız, hasta vücuduna inip duruyordu.

Kurtarmak için atıldım, ama Francesco eliyle durdurdu.

"Tanrının iradesine karşı gelme Leo Kardeş! Vur, Kapıcı Kardeş. Kurtuluşumsun sen benim."

Kapıcı alaylı alaylı gülerek bana dönüp ensemden yakaladı.

"Şimdi de sıra sende alçak herif!"

Sopamı kaldırdım ve vurmaya hazırlandım, ama Francesco, umutsuz bakışlarla bağırdı, "Leo Kardeş, İsa adına yalvarıyorum sana, karşı koyma!"

"Bırakayım da öldürsün mü yani?" diye bağırdım öfke içinde. "Bal gibi, karşı koyacağım işte, sen de bilesin!"

"Leo Kardeş, Leo Kardeş, beni seviyorsan, karşı koyma. Bırak kapıcımız görevini görsün. Tanrı bizi dövsün diye buyurmuş, bırak dövsün."

Sopamı yere atıp ellerimi göğsümde kavuşturdum.

"Vur, Kapıcı Kardeş," dedim, dudaklarım dehşet içinde tir tir titriyordu. "Vur, Tanrının gazabı üstüne olsun!"

Kapıcı sözlerime güldü. Soluğu şarap ve sarımsak kokuyordu. Sopasını indirmeğe başladı üstüme, kemiklerimin çatırdadığını duyuyordum. Şimdi yerde oturmakta olan Francesco, bana bir şeyler söyleyip duruyor, cesaret vermeğe çalışıyordu.

"Bağırma, Leo Kardeş, lânet etme, savunmak için el kaldırma. Cüzzamlı kralı düşün çarmıha gerilirken İsa'yı düşün. Yüreğini pek tut."

Kapıcı işini bitirdi. İkimize de son bir tekme atarak kapıyı kilitleyip sürgüsünü çekti.

Acılar içinde kıvranarak, köşeme büzüldüm, kendi kendime lânet ediyordum, ama ağzımı açmağa cesaretim yoktu. Francesco, sürünerek, düştüğüm yere geldi, elimi eline aldı ve sızlayan omuzbaşlarımı ovdu. O da benim gibi köşeye büzüldü, ısınmak için birbirimize sarıldık.

"İşte budur, Leo Kardeş," diye fısıldadı kulağıma kimsenin duymasını istemiyormuş gibi," budur işte katıksız kıvanç"

Aa! Bu kadarı da fazlaydı! "Katıksız kıvanç mı?" diye çığırdım, kudurmuş gibi. "Kusura bakma ama, Francesco Kardeş, bu daha çok, katıksız küstahlık gibime geliyor. Sadece hoşlanmayanı seven gönül küstahtır. 'Yiyin diye yiyecek, için diye şarap, ısının diye ateş verdim size' diyor da Tanrı, insan yüreği küstahça 'Kusura bakma ama, senin olsun hepsi de, istemiyorum!' diye cevap veriyor. Ne zaman isteyecek onları kendini beğenmiş budala gönül! Ne zaman 'hayır' demeyi bırakıp 'evet' diyecek?"

"Tanrı kollarını açıp da, ona gel dediği zaman Leo Kardeş. Gönül, küçük sevinçlere hayır! hayır! hayır! diye bağırıyor. Neden mi? Büyük Evet'e varıp, kendini kurtarmak için."

"Başka yoldan gidemez mi oraya?"

"Gidemem. Büyük 'Evet', bir çok 'hayır'lardan meydanana gelir."

"O halde, Tanrı neden bütün nimetleri yarattı? Ne diye önümüze bu engin sofrayı serdi?"

"Dayanıklılığımız sınamak için, Leo Kardeş."

"Benimkisi saçma, ne diye tartışıp duruyorum ki seninle. Bırak uyuyayım. Uyku daha esirgeyicidir Tanrıdan. Düşümde ekmek somunları görürüm ola ki."

Tortop oldum, gözlerimi kapadım, çok geçmeden Tanrıya şükür, esirgeyici uyku geldi ve benliğimi sardı.

Ertesi sabah, tan ağarırken biri beni itmeğe başladı. Francesco idi. Uyandım.

"Dinle bak, Leo Kardeş, kapıcı geliyor!"

Avluda yaklaşan kapıcının sesi duyuluyordu, kemerindeki anahtarlar şıngırdıyordu. Kapı açıldı.

"Tanrıya şükürler olsun." diye mırıldandım. "Dertlerimiz sona erdi" Eşiği aşmak üzere ayağımı kaldırmıştım bile.

Francesco dönüp bana baktı, pırıldayan gözleri azizlikle doluydu.

"Girelim mi?" diye sordu bana, "Ne dersin, Tanrının küçük arslanı, girelim mi?"

Anladım. Aç olduğumdan midemin çağrısına karşı koyamadığımdan, bana takılıyordu. Ne var ki, onurum açlığıma üstün geldi.

"Hayır" diye cevap verdim. "Girmeyelim. Ben girmiyorum!" Başımı çevirdim.

Francesco'yu kollarımın arasında buldum. "Yaşa, Leo Kardeş! Hep böyle ol işte, tam bir yiğit!"

Manastıra döndü. "Elveda, kutsal konuksevmez manastır. Leo Kardeş'in ihtiyacı yok sana, girmiyor işte!"

istavroz çıkararak, yeniden yolumuza koyulduk. Francesco öyle mutluydu ki, uçuyordu.

Güneş çıkmıştı, yağmur dinmişti. Ağaçlar taşlar gülüyordu, yeni yıkanmış dünya parlıyordu. Önümüzde iki karatavuk ıslak kanatlarım çırptılar, bize bakıp, ürkütmek istermiş gibi ıslık çaldılar, onlar ürküte dursunlar, Francesco elini sallıyarak onları selâmladı.

"Kuş dünyasının keşişleri bunlar." dedi. "Bak, nasıl giyinmişler!"

Güldüm. "Haklısın, Francesco Kardeş. Nitekim Peru- gia yakınındaki manastırın birinde, bir keresinde görmüştüm; Tannm Bize Acı İlâhisini söylemeğe alıştırılmış bir karatavuk vardı. Keşişten hiç bir farkı yoktu!"

Francesco içini çekti. "Ah biri olaydı da, kuşlara, öküzlere, koyunlara, köpeklere, kurtlara ve yabani domuzlara, şu İlâhiyi öğreteydi! Bütün varlıklar her sabah böyle uyanaydı, ormanın derinliklerinden, bütün ağaçlardan, ahırlardan, bahçelerden, o İlâhiyi söyleyerek Tanrıyı ululayan hayvanları duysaydık.

"Bu İlâhiyi ilkin insanlara öğretsek?" dedim, "kuşların, hayvanların öğrenmeğe ne ihtiyacı var. Kuşlarla hayvanlar günah işlemezler ki"

Francesco gözleri dışarı uğramış bakakaldı bana. "Öyle, dediğin doğru, Leo Kardeş. Bütün canlı şeyler arasında günah işleyen, bir insan."

"Evet, ama öte yandan, Francesco Kardeş, tabiatını aşıp, Cennete girebilen tek yaratık da o!"

"O kadar güvenme!" diye karşı çıktı Francesco. "Tanrının esirgeyiciliği nerelere kadar uzanır, kimse bilmez."

Böylece Tanrıdan, kuşlardan ve insanlardan konuşa konuşa, bir sabah sevgili Assisi kentimizin dışına geldik. Kuleli kalesi, çan kuleleri, zeytin korulukları, serviler, gözlerimizi mutlulukla dolduruyordu.

Francesco'nun gözleri yaşardı. "Bu topraktan yapılmışım," dedi "bu topraktan yapılmış bir lambayım."

Eğilerek, eline bir avuç dolusu toprak toz aldı ve öptü.

"Assisi'ye bir avuç dolusu toprak borcum var; onu geri vereceğim. Nerede ölürsem öleyim, Leo Kardeş, beni buraya getir, göm,"

Dar, üstü örtülü bir yola saptık. Pazardı günlerden, çanlar din töreninin bittiğini haber veriyordu. Francesco sözünü bitirmişti ki birden durdu, boğulurmuş gibi soluk soluğa duvara dayandı. Ben ardından koşuyordum, birden kendi soluğumun da kesildiğini duydum. Karşımızda Kont Scifi'nin kızını gördük. Beyazlar içindeydi, sadece göğsünde kırmızı bir gül vardı: ne kadar da solgun ve üzgün duruyordu, gözlerinin altındaki halkalar nasıl da mordu. O gün San Damiano'da gördüğümüzden beri, kimbilir kaç gece uykusuz kalmış, ağlamıştı. O küçük kız, kadın olup çıkmıştı!

Arkasından yaşlı, ağırbaşlı dadısı geliyordu. Küçük hanımın durduğunu görünce, o da durdu. Sabah, güneş içinde yıkanıyordu, eve mümkün olduğu kadar geç varmak, duvarlar arasında kapanmaları ellerinden geldiği kadar geciktirmek için, kiliseden evlerine giden en uzun yolu seçmişlerdi.

Francesco'yu görür görmez, Clara'nm diz bağları çözüldü. Geri dönmek istedi, ama utandı. Derken cesareti ele alarak, gözlerini kaldırdı, dimdik, hüzün dolu bakışlarıyla Francesco'ya baktı. Ona doğru bir adım attı, başını ileri doğru uzatarak Francesco'nun paçavralarına, çıplak yaralı ayaklarına, açlığın kemirdiği yüzüne baktı. Horgörür bir davranışla başını salladı.

"Utanmıyor musun?" diye sordu ona, boğuk, umutsuzluk dolu bir sesle.

"Utanmak mı? Kimden?"

"Babandan, anandan, benden. Niçin gidiyorsun o yerlere? Ne diye seslenip duruyordun öyle? Ne diye alanın ortasında sirk cambazı gibi oynuyorsun?"

"Francesco başı eğik, dizleri bükük, kambur duruyordu. Konuşmuyordu. Clara, gözlerinden yaşlar akarak ona doğru eğildi, "Aklıma geldikçe sen, içim burkuluyor."

"Benimki de..." dedi Francesco, ama öyle yavaş söylemişti ki bunu, desteği olan ben işitebildim ancak.

Clara irkildi. Yüzü aydınlandı. Francesco'nun dudaklarının oynayışından ne dediğini kestirmişti.

"Francesco, beni düşündüğün oluyor mu hiç?" diye sordu, heyecandan göğsü kalkıp inerek.

Francesco başını kaldırdı.

"Hiç bir zaman!" diye bağırdı ve çekil de geçeyim der gibi kolunu kaldırdı.

Kız tiz bir çığlık attı. Dadısı düşmesin diye koşup tuttu, ama Clara yaşlı hanımı bir yana itti, elini kaldırdı, gözleri şimşek çakıyordu.

"Tanrının buyruğuna karşı gelene lânet" dedi vahşi bir sesle. "Evlenmemeği, çoluk çocuk sahibi olmamayı, yuva kurmamayı vâzedene; erkeklerin gerçek erkek olmamasını, savaşı, şarabı, kadını, ihtişamı sevmemesini;

kadınların, gerçek kadın olmamasını; aşkı, güzel giysileri, hayatın bütün rahatlıklarını sevmemesini vâzede- ne lânet... Bağışla beni böyle konuştuğum için, zavallı Francesco'm benim, ama gerçek insan olmak budur."

Evet, evet, gerçek insan olmak budur işte, zavallı Leo Kardeşim benim, bağışla beni böyle dediğim için; diye ben de kendim için söylüyor, kızın oturaklı sözleri, vahşiliği ve güzelliği karşısında kıvanç duyuyordum.

Dadı yaklaşıp kolunu küçük hanımın beline sardı.

"Gel yavrum," dedi. "Elalem görecek."

Kız başını yaşlı kadının göğsüne bıraktı ve ağlamağa başladı. Tanrı bilir, kaç aydır bu sözleri gönlünde kuruyordu da, bir an önce Francesco'yu görüp

içini dökmek istiyordu. Oysa şimdi söyleyeceğini söylemiş olmasına karşılık, yatışmamıştı. Yüreği güm güm atıyordu, patlayacaktı nerdeyse.

Dadı onu yavaşça çekerek yürütmeğe başladı, ama ilk sokağa sapmak üzereyken, Clara döndü, hâlâ iki büklüm duran Francesco'ya gülünü attı.

"Al" dedi. "Al, zavallı biçare Francesco, al da hatırla beni; bu dünyanın hatırası sana!"

Gül, Francesco'nun ayağı dibine düştü.

"Haydi" dedi kız dadısına. "Her şey bitti artık!"

Francesco, gözleri kaldırımda, kıpırdamadan duruyordu. Yavaş yavaş başını kaldırdı, korkuyla bakındı. Sonra elimi sımsıkı tuttu.

"Gitti mi?" diye sordu yavaşça.

"Gitti" dedim, yerden gülü alarak

"Dokunma ona!" dedi Francesco; dehşet içinde. "Yolun bir kenarına koyuver, kimse basmasın üzerine. Gel, ardına bakma!"

"Şimdi nereye, hâlâ Assisi'ye mi? Bu karşılaşma kötü bir belirtiydi Francesco Kardeş. Tasarımızdan çaysak."

"Assisi'ye !" dedi ve koşmağa başladı. "Koç çıngırağını al da çal! Hey ya Rabbim! Evlenmek, çoluk çocuk sahibi olmak, yuva kurmak ha! Hepsinin de içine!"

"Yazık oldu, Francesco Kardeş, yazık oldu gibime geliyor - bağışla beni Rabbim böyle düşündüğüm için - kız haklıydı galiba. Gerçek bir insan..."

"Gerçek insan, insanı aşmış olandır - bunu der, bunu bilirim ben! Yalvarırım, Leo Kardeş, sus artık!"

Dilimi tuttum. Ne diyebilirdim ki. Francesco ile birlikte yaşadıkça daha iyi anlıyordum. Tanrıya giden iki yol olduğunu: doğru, düz giden yol, insanın Tanrıya evlenerek, çoluk çocuk sahibi olarak, sinek kaydı traş

olarak, tıkabasa yiyerek, şarap kokarak gittiği yol; bir de azizin Tanrıya, paçavralar içinde, bir avuç kıl ve kemik yığını halinde pislik ve günlük kokarak çıktığı yokuş.

Ben bu yoların birincisi için yaratılmışım, ama benim fikrimi soran mı vardı! Böylece ben de yokuşu seçtim: Tanrı yardım etse de, dayanabilseydim!

Kentin ortasına vardık. Francesco'nun önünde gidiyor, bir yandan çıngırağı çalıyor, bir yandan da bağırıyordum. "Gelin, hepiniz gelin, yeni çılgınlığı işitin!" Yollardan geçenler duruyorlardı. Şimdi taş alıp bizi taşlayacaklar diyordum içimden, şimdi sokaklardan çocuklar sökün edecek, ciğerleri patlayıncaya kadar gülecekler... Ama bir şey olmadı, susuyorlardı. Korktum. Böyle mi karşılayacaklardı; yuhalanmadan, ohalamadan.

Durduran olmadı, yolumuza devam ettik. Bernardone dükkânını dışında ayakta duruyordu. Kambur- laşmıştı, benzi sararmıştı. Francesco onu görünce korkar gibi oldu, başka bir yola sapmak için geri geri gitmeğe başladı.

"Cesaret, Francesco Kardeş." dedim yavaşça, kolunu tutarak, "ne kadar yiğit olduğunu burada göstereceksin."

Bernardone dönüp bizi gördü. İlkin baştanbaşa ür- perdi, sonra hemen içeri koştu, bastonunu aldı ve bö- ğürerek üstümüze atıldı. Francesco ileri atılıp beni gösterdi.

"işte benim babam bu, Sior Bernardone. O hayır duasını esirgemiyor, sense beni lânetliyorsun. O benim babam!"

Elimi alıp öptü.

Bernardone'nin gözleri yaşla doldu, gömleğinin geniş yeniyle sildi yaşları. Kalabalık durmuş, zengin tüccar ile, hırpanî oğluna nefret dolu gözlerle bakıyordu. San Niccolo kilisesinin papazı Peder Silvestro da oradan geçiyordu. Babayla oğlu barıştırmak için tam araya girecekken, birden caydı. "Kendi işlerini kendileri görsünler!" diye mırıldandı ve kiliseye doğru yürüdü gitti.

Bernardone başını önüne eğdi, tek kelime söylemedi. Ama yüzü, birden kırış kırış olmuştu. Diz bağlarının çözüldüğünü duydu, düşmemek için bastonuna dayandı ve ağzını açmadan uzun süre oğluna baktı, sonunda yakarır gibi sordu. "Anana hiç acımıyor musun?"

Francesco'nun rengi uçtu. Cevap vermek için ağzını açtı, ama çenesi tir tir titremeğe başlamıştı.

"Anana hiç acımıyor musun?" diye yeniden sordu Bernardone. "Gece gündüz ağlıyor. Eve gel de, seni görsün bir."

"ilkin Tanrıya sormalıyım" diyebildi Francesco.

"Ananı görmeni engelleyen bir Tanrı, nasıl bir Tanrıdır?" dedi Bernardone, yalvarır gibi oğluna bakarak.

"Bilmiyorum" dedi Francesco, "Sorayım bir."

Kentin yukarısına, kaleye doğru çıkmağa başladı. Bir ara arkama baktım, Bernardone'nin hâlâ sokağın ortasında taşlaşmış gibi dikilmekte olduğunu gördüm. Lânetlerini ve hıçkırıklarını boğmak istermiş gibi sol eliyle boğazını sıkıyordu.

Doğrusu, nasıl bir Tanrı bu? diye soruyordum kendi kendime, nicedir ölmüş bulunan zavallı anacığımı hatırlayarak. Anayı oğuldan ayırabilen bir Tanrı, nasıl bir Tanrı?

Francesco'ya bakıyordum, önümde acele acele yokuşu tırmanıyordu. Kaleye vardı. Zayıf, yarı ölü vücudunun içinde, anasıyla, babasıyla ilgilenmeyen, belki de onları bırakmaktan kıvanç duyan amansız ve acımasız bir güç sezdim. Ne biçim bir Tanrıydı, gerçekten! Anlamıyordum! Sapa bir yola sapıp, kaçabil- seydim ah! Meyhaneye gider, bir masaya kurulur, ellerimi çırpıp, Garson! derdim, ekmek, şarap, et getir bana, açlıktan ölüyorum! Çift porsiyon olsun! Bıktım açlıktan! Bernardone'nin oğlu Francesco gelirse, Leo Kardeşi görüp görmediğini soracak olursa, sakın gördüğünü söyleme.

Francesco, dağın yamacından bir mağara biliyordu. Oraya gizlendi.

"Leo Kardeş" dedi bana Allahaısmarladık diyerek. "Burada üç gün kalmam gerekiyor, hoşça kal. Tanrıya soracağım çok şey var, başbaşa kalmalıyım onunla. Şimdilik Allahaısmarladık! Üç gün sonra görüşürüz."

Konuştukça inceliyor, eriyip gidiyordu, mağaranın alacakaranlığıyla birleşiyor; havada kaybolup gidiyordu. Mağaranın ağzına diz çöküp, yürekler parçalatıcı bir çığlık attı: görünsün diye Tanrıyı çağırır gibiydi. Bir süre kıpırdamadan durdum, ona bakarak, sessizce Allahaısmarladık dedim. Bu duasından canlı çıkarsa iyiydi! Önündeki çatışmanın pek çetin olacağını, Francesco'nun hayatının tehlikede olduğunu sezer gibiydim.

Uç gün dolaştım durdum. Assisi'de dilendim. İyi yürekli hristiyanlar ne verdiyse, her akşam getirip mağaranın dışındaki bir taşın üstüne koyuyordum. Francesco beni görür de, duası bozulur diye de çabucak kaçıyordum. Ama ertesi gün, taşın üstüne bırakmış olduğum yiyeceği, el değmemiş buluyordum.

Bir gün Bernardone'nin evinin önünden geçiyordum. Madam Pica beni penceresinden gördü, aşağı inip içeri aldı. Benimle konuşmak, bana soru sormak istiyordu, ama ağlamaktan konuşamıyor, sessiz sessiz bana bakmakla yetiniyordu.

Ne kadar değişmişti! Çökmüştü! Pembe yanakları solmuştu; ağzı çevresindeki kırışıklıklar derinleşmişti; gözleri kıpkırmızıydı.

"Nerede?" diyebildi sonunda minik mendiliyle yaşlarını silerek. "Ne yapıyor?"

"Bir mağarada, Madam Pica; dua ediyor."

"Buraya gelmesine, onu görmeme Tanrı izin vermiyor muymuş?"

"Bilmiyorum, efendim. Dua ediyor, Tanrıya soracaktı. Henüz cevap aldığını sanmıyorum.

Bir sandalye al da otur. Her şeyi anlat bana. Ananın duyduğu acı - bağışla beni Rabbim - Tanrının kendi kadar büyüktür. Acı bana da konuş."

Her şeyi anlattım, oğlunun piskoposun önünde nasıl soyunduğunu, İsa'nın karşımıza nasıl cüzzamlı kılığında çıktığını, Ravenna'da eski savaşçıyla neler konuştuğumuzu, manastırda nasıl dayak yediğimizi, en sonra da soylu aile kızı Clara'mn söylediklerini bir bir anlattım.

Madam Pica, bunları dinlerken, ağlıyor, gözyaşları beyaz yakasına akıp duruyordu. Sözümü bitirir bitirmez, ayağa kalktı, pencereye gidip, derin derin soludu. Dilinin ucunda müthiş bir soru vardı, ama söylemeyi göze alamıyordu. Demek istediğini anladım, haline acıdım.

"Madam" dedim, "oğlunuz emin, sağlam adımlarla basamakları bir bir çıkıyor. Tanrıya doğru yükseliyor. İçinde patlayan bir yanardağı, maddî dünyasını yıkıyor, ama zihni... Tanrıya borçlu olduğum soluğum üstüne yemin ederim ki, Madam Pica... zihni pırıl pırıl, zerre kadar sarsılmış değil."

Bunu duyan Madam Pica canlı bir hareketle başını kaldırdı. Rengi soluk gözleri parıldamağa başladı. Gençleşmişti yine.

"Tanrıya şükürler olsun" diye mırıldandı, istavroz çıkararak. "Rabbim, senden başka dileğim yok"

Dadıyı çağırdı.

"Torbasını al, doldur."

Derken yeniden bana döndü, "Üşüyor mu?" dedi. "Sana giyecek yünlü bir şeyler versem, giyer mi?"

"Giymez, efendim."

"Üşüyor mu pekiyi?"

"Hayır. Tanrıya büründüğünü söylüyor. O sıcak tutuyormuş."

"Ya sen? Sen de üşümüyor musun? Seni ısıtacak bir- şeyler versem?"

"Ben üşüyorum, efendim, söylemeğe utanıyorum, ama üşüyorum. Ne var ki, vereceğiniz şeyleri giymekten utanırım."

"Kimden?"

"Bilmem ki? Belki Francesco'dan, belki kendimden; belki de Tanrıdan. Yazık ki seçtiğim yol, bu gibi rahatlıkları hoşgörmüyor."

İçimi çektim. Nasıl istemezdim, şöyle sıcak tutacak bir fanila, kalın yünlü çoraplar, ayaklarımın ikide bir zedelenmesini önleyecek sağlam kunduralar, bir de daha ağırca, delikleri daha az olan bir hırka.

Dadı, torbayı tıkabasa doldurmuş, geldi.

"Git artık, Tanrı ikinizi de esirgesin." dedi Madam Pica ayağa kalkarak. "De ki oğluma, en büyük dileğim, benim bir zamanlar deneyip de beceremediğim şeyi gerçekleştirebilmesidir. Hayır duamı aldığını söyle!"

Üç gün sona erdi. Dördüncü gün, sabahleyin erkenden, mağaraya çıktım, dışarıda durup bekledim. Madam Pica'nın gönlü ve verdiği azıklar sayesinde torbam ağız sulandıracak şeylerle dolmuştu. İçim içime sığmıyordu, ama Francesco'yu yeniden görme düşüncesi, tir tir titretiyordu beni. Üç gün süreyle Her-Şeye-Gücü-Yeten ile görüşmek, büyük tehlikeye atılmak demekti. Tanrı, insanı tutup korkunç bir uçuruma yuvarlayabilirdi, kendisine bir şey olacağı yoktu, ama insanın sağ kalmasına imkân var mıydı. Bu üç günlük gizli görüşmenin beni bile ne gibi uçurumlara atacağı bilinmezdi! Ha cesaret! deyip duruyordum gönlüme. Francesco'nun cübbesine yapışırım, ondan sonra düşsem de gam yemem.

Tir tir titreyerek bunları kafamdan geçirirken ben, Francesco mağaradan çıkıverdi. Pırıl pırıl parlıyordu, kor gibiydi. Dua etini kemiğini aşındırmıştı yine, ama geri kalan yanı, katıksız ruh gibi parıldıyordu. Elini uzattı bana. Yüzünden acayip bir sevinç geziniyordu.

"Hazır mısın Leo Kardeş?" diye seslendi, "Savaş zırhını giydin mi; ceketini, demir dizliklerini, siperini, mavi sorguçlu miğferini?"

Cinnet geçirir gibiydi. Gözleri alev alev yanıyordu, yaklaştıkça, gözbebekleri içinde melekler ve hayaletler gördüm. Aklını oynatmış olabilir miydi?

Ağlıyordu, gülüyordu. Ama ateşi sönmüyordu.

"insanlar Rabbı övecek sayısız deyimler bulmuşlardır" dedi. "Ama ben dahasını söyleyeceğim: bak ne adlar buldum onun için: Dipsiz Uçurum, Kanmakbilmez, Amansız, Yorulmaz, Memnun olmaz, Zavallı, talihsiz insanlığa bir kez olsun Yeter!" dememiş olan!"

Daha yaklaşıp, dudaklarını kulağıma getirdi ve gökgürültüsünü andıran bir sesle bağırdı:

"'Yetmez! diye bağırdı Tanrı bana. Aman vermeyen Tanrı ne buyurdu biliyor musun, Leo Kardeş, mağarada geçirdiğim şu son üç gün üç gece içinde neler öğrendim. Dinle bak! 'Yetmez! Yetmez!' 'Daha öteye gidemiyorum! diye inliyor insan, Rab, 'gidebilirsin!' diye cevap veriyor. 'Parçalanacağım' diye inildiyor da insan, 'Parçalan' diye buyuruyor Rab."

Francesco'nun sesi çatlak çıkmağa başlamıştı. Koca bir yaş damlası düştü yanağından.

Öfkelenmiştim: bir haksızlık vardı bu işte. Frances- co'ya duyduğum acıma altüst ediyor, eziyordu beni.

"Daha ne bekliyor senden?" diye sordum. "San Da- miano'yu onarmadın mı?"

"Yetmiyor!"

"Ananı, babanı bırakmadın mı?"

"Yetmiyor!"

"Cüzzamlıyı öpmedin mi?"

"Yetmiyor!"

"O halde, daha ne istiyor?"

"Sordum, Leo Kardeş, 'Başka ne istiyorsun benden, Rabbim?' dedim, cevabı şu oldu: 'Portiuncula kilisesine git. Orada söyleyeceğim.' Şimdi

oraya gideceğiz Le- o Kardeş, bakalım ne istiyormuş. İstavroz çıkar; belindeki ipi sık. İşimiz Tanrıyla, kaçış yok Tanrıdan!"

Bir koşuda dağı indik, Assisi'den durmadan geçip, oraya vardık. Şubat idi, dondurucu bir ayaz vardı, çıplak ağaçlar, sabah kırağısı ile kaplı toprak, yerde kar varmış duygusu uyandırıyordu.

San Damiano'yu geçtik, zeytinlikleri ardımızda bıraktık ve palamut ile yüklü meşe ve çam ağaçlan ormanına girdik. Güneş ışınları çam ağaçlarının iğneli yapraklarına vuruyor, havaya tatlı bir koku yayıyordu. Francesco durup, derin derin soludu.

"Bu ne ıssızlık!" diye mırıldandı mutluca. "Bu ne hoş koku, ne durgunluk!"

O konuşurken, minik bir tavşan otların arasından sıçradı, kulaklarını dikti, sonra dönüp bizi gördü. Ürkmedi, oynamak istermiş gibi, art ayakları üstüne dikilmiş, uysal uysal bize bakıyordu. Çok geçmeden otlar arasında kayboldu.

"Gördün mü, Leo Kardeş?" dedi Francesco, heyecanlanarak, "Küçük tavşan kardeşimiz bizi görünce sevindi. Minik bacaklarım sarsarak bizi selâmladı. İyi bir belirti bu! Geldik galiba, Leo Kardeş."

Bir kaç adım ilerledik, derken meşeler arasından, hoş görünümüyle bir başına duran küçük Santa Maria deli Angeli kilisesini -Portiuncula'yı gördük. Eski mermerden yapılmıştı; çevresinde sarmaşık ve hanımelinin sardığı, yıkılmak üzere olan iki üç hücre vardı. Derken birden karşımıza, baştan başa çiçekle kaplı, genç bir badem ağacı çıkıverdi; görmemiştik bu ağacı, sanki bizi karşılamak için kilisenin içinden peydah olmuştu.

"Santa Maria degli Angeli işte" diye mırıldandı Francesco.

Gözlerimiz yaşla doldu. İstavroz çıkardık.

"Tatlı badem ağacı, tatlı hemşiremiz" dedi Francesco kollarım açarak, "baştanbaşa donanmış, bayramlıklarını kuşanmışsın. Geldik işte. Seni gördüğümüze sevindik!"

Ağaca yaslanarak gövdesini okşadı.

"Seni diken el kutlu olsun, seni doğuran badem kutlu olsun. Çekinmeden çıkıyorsun karşımıza, hemşirem benim; kışa ilk karşı durabilen, ilk çiçek açan sensiz, Günün birinde, Tanrı isterse, ilk kardeşler buraya gelip, çiçek açmış dallarının altına oturacak."

Kapıyı itip, içeri girdik, kilise toprak ve küf kokuyordu. Minik pencere yerinden oynamış, yana yatmıştı; çimento ve tahta parçalan düşmüştü tavandan; örümcekler Santa Maria heykeli çevresinde, inceden inceye işleyerek kalın bir ağ örmüşlerdi.

Ağları itip, diz çökmek üzere heykele yaklaştık. Üzerimizdeki fresk'de çıplak ayakları ince bir hilâl ay üstüne dayalı, maviler içindeki siyah tüylü tombul melek sürüleri onu kaldırmışlar, göğe doğru çekiyorlardı.

Minberde açık duran bir Incil vardı; eskimişti, baştanbaşa parmak izleriyle kaplıydı, kurt didik didik etmişti sayfalarım, yeşil yeşil küf tutmuştu.

Frnacesco koluma yapıştı. "Bak Leo Kardeş, Tanrının belirtisi bu! Git bak ne yazıyor. Tanrı bize kendi istemini belirtmek için açmış bu sayfayı. Yüksek sesle oku da Santa Maria degli Angeli adı bunca yıl sonra yeniden çınlasın, çınlasın da kıvanç duysun."

Kırık dökük pencereden içeri giren gün ışınları incilin üstüne vurmuştu. Eğilip, yükses sesle okudum:

"Yolunuzda ilerlerken, yargı günü yaklaştı diye vâz ederek gideceksiniz. Kuşaklarınızda altın, gümüş, veya bakır, hiç bir şey taşımayacaksınız, azık torbanız olmayacak, yanınızda, iki giysi gerekmez, kundura veya asâ gerekmez..."

Birden bir çığlık işittim arkamda. Dönüp baktım, Francesco pis döşeme üstüne düşen sıva parçaları arasında diz çökmüştü. Tiz bir sesle atmaca gibi çığlık atıyordu.

"Hiç bir şey! Hiç! Hiç bir şey almayacağız! Sadece gözlerimiz, ellerimiz, ayaklarımız ve ağızlarımız gerek, 'Yargı günü yaklaştı!' diye seslenebilmemiz için!"

Çeke çeke dışarı çıkardı beni. Sonra asâsını ve aya- ğındakileri fırlatıp attı.

"Seninkileri de at" diye buyurdu bana. "Duymadın mı? Ne ayakkabı, ne asâ!"

"Bunu da mı?" diye sordum, dolu torbaya kaygıyla sarılıp.

"Torbayı da! işitmedin mi? 'Torba yok' diye?"

“Tanrı insandan çok şey bekliyor" diye mırıldandım sinirli sinirli, sırtımdan yavaşça indirerek torbayı. "Niçin böyle insafsızca davranıyor bize karşı?"

"Bizi sevdiğinden" diye cevap verdi Francesco. "Yakınmayı bırak!"

"Yakınmıyorum, Francesco Kardeş. Üstelik bugün de torbamız leziz şeylerle doluyken. Hiç olmazsa ilkin yeseydik."

Francesco bana acır gibi baktı.

"Sen ye" dedi gülümseyerek. "Ben beklerim."

Dizüstü çöktüm, torbayı açtım ve yiyeceklere yumuldum. Küçük bir testi şarap da vardı, onu da diktim. Patlarcasına yedim içtim, çölü geçmeğe hazırlanan bir deve gibi.

Francesco yanıma diz çökmüş, konuşuyordu.

"Farkındasındır herhalde, Leo Kardeş, Tanrının haklı olduğunun. Şu ana kadar işimiz gücümüz, kendi değerli küçük benliklerimizle kaygılanmak oldu; bütün kaygımız, kendimizin nasıl kurtulacağı idi. Yetmiyor bu! Başkalarını da kurtarmak için savaşmamız gerekiyor, Leo Kardeş. Başkalarını kurtarmazsak, biz nasıl kurtuluruz? 'Nasıl savaşacağız?' diye bağırdım Tanrıya, o da şöyle dedi: 'Portiuncula kilisesine git, orada söyleyeceğim. Orada işiteceksin buyruğumu'. Şimdi öğrenmiş bulunuyorum; sen de işittin, Leo Kardeş. Kendi kulaklarınla duydun. 'Yolunuzda ilerlerken, yardım günü yaklaştı diye vâzederek gideceksiniz!' İşte yeni görevimiz, kardeşim ve savaşçı yoldaşım, vâz etmek! Çevremizde mümkün olduğu kadar çok vazedecek ağız, sevecek yürek, uzun yolları tepecek ayaklar gerek. Hep birlikte, Kutsal Mezarı kurtarmağa yola çıkacağız. Hangi Kutsal Mezarı mı? Leo Kardeş. İnsanın Ruhunu!"

Bir süre sustu, sonra:

"Gerçek kutsal mezar budur, Leo Kardeş" dedi, "çarmıha gerilen Isa insanın vücudu içinde yatıyor. Ruha ulaşmak için yola çıkıyoruz, Leo Kardeş; yalnız kendimizinkine değil, bitin insanlığın ruhuna. İleri! : Yedin içtin, susuzluğunu giderdin, şimdi yeni yoldaşlarımızı seçmeğe gidelim, iki kişi yetmez artık. Binler- cesi gerek... ileri, Tanrı adına!"

Assisi'ye doğru döndü. Güneş kalenin üstünden doğmuştu; kent açılmış bir gül gibi parıldıyordu. Francesco istavroz çıkarıp, elimden tuttu.

"Yürü" dedi. "Tanrıyla birleşmeme kim engel olmuştu şimdiye kadar? Francesco! Onu bir kenara ittim. Sen de aynı şeyi yap, Leo Kardeş. Yeni bir mücadele başlıyor."

Dilimi tuttum ve peşine düştüm. Uçurum başlıyor diyordum kendi kendime. Francesco'nun cübbesine yapıştım.

Assisi'ye tırmandık, alanın ortasında durduk. Francesco belinden koç çıngırağını aldı, çalmaya ve halkı çağırmağa başladı. Sürülerle insan duruyor, çevresinde bir halka meydana getiriyordu. Boş pazar sabahlarını şarap yudumlayarak geçirmeğe başlamış olan halk, bulundukları meyhanelerden akın akın geliyorlardı. Francesco, onları selâmlamak için kollarını iki yana açtı.

"Tanrı sizden razı olsun!" diyordu her gelene. "Tanrı sizden razı olsun!"

Büyük bir kalabalık alanı doldurunca kollarını açtı.

"Barış!" diye bağırdı. "Gönüllerinize, evlerinize, düşmanlarınıza barış! Dünyaya barış! Yargı günü yakın!"

Sesi ikide bir kısılıyordu. Aynı şeyi defalarca tekrarladı, konuşamadığı anlar, ağlıyordu. "Barış! Barış!" diye bağırıyordu, dinleyicileriyle, hemcinsleriyle, kendi gönülleriyle barış içinde olmalarını söylüyordu. Nasıl olacaktı bu? Yol tekti: severek!

"Seviniz! Seviniz!" diye bağırıyor, ağlıyordu.

Kapılarda, ya da evlerinin damlarında, dinlemek üzere kadınlar belirdi. Kalabalık gülmüyordu artık, alaya almıyordu onu; her gün Francesco böylece Assisi sokaklarında dolaştı, aynı sözleri vâzetti - aynı sözler, aynı gözyaşları. Yanında ben de ağlıyordum, ama ko- nuşamıyordum. Her sabah erkenden çıngırağı alıyor, yolları arşınlayarak, "Gelin, hepiniz gelin, Francesco konuşacak!" diye çığırıyordum.

Bir akşam üstü vâz bitince, biz geceyi geçirmek üzere mağaramıza giderken, QuintavilleTi Bernardo adında bir tüccar yanaştı yanımıza. O da Sior Bernardone gibi kumaş ticareti yapıyordu, Francesco'dan biraz daha yaşlıydı, yüz çizgilerinden, mavi gözlerinden düşünen bir kimse olduğunu çıkarırdınız. Francesco'nun gece cümbüşlerine katılmışlığı yoktu, sonradan bana açıldı.

Geceleri uzun uzun Kitabı Mukaddesi okurmuş, lis- ki Ahiddeki Yahve'nin vahşiliği onu korkutuyormuş., Isa'ya gelince gönlü, hüzünle karışık bir sevinçle dolu- yormuş.

Franceasco'nun yaptıklarını duyunca, ilkin gülmüştü, kiliseleri onarmasını, cüzzamlıları öpmesini, herkesin önünde çırılçıplak soyunup üstündekileri babasına vermesini, Bernardone'nin şımarık oğlunun yeni cakalarından olduğunu sanmıştı. Şimdiyse çıngırak çalarak sokak sokak dolaşıyor, yeni çılgınlık dediği şeyi vâzedip duruyordu. Bernardo bu "Yeni Çılgınlığın" ne olduğunu anlayamamıştı ilkin. Her gün Francesco'nun, alanın ortasında bağırıp ağladığını görüyordu. İnsanları günahlarından kurtarmağa çalıştığını söylüyordu. Şimdiye kadar gecelerini işret meclisinde geçirmiş olan bir kimse, insanları günahlarından nasıl kurtarabilirdi? Açlığa, çıplaklığa, hoşgörüye dayanarak bu gücü Tanrı vermesin sakın! Utanmasam, diyordu Bernardo, kendi kendine, gider konuşurdum onunla. Kaç gecedir uyku girmiyor gözüme. İkide bir hayalimde belirip el ediyor bana. Ne demek istiyor acaba?

Sonunda kendini tutamayarak, Francesco'ya yanaştı.

"Beni hatırlıyor musun, Sior Francesco? Quintaval- le'li Bernardo'yum ben. Bu geceyi benim evimde geçirmeğe tenezzül buyurur musun?"

Francesco ona baktı; Bernardo'nun gözlerindeki hüznü ve büyük özlemi sezdi.

"Bu ne mucizedir, Bernardo Kardeş? Dün gece seni düşümde gördüm! Tanrı gönderdi seni... Hoş geldin! Gelişinin gizli bir anlamı var. Yürü gidelim haydi!"

Bana başıyla işaret etti. "Leo Kardeş, hadi gel sen de. Ayrılmak yok bizim için!"

Bernardo'nun konağına gittik. Hizmetçiler bize yemek hazırladıktan sonra, kapıya dayanarak, Francesco'nun Tanrı, sevgi ve insan ruhu üstüne konuşmasını dinlediler. Hava meleklerle dolmuştu - yeşeren, nurla kaplı azizler ve melekler, ölümsüz çayırlarda el ele dolaşarak sohbet ediyorlar, başları üzerinde kanatlı melekler, yıldızlar gibi parıldıyorlardı.

Francesco'nun konuşması bitince, her şey eski haline döndü. Kenarı çiçek saksılarıyla çevrili kuyusu olan bahçe pencereden yine görünür oldu. Hizmetçi kızlardan biri hıçkıra hıçkıra ağlamağa başladı. Bir an Cennete gitmişti, ama şimdi yeniden yeryüzüne dönmüş, hizmetçi oluvermişti.

Geceyarısı olmak üzereydi. Bernardo başı önüne eğik, kendinden geçmiş bir halde konuğunun sözlerini dinlemişti. Francesco susmuştu, ama Bernardo konuğunun varlığını hâlâ içinde duyuyordu: yalınayak, türkü söyleyerek, paçavralar içinde önde gidiyor, işaret vermek üzere başını döndürüyor...

"Sior Francesco" dedi başını kaldırıp bakarak, "bütün konuşmanız süresince bu dünya yok oldu, kalan tek şey, uçurumun üstündeki ruh idi; türkü söyleyen ruh. Ama neyin düş, neyin gerçek olduğunu söyleyemeyeceğim. Gecenin, Tanrı habercilerinin en sevgilisi olduğu söylenir, Sior Francesco. Bakalım bu gece ne haberler getirecek."

Ayağa kalktı. "Sior Francesco, sen ve ben aynı odada yatacağız bu gece."

Heyecanını gizlemek için güldü:

"Azizlik bulaşıcı bir hastalıkmış derler. Göreceğiz!"

Ama Bernardone'nun niyeti başkaydı: Francesco'yu sınamak istiyordu. Yatar yatmaz, uyur gibi yaptı ve horlamağa başladı. Oyununu iyi oynamıştı. Nitekim, Francesco, Bernardo'nun mışıl mışıl uyuduğuna kandı, yataktan sessizce indi, yere diz çöktü, ellerini kavuşturdu, alçak sesle dua etmeğe başladı. Bernardo kulaklarını dikti, ama bütün duyduğu şey şu oldu:

"Tanrım, her şeyim! Tanrım, her şeyim!"

Tan ağarınca ya dek, böyle dua ettikten sonra, Francesco, yatağına girip, uyuyormuş gibi davrandı. Bütün

gece boyunca Francesco'yu dinleyerek gözyaşı döken Bernardo, kalkıp avluya çıktı. Ben, kalkmış, kuyudan su çekiyordum. Dönüp baktım. Gözleri kançanağma dönmüştü.

"Ne oldu, Sior Bernardone?" diye sordum. "Gözleriniz kıpkırmızı."

"Francesco bütün gece uyumadı. Dua ederken, yüzünü büyük bir alev yalıyordu."

"Alev değildi, Sior Bernardona, Tanrıydı O!"

Francesco görünür görünmez, Bernardo hemen ayaklarına kapandı.

"Zihnimi kurcalayan bir şey vardı, Sior Francesco" dedi "Acıyın bana, gönlümü yatıştırın."

Francesco, Bernardone'nun eline yapışıp, ayağa kaldırdı.

"Söyle, Bernardo Kardeş. Ama gönlünü yatıştıracak olan ben değilim. Tanrı. Söyle dertlerini."

"Soylu biri, saklamam için büyük bir servet bıraktı bana, yıllardır sakladım, ama uzun ve tehlikeli bir yolculuğa çıkacağıma göre, o serveti ne yapmam gerek?"

"Onu, sana verene geri ver, Bernardo Kardeş. Kimmiş bu soylu dediğin?"

"İsa! Varımı yoğumu ona borçluyum: her şey Onun. Nasıl ona geri verebilirim?"

Franceasco derin düşüncelere daldı.

"Bu pek güç bir soru, Bernardo Kardeş" dedi sonunda. "Kendi başıma cevabını veremeyeceğim ben. Kiliseye gidip, İsa'nın kendine soralım."

Üçümüz birden sokak kapısına doğru yürüdük. Ama, tam o sırada biri kapıyı çaldı. Bu kimdir diye koşup açtığında, bir sevinç çığlığı attı.

"Gözlerime inanamıyorum, Sior Pietro! Sabah sabah, böyle erkenden? Ölü gibi uçup gitmiş renginiz."

Sior Pietro, Bologna üniversitesinde ünlü bir hukuk profesörüydü. Assis'li idi, sık sık dinlenmek için buraya dönerdi. Ama bu kez, birkaç gün

önce en sevdiği öğrencisinin ölümü yüzünden Bologna'dan ayrılmıştı. Acısına dayanamamış, babasının evine kapanmıştı. Kimseyi görmek istemiyordu.

"Yalnız mısın, Bernardo?" diye sordu.

"Değilim. Sior Bernardone'nin oğlu Francesco burada, bir de arkadaşı var."

"Ziyanı yok; yanlarında konuşabilirim." dedi Pietro avluya girerek.

İri yarı bir beydi, ciddi bakan kurşuni gözleri, kısa, kıvırcık bir sakalı vardı. Ama gece geç saatlere kadar çalışması yüzünden avurtları çökmüştü, bütün yüzü, İsa'nın çarmıha geriliş sahnesini yazan keşişlerin kullandığı pahalı parşömen kağıdı kadar sarı ve kuruydu.

Zar zor soluyarak bir sandalyeye diz çöktü. Üçümüz de çevresini alıp, diyeceklerini işitmek üzere eğildik.

Derin bir iç çekti.

"Bağışlayın beni" dedi, "başından başlayacağım için hikâyemin. Kendi oğlum gibi sevdiğim Guido adında bir öğrencim vardı. Başını kitaplardan kaldırmazdı. Yirmisinde, yaşlı bir adamın bilgeliğine ve zekâsına erişmişti. Bu parlak zihnin yanmda, pek az rastlanan bir şey daha vardı, o da tutkuydu, alev alev yanan bir tutku. Bu yüzden seviyordum onu. Bir kaç gün önce öldü."

içinden yükselen hıçkırığı tutmak için dudaklarını sımsıkı kapattı, ama gözlerinden iki iri yaş damlası düştü. Bernardo fincana doldurup su verdi. O da içti.

Can çekiştiği son gün yastığına eğildim ve dedim ki, "Guido, yavrum, Tanrı seni yanma çağırmağa karar verdiyse, senden bir ricam var."

O cevap verdi: 'Ne ricası, Peder? Dilediğini söyle.'

"Bir gece düşümde, bana görün ve öteki dünyada neler oluyor anlat."

"'Gelirim," diye fısıldadı delikanlı. Elini elime verdi ve hemen ruhunu teslim etti.

"Bologna'dan hemen ayrılıp, uykumda onu görmek için yalnız olayım diye buraya geldim."

Sior Pietro'nun sesi çatlak çıkıyordu, yine durmak zorunda kaldı. Sonunda sözlerine devam edebildi: "Geldi. Bugün, tan ağarırken..."

"Cesaret, Pietro" dedi. "Derin bir soluk al ve söyle dediğini."

Francesco ile ben, merakla ileri doğru eğildik.

"Garip bir hırka vardı üstünde. Hayır, hayır hırka değildi, gövdesini saran birbirine dikilmiş yüzlerce kâğıt parçası - çalışmaları sırasında yazmış olduğu bütün el yazıları, üzerinde de baştanbaşa, meseleler, sorular, felsefî ve hukukî çetrefil sorunlar, ilâhiyat ile ilgili konular vardı: nasıl kurtulunur, Cehennemden nasıl kaçılır, Arafa nasıl çıkılır, Araftan Cennete nasıl gidilir... Bu kâğıtlar öyle ağırlık veriyordu ki ona, bütün çabasına rağmen adım atamıyordu. Bir rüzgâr esiyordu; elyazmalarını kanat gibi havaya kaldırıp indiriyordu, böyle- ce baştanbaşa çamur ve otla kaplı bir oğlanın iskeleti görünüyordu. 'Guido, yavrum' diye seslendim ona, 'nedir çevrendeki bu kâğıtlar, seni yürümekten alıkoyan bu parçalar?'

"'Cehennemden yeni geldim/ diye cevap verdi bana, 'Arafa çıkmağa uğraşıyorum. Ama çıkamıyorum. Bu kâğıt parçaları engel oluyor.' Bunu der demez, gözlerinden biri bir gözyaşı damlası haline geldi ve üstüme düştü, elim yandı. îşte bakın!"

Sağ elini uzattı. Üstünde kızıl bir yara gördük, tam çember biçiminde, gözbebeği gibi. Bernardo da ben de dehşete kapıldık; ama Francesco durgun durgun gülümsüyordu.

Sior Pietro ayağa kalktı. "Şimdi her şey bitti artık," dedi. "Buraya gelmeden önce bütün elyazmalarımı ateşe atıp yaktım; bütün elyazmalarımı, bütün kitaplarını. Kurtuldum! Bana öteki dünyadan bu haber getiren sevgili öğrencimden Tanrı razı olsun. Yeni bir hayat başlıyor benim için Tanrıya şükür!"

"Pekiyi hangi yoldan gideceksiniz şimdi, Sior Pietro?" diye sordu Bernardo. "Yeni başlayacağınız hayat nasıl bir hayat?"

"Henüz bilmiyorum, bilmiyorum..." cevap verdi bilim adamı düşünerek.

"Ben biliyorum!" diye söze karıştı Francesco bu sırada. Elini uzattı ve sokak kapısını açtı. "Ben biliyorum! Benimle gelin, ikiniz de!"

Francesco önde gidiyordu. Ardından iki arkadaş kolkola girmiş, ilerliyordu. En arkadan da ben geliyordum. Bu iki ruh hazır diyordum kendi kendime, çıkışa başlamağa hazır...

San Ruffiano'yıı geçtik. Din töreni devam ediyordu, kilise ağzına kadar doluydu, durmadık. Köşeyi döndük ve ıssız küçük San Niccolo kilisesine gittik. Francesco kapıyı açtı, girdik. Minberin üzerinde, küçük bir lambanın aydınlattığı çarmıh asılıydı. San Niccolo'nun hikâyesi arkadaki duvarda resmedilmişti, azizin çevresinde balıklar, gemiler ve sayısız denizler vardı.

"Bernardo Kardeş, bana bir soru sormuştun," dedi Francesco. "Diz çök, Isa sana cevabını verecek." Minbere doğru ilerledi, diz çöktü, istavroz çıkardı ve gümüş kaplı ağır İncili aldı.

"Bu Isanın ağzıdır." dedi

İncili açtı, parmağını bir âyet üzerine koyup yüksek sesle okumağa başladı:

"Mükemmel olmak istiyorsan, git, neyin var neyin yok sat, fakire fukaraya dağıt, Cennette alırsın karşılığını."

İncili kapadı, yeniden açıp okudu:

"Benim peşimden gelecek kişi, kendini inkâr etsin ve çarmıhını alıp ardıma takılsın."

Francesco diz çökmüş ağlamaktan olan Bernardo'ya döndü.

"Kuşkun kaldı mı Bernardo Kardeş?" diye sordu, "Isa'nın bir kez daha ağzını açmasını istiyor musun?"

"Hayır, hayır" diye bağırdı Bernardo heyecan içinde. Ayağa sıçradı "Hazırım."

"Ben de" dedi ardından bir ses. Sior Pietro'nun sesiydi. Kilisenin döşeme taşlan üstünde secdeye varmış, dinliyordu.

"O halde yürüyün gidelim," dedi Francesco, iki yeni çömezin arasına girip, kollarını bellerine dolayarak: "Sen, Sior Pietro, İsa'nın dediğini yaptın, bütün servetini yaktın; elyazmalarını, kitaplarını, kalemlerini, bütün mürekkebini döktün ve rahatladın... Şimdi sıra sende Bernardo Kardeş, dükkânını ardına kadar aç, yoksullan çağır, sattığın kumaşları dağıt çırağı giydir! Metreni kır at, sandıklarını aç, dağıt, dağıt, için rahatlasın. Bernardo Kardeş, yoksul kardeşlerimize, kendilerinden ödünç olarak aldığımız şeyleri geri vermemiz gerek, ille de gerek, ince bir altın zincir dahi alıkoyan, ruhunda ağırlığını çekecek, havalanıp uçmasını engelleyecektir!"

Minbere, Isa'ya doğru döndü.

"Isa, Rabbim, mallarını ne de ucuza satıyorsun bize! Minik bir dükkânın içindekiler karşılığı Cenneti satın alıyoruz. Bir yığın kâğıt yakıp, sonsuz hayat alıyoruz karşılığında!"

"Gelin, vakit kaybetmeyelim," dedi Bernardo. Kuşağından deposunun anahtarlarını çıkarıp koşmağa başladı.

inananlar din törenini bitirmiş dağılıyorlardı, kiliseler kapanıyor, meyhaneler açılıyordu. Halk akın akın alana koşuyordu.

Bulutlar dağılmıştı, güneş parlıyordu. Yirmi sekiz günlü yoksul Şubat, Haziran gibi sıcaktı. Ağaçlar ilk minik, kıvrık yapraklarını çıkarmağa başlamışlardı.

ilkbaharın gelişini nice kez görmüştüm! Ama bu sefer, gerçek anlamını ilk olarak anlıyordum. Bu yıl, ilk olarak anlıyordum ki (Francesco öğretmişti bana) her şey birdir, ağaç olsun, insan ruhu olsun - her şey - Tanrının tek kanununa boyun eğer. Ruhun da ağaç gibi baharı vardır, o da açar...

Piazza San Giorgio'ya varır varmaz, Bernardo, anahtarını sokup, dükkânı açtı. Eşikte durup, bağırmağa başladı: "Yoksul olan, çıplak olan, gelsin! İsa adına varımı yoğumu dağıtıyorum."

Francesco sağma, Sior Pietro soluna geçti, ben de dükkânın arkasındaki kumaş toplarını getirip önlerine yığıyordum.

Halk nasıl da koşuyordu! Kadınlar, kızlar, yaşlı adamlar, hırpaniler: gözleri nasıl da parlıyordu, Pazar havası içinde ne büyük şevkle uzatıyorlardı ellerini. Bernardo ise gülerek, zevklenerek, onunla bununla şakalaşıyor, ona buna takılıyor, bir yandan da elindeki koca makasla kumaş kesip servetini dağıtıyordu.

Zaman zaman Francesco ona dönünce, Bernardo içini çekiyordu.

"Bu ne sevk, Francesco Kardeş! Ne büyük rahatlık!" diyordu.

"Peder Silvestro oradan gaçiyordu. Bernardo'nun böyle servetini yağma ettirip dağıtması papazın yüreğini cızlattı.

"Bunca servetin boşa gitmesi, yazık doğrusu!" diye fısıldadı. "Aklını çelen, mecnunun biri olmalı."

Durup, bu ne iştir der gibi başını sallıyarak baktı. Francesco papazın aklından geçenleri sezdi.

"Peder Silvestro, Isa ne buyurur, bilirsin değil mi? Bağışla beni hatırlattığım için sana. 'Mükemmel olmak istersen, varını yoğunu fakire fukaraya dağıt, karşılığını Cennette alırsın!' Böyle olduğuna göre, neden başını sallarsın?"

Peder Silvestro öksürdü; kıpkırmızı oldu ve yürüdü gitti.

Francesco onu incittiği için üzüldü. "Peder Silvestro! Peder Silvestro!" diye seslendi.

Papaz döndü.

"Isa'nın sözlerini hatırlattığım için bağışla beni. Sen, Tanrının Papazı, benim gibi günahkâr bir kuldan daha iyi bilirsin onları.

Francesco daha yakın olaydı, papazın gözlerinde biriken iki yaş damlasını görürdü.

Akşam oldu; dükkân dört çıplak duvar haline gelmişti. Bernardo metreyi alıp kırdı, parçalarını da kubura attı. Makasını da fırlatıp attıktan sonra istavroz çıkardı. "Tanrıya şükürler olsun," dedi, "içim rahat artık."

Kolunu, Sior Pietro'nun beline doladı, ikisi birden Francesco'nun peşine düştüler.

Bütün Assisi, zengin, aklı başında mal mülk sahibinin ve bilgin profesörün hikâyeleriyle çalkalanıp duruyordu.

O gece, yaşlı ileri gelenlerin çaresizlik içinde, Bernardo'nun amcalarından birinin evinde toplanmış, bu belâyı kovmanın yolu üstünde konuştuklarını öğrendik. Hastalığın bulaşıcı olduğuna kuşku yoktu, üstelik hep gençler uğruyordu buna. Aman dikkatli olalım diye düşünüyorlardı, oğullarımızın da aklı çelinmesin, bizim ve babalarımızın yıllardır alın terimizle kazandığımız servetimizi baldırı çıplaklara dağıtmasınlar. Nereden de çıktı bu mecnun, akıllarımızı çelen, ocaklarımızı tehlikeye düşüren. Kovalım onu; kentimizin sınırları dışına çıksın; cehennem olsun gitsin! Böylece, bu rezaleti Assisi'den kapı dışarı etmek için ilkin piskoposa baş vurmayı, sonra da köy ihtiyar heyetini toplamayı kararlaştırdılar.

Bu sırada, dul Giovonna'nın alçakgönüllü evinde ısınmakta olan, sağlam yapılı, güneşte yanmış, ehlikeyf bir dev vardı. Yaşlı teyzesinin istavroz çıkararak yeni azizin adını kutsayışına bakıyordu; Francesco'ya yeni aziz deniyordu artık. Birkaç gün sonra, kendinin bize açıkladığına göre, ona gülerek takılmıştı: "Hadi canım sen de, zamparanın teki, bu kadar kolay aziz olamaz! Gidip bulayım şu aziz dediğin Francesco'yu; gitmesem de ben de Giles değilim. Yanıma da bir şişe şarap alacağım, iştahını arttırmak için de gevrek bir domuz kızartması, bak görürsün kör kütük sarhoş ediyor muyum onu, etmiyor muyum. Sonra boynuna bir kement geçirip sürükleyerek alana getireceğim. Ben el çırpacağım, o da eğitilmiş bir ayı gibi oynayacak!"

Aradan günler geçti. Şimdi dört kardeşten meydana gelen topluluğumuz, Assisi'den çıkmış, ıssız Portiuncula kilisesine sığınmıştı. Çiçek açan badem ağacının önünde dallardan bir kulübe yaptık ve sıvayla sıvadık; ilk manastırımız oldu bu.

Saatlerce diz çöküyor, gözlerimizi göğe kaldırıp du- a ediyorduk. Francesco, sevgi, yoksulluk ve barış üstüne konuşuyordu - hem insan ruhunun barışından, hem de dünya barışından. O âna kadar soru sormaktan, her şeyi araştırmaktan başka bir şey yapmayan ben, yeni kardeşlerin gelmesiyle susup oturmasını öğrendim. Günün birinde ömrüm boyunca unutmayacağım bir şey şey söyledi Sior Pietro: "Zihnin işi gücü konuşmak, soru sormak, anlam aramak; yürek konuşmuyor, soru sormuyor, anlam aramıyor. Sessizce Tanrıya doğru ilerleyip kendini ona teslim diyor. Zihin şeytanın avukatı; yürek Tanrının kulu. Eğiliyor ve Rabbe diyor: 'Buyruğun yerine getirilecektir!'"

Francesco bu sözlere kulak verip dinledi, gülümsedi.

"Sior Pietro/' -saygıdan hep böyle hitap ederdi ona: "Sior Petro haklısınız. Ben genç bir öğrenciyken Noel zamanı bilgin bir ilâhiyatçı gelmişti Assisi'ye. San Ruffia- no'nun kürsüsüne çıktı ve Isa'nın doğuşu, dünyanın kurtuluşu, tanrı ve insan tabiatlarının Isa'da birleşmesi ütüne saatlerce sürecek olan bir hitabeye başladı. Zihnim bulandı; başım dönmeğe başladı. Dayanamayarak bağırdım: 'Hocam sus da İsa'nın beşikte ağlayışını duyalım!' diye. Eve dönünce babamdan güze bir patak yedim, ama annem beni bir kenara çekip hayır duada bulundu."

Bernardo Kardeş pek az konuşuyordu. Her gün tan ağarırken, bir ağaç dibine diz çöküyor, duayla kendinden geçiyordu, yere bakan gözkapaklarmdan, çökük avurtlarından ve dudaklarından hafif hafif titremesinden Tanrıyla konuştuğu apaçıktı. Seyrek olarak bizimle konuştuğu zamanlar, ağzına Isa'nın adını alır almaz, bal sürülmüş gibi dudaklarını yalıyordu.

Güneş yükselmeğe başlar başlamaz, her birimiz bir yana dağılıyorduk. Birimiz suya, birimiz oduna gidiyorduk, birimiz de dilenmeğe çıkıyordu, Francesco ise 'Yeni Çılgınlığı', sevgiyi vâz ederek Assisi sokaklarını ve civar köyleri dolaşıyordu. Çoğu kez, yanma bir süpürge alıyor, köy kiliselerini süpürüyordum. "Kilise Tanrının evidir." diyordu; "ben de bakıcısıyım, ben sorumluyum ondan."

Bir sabah kulübenin içinde, diz çökmüş dua ederken - büyük San Giorgio yortusu günüydü - gözlerim, sinsi sinsi bize doğru gelmekte olan iri yarı bir adama ilişti. Kolunun altında koca bir şarap şişesi ile limon yapraklarına sarılmış bir nesne vardı. Kızarmış et kokusu geldi burnuma.

Boyu, çan kulesi kadar uzundu, güneşten yanmıştı, sağlam yapılıydı. Hafif adımlarla, ses çıkarmadan kulübemize yaklaştı ve dallar arasından bizi gözetlemeğe başladı. Gözümün ucuyla onu seyrediyordum.

Francesco her sabahki gibi bizimle konuşmağa başladı, gece Tanrıya neler söylediğini, Tanrının ona neler dediğini anlatıyordu.

Gizlenen dev kulaklarını dikti; ağzı açık, dinlemeğe başladı. Birden döndü, acele acele, ağaçların sık olduğu bir köşeye gidip, elindekileri bıraktı ve geri geldi. Yüzünü yeniden kulübeye yapıştırıp, dinlemeğe koyuldu.

"Rabbim" diyordu Francesco bu sırada, "beni Cennete al diye seviyorsam seni, palalı meleğini gönder de kapıları yüzüme kapatsın. Cehennemden korktuğum için seviyorsam, beni sonsuz alevlere at. Ama seni sadece sen diye seviyorsam, kollarını aç, al beni."

Gizlice dinlemekte olan adam, uzun bir adım atarak kapıda durdu. Yüzü solmuştu; yanaklarından iki damla yaş akıyordu. Francesco'nun ayaklarına kapanarak, bağırdı. "Bağışlayın beni, Francesco Kardeş. Ben sizi sarhoş edecektim, boynunuza kement takarak, Piazza San Gior- gio alanına sürükleyecek, el çırpıp oynatacaktım."

"Olur a Giles Kardeş, niçin olmasın." dedi Francesco gülerek, "niçin gitmeyelim yani Piazza San Giorgi- o'ya, üstelik kalabalık da bugün? Sen el

çırparsın, ben oynarım. Bahsini kaybetmeni istemem."

Elleriyle koltukaltlarından tutup kaldırdı.

"Haydi" dedi, "bizi bekliyorlar."

Gittiler. Akşama doğru üçümüz, Bernardo, Pietro ve ben kulübenin dışında oturmuş bekliyorduk.

"Francesco Kardeş gecikti," dedim, "korkarım hâlâ oynuyordur."

"Oynuyordur ya," dedi Sior Pietro; derken kısa bir süre sustuktan sonra: "Yazık ki ben de o yürek yok. insanlar karşısında hâlâ utanıyorum, demek ki Tanrının önünde utanmayı henüz öğrenemedim."

Biz konuşurken, Francesco çıkageldi; ardında -dev boylu, sevinç içinde, kanat takmış gibi hafif hafif yürüyen- Giles vardı.

Francesco yoldaşını elinden tutarak bize doğru geldi.

"Beni oynattı" dedi gülerek, "ama ben de onu oynattım! İlkin Tanrının karşısında bir başıma zıplayıp oynadım, o el çırptı. Ama çok geçmeden, Giles Kardeş kıskandı. Elini çırpmayı bıraktı, omuzumu tuttuğu gibi birlikte oynamağa başladık. Sanki bütün yaradılış omuzlarımıza yapışmıştı da, hep birlikte Tanrının karşısında oynuyorduk.

"Ne oyundu kardeşler, görseydiniz bir! İnsanın bir başına oynaması başka, başkalarıyla birlikte oynaması başka - ilkin ikiyken, üç, sonra otuz üç derken yüz bin üç, en sonunda da bütün insanlık, hayvanlar, kuşlar da, ağaçlar, denizler, dağlar da: bütün evren yaradanın karşısında oynuyordu. Öyle değil mi, Giles?"

"Bana başka iş vermeyin." diye cevap verdi gülerek. "Oynamak hoşuma gitti! Elimi omuzuna koydum mu Francesco Kardeş, sonsuzca oynarım."

"Yeni kardeşimize hoş geldin diyelim," dedi Francesco kollarını iki yana açarak.

"Hoş geldin! Hoş geldin!" diye bağırdık hep bir ağızdan ve koşup Giles'e sarıldık.

Yeni kardeş kızardı. Söylemek istediği bir şey vardı, ama duraksıyordu. Sonunda cesaretini ele aldı:

"Francesco Kardeş, sana biraz yiyecekle bir şişe şarap getirmiştim."

"Bugün doğumunu kutluyoruz" dedi Francesco, Gi- les'in geniş omuzlarım sıvazlayarak. "Sağlığına içelim. Bir yudum'şarap zarar etmez: kutsal açlığa ve kutsal susuzluğa zaman zaman bağlı kalamazsak da Tanrı bizi bağışlar. Haydi, getir bakalım şu günah araçlarını!"

Giles bir sıçrayışta çalılığa gitti ve kızarmış domuzla, şarap şişesini çıkardı.

"Giles'in sağlığına!" dedi Francesco, şişeyi kaldırarak. Bugün doğan Giles'in: başarılı olasın! Bugün evlendi. Bugün bir kızı oldu, mutlu olsun yoksulluğun, kızının adı yoksulluktur çünkü!"

Birkaç gün sonra, biz tam günlük işimize gitmek için yola çıkmak üzereyken, Peder Silvestro, Portiun- cula'nın kapısında belirdi. Başı önüne eğikti, utancından yerin dibine girmiş gibiydi, gözleri ağlamaktan kan çanağına dönmüştü, elleri titriyordu. Kolunun altında bir bohça vardı.

Francesco kollarını açarak karşıladı onu. "Sizi görmek ne büyük şey, Peder Silvestro." dedi. Fakirhanemize hangi rüzgâr attı sizi?"

"Tanrının rüzgârı," diye cevap verdi papaz. "Geçen gün, payladın beni Francesco Kardeş, sözlerin alev gibiydi; yüreğimi yakıp temizledi."

"Onlar benim sözlerim değildi, Peder Silvestro, İsa'nın sözleriydi."

"Öyle, Isa'nın sözleriydi, ne var ki senin söyleyiş biçimin, Francesco Kardeş, sanki onları ilk kez duyuyor- muşum, sanki İncilleri hiç okumamışım duygusu uyandırdı bende. Her gün okurum onları, ama İsa'nın sözleri sadece harflerden, birtakım seslerden ibaret kalmıştı; ateş değildi. İlk

kez - senin sayende, Francesco Kardeş - yoksulluğun, sevginin ve Tanrının buyruğunun ne olduğunu anladım. Anladım ve geldim."

"Bohçanızda ne var?"

"Bir takım elbise, sağlam kunduralarım ve bağlı olduğum bazı şeyler."

Francesco güldü.

"Vaktiyle bir zahit varmış," dedi. "Yıllardır Tanrıyı görmek ister, bir türlü göremezmiş. Hep önüne bir şey gelir, göremezmiş. Zavallıcık ağlar, bağırır, yalvarırmış; ama hep boşunaymış! Tanrıyı görmesine neyin engel olduğunu anlayamazmış bir türlü. Ama günün birinde sevinç içinde yatağından sıçramış. Bulmuş! Öteberisi içinde pek sevdiği bir şeyi, güzel, süslü bir testiciği varmış, oymuş nedeni. Testiyi aldığı gibi paramparça etmiş. Sonra gözlerini yukarı kaldırmış ve ilk kez Tanrıyı görmüş..."

"Peder Silvestro, Tanrıyı görmek istersen, bohçanı at."

Papazın duraksadığını görerek, yavaşça elinden tutup, şöyle dedi. "Benimle gelin. Birlikte yürüyelim ve İsa'yı sevdiğiniz için bohçanızı karşınıza çıkan ilk yoksula verin. İnsan bohçayla Cennete giremez Peder Silvestro!"

"Pekiyi ayakkabılarımı? Sadece onları alıkoyamaz mıyım?" diye sordu papaz direnmekte devam ederek.

"Ancak yalınayak girilir Cennete," dedi Francesco. "Pazarlığı bırak kardeşim ve yürü!"

Böylece, nasıl kurt kuzuyu dişleri arasına alırsa, Francesco da Peder Silvestro'yu göğe fırlatmak üzere dişleri arasına aldı.

Esirgeyiciliğin, Rabbim, büyük, ulu, tavus kuşunun kuyruğu gibi renk renk ve göz göz. Dünyanın bir ucuna uzanır; yayılır, en alçakgönüllü ruhları bile kaplar, onlara görkem verir. Şu işe bakın ki, daha birkaç gün geçmeden, iki zıpçıktı, bütün Assisi'nin maskarası, gelip, Francesco'nun elini öperek, kardeşliğe kabul edilmelerini istediler. Biri Sabbatino idi, ötekiyse,

uykusunda bile, kırmızı kurdelah yeşil kadife bir silindir şapka giydiğinden Capella adıyla anılan biriydi. Assi- si'ye geldiğim, ve özü sözü doğru Hristiyan'lardan sadaka istediğim gece, Francesco ile alay eden bu Sabbatino'yu hemen hatırladım. Cılızlaşmıştı, rengi sapsarıydı, suratı fare suratına benziyordu, burnunda da kıllı bir sivilce vardı; Capella ince uzundu, biçimsizdi, uzun sarkık bıyıkları, kocaman ince bir burnu, tavşan dudağı gibi dudakları vardı. Konuşurken kekeliyor, sözleri birbirine karışıyordu.

"Artık uyuyamaz oldum, Francesco Kardeş," diye başladı Sabbatino "Senin hakkında kötü şeyler söyledim. Sen zenginsin, ben yoksul, sen yakışıklıydın, ben çirkin, sen iyi giyinirdin, ben paçavralarla dolaşırdım, seni kıskanıyordum. Son zamanlarda, her gece yatağa giderken, uyuyamayacağını biliyordum. Birkaç dakika içim geçecek olsa, sen düşümde karşıma çıkar, 'Aldırma Sabbatino Kardeş, sana garazım yok, uyumana bak,' derdin. İyiliğin yüreğimi paramparça ediyordu. Dayanamaz oldum ve geldim. Boynum kıldan ince. Ölünceye dek peşini bırakmayacağım!"

"Ben de" dedi Capella, "ben de ölünceye dek peşindeyim Francesco Kardeş. Dünyadan bıktım; dünya da benden bıktı artık. Artık Tanrıdan başka sığınacağım kalmadı. Seninle geleceğim Francesco Kardeş, ama bir şartım var: şapkamı giymeme izin vereceksin. Kukuleta istemiyorum. Züppelik diyeceksin, ama alıştım bu şapkaya, ha kafam, ha şapkam. Ha başımı kesmişsiniz, ha onu benden almışsınız."

Francesco güldü, ama ifadesi birden ciddileşti.

"Aman dikkat, Kardeşim," dedi ona. "Şeytan şapka olup başına oturmuş olamaz mı? Aman dikkat, bayır aşağı yuvarlamasın seni. Bugün şapkayken, yarın elbise kılığına girebilir, sonra derken kardeşleri istemezsin, en sonunda da Tanrıya 'seni istemiyorum' dersin."

Francesco düşünceye daldı bir süre.

"Yokuşun" diye devam etti, "bir tepesi vardır: Tanrı, Bayırın bir dibi vardır: Cehennem. Bu şapka çocuğum sana Cenennemi boylatır."

Uzun uzun Capella'nın gözlerine baktı, kendini tutamayan yeni çömez hıçkıra hıçkıra ağlamağa başladı.

"Senden istediğim izni vermezsen" dedi, "seni bırakırım, o zaman da hapı yuttum demektir."

Francesco acıdı ona. Elini omzuna koydu.

"Kal" dedi. "Sonunda Tanrının üstün geleceğine güveniyorum!"

Kendilerini çağıran bir ses duymaya görsünler bu dünya da, kurtuluş için özlem duyan ve Rabbin açık kollarına balıklama atılacak olan, kimbilir kaç ruh vardır! Bunlar, ister saygıdeğer ev bark sahipleri, ister namussuz serseriler olsun, bir gece kendilerini sessizce çağıran bir ses duyarlar. Yürekleri çarparak ayağa sıçrarlar ve birden o ana kadar yapmış oldukları şeyin boş, faydasız olduklarının farkına varırlar, böylece onları çağırmış olan kişinin ayaklarına kapanırlar, "Al beni, kurtar beni," diye bağırırlar. "Şendin beklediğim."

Gün geçmiyordu ki, biri Portiuncula çevresindeki ağaçların arasından çıkıp, Francesco'nun ayaklarına kapanmasın.

"Al beni, kurtar beni, beklediğim şendin!" diyorlar, giydikleri giysileri fırlatıp, hırkayı giyiyorlardı.

Günün birinde, basit, sevimli, etli, butlu, otuz yaşlarında bir köylü çıkageldi. Elinde bir testi vardı, üzerine öldürücü yedi günahın resmini yapmıştı, altında da şunlar yazılıydı: kendini beğenmişlik, varyemezlik, kıskançlık, şehvet, oburluk, öfke, tembellik.

"Francesco Kardeş, dinle bak ne diyeceğim," diye seslendi Francesco'nun ayaklarına kapanarak. "Köyümde kendi halimde yaşıyordum. Üzüm yetiştirip, kütük buduyor, ürününü alıyordum. Böylece geçinip gidiyordum. Karım, çoluğum çocuğum, kaygım yoktu, ya da yok sanıyordum. Ama sesini duyar duymaz, ne kadar zavallı olduğumu anladım. Temiz sandığım yüreğime baktım, içimde yedi öldürücü günahın bulunduğunu gördüm. Bunun üzerine bu testiyi alıp, resimlerini çizdim üstüne, altlarına da adlarını

yazdım. Bak işte, ayaklarının dibinde parçalıyorum onları. Şeytan alıp götürsün!"

Testiyi taşlara vurup yüzlerce parçaya ayırdı.

"Dilerim yüreğim de böyle parçalansın, öldürücü günahları taşların üstüne saçılsın!"

"Adın ne kardeşim?"

"Juniper."

"Juniper, dilerim dallarının üstünde binlerce ruh yuva kursun!"

Adem ile Havva Cennette oturmuş, konuşuyorlar:

"Kapıyı açıp da çıkabilseydik bir!" diyor Havva.

"Çıkıp da nereye gideriz, sevgilim?"

"Kapıyı açıp da çıkabilseydik bir!"

"Dışarısı hastalık, acı ve ölümle dolu!"

İçimde -Rabbim bağışla- bu iki sesi de duyuyordum. Francesco dinlendikçe ruhum Cennetteydi, açlığımı, çıplaklığımı, dünyadaki çekici şeyleri unutuyordum. Derken başkaldıran bir ses bağırıyordu: "Çık git!"

Bir gün Francesco, beni ağlarken yakaladı.

"Niçin ağlıyorsun, Leo Kardeş?" diye sordu, üzerime eğilip omuzlarımdan sarsarak.

"Bir şey hatırladım da, Francesco Kardeş."

"Neyi hatırladın?"

"Bir sabah elimi uzatıp, incir ağaçlarından bir incir kopardığımı."

"Başka?"

"O kadar, Francesco Kardeş. Onun için ağlıyorum."

Francesco yanıma oturdu ve elimi tuttu.

"Leo Kardeş, dinle bak sana söyleyeceğim şeyi, ama kimseye açma sakın."

"Dinliyorum, Francesco Kardeş." Elimi tutunca bedeninin sıcaklığını duymuştum. Hayır, bedeninin değil, ruhunun, bu sıcaklık benim ruhumu da ısıtıyordu.

"Dinliyorum, Francesco Kardeş," dedim yeniden susmuştu çünkü.

Elimi bırakıp, ayağa kalktı. Ansızın bir ses geldi, birini boğazlıyorlardı sanki.

"Erdem, Leo Kardeş, ıssız bir kayanın tepesinde bir başına oturur. Zihninden, hiç tatmamış olduğu yasak zevkler geçer - ve ağlar."

Bunu söyleyip, başını önüne eğdi ve ağaçların ardında kayboldu.

Bir damla bal düşecek olsa yere, arılar kokusunu alır, tatmak üzere her yönden akın etmeğe başlarlarmış. İnsan ruhları da, Francesco'nun ruhunun, o bal damlasının, kokusunu almışlar, Portiuncula'mn çevresinde toplanmışlardı; günün birinde güneş batarken kim gelse beğenirsiniz, üzerimizdeki hırkaları veren eski dostumuz Ruffino değil mi! "Kış geliyor." demişti sırıtarak. "Tanrı yetmez sizleri ısıtmağa; sıcak tutacak bir şey de gerek!" Francesco ile bana, üzerimizdeki işçi hırkasıyla, pabuç ve asâ da vermişti.

Francesco onu görür görmez güldü ve seslendi:

"Bakıyorum, dostum, sıcak giysiler yetmemiş; Tanrı da gerekmiş!"

Ruffino bakışlarını yere indirdi.

"Bağışla beni, Francesco Kardeş, o zamanlar kördüm ben. Sadece gözle görülebilen dünyayı görüyordum, ötesinde olup bitenden haberim yoktu. Ama, sen evime gelip, bir süre kaldıktan sonra hava değişti, çekici seslerle, çağrılarla, beni yola çıkmağa iten ellerle doldu. Sonunda bir gün geldi, dayanamaz oldum. Kapımı ardına kadar açık bıraktım, anahtarlanmı ırmağa attım - ve geldim!"

"Buradaki hayat çetin, sevgili dostum, pek çetin. Nasıl dayanabileceksin? Yemeğe içmeğe, giyinip kuşanmağa, kadınların sıcaklığına alışmış birine acırım."

"Ama yemekten içmekten, giyinip kuşanmaktan ve kadınların sıcaklığından kendini koparamayan adam daha da acınacak durumdadır bence, Francesco Kardeş. Beni geri çevirmeyin."

"Bir şey daha var, Ruffino dostum: yanılmıyorsam, bilginlerin bulunduğu Bologna'ya gidip, zihinlerini bir sürü sorularla dolduranlar arasında sen de vardın. Biz burada soru sormayız.; kesin bilgiye erişmiş bulunuyoruz. Açlığa, çıplaklığa, bekârlığa dayanman gerekecek; öte yandan aklın, baş kaldırmadan bizim kesin bilgi dediğimiz şeye katlanabilecek mi? işte bu, dostum Ruffino, bilgi ağacının dibine oturup, Yılanın, kulaklarını, gözlerini ve ağzını yalamasına bırakan her talihsiz için baştan çıkarıcı büyük bir şeydir.

Ruffino cevap vermedi.

"Söyle şimdi, ne cevap vereceksin bakalım?" diye sordu Francesco, esirgeyici bakışlarla dostuna bakarak.

"Hayır, Francesco Kardeş," dedi Ruffino alçak, umutsuz bir sesle. "Yapamayacağım, yapamayacağım."

Francesco sıçrayıp dostunu bağrına bastı.

"Yapacaksın! Yapacaksın! Yapamayacağını söylemek cesaretim gösterdin, demek ki yapabileceksin! Gönül Tanrıya zihinden daha yakındır, zihnini bırak, gönlünün peşinden git: ancak o bilebilir Cennet yolunu. Şimdi soyun da hırkanı giy bakalım. Bize verdiğin hırkaları hatırlarsın, değil mi,

çobanın giydiği hırkaları hani? Cübbelerimizi ondan örnek alarak yaptık, toprak rengi. Ruffino Kardeş, toprağa bürün!"

Başka bir seferinde, Francesco bir köyden geçerken kılıcım kuşanmış, üzengilerini takmış, başında tüyler, kadife giysili, mis sabunu kokan kıvırcık tertemiz saçlı bir kabadayıyla karşılaştık.

"Hey, yiğit delikanlı!" diye bağırdı Francesco. "Süslenip püslenmekten, bıyık bükmekten bıkmadın mı? İpi beline sarmanın, kukuletayı başına geçirmenin ve çamurda yalınayak yürümenin vakti gelmedi mi artık. Ardımdan gel, Tanrının şövalyesi ilân edeyim seni!"

Kabadayı bıyığını büktü, kendisine hitap eden pejmürde kılıklıya bakıp güldü.

"Hele acık bekle, aklımı oynatayım da," diye karşılık verdi. "Sonra gelirim peşinden."

Uç gün sonra, Portiuncula'daydı. Yılanın kendine çektiği bir kuş gibi başı dönen Angelo Tancredi gelip Tanrının yuvasına düştü.

"Geldim" dedi, diz çöküp. "Giyinip kuşanmaktan, süslenip püslenmekten, bıyığımı bükmekten bıktım. Alın beni!"

Tanrını yuvasına düşen canavar, yırtıcı köpek balığının ortaya çıkması, birkaç gün geçtikten sonra oldu. Francesco ile ben, Portiuncula'nm kapı eşiğinde oturuyorduk. Güneş henüz batmamıştı, kardeşler dilenmelerinden dönmemişlerdi. Aralarından sadece Bernardo, Portiuncula'nm içinde kalmıştı, o da çok geçmeden ayrılmıştı oradan, ama önce Francesco'nun ayaklarına kapanıp, günahlarını bağışlattırmıştı ona. Her gün dua etmeden önce böyle yapardı, çünkü hiç bir zaman duadan sağ çıkıp çıkmayacağını bilemezdi.

Francesco, düşüncelere dalmış sessiz sessiz ellerine ve ayaklarına bakıyordu. Sonunda, uzun bir sessizlikten sonra, içini çekerek bana şöyle dedi: "Leo Kardeş, Isa'nın çarmıhtaki acılarını düşündükçe tabanlarımın ve avuç içlerimin delinecekmiş gibi ağrıdığını duyuyorum. Ama hani ya çivi, kan, çarmıh hani? Bir keresinde, Paskalya yortusundan önceki cuma San

Rufifi- no'nun avlusuna gitmiştim, gezgin tiyatro oyuncularının Paskalyada İsa'nın çarmıha geriliş sahnesini oynamak üzere Assisi'ye geldiği zamandı.

İsa rolündeki adam, çarmıhı sırtında taşırken, soluk soluğaydı, güya onu çarmıha gereceklerdi, kan akıyor gibi yapmak için de, ellerini, ayaklarını kırmızı boyayla boyamışlardı. Yürekler parçalayıcı çığlığını, "Rabbim! Rabbim! Neredesin?" derkenki bağırışlarını duyunca, göz yaşlarımı tutamadım. Erkekler inildiyor kadınlar çığlık çığlığa ahuvah edip duruyorlardı; gösteri sona erdi. Derken oyuncu evimize geldi, annem ona yemek hazırladı. Gülmeğe, şakalaşmağa başladı, boyayı çıkartsın diye de biraz ılık su getirdi. Küçüktüm, bir şey anlamamıştım. "Ama sen çarmıha gerilmemiş miydin?" diye sordum ona. Güldü. "Yok canım. Oyundu o - bayağı oyun, anladın mı? Sadece çarmıha geriliyormuş gibi yaptım." Ökeden kıpkırmızı oldum. "Sen bir yalancısın!" diye bağırdım. Annem alıp, beni dizine oturttu. 'Sus yavrum, daha küçüksün, anlayamazsın/ dedi. Şimdi büyüdüm artık, Leo Kardeş, şimdi anlıyorum. Çarmıha gerile- ceğime, sadece çarmıha gerilme üstüne düşünüyorum. Sakın biz de oyuncu olmayalım, Leo Kardeş?"

İçini çekti.

"Ellerime, ayaklarıma bak. Hani çiviler? Bütün bu endişemiz oyundan mı ibaret?"

Tam o sırada ağaçların arkasından koca bir dev çıktı, ağır adımlarla ilerliyordu, otuz yaşlarındaydı, başı çıplaktı, sağlam yapılıydı, açık, kemerli bir alnı, arslan yelesine benzeyen uzun saçları vardı. Francesco'nun önünde durdu, elini göğsüne götürerek onu selâmladı.

"Assisi'li Francesco'yu arıyorum, bir mezhep kurmak için kardeş topluyormuş, Ben, Cortona'lı Elias Bambarone'yim, Bologna Üniversitesini bitirdim. Ne var ki, kitaplar fazla sıkıyor beni; büyük işler yapmak istiyorum."

"O aradığın benim dostum," diye karşılık verdi Francesco. "Mezhep kurmak için kardeş topladığım yok, sadece hep birlikte ruhlarımızı kurtarabilelim diye. Biz basit bilgisiz kişileriz. Senin -okumuş birinin- aramızda işi ne?"

"Ben de ruhumu kurtarmak istiyorum Francesco Kardeş, bu iş okumakla olacak iş değil. Hayatınız üstüne epey şey okudum, öğrendiklerim hoşuma gitti. Bazan, basit bilgisiz kişiler gönlüne uyar da, aklın hiç bir zaman bulamayacağı şeyi bulur. Ama akla da ihtiyaç var Francesco Kardeş. O da Tanrının armağanlarından, Tanrının en sevgili yaratığı olan insana sunulmuş bir armağan. Mükemmel insan diye kime derler? Gönlüyle aklını uyumlu olarak birleştirene. Mükemmel mezhep hangisidir? Temeli gönülde olan, üst yapıyı aklın kurduğu mezheptir."

"Pek güzel söylersin, beklenmedik konuğumuz; aklın anlatılması güç bir ustalıkla örüyor muhakemelerini; kısacası senden korkuyorum. Ne olur git, kurtuluşunu başka yerde ara."

"Francesco Kardeş, çizdiğin kurtuluş yolunda gitmek isteyen bir ruhu kovmağa hakkın yok. Kimin için çizdin ki bu yolu? Okuma yazma bilmeyenler için mi sadece? Okumuşların -sen kendin söylemedin mi- kurtulmağa daha çok ihtiyacı vardır. Kanmak bilmez, sayısız yolu olup da hangisinden gideceğini bilmez akılları olanların zihinlerini saptırmaktır. Francesco Kardeş, senin yoluna güveniyorum."

Francesco bir şey demedi. Ayağıyla vura vura toprakta çukur açıyordu. Elias, izin mizin istemeden, kapı eşiğine, yanına çöktü.

"Bu ne ıssızlık!" diye fısıldadı. "Bu ne durgunluk!"

Güneş batıyordu. Ağaç gövdeleri pembeleşmişti; kuşlar yuvalarına dönmeğe, kardeşler dilenmelerinden geri gelmeğe başlamışlardı. Juniper ocak başına çöme- lip yemeği hazırlamak üzere ateş yaktı; geldiği günden beri aşçılığımızı o yapıyordu. Bernardo da, duasından bir kez daha sağ çıkmış, ağaçların ardından geldi. Gözleri içine kaçmıştı, kör gibi yürüyordu. Bize bakıyordu, ama görmüyordu, yürüyerek içeri girdi.

"Bu ne ıssızlık ve durgunluk!" diye yeniden fısıldadı Elias, güneşin batışına bakarak.

Francesco dönüp, yeni gelen konuğuna baktı. İçinde büyük bir çatışmanın yer almakta olduğunu sezdim; bu ağır devin barış içinde yaşayan kardeşler arasına kargaşalık getireceğini sezer gibiydi.

Uzun bir sessizlik oldu. Juniper birden ayağa kalkarak el çırptı.

"Mercimek hazır, kardeşler" diye seslendi. "Buy- run, Tanrı adına!"

Francesco kalktı ve yeni gelene elini uzattı.

"Seni aramızda görmekten sevinçliyiz, Elias Kardeş," dedi, elinden tutarak içeri soktu.

"Kardeşler, Tanrı bize yeni güç, yeni bir kardeş gönderdi, Cortona'h Elias Bombarone. Kalkın, selâmlayın onu."

Hepimiz içeri girdik, yere diz çöktük, Francesco ocak başına oturdu. Juniper yemeği getirip dağıttı. Açtık, iştahla yemeğe başladık. Birden Francesco kaşığını yere koydu.

"Kardeşlerim," dedi, "bu mercimek fazla tatlı; beden, gereğinden fazla haz alıyor: büyük günah. Bir avuç kül atacağım içine."

Bunu dedikten sonra, ocaktan bir avuç kül aldı ve tabağa atıp, yemesine devam etti.

"Bağışlayın, kardeşlerim," dedi. "Sizden daha üstün filan değilim. Hayır, hayır. Ne var ki benim bedenim daha günahkâr, başkaldırmasına bırakmamalıyım."

"Bedenden niçin bu kadar korkuyoruz, Francesco Kardeş?" diye sordu Elias. "Yani ruhî gücümüze yeteri kadar inancımız yok mu?"

"Yok, Elias Kardeş, yok," diye cevap verdi Francesco, bunu diyerek bir avuç kül daha attı mercimeğin üstüne.

"Tanrının buyruğunu vâz eden ağızlar gittikçe artıyor," dedi Francesco sevinerek ertesi gün.

"Yemek isteyen ağızlar da çoğalıyor, Francesco Kardeş," diye cevap verdim. "Onları nasıl besleyeceksin?"

Nitekim, Assisi'liler homurdanmağa başlamışlardı: sayısı gittikçe artan kardeşleri beslemekten bıkmışlardı. Bir sabah, bir haberci gelip,

Francesco'ya piskoposun onunla konuşmak istediğini söyledi. "Emrindeyim" diye cevap verdi Francesco, istavroz çıkararak. Sonra da bana dönüp:

"Bizi paylayacak galiba, Leo Kardeş.. Sen de gel."

Piskopos, bir koltuğa oturmuş teşbihinin siyah boncuklarını çeker bulundu. Göğün ve yerin kaygıları abanmıştı üzerine. Ruhunu bölmek görevindendi. Bir yanda, insanların çobanıydı. Tanrının kendisine emanet ettiği koyunlara göz kulak olması gerekti: uyuz illeti bulaşıcıydı, bir koyun hastalanacak olsa, bütün öteki koyunlar da hastalanabilirdi, bu yüzden dikkatli olması gerekti. Ama aynı zamanda kendi ruhunu da düşünmek zorundaydı. O da elbette Tanrının koyunlarmdan biriydi, göreviyse Büyük Çobanın izinden gitmekti.

Francesco'yu görünce kaş çatmağa yeltendi, çatamadı, çünkü insanların bu dünyada sevdiği şeyleri yüzüstü bırakıp en çok nefret ettiği şeye, yalnızlığa yoksulluğa sarılmış olan bu aziz görünüşlü, başkaldıranı pek seviyordu. Hemcinslerinin horgörülerini de yenmiş, yalınayak dolaşıyor, sevgi vâz ediyordu. Tombul piskoposluk elini uzattı. Francesco öpmek için diz çöktü, sonra kalktı, kollarını kavuşturup bekledi.

"Sana söylemeğe hakkım var, Francesco oğlum," dedi piskopos sesini ciddileştirmeğe çalışarak. "Hakkında hep iyi şeyler işittim; ama hoşuma gitmeyen bir şey var, sadece bir şey."

"Söyleyin haşmetlim, iradenizin yerine getirilmesi Tanrının dileğiyse, hemen yerine getirilecektir. Kutsal boyun eğiş, Tanrının değerli kızıdır."

Piskopos öksürdü, duraksadı, ne diyeceğini tasarlıyordu, Francesco'yu kızdırmadan nasıl söyleyecekti

"Söylediklerine göre" diye başladı sonunda, "ardından gelenlerin sayısı gittikçe artıyormuş, bunlar kentimize ve civar köylere akın akın gidip, sadaka için kapı çalıyorlarmış. Böyle olmamalı bu! Burada herkes yoksul. Daha ne kadar süreyle bu halkın, sana ve ardmda- kilere ekmek vereceğini düşünüyorsun?"

Francesco cevap vermeden başını önüne eğdi. Piskopos elini uzattı ve önünde açık duran Kitabı Mukaddese indirdi.

"Hem, havarinin sözünü unutuyorsun: Çalışmayan yiyemez." Sesi öfkeli çıkmağa başlamıştı. .

"Dua ediyoruz, vâz ediyoruz -bu da iş," diye fısıldadı Francesco, ama piskopos duymadı.

"Bu yüzden, hem piskoposun olarak, hem de seni seven bir baba olarak," diye devam etti, "senden iki ricam var: birincisi, bütün arkadaşlarını çalıştır ki, başkasının alnının terinin ürünüyle yaşamayı ummasınlar artık; İkincisi, ihtiyat bir mülk edinin - küçük bir arazi, bir tarla veya zeytinlik - onu işleyin, Tanrı çiftliklere her yıl ne verirse onu saklayın. Zengin olmak için çalışın demiyorum - Tanrı korusun - sadece evli barklı, çoluklu çocuklu kardeşlerimize yük olmayın; dilencilere sadaka vermek isteseler bile, verecek durumda olmayabilirler. Salt yoksulluk, yavrum, hem Tanrıya, hem insana karşı gelmektir... Söylemek istediğim buydu, bu yüzden, bu yüzden çağırdım seni. Şimdi iyi düşün ve cevap ver."

Konuşma yormuştu onu. Gözlerini kapadı ve koltuğa yaslandı, başı düştü. Teşbih parmakları arasından kaydı; eğildim teşbihini verdim. Elleri beyaz ve yumuşaktı; günlük kokuyordu.

Francesco başını kaldırdı. "İzin verirseniz, Piskopos, konuşayım."

"Dinliyorum Francesco, yavrum. Serbest konuş."

"Bir gece ağlaya sızlaya, Tanrıya yakarıyordum, zihnimi aydınlatsın diye karagün için bir şey edinsek mi, edinmesek mi - yani küçük bir tarla, ufak bir ev, içinde beş on kuruş bulunan bir kese, insanın 'benim' diyebileceği bir şey - karar verebileyim diye, Tanrının cevabı şu oldu. 'Francesco, Francesco, evi olan gün gelir, bir de bakar, kapılaşmış, pencereleşmiş; tarlası olan topraklaşmış; ince altın yüzüğü olan bir de bakar yüzüğü kement olmuş boynunu sıkıyor, onu boğuyor!' Tanrı böyle dedi işte, piskopos."

Piskopos kızardı. Cevap vermek istiyordu, ama sözler dişsiz ağzına takılıyordu. Boyun damarları şişmeğe başladı; köşede kollarını kavuşturmuş duran genç bir papaz koştu, piskoposa bir bardak su getirdi. Piskopos kendine geldi. Francesco'ya döndü.

"Duyduğun sesin Tanrıdan geldiğini kesinlikle bilebilir misin? Dua ederken kendi sesimizi duyup, Tanrının sandığımız durumlar az mıdır; baştan çıkarıcı Şeytanın Tanrı kılığına büründüğü, onun sesiyle konuştuğu, böylece ruhlarımızı yanlış yollara saptırdığı az mı görülmüştür. încile el basıp dua ederken, işittiğin seslerin hangisinin kendinden, hangisinin Tanrıdan geldiğini söyleyebilir misin?"

Francesco'nun rengi attı. Dudaklan titremeğe başladı.

"Hayır, söyleyemem..." diye mırıldandı.

Dizlerinin bağı çözüldü, ses çıkarmadan olduğu yere çöküverdi.

"îzin verirseniz, piskopos, ağlayıp inleyeceğim. Sözleriniz hançer gibi yüreğimi deşti. Tanrıyı Frances- co'dan veya Francesco'yu Şeytandan nasıl ayırt edebileceğim şimdi ben?"

Eliyle yüzünü kapayıp, inlemeğe başladı.

Haline acıyan piskopos oturduğu yerde eğildi, onu koltuk altlarından tutarak kaldırdı.

Genç papaza döndü, "konuğumuza bir bardak şarap getir, yavrum. Üç bardak getir de, sağlığına içelim."

Francesco şimdi bir sandalyeye çökmüş, yanaklarındaki ve sakalındaki gözyaşlarını siliyordu.

"Bağışla, piskopos dayanıksızım."

Genç papaz tahta bir tepsi üstünde üç bardak şarap getirdi. Piskopos bardağı kaldırdı.

"Şarap kutsal içkidir, yavrum," dedi. Bir papaz kutsarsa onu, İsa'nın kanma çevrilir. Sağlığına içiyorum Francesco. Şimdi git, Tanrı seni esirgesin. Cevabını hemen vermeni istemiyorum. Konuştuğumuzu düşün, iyi düşün taşın, sonra gel kararını söyle bize. Yoksulluk iyidir, ama haddi vardır; servet iyidir, ama haddi vardır. Her şeyde ılımlı olacaksın, iyilikte bile, dindarlıkta bile, dünya mallarını horgörürken bile. Aşırı gidildikçe, Şeytanın ekmeğine yağ sürülür, pençesine düşme tehlikesi de o derece artar. Aman dikkatli ol! Haydi şimdi güle güle git, talihin açık olsun!"

Francesco yine diz çöküp piskoposun elini öpmek ve ayrılmak üzereyken kendini tuttu. İçinden bir ses geliyordu. 'Gitme!' diyordu ses. 'Korkma ondan, cevap ver ona!'

"Piskopos" dedi, "içimden bir ses duyuyorum, gitme diyor bana."

"Ses mi yavrum? Başkaldıran melek İblis olmasın sakın. Ne diyor?"

"Diyor ki, kişi yoksulluktan korkarsa, Şeytan sevinirmiş. Hiç bir şeyin olmayacak, hiç bir şeyin, budur Tanrıya giden yol, başka yol yoktur, diyor."

Bu, piskoposu kudurttu. Yumruğunu İncilin üstüne güm diye indirdi.

"Şeytan, senin bana karşı geldiğini gördükçe seviniyor Francesco! Tek söz istemem artık! Git! Dilerim Tanrı sana acısın ve şifa bulman için yardım etsin. Hastasın sen."

Francesco diz çöktü, piskoposun elini öptük, ayrıldık.

Assisi'den yola çıkıp, Portiuncula'nm yolunu tuttuk, ağzımızı açmıyorduk. Sonunda Francesco yolun çatallaştığı noktada durdu. "Piskoposun sözleri ağırdı," dedi, yalnız kalmak istiyorum, Leo Kardeş. Sola doğru yürüyerek, ırmak kıyısına inip, ormandaki ilk köycüğe kadar gideceğim."

"Oradakiler yabanidir, Francesco Kardeş. Sana saldırırlar. Sağlığından korkarım."

"O yüzden gidiyorum ya, Tanrı kuzusu. Bu kolay hayata dayanamıyorum arttık."

Portiuncula'ya yalnız başıma döndüm. Dilenmek gelmiyordu içimden.

Piskoposun sözleri bana da ağır gelmişti -Tanrı bağışlasın- doğruydu da. Öyle ya, diyordum kendi kendime, çalışmayan kişi elbette ki yememeli. Herkes gibi biz de çalışmalıyız, ekmeğimizi alnımızm teriyle kazanmalıyız. Tanrı böyle buyuruyor.

Portiuncula'nm eşiğine yığıldım kaldım, geceyi, kardeşlerin ve Francesco'nun dönmesini beklemeğe başladım. Kaygılıydım, içim içime sığmıyordu. Onu yalnız bırakmamam gerektiğini biliyordum, çünkü gitti küçük köyde vahşi kaba herifler vardı. İsa'yı tanımayanlar. Öldürebilirlerdi onu.

Ayağa sıçradım. Güneş batmamıştı henüz. Acele acele ırmağın kıyısına gittim, vahşi köye vardım. Sokaklarda kimse yoktu, ama çok geçmeden köpek havlamaları, gürültülü kahkahalar ve bağrışmalar duydum. Seslerin geldiği yöne doğruldum, bir de baktım, kadın erkek, çoluk çocuk bir sürü insan Francesco'yu bir kuyunun kenarına itmişler, taş yağmuruna tutuyorlardı. O, kollarını kavuşturmuş, duruyor, alnından kan damlıyordu. Zaman zaman, kollarını açıp fısıldıyordu: "Teşekkürler çocuklar, Tanrı hepinizi korusun" derken yeniden kollarını kavuşturuyordu.

Savunmak üzere tam fırlayıp Francesco'nun önüne geçecekken, arkasından vahşi bir kükreme işitildi. Herkes döndü. Kalabalık içinde kocaman bir dev Francesco'yu bebek gibi kucağına alıvermişti.

"Söyle bana, nereye götüreyim seni, zavallı Francesco?" dedi üstüne eğilerek.

"Sen kimsin?"

"Messea, arabacıyım. Herkes tanır beni. Nereye götüreyim seni?"

"Portiuncula'ya," diye cevap verdi Francesco, yürüyordu. Ben de arkalarından Portiuncula'ya vardığımızda, güneş batmıştı. Masseo,

Francesco'yu eşiğe bıraktı ve yanına çömeldi. Bernardo bir köşede dua ediyordu; Capella ile Angelo dilenme gezilerinden dönüyorlardı. Kardeşler bir bir çıkıp gelmeğe başladılar yalınayak, açlıktan bitkin, düğümlü bir ip bellerini sarmış, yüzlerinde mutluluk parlaklığı. Her şey durgundu, sessizdi. Gölge yavaş yavaş ortalığı kaplıyordu; kuşlar ışığa Allahaısmarladık der gibi cıvıldıyordu. Akşam yıldızı göğün ortasında yürek gibi atıyordu. Ben su getirip, Fran- cesco'nun yaralarını yıkarken, Giles sessizce bize bakıyordu. Juniper Kardeş ateş yakmak için iki taş arasında çalı çırpı toplamağa başlamıştı. Ruffino ile Sior Pietro defne yaprağı toplamak üzere ırmak kıyısına gitmişti, şimdi kilisenin içinde, Santa Maria degli Angeli'nin heykelini süslüyorlardı.

"Bu gece düğünümüz var," diye bağırdı birden Francesco. "Masseo sağdıç olmak ister misin?"

Herkes şaşkınlık içinde döndü. Capella sevinç içinde ayağa fırladı. Kadife şapkasını elinde tutmuş, tozunu silkeliyordu.

"Düğün mü, Francesco Kardeş?" diye sordu, "kim evleniyor?"

"Yolda bir dul ile karşılaştım," diye verdi Francesco gülümseyerek. "Yıllardır yalınayak, paçavralar içinde, aç bîilâç dolaşıp duruyor, kimse de kapısını açıp sadaka vermiyormuş. Biz, kardeşlerim, ona kapıyı açacağız."

"Tanrıyı seviyorsan, konuş da ne diyorsun, anlayalım." diye bağırdı kardeşler. "Kimin duludur sözünü ettiğin?"

"İsa'nın, kardeşlerim. Öyle bakmayın bana, gözleriniz dışarı fırlayacakmış gibi. İsa'nın dulu, yani yoksulluk. İlk kocasının hatırı için, onu gelinim olarak alacağım."

Ayağa kalktı ve kendine baktı.

"Damat gibi giyinmişim," dedi. "Kılık değiştirmem gerekmez; yamalı hırka, kaba düğümlü ip, çamurlu ayaklar, boş mide: hiç bir şeyim eksik değil. Gelinin de eksik yanı yok. Haydi ne bekliyoruz? Gel bakalım sağdıç, evlenme teklifinde bulun bana!"

Francesco önde, arkasında Masseo, onun ardında bizler gidiyorduk. Kiliseyi doldurduk.

"Peder Silvestro nerede?" diye sordu Francesco, görünürde mi diye bakındı. "Gelsin de, düğünümüzü kutsasın."

"Gelin nerede?" diye sordum, "ortada yok."

"Onu görmüyorsun, Leo Kardeş çünkü gözlerin açık. Kapat onları, görürsün."

Minberin önünde diz çöktü ve sağa döndü.

"Yoksulluk hemşirem," dedi, sesi heyecanla dolu. "Hemşirem yoksulluk, değerli, saygıdeğer, tsanm en sevgili yoldaşı, hayatı boyunca ona bağlı kalan, mücadelesinde yılmaz dostu, çarmıhın dibine kadar, mezara kadar yanından ayrılmayan, elimi uzatıyorum, seni sokaklardan kaldırıyor, gelinim olarak alıyorum. Ver elini sevgilim."

Kolunu sağa doğru havaya kaldırdı.

Minberin önünde diz çöken bizler, şaşkınlık içinde, garip damadın sözlerini dinliyor, elini görünmeyen geline uzatışına bakıyorduk.

Gözlerimi kapadım, kapar kapamaz, Francesco'nun sağında rengi uçmuş bir kadın gördüm. Üzgündü, siyahlar giyinmişti, ama soyluydu, vakurdu, dul kalmış bir kraliçe gibiydi. Önlerinde Masseo durmuş, başlarında dikenli iki taç geçiriyordu; Peder Silvestro ise yanan bir mum tutmuş, düğün İlâhileri söylüyordu.

Gözlerimi açınca kardeşleri gördüm. Yüzleri pırıl pırıl parlıyordu; gözlerinden kutsal alevler fışkırıyordu. Birden hepimiz ayağa sıçradık, el ele tutuştuk, bir halka meydana getirdik ve Francesco ile, görünmeyen gelinin çevresinde oynamağa başladık. Bernardo Kardeş gözyaşlarını koyuverdi, Capella Kardeş, ünlü şapkasını çıkarmış havada sallıyor, Giles ise yanında el çırpıyordu. Tam bu sırada Masseo cesareti ele aldı, gömleğinin altından, yalnız başına yolculuk ettiği zamanlar geceleri çaldığı lavtayı çıkardı, Francesco'nun önünde dizleri üstüne çöktü ve neşeli çoban

havaları çalmağa başladı. Kendi halindeki kilise bir çoban düğünündeki koyun ağılı gibi çınlıyordu. Santa Maria degli Angell de bizim gibi şaşkına dönmüş, heykelinden aşağı, garip düğüne bakıyor ve oğluna gülümsüyordu; sanki ona, aşırı bir aşk, dostlarının aklını almış, der gibiydi. Şunlara bak hele: şarapsız sarhoş olmuşlar, gelinsiz damatlar, açlıkla doymuşlar, yoksullukla zenginleşmişler. Sınırı aşıyorlar, yavrum, insan için tanman sınırları aşıyorlar; biraz daha ileri giderlerse melekleşecekler. Ortadakini de görüyor musun? Dostumuz, Francesco, Tanrının sevgili soytarısı.

Kiliseden ayrıldığımızda, gök yıldızlarla doluydu. Francesco, karanlığa doğru ilerlemeğe devam etti; yalnız kalmak istiyordu. Bizlerse, yere yatıp geceyi dinledik.

Konuşmuyorduk. Garip düğün aklımızdan çıkmıyordu. İlkin, kardeşlerin çoğu kahkahalarını tutamayacak gibiydiler, ama yavaş yavaş gizli anlamı sezmeğe başladık; yavaş yavaş kahkahalar gözyaşlarına, gözyaşları mutluluğa döndü. Cennetteki ruhların ağlaması böyle olsa gerek, diye düşünüyordum. Cennetteki ruhların ağlaması böyle olsa gerek. Yukarıda ki mutluluk böyle olmalı... Ruhlarımız bir ara zihinlerimizden ve bedenlerimizden kurtulmuştu; aşağılık gerçeklere ihtiyacı yoktu artık, görülen, duyulabilen gerçeklere. Yerine, ruhlarımızın her biri Tanrının um-manmda bir martı yavrusu olmuştu ve O'nun esirgeyici iradesiyle tam bir uyum içinde dalgalarla birlikte kalkıp iniyordu.

Francesco o gece dönmediği gibi, ertesi gün de görünmedi. içimiz içimizi yiyordu, ama bir şey demiyorduk. Akşam olunca, hep birlikte yemek yemek üzere dışarda oturduk, herkes o gün ne topladıysa ortaya koydu, paylaşıldı. Ağzıma bir lokma ekmek aldım, ama gırtlağımdan geçmedi. Ayağa kalktım.

"Francesco Kardeşi bulmağa gidiyorum." dedim. Assisi'ye doğru yola çıktım ve Monte Subasio tepesine tırmanmağa başladım; en çok sevdiği mağaraların birinde dua ediyordur herhalde, diyordum. Yine güç bir an yaşadığını sezmiştim. Yeni bir kaygı gönlünü parçalıyor olmalıydı, yardım etmesi, esirgemesi için Tanrıyla başbaşa kalmak istemişti.

Vardığımda gece yarısıydı, iki üç mağaraya girdim, onu bulamadım. Birden bir ses işittim: durgun, minik bir bebek gibi sitemle ağlayan, iniltilerin geldiği mağaraya yaklaşarak karanlığa baktım. Solgun bir yüz,

havada ileri geri gidip gelen iki kalkık el gördüm. Soluğumu tutup dinledim. Biri konuşuyordu sanki; Francesco biriyle konuşuyordu.

"Buyruğunu yerine getirmek istiyorum," diye ağlıyordu. "Buyruğunu yerine getirmek istiyorum, ama getiremiyorum!"

Sessizlik oldu. Francesco'nun hıçkırıklarını ve elini göğsüne vururken ki sesleri duyuyordum; sonra yine duyuldu sesi:

"Başkalarını nasıl kurtarabilirim ben; lânet hükmü giymiş günahkâr? Kimse bilemez - kimse, senden başka Rabbim - içimdeki Cehennemi, karanlığı ve çamuru!"

Yine sessizlik oldu. Francesco cevabı dinler gibiydi.

Duymamak için uzaklaşmak üzereydim: ikisi birlikte konuşuyorlardı, başka birinin gizliden gizliye sırları dinlemesi gerçekten ayıptı. Ama dedim ya, kaba herifin biriydim! Yüzü koyun yere yattım ve her sözü duymak için kulağımı diktim.

Çok geçmeden Francesco'nun sesi yine duyulur oldu, bu kez endişe doluydu.

"Günahlarımı bağışlıyor musun? Bunu bilmek istiyorum: günahlarımı bağışlıyor musun? Bağışlamazsan nasıl başlayabilirim? Francesco denen bu çamura güvenim yok."

Uzun bir süre bir şey işitmedim; çıt yoktu, ağlama sesi yoktu; karanlıkta ileri geri gidip gelen elleri de artık görmüyordum.

Ama birden bire, Francesco yürekler parçalayıcı bir çığlık attı:

"Ne zaman 'Yeter!' diyeceksin? Ne zaman? Ne zaman?"

Ayağa sıçradı. Tan ağarıyordu; solgun, belli belirsiz pırıltılar sürünerek ilerliyor, mağaranın kayalıklı yüzünü yalıyordu. Francesco bir adım attı, ama tökezledi ve başını taşa çarptı. Alnından kan aktığım gördüm. Bir çığlık atarak ayağa sıçradım ve koştum.

Gözlerini kaldırdı ve görmeden uzun süre bana baktı. Sonunda gördü ve tanıdı beni.

"Boğuşuyorum" dedi fısıltıyla, soluk soluğa; "boğuşuyordum, Leo Kardeş, yoruldum."

Mağaradan ayrıldık. Düşmesin diye koluna girdim.

Işık şimdi dağın doruğuna vurmuş, aşağılara inmeğe başlamıştı. Dünya uyanıyordu. Francesco durdu:

"Nereye gidiyoruz?" diye sordu. "Nereye götürüyorsun beni? Burada iyiydim ben. Yorgunum, Leo Kardeş, yorgunum."

Dağın doruğuna baktı. Işık durmadan yeni yamaçlara vuruyor, taşları, dikenleri, toprağı uyandırıyordu. Bir keklik uçtu, ses çıkararak; gıdaklayarak önümüzden geçti. Doğuda sabah yıldızı oynayıp gülüyordu.

"Burada iyiydim." dedi yeniden. "Gece bitti, bitti, Tanrıya şükür!"

içini çekerek bir kaya üstüne çömeldi ve ellerini ısıtmak için güneşe tuttu. Başını kaldırıp, yanına oturmamı işaret etti. Sonra dinleyen var mı gibisinden bakındı.

"Leo Kardeş." dedi yavaşça, elini dizimin üstüne koyarak. "Umudun takındığı yüzlerin en göz kamaştırıcısı Tanrı, ama aynı zamanda umutsuzluğun takındığı yüzlerin de en parlağı. Ruhlarımız iki uçurum arasında yan yatmış gidip gidip geliyor."

Bir şey demedim. Ne diyebilirdim ki? Francesco'nun tâ uzaklardan geldiğini ve en vahşi doruklardan indiğini, kendisiyle birlikte o yüksekliklerden, haşin, sert bir haber getirdiğini seziyordum.

"Demir ayakkabıların var mı, Leo Kardeş?" diye sordu bana bir an sonra. "Şimdi böyle ayakkabıya ihtiyacın var, sâdık yoldaşım. Zavallı, talihsiz Leo Kardeş, önümüzde uzun ve çetin bir yol var."

"Ayaklarım var ya," diye cevap verdim. Demirden daha sağlam: nereye götürürsen götür, beni oraya taşırlar."

Francesco gülümsedi. "Böbürlenme, Leo Kardeş. Uzak, çok uzak yoldan geldim, müthiş şeyler gördüm ve işittim. Dinle beni: Çarşıda korku satılsaydı, Leo Kardeş, neyimiz var neyimiz yok satar, onu satın alırdık."

"Anlamadım," diye mırıldandım.

Dağ nur içinde yüzüyordu şimdi. Önümüzde burcu burcu kokan katırtırnakları vardı. Ufak pembe bir bulut, ağır ağır gökte ilerledi; güneşin sıcaklığı altında kayboldu. Kırmızı kukuletalı küçük bir kuş gelip karşımızdaki kayaya kondu. Kuyruğunu salladı, başını endişe içinde bütün yönlere çevirdi, sonra bakışlarını bize dikti, derken (kim olduğumuzu bildiği besbelliydi) cesaretlendi ve ıslık çalmağa başladı: ilkin tatlı, alay eder gibi; sonra, çok geçmeden başını geri attı, gırtlağını şişirdi ve göğe, ışığa ve güneşe bakarak, kendinden geçmiş gibi türkü söylemeğe başladı. Herşey kayboldu; bu kuş, bir de Tanrıdan başka dünyada hiç bir şey kalmadı; Tanrı ve türkü söyleyen bir gaga.

Francesco gözleri kapalı, dinliyordu. Yüzünde kaygı vardı, aynı zamanda dile getirmesi güç bir kıvanç da okunuyordu. Alt dudağı sarkmış, titriyordu.

Kuş birden sustu, kanatlarını açtı ve kayboldu Francesco gözlerini açtı.

"Bağışla beni, Tanrım," diye fısıldadı. "Bir an kendimi kaybettim."

Kaygı içinde ayağa kalktı. "Gel Leo Kardeş." dedi, inmeğe başladık.

"İnsanın gönlü durgun, kararlı da olsa," diye fısıldadı, "küçük bir kuş sesi duymaya görsün, kendinden geçiveriyor!"

Assisi'ye girmemek için bir yola saptık ve Portiun- cula'ya vardık. Issızdı. Kardeşler dağılmıştı, akşama kadar dönmezlerdi.

"Tüykalemle hokkayı getir," dedi Francesco.

Alıp geldim ve karşısına diz çöktüm.

"Yaz!" diye buyurdu Francesco, kolunu uzatarak.

Uzun bir süre sustu. Tüykalemim elimde, bekledi.

"Yaz! Yeterse yeter artık! Çiçek açan ağaçlar altında yürümekten bıktım, yabani hayvanların beni yalamasından, ırmakların içinde dolaşmaktan! Burada daha fazla kalacak olursam, güvenden, miskinlikten ve kolay yaşamaktan çürüyeceğim. Kapıyı aç, bırak gideyim!"

"Adem, Adem, topraktan yaradılmış varlık: küstahlaşma."

"Ben bir melek değilim, ne de bir maymun. İnsanım, insan olmak demek, savaşçı, işçi, başkaldıran olmak demektir. Dışarıda, ısıran hayvanlar, boğan'ırmaklar, yakan ateşler görüyorum. Gidip savaşacağım! Kapıyı aç ve beni bırak!"

Francesco alnındaki teri sildi, dinleyen kimse olmasın diye bakındı.

"Yazdım, Francesco Kardeş. Bağışla beni ama, anlamazsam dediğini.."

"Ziyanı yok. Başka bir kâğıt daha al ve yaz."

"Piskopos haklı. Ekmeğimizi biz de alnımızm teriyle kazanmalıyız. Çalışmamız gerekiyor. Tanrının buyruğu böyle. Ama yoksullukla evlendik biz, ve sana karşı olan bütün saygımıza rağmen ey piskopos, onu terketmeyeceğiz."

"Yaz:

"Iş bilen her kardeş, kendi işinde çalışacak, ancak bu ruhun kurtuluşu için bir engel olmasın ve namussuzca bir iş olmasın. Çalışmaları karşılığında, kardeşler yaşamaları için gerekli şeyleri alacaklar, hiç bir zaman para almayacaklar. Onlar için para, taş ve topraktır. Bildikleri işi onları beslemeğe yetmezse, kapıları çalıp dilenmekten utanmasınlar, çünkü yoksula sadaka vermek hepimizin boynunun borcudur; Isa'nın kendi bile yoksul ve yabancı olmaktan, sadaka ile yaşamaktan utanmamıştı.

"Dikkat edin, dünya malları gibi geçici ve önemsiz şeylere karşılık, gökteki yerimizi kaybetmeyelim. Alçakgönüllü, iyi yürekli olmalısınız, alçakgönüllülerle, horgörülenlerle birlikte, yoksul ile, hasta ile, cüzzamlılar ve dilencilerle olduğunuz zaman sevinmelisiniz.

"Yaz, Leo Kardeş:

"Yoksulluk, boyun eğme, iffet, her şeyden önce de sevgi, yolculuğumuzun büyük yoldaşları... Biri de var ki, gece gündüz önümüzde yürüyecek; gözlerimizi ondan ayırmayacağız; Isa'yı demek istiyorum. O aç kaldı; biz de kalacağız; o acı çekti, biz de çekeceğiz, o çarmıha gerildi, biz de gerileceğiz, o dirildi, biz de birgün dirileceğiz öldükten sonra."

Yazdım yazdım, kâğıdı doldurdum. Derken Francesco tüykalemi eline aldı ve adını acemi harflerle dibine yazdı: Francesco, Tanrının küçük dilencisi.

"Kuralımız bu," dedi. "Şimdi kâğıdın üstüne yaz: Kutsal Pederimiz Papa Innocenzo'ya."

Şaşkın şaşkın Francesco'ya bakıyordum. "Papaya mı göndereceğiz bunu?"

"Göndermeyeceğiz Leo Kardeş. Onu kendimiz götüreceğiz. Sen ve ben. Ayakların demirden, değil mi? Benimkiler de. Böylece kutsal kente yayan gideceğiz, yoksul hacılar gibi; onu kendi elimizle papaya sunacağız. Dilerse dibine mührünü basar, o basmazsa Tanrı basar. Tanrı söz verdi bana!"

"Ne zaman çıkıyoruz yola?"

"Bu gece."

"Bu kadar çabuk mu yani, Francesco Kardeş?"

"Kaç kere söyleyeceğim sana Leo Kardeş. Tanrı bekleyemez."

Kardeşler biz konuşurken bir bir gelmeğe başlamışlardı. Yorgun argın yerlere çöküyorlardı.

"Zamanımızı, yani ruhlarımızı boşa harcıyoruz, her gün kapılara güm güm vurarak," diye fısıldadı Bernardo yanındakilere. "Böyle yapacağımıza, diz çöküp kıpırdamadan dua etsek.. Bu daha ne kadar sürecek böyle, Pietro Kardeş, daha ne kadar sürecek?"

"Ağızlarımız olduğu süre, sevgili Bernardone, sabırlı ol."

Herkes konuşmak üzere kalkan Francesco'ya baktı. Francesco kardeşlerin her birine, kaygılı, üzüntülü bakışlarla baktı. Ayartıcının ne kadar kurnaz olduğunu, insan gönlünün ne denli kolay inanır olduğunu, beden zevklerinin ne kadar tatlı ve güçlü olduğunu biliyordu.

"Kardeşlerim." dedi. "Tanrıdan haber aldım, bir süre buradan ayrılıp gitmem gerekiyor. Sayımız çoğaldı, bütün bir kardeşlik kurduk; şimdi de bir düzen kurmamız gerekiyor. îsanın yeryüzündeki gölgesinin ayaklarına kapanmak ve duasını almak üzere yola çıkıyorum. Üzülmeyin, yalnız kalmayacaksınız; gece gündüz, görünmeden yanınızda olacağım. Görünmeyen, daha iyi görür, işitir ve insanların düşüncelerini daha iyi okur... Ama dikkat edin! Kutsal nöbetlerimiz sırasında söylediklerimizi unutmayın: Katlanış, iffet, yoksulluk, her şeyden önce de sevgi! Ve son bir emir veriyorum size, yavrularım, dilenmeyi bırakacaksınız. Her biriniz bir işte çalışacaksınız - kimizin hastanede çalışacak, kiminiz ormanda odun yarıp satacak, kiminiz kapıcı olacak, sepet örecek, kundura yapacak, ya da toprağı ekip biçecek, hasat yapacak - Tanrı onu ne yapmaya gönderirse artık. Bununla birlikte, yoksullukla evlendiğimizi de unutmayın. Kimse yoksulluğa başkaldırmayacak. Kazandığınızı yiyeceksiniz, o gün tüketecek kadar çalışacaksınız. Gerisi şeytana aittir. Yoksulluk, yavrularım, katlanış, iffet ve sevgi! Aranızda halka hitap edebilen- ler, istavroz çıkarıp vâza çıkın. İkişer ikişer gidin de birbirinize destek olasınız, hemcinslerinizi gördüğünüz yerde durasınız, durup sevgi vâzedesiniz; tam, katıksız sevgiyi; düşman olsun, dost olsun, yoksul olsun, zengin olsun, kötü olsun, haksever olsun, hepsi de Tanrının çocuklarıdır, her biri kardeşimizdir bizim.

"Ben yokken, yerime Peder Silvester'i bırakıyorum. Ona boyun eğeceksiniz. Tanrının papazıdır o; kutsal minberin önünde Aşai Rabbani törenini yönetir, şarabı İsa'nın kanma, ekmeği İsa'nın vücuduna çevirir. O, hepimizden daha şok yakındır Tanrıya.

"Peder Silvester, kardeşleri size teslim ediyorum. Onları gözetin. Koyunlardan biri hastalanırsa, çobanda da vardır suç; koyunlannda biri çitten atlayıp, ağıldan kaçarsa, suç çobanda da vardır. Dikkat edin, Peder Silvester!"

Kollarını açarak kardeşlere bir bir sarıldı.

"Allahaısmarladık, kardeşlerim. Bu Tanrı kuzusu Leo Kardeş benimle gelecek. Ay parlak bu gece, Ro- ma'ya giden yol ise bembeyaz parıldıyor. Şimdi yola çıkıyorum. İstavroz çıkar, Leo Kardeş, Tanrı adına!"

Giles, Masseo, ve Bernardo ağlamağa başladı; ötekiler söz etmeden Francesco'nun elini öptüler. Ruffino yaklaştı, kulağına bir şey fısıldadı, ama Franceso olmaz der gibi başım salladı.

"Hayır, hayır, Ruffino Kardeş," dedi. "Ne asâ, ne kundura, ne ekmeğe ihtiyacımız var. Bizim asâmız, kunduramız Tanrı olacak! Allahaısmarladık, yavrularım!"

Birkaç adım attıktan sonra döndü. Gözleri yaşla dolmuştu.

"Sizler hepiniz benim babam, anam, kardeşlerimsi- niz. Şeytan, sancağını açmış dalgalandırıyor, Tanrı seslenmekte: 'Bütün inananlar, gelin!' Çağrısına kulak verin, ve deyin, 'Geliyoruz Rabbim, geliyoruz!' Cesaret kardeşlerim. İyi ile kötü çatışıyor, ama iyi üstün gelecek. Korku diye bir şey yok, açlık susuzluk, hastalık, ölüm de yok. Var olan tek şey Tanrı."

Koluma girdi.

"Yürü gidelim." dedi. Bir an önce yola çıkmak istiyordu.

istavroz çıkarıp, yola koyulduğumuz o geceden bu yana yıllar geçti! Şimdi hücremde oturmuş, gözlerimi kapamış, düşünüyorum; nice aylar doğup battı, aradan nice yazlar güzler gelip geçti, nice göz yaşları aktı! Francesco şimdi Tanrının dizi dibinde oturmuş olmalı; ola ki eğilmiş, yeryüzüne bakıyor, Portiuncula'yı arıyordur; yerinde yeller esiyor ama, bulamayacak onu. Kocaman bir kilise oturmuş üstüne, sayısız kuleler, heykeller, avizeler, ve altın, onu ezmekte. Kardeşlere gelince, yalınayak

dolaşmıyorlar artık, ayakkabıları var, sıcak tutan hırkaları, bazılarının belindeki düğümlü ipleriyse - bağışla beni Rabbim, böyle dediğim için - ipekten!

Hatırlıyorum, ayın altında ilerlerken, Francesco birden dönmüştü de, dehşet içinde arkasına bakmıştı. Çan sesleri işitmişti sanki, üç katlı koca bir bazilika görmüştü. Bir çığlık atıp, istavroz çıkarmış, yapı da ayışı- ğında kaybolmuştu.

"Gerçek değilmiş!" diye mırıldanmıştı, "şükür Rab- bime!"

"Yazık ki gerçekti Francesco Kardeş. Ama insanın kendini beğenmişliğini, küstahlığım dizginlemek ne mümkün! Saflık, ayaklarını çamura bulamadan yeryüzünde nasıl yürür?"

Yolculuk, günler, geceler sürdü. Yol boyunca Tanrıya övgüler okumasaydık, Rabbim üstünde konuşma- saydık, İsa'nın önümüzde gittiğini, arasıra da gülümseyerek bize baktığını duymasaydık, bu denli yorgunluğa, açlığa, geceleri de soğuğa katlanamazdık.

Köylere aç karınlarla giriyor, kapıları çalıyor, el açıyorduk, zaman zaman bir dilim ekmek aldığımız oluyordu; bazan açık duran elimize bir taş, ya da fare ölüsü koyuyorlar, arkasından da kahkahayı basıyorlardı; bize kötü davranan evlere hayır dua okuyarak ayrılıyorduk.

İlkbahardı, nefis bir hava vardı. Ağaçlar çiçeklen- meğe başlamıştı, asmalarda koncalar kabarıyordu, incir ağaçları ilk ince yapraklarını açıyorlardı.

"İkinci Geliş böyle olacak, Leo Kardeş." deyip duruyordu Francesco. "Bahar gibi olacak, ölüler, filizler gibi ışığa fışkıracak."

Bir akşam, büyük bir kente gelmiştik, kızlar oğlanlar büyük bir törene hazırlanıyorlardı. Kış Baha'nın yakılma töreniydi. Kent alanına gittik, kilisenin önünde, tam orta yerde Kış'ın heykeli duruyordu. Çalı çırpı ve samandan yapılmıştı, bir de pamuktan uzun bir sakalı vardı. Bekâr oğlanlar ve kızlar, ellerinde yanar meşaleler, çevresinde halka olmuş, halay çekiyorlar, edepsiz bahar türküleri söylüyorlardı. Hepsi de kızışmıştı:

gençtiler, bekârdılar; bahar ve içmiş oldukları şarap, göğüslerini, kasıklarını kabartıyor, kanlarını kızıştırıyordu.

Evlilerle yaşlılar, çevrelerini almışlar, gülerek onları seyrediyorlardı. Francesco alanın kenarındaki ağaçlardan birine yaslanıp, bakmağa başladı. Şimdi öfkelenecek, beni sürükleyip götürecek deyip duruyordum kendi kendime, ama o, gözleri faltaşı gibi açılmış, kanmak bilmeden bakıyordu.

"İnsan soyu yok edilemez, Leo Kardeş." dedi bana. "Şu genç kızlara, delikanlılara bak hele. Yüzleri nasıl yanıyor, gözleri nasıl parlıyor, nasıl bakışıp bakışıp da, 'kaygılanma, yer yüzünde sadece ikimiz bile kalsak, onu yeniden oğlanlarla kızlarla donatırız!' diyorlar. Onlar da, Leo Kardeş, kendi yollarından gidiyorlar. Tanrıya bu yoldan gidecekler onlar. Biz yoksulluktan ve iffet yolunu izliyoruz, onlar bolluk ve çiftleşme yolunu."

Biz konuşurken, halayın başındaki delikanlı ileri atıldı ve meşalesini Kış'ın karnına soktu. Yaşlı Baba tutuşuverdi. Alevler dimdik yükseldi, derken alçaldı; çok geçmeden de ortada sadece kül kaldı. Kızlarla oğlanlar vahşi vahşi çığırarak, meşalelerini fırlatıp attılar, kükreyerek birbirlerinin peşine düştüler. Köy kahkahalarla, kısık soluklarla doldu.

Francesco elimi tuttu. Alanın karşısındaki kiliseye gittik, kemerli giriş yerinin altına çömeldik.

"Güzel bir gündü, Leo Kardeş." dedi, kapı sütununa dayanarak uyumağa hazırlandı. "Güzel bir gündü doğrusu. Mücadele eden insanın öteki yüzünü görmüş olduk, Tanrı onları da esirgesin!"

Sabahleyin erkenden yola düzüldük.

"Bu ne özgürlük!" diye bir sevinç çığlığı attı Francesco. "Yoksuluz ya, dünyanın en özgür kişileriyiz. Ha yoksulluk, ha basitlik, ha özgürlük, hepsi bir."

Açlığımızı ve yorgunluğumuzu unutmak için yeniden türkü söylemeğe başladık.

Ne var ki, Francesco, günden güne, yüreğinin daha bir burkulduğunu duyuyordu. Girdiğimiz her kentte, Şeytan, orgudâhmı kurmuş, bekliyordu. İnsanlar küfrediyorlar, kavga ediyorlar, birbirlerini bıçaklıyorlardı, kiliseye ayak atmıyorlar, istavroz çıkarmıyorlardı.

"İnsan ruhu baş kaldırmış, Tanrıdan korkmuyor artık, Leo Kardeş," deyip duruyordu bana. "Şeytan kavşak noktalarını tutmuş, dilediği yüze bürünüyor ve insanlığı baştan çıkarıyor. Kimi zaman bir keşiş, kimi zaman yakışıklı bir delikanlı, kimi zaman da bir kadın gibi çıkıyor karşımıza."

Bir gün, Kutsal Kent'in yakınlarındayken, durduk; - öğle sıralarıydı - dinlenmek ve soluk almak için bir servi ağacı altına uzandık. Ayaklarımızdan kan sızıyordu, baldırlarımız ve başımız tozla kaplanmıştı; sabahtan beri çarmıha gerilen İsa'dan konuşuyorduk, gözlerimiz ağlaya ağlaya şişmiş, kan çanağına dönmüştü. Uyku, bize acır da gelir umuduyla gözlerimizi kapamak üzereyken, servi ağaçlan arkasından kim çıkageldi beğenirsiniz, kırmızı pabuçlu, başında kırmızı büyük bir şapa, şişko, neşe saçan bir keşiş. Sinekkaydı traş olmuştu, güzel kokular sürünmüştü, yakışıklı bir şeydi. Bakın, gerçekten uyumuş da olabiliriz, bize öyle gelmiş olabilir.

Bize doğru ilerledi, kandilli bir selâm aldı, kayanın üstüne ipek bir mendil serip, üstüne oturdu.

"Çıplak ayaklarınızdan, delikdeşik hırkalarınızdan anladığıma göre, yeni bir Düzen'in çetin, güç bir Dü- zen'in üyeleri olmalısınız. Roma'yı ziyarete gidiyorsunuz herhalde."

"Bizler zavallı kardeşleriz." diye cevap verdi Francesco, "günahkârlarız, okuma yazma bilmeyenleriz, insanlığın en aşağılık varlıklarıyız. Roma'ya gidip, Papanın ayaklarına kapanacağız ve bize ayrıcalık tanımasını rica edeceğiz."

"Ne ayrıcalığı?"

"Salt yoksulluk ayrıcalığı, hiç bir şeye, ama hiç bir şeye sahip olmamak ayrıcalığı."

Şişko keşiş güldü. "Küstahlığın, hırkalarınızdaki deliklere gözünü uydurmuş, baktığım görüyorum," dedi. "Ha hiç bir şey, ha her şey, hepsi bir, ha hiç bir şeyi olmamak peşinde koşmak, ha her şeye sahip olmak için çırpınmak; sizi kurnaz tilkiler, bunu pekâlâ biliyorsunuz da, zavallı, sefil rolü oynuyor, her hangi bir engelle karşılaşmaksızın kimse - Tanrı bile - ne halt işlediğinizi bilmeksizin, her şeye pençenizi atmak istiyorsunuz."

Francesco baştan ayağa ürperdi. Servinin altında, dehşet içinde doğruldu. "Her şeye mi?" dedi, dudakları titreyerek.

"Her şeye ya. Zaten neyiniz eksik ki, iki yüzlü sizi! Yer yüzündeki en zengin adam sizsiniz."

"Biz mi?"

"Siz ya... Sırf umutlarınızı Tanrıya bağladığınız için. Şunu görmek isterdim ben: öyle yoksullaşmalısınız ki, bir gün Tanrıyı görme umudunu bile bırakmış olmalısınız. Bunu yapabilir misiniz? Ha? Salt yoksulluk buna derler işte, zahitlik dediğin böyle olur. Azizliğin en yüksek biçimi budur. Bunu yapabilir misiniz?"

"Sen kimsin?" dedi Francesco. "Defol, Şeytan!" Havada istavroz çıkardı. Keşiş birden güneş içinde yok oldu; bir çığlık duyduk, o kadar. Alaylı bir gülüş serviler ardında kaybolup gitti. Katran ve kükürt kokusu kaldı ardında.

Francesco ayağa sıçradı. "Çabuk gidelim." dedi, "Servinin gölgesinde oturmak ölümle sırtlaşmaktır. Gördün mü, Leo Kardeş? işittin mi?"

"Gördüm, Francesco Kardeş, işittim. Yürü haydi."

Yeniden yola koyulduk, yüreklerimiz allakbullak olmuştu. Francesco akşama kadar konuşmadı. Hızla ilerliyordu önümde; ikide bir içini çektiğini duyuyordum. Akşama doğru bana döndüğünde, yüzünün çökmüş olduğunu gördüm.

"Haklı mıydı, dersin?" diye sordu fısıltıyla. "Kahrolası keşiş haklı mıydı? Ama bu ümit de olmazsa, mahvoldum demektir!"

Yatıştırmaya çalıştım. "Bu sözlerde şeytansı bir şey var," dedim; "Ayartıcının kurduğu tuzaklardan olsa gerek. Kendini kaptırmayasın Francesco."

Francesco umutsuz umutsuz baş salladı. "Ayartıcının sözleriyle Tanrının sözleri çoğu kez birbirine benzer, Leo Kardeş. Tanrı buyruğunu bize bildirmek istediğinde, bazan Ayartıcıyı gönderdiği de olur."

Bir ara sustu, ama sonra acıklı bir sesle devam etti.

"Keşiş haklıydı. Bizim yoksulluğumuz zengin bir yoksulluk; zengin, çünkü sandığımızın sepetimizin tâ dibinde Cenneti saklıyoruz. Gerçek yoksulluk, Leo Kardeş, onun, dibine kadar boş olmasını gerektirir; içinde hiç bir şey, hiç bir şey, hiç bir şey!"

Bir arada düşündükten sonra içini çekti. Bir şeyler daha söylemek istiyor, ama korkunç sözler boğazına takılıyordu. Sonunda konuşabildi:

"Rabbim," diye fısıldadı, "bir gün ümidi de, seni görme ümidini de bırakmam için güç ver bana. Rabbim, kimbilir, belki de budur, sadece bu, salt yoksulluk dediğimiz."

Gözyaşları sesini boğdu. Sendeledi, düşmesin diye tuttum.

"Öyle deme, Francesco Kardeş. İnsan gücünü aşmamızı istiyor."

"Öyle, öyle, Leo Kardeşçik, insan gücünü aşmamızı istiyor. Tanrının da bizden istediği bu ya! Bunu hâlâ an- layamadm mı, benim zavallı, talihsiz yolcu arkadaşım?"

Ne anlamıştım, ne de anlayacaktım. İnsan tabiatının sınırları yok muydu, bu sınırları Tanrının kendi çizmemiş miydi? Niçin Cenabı Hak onları uçmamız için dürtüklüyordu? Kanatlandıraydı ya!

İğne yapraklı sık dalları yerlere kadar eğilmiş, tabi- î bir barınak meydana getirmiş olan bir çam ağacı bulduk. Güneş bütün gün üstüne abanmıştı; mis kokulu özsuyu sızıyordu gövdesinden. Geceyi geçirmek

üzere ikimiz de yere çöktük. Torbamızda tektük ekmek kırıntısı olacaktı, ama canımız çekmiyordu.

Konuşmuyorduk. Uykum yoktu, ama gözlerimi kapadım, çünkü Francesco'nun yüzüne bakamıyordum artık: onu hiç bu kadar endişeli görmemiştim. Heyecanını tutmak için dudaklarını ısırıyordu, ama bağrından yükselen yaralı bir hayvanın iniltisini işittim.

Yıldızlar belirdi, yeryüzünün gece sesleri yükseldi topraktan; gecenin tatlılığının yavaş yavaş içime girdiğini, kurnazca içimi sardığını duyuyordum.

Bir yıldız kaydı gökte. "Gördün mü, Leo Kardeş?" diye seslendi Francesco, göğü göstererek. "Tarının yanağından bir damla yaş yuvarlandı. Sadece insan bilirdim ben ağlayan? Rabbim, sen de mi ağlıyorsun yoksa, sen de mi benim gibi acı çekiyorsun, Baba?"

Bitkin bir halde çam ağacının gövdesine dayandı. Ben gözlerimi kapadım, uykunun yaklaştığını müjdeleyen durgunluğu tam duymuştum ki, Francesco'nun sesini işittim. Boğuk, kısık, tanınmayan bir sesti:

"Sana yalvarıyorum, Leo Kardeş, uyuma, beni yalnız bırakma! Varlığımın derinlerinden müthiş bir düşünce yükseliyor, onunla bir başıma kalmak istemiyorum!"

Gözlerimi açtım. Sesinin iç parçalayıcı havası korkuttu beni.

"Ne düşüncesi, Francesco Kardeş? Ayartıcı olmasın yine? Söyle de rahatla."

Francesco bana yanaştı, avucunu dizimin üstüne koydu. "Bilirsin, Leo Kardeş, insan minik bir ot yaprağına sarılır. Meleklerle cinler çekip çekiştirirler, onu o ot yaprağından koparmak isterler. Açtır, susuzdur, alnından ter fışkırıyordur, kanlar içindedir, ağlıyor, lanet ediyordur; yine de bir türlü bırakmaz sarıldığı şeyi. Şu minik ot yaprağında, yeryüzünden koparılsın istemez. Leo Kardeş, Cennet de bir ot yaprağıdır!"

Susuyordu. Vücudunun baştanbaşa titrediğini duydum.

"Konuşan Francesco değil!" diye bağırdım ürpere- rek, "konuşan Francesco değil, Ayartıcı konuşuyor."

"Francesco değil. İçimde konuşan ses, Leo Kardeş, yaralı bir hayvanın sesi."

Ağzımı tam açacakken, Francesco eliyle örttü.

"Yeter artık!" diye buyurdu. "Yat uyu!"

Ertesi sabah uyandığımda, güneş doğmuştu. Frances- co'yu yanımda göremedim, seslenerek çam ağaçları arasında aramağa koyuldum. Bir arada, gözlerimi yukarı kaldırdığımda, yüksek bir dala tünemiş olduğunu gördüm. iğneli yapraklar arasından, gidip gelen, yuva yapan, cıvıldayan kırlangıçlara bakıyordu, kuşlar her gelişlerinde, gagalarında ya bir saman parçası, ya yola düşmüş bir at kılı, ya da çamur parçası alıp getiriyorlardı.

"In aşağı, Francesco Kardeş" diye seslendim. "Güneş doğdu. Yola çıkma vakti!"

"Burada rahatım," diye cevap verdi. "Ne dedin, yola çıkmak mı? Hangi yola? Roma da burada, Papa da burada, Vâz etme yetkisini burada alacağım."

Dilimi tuttum, iki de bir, efendim aklını mı oynattı acaba, deyip duruyordum kendi kendime. Çam ağacının köklerinden birine çömelip, bekledim.

"Bir yere gitmiyorum," diye devam etti. "Kırlangıçlardan aldım yetkimi, artık Papaya gitmek gerekmez!"

Yine ağzımı açmadım, içindeki Tanrı alevinin yatışmasını bekliyordum. Uzun bir sessizlikten sonra, sesini üçüncü kez işittim, durgunlaşmıştı, esirgeyicilikle doluydu:

"Niçin bir şey söylemiyorsun, Leo Kardeş?"

"Tanrı alevinin içinde yatışmasını bekliyorum," diye cevap verdim.

Kahkahası - mutlu, iç acıcı, çocuksu kahkahası - dalların arasından çıkıp, kulaklarımı çınlattı.

"Bekleme boşuna, Leo Kardeş! Et ve kemiğe bürünmüş olduğum süre bu ateş yatışmayacak, ilkin kemiğimi yutacak, derken ruhu yiyip bitirecek, ancak ondan sonra yatışacak. Görüyorsun ya, Leo Kardeş, beklemen boşuna! Her neyse, iniyorum!"

Dalları iki yana iterek inmeğe başladı. Yüzü durgundu, pırıl pırıl parlıyordu. "Bu sabah," dedi, "kuşların dilini anlamağa başladığımı sanıyorum. İşittin mi onları? Onlar da bizim gibi Tanrı aşkından söz ediyorlar."

"Ne demek istiyorsun, Francesco Kardeş?"

"Kırlangıçları demek istiyorum."

Gülesim geldi, ama bizlerin hepimizin dış kulaklarımız, gözlerimiz var, Francesco'nun ise bunlardan başka, iç gözleri ve kulakları da var diye düşündüm. Kuşlar şakımağa başlayınca, biz sadece ezgiyi duyuyoruz, o hem ezgiyi, hem de güfteyi duyuyor.

Çamlar altına diz çöktük, duamızı okuduk ve yeniden yola koyulduk.

Yüreğim yeni doğan bir keçi yavrusu gibi hoplaya zıplaya oynuyordu. Kutsal kente gitmek, havarilerin mezarlarını ziyaret etmek, San Pietro'nun sütunlarının birinin dibinde durup, Tanrının yeryüzündeki temsilcisinin üç kez kutsal yüzünü seyretmek için nicedir özlem duyuyordum. Göz kamaştırıcı parlaklığı yüzünden, göze eli siper etmeden, kimsenin ona bakamadığı- nı işitmiştim.

Yaklaşıyordu artık. Yaklaştıkça da Sonsuz Kentin güçlü gürlemesini daha iyi işitiyorduk: doğuran bir inek, ya da açlıktan kıvranan bir yaban hayvanı gibiydi. Zaman zaman insan sesleri uçuyordu havaya, borazanlar ötüyordu, çanlar çalıyordu. Siyah beyaz atlara binmiş, zırhlar giymiş soylu beyler, ihtişamlı hanımlar büyük caddede dolaşıp duruyorlardı. Toz bulutları kalkıyordu havaya; sıcak üstüne abanıyordu insanın; hava, at, öküz ve insan pislikleriyle leş kokuyordu.

"Havari Petrus'un vatanına giriyoruz," dedi Francesco. "Göreceğin, işiteceğin her şeyin gizli bir anlamı vardır, dikkatli ol! Siyah beyaz atlarla geçen soylu hanımlar gibi gezinirler burada."

"Kötülükler de mi, Francesco Kardeş!" diye çığırdım. "Burada, Havari Petrus'un vatanında da mı?"

Francesco güldü. "Ne kadar basit ve safsın, Leo Kardeş! Ne kadar tecrübesizsin! Bilsen seni ne kadar seviyorum! Kötülükler nerede olur sanırsın? Burada olacak elbette, Kutsal Kentte! Şeytan için son derece tehlikeli bir yer burası, bütün birliklerini burada seferber etmiş durumda. İstavroz çıkar da gir, geldik işte!"

Geniş bir caddeye saptık. Büyük kentin seslerine alışık olmadığımızdan, bağırışıp çığrışmalar, gürültüler, patırtılar, havlamalar, kişnemeler bizi sağır etti. Tüccarlar, avazları çıktığı kadar bağırarak, mallarını satıyorlar; piskoposlar, ipek kumaşlı tahtırevanlar içinde yanımızdan geçiyorlar, muhafızları önde koşup yol açıyorlardı. Orospular piyasa ediyor, cadde baştan başa misk ve yasemin kokuyordu. "Bunlar kötülükler," diye mırıldanıyor, bakışlarımı yere indiriyordum.

Ansızın Francesco da ben de, ikimiz birden çığlık attık. Yolun ucunda garip bir kafile görmüştük. Önde, uzun pirinç borular çalan, karalar giymiş beş altı mü- nadi geliyordu. İkide bir çığırtkan da gürlüyordu, "Hristiyanlar! Hristiyanlar, Kutsal Mezar geçiyor! Bakın, bakın da utanın! Daha ne kadar süre, inanmayanların ayakları altında ezilecek? Silahlara sarılan kardeşlerim, İsa adına! Hepimiz birleşelim, Kutsal Mezarı kurtarmağa yola çıkalım!" Derken susuyor, borular yeniden ötmeğe başlıyordu. Arkasında ağır ağır giden, dört öküz koşulu bir araba vardı, öküz arabasının üstünde de, tahta, demir ve renkli kumaş parçalarından yapılmış Kutsal Mezar örneği vardı. Üzerinde ki tahta ata iğrenç bir arap oturmuş, elindeki - yeşil zemin üzerinde bir hilâl bulunan - sancağı dalgalandırıyor, atıysa kuyruğunu kaldrmış Kutsal Mezar üstüne pisliyordu. En arkada yas giysilerine bürünmüş kadınlar kafilesi geliyordu. Saçlarını açmışlar, göğüslerini döverek ahuvah ediyorlardı.

Geçit resmi bir köşeyi dönüp kayboldu. Ama gözlerimizin önünden gitmiyordu gördüğümüz, durmadan geçiyorlar, geçiyorlardı, sonu bir türlü gelmiyordu. Gözyaşlarımız akıyordu, Kent gittikçe belirsizleşiyordu, saygısızlığa uğrayan Kutsal Mezardan ve ruhlarımızdan başka bir şey göremez olduk.

"Daha yapacak çok işimiz var, Leo Kardeş" dedi Francesco, gözyaşlarını silerek, "hayat kısa. Vaktimiz olacak mı? Ne dersin, kardeşim?"

"Görüyorsun ya, yeryüzündeki hayatımızın da bir değeri varmış." diye cevap verdim. "Niye kaçmalı ki?"

Francesco cevap vermedi Düşünüyordu, ben de onu bu konuda düşündürttüğüm için seviniyordum. Anlıyorsunuz ya, hayatı seviyorum, şu

minik ot yaprağını bırakmak istemiyordum bir türlü. Hava kararıyordu. Düştük düşecektik, dar sokaklardan ilerlerken her an duruyor, uyuyacak bir yer arıyorduk. Kısa, ak, çatal sakallı, yalınayak ufak tefek bir ihtiyar, bir süredir peşimizden geliyordu. Sonunda bize doğru yaklaştı.

"Bağışlayın" dedi. "Burada yabancısınız galiba, üstelik benim gibi yoksulsunuz da. tsa gibi, sizin de başınızı koyacak yeriniz yok. Benimle gelin!"

"Tanrı gönderdi seni." dedi Francesco. "Götüreceği yere gideceğiz."

Yoksulların karınca gibi kaynaştığı, pis dar sokaklardan geçtik. Çıplak çocuklar çamur içinde debeleniyordu, kadınlar sokak ortasında çamaşır yıkıyor, yemek pişiriyordu. Kılavuzumuz acele acele önde gidiyordu, biz de sessizce onu izliyorduk.

Francesco birden kulağıma eğildi.

"Kim acaba?" diye fısıldadı. "Bir de bakarsın, İsa'nın kendidir de bize acımıştır."

"Şeytan da olabilir," diye cevap verdim. "Dikkatli olalım."

Yarı yıkık bir hana vardık, ortasında bir kuyu olan geniş bir avlusu vardı. Hangi yöne dönerseniz dönün, mağaraları andıran, kapısız, harap odalar kara kara çıkıyordu karşınıza.

ihtiyar durdu, bakındı ve bizi odalardan birine aldı. Lambayı yaktı.

"Geceyi güvenle burada geçirebilirsiniz, kardeşler. Burası kötülük dolu bir kenttir, geceleri tehlikelidir de. Tanrı sizlere acımış."

"Sen kimsin kardeşim?" diye sordu Francesco, dikkatle ihtiyara bakarak.

"Odada iki sandalye, bir testi de su var." diye devam etti öteki. "Şimdi gidip size ekmek ve zeytin getireceğim, sonra konuşuruz. Tanrıdan korkan kişilere benzersiniz; ben de yoksulum ve Tanrıdan korkanlardanım. Yani sizin anlayacağınız konuşacak ortak şeyimiz çok. Birazdan gelirim." Avlunun karanlığında kayboldu.

Francesco'ya baktım. "Bu ihtiyarı gözüm tutmadı" dedim. "İyiliğinin arkasında bir maksadı olmalı."

"Bakışlarından güvenilir olduğu anlaşılıyor." dedi Francesco. "Güvenelim adamcağıza, Leo Kardeş."

Yere iki ot minder serildi. Çubuklarının haç meydana getirdiği yüksek bir tepe penceresinden parıldayan sayısız yıldız görünüyordu. Dışarısı zifiri karanlıktı.

İhtiyar ekmek ve zeytinle döndü. İki de nar getirmişti.

"Kardeşler" dedi, "Geldiğim yerde bir söz vardır: 'Malın az ola, sevgin bol ola' derler. Hoş geldiniz!"

İstavroz çıkarıp yemeğe başladık. Ev sahibimiz bir köşeye diz çökmüş, bizi seyrediyordu. Yemeğimizi bitirip Tanrıya şükrettikten sonra, Francesco ihtiyarı kendisine soru sormasına bırakmadan konuşmağa başladı.

"Biz iki yoksul kardeşiz," dedi. "Başka kardeşlerimiz de var, ömrümüzü Tanrıyı ululuyarak ve dilenerek geçiririz. Hiç bir şeye sahip olmak istemeyiz, Kutsal Kente gelişimizin nedeni de Isa'nın vekilinden bir ayrıcalık istemek: salt yoksulluk ayrıcalığı... Şimdi her şeyi öğrendin, itirafımızı yaptık. Şimdi sıra sende!"

Küçük ihtiyar öksürdü. Bir süre sakalını sıvazlayarak sessiz durdu. Sonra konuşmağa başladı.

"Siz bana açıldınız, ben de size açılayım. Tanrı tanı- ğımdır ki, bütün gerçeği anlatacağım size. Ben Proven- ce'liyim, Cathari denen gerçek Hristiyanlar mezhebin- denim, duymuşsunuzdur adımızı. Yoksulluğu seviyorsunuz, biz de seviyoruz. Ama her şeyden önce saflık, iffet, temizlik gelir bizim için. Cathari deyişleri bundandır bize. Zevklerden, kadınlardan maddî olan her şeyden nefret ederiz. Kadının oturduğu sandalyeye oturmayız; kadının yoğurduğu ekmeği yemeyiz. Evlenmeyiz, çoluk çocuk edinmeyiz; et yemeyiz, çünkü erkekle dişinin birleşmesinden doğar. Şarap içmeyiz, kan dökmeyiz, cana kıymayız, savaşa gitmeyiz. Dünya gerekmez bize dünya namussuzdur, yalancıdır, zina işler, Şeytanın kurduğu bir

tuzaktır. Tanrı mı yarattı ki bu dünyayı? Hayır, dünya Tanrının işi değil, Şeytanın işi. Tanrı sadece manevî dünyayı yaratmıştır, ruhlarımızın düşmüş, bozulmakta olduğu maddî dünyayı Şeytan yaratmıştır. Kurtulmak için bu dünyadan kaçmalıyız demek. Nasıl mı? Kurtuluşun Başmeleği Ölüm sayesinde.

İhtiyarın yüzü kıvılcım saçıyordu; başının çevresindeki hava ışıldayan sıcaklıkla titreşiyordu. Francesco yüzünü elleri arasına aldı.

"Ölüm nedir?" diye devam etti ihtiyar heyecan içinde. "Nedir ölüm? Melek bekçi! Kapıyı açtı mı, sonsuz hayata gireriz."

Francesco başını kaldırdı. Ölümün kanadı üzerinden geçmiş gibi bir ara yüzü karardı.

"Bağışla beni ihtiyar, öyle geliyor ki bana, dünyayı aşırı derecede hor görüyorsunuz. Bedenimizi ruha çevirmek için güreşmeğe geldiğimiz bir er meydanıdır dünya. Ancak bütün madde ruhlaştıktan sonra dünyaya ihtiyacımız kalmaz. Ölüm, o zaman gelsin, daha önce değil. Tanrıya yalvarmalıyız, maddeyi silebilmemiz için yetecek zamanı bize versin diye!"

"Ancak ölümle olur" dedi ihtiyar direnerek.

"O zaman insanın ne değeri olur?" diye sordu Francesco. "Onu biz yapmalıyız, ölüm değil."

Ayağa kalkıp, duvardaki lambayı çengelinden aldı ve ihtiyarın yüzüne tuttu.

"Kimsin sen?" diye sordu kaygılı bir sesle. "Sözlerin baştan çıkartıcı, tehlikeli sözler. Ayartıcı konuşur böyle. Ben gidiyorum."

Döndü, bana başıyla işaret etti. "Kalk, Leo Kardeş, gidiyoruz!"

Yerimden kıpırdayamadım. Nereye gidebilirdik? Üstelik yerimden kalkamayacak kadar uykum vardı. "Kaçmak erkekçe bir iş olmaz, Francesco Kardeş" dedim, "Kalalım. Ondan korkacak neyimiz var ki. Varsın, kendisini Tanrıya götürecek yolu anlatsın bize. Yol bir değil ki."

Francesco, kapıda durmuş, geceye bakıyordu. Kentin gürültüsü dinmişti; yıldızlar yeryüzünün üzerinde asılmış titreşiyordu. Hanın yıkıntıları içinde, bir baykuş yavaşça içini çekti.

Francesco, mindere dönüp oturdu, sırtını duvara dayadı. "Evet, yol bir değil." diye mırıldandı, "çok yol var..." Sustu.

İhtiyar ayağa kalktı. "Sözlerim kulaklarınızdan girdi bir kez." dedi, "şimdi ister istemez, içinizde dolaşacak, ağır ağır, ama güvenle yüreğinize doğru yürüyecek. Ben söyleyeceğimi söyledim, tohumumu ektim, gerisi Tanrıya kaldı artık!"

Bunu açıkladıktan sonra, avlunun karanlığında kayboldu.

Yalnız kaldık. Lambayı söndürdük ve uzun bir süre sessiz oturduk. Uyumak üzere gözlerimi kapadım, derken yumuşak, durgun, üzgün bir sesle Francesco bana, "Yüreğine güvenim var, Leo Kardeş." dedi. "Konuş!"

"ihtiyar Ayartıcıya kulak verme," diye cevap verdim. "Yeryüzü iyidir. Ben örneğin, vücudumu bir kaplumbağaya çektirmek isterdim, geçişim mümkün olduğu kadar uzun sürsün diye. Niçin mi? Yeryüzünü seviyorum da, ondan! Bağışla beni Rabbim: Cennet güzel, kişinin dileyeceği kadar güzel ya, bahardaki badem ağacının kokusuna ne demeli pekiyi?"

"Git, Şeytan, git!" diye bağırdı Francesco, yerini değiştirerek. "Bu gece ruhum iki ayartılış arasında kaldı. Yat uyu!"

Benim de istediğim buydu zaten. Gözlerimi kapar kapamaz uyudum. Sabah uyandığımda, Francesco'nun eşiğe diz çökmüş, kendinden geçmiş gibi, uyanan dünyayı dinlediğini gördüm.

Şimdi bile, bunca yıldan sonra, Kutsal Kenti düşündükçe başım dönüyor. Francesco gözümün önünden gitmiyor, Papanın bekleme odasında, alçak bir sandalyeye oturmuş huzura kabulünü bekliyor. Sabahtan akşama bekledik, bir gün, iki gün, üç... yalınayaktık, yorgunduk, açtık. Parlak giysiler içinde kardinaller, soylu hanımlar gibi, girip çıkıyorlar, önümüzde resmi geçit yapıyorlardı; Francesco ise, alçak sandalyesinde oturmuş, dua ediyor ve bekliyordu.

"İsa'nın kendini görmek daha kolay olurdu," dedim tiksintiyle üçüncü gün.

"Papa'nın yüzü bizim çok yükseğimizde; çok çok uzakta bizden," diye cevap verdi Francesco. "Üç gündür tırmanıyoruz; yarın karşılaşacağız sonunda. Yarın, biliyorum, çünkü bir düş gördüm. Sabır, Leo Kardeş!"

Nitekim, dördüncü gün kapıcı görevi gören genç bir papaz, bize başıyla işaret etti, derken koca kapı kanatları açıldı. Francesco istavroz çıkardı, ama bir an duraksadı, dizleri titriyordu.

"Cesaret, Francesco Kardeş," dedim sessizce. "İsa'nın gönderdiğini unutuyorsun. Kes şu titremeni."

"Titremiyorum, Leo Kardeş," diye mırıldandı ve kararlı adımlarla eşiği aştı.

Uzun, dar bir odaya girdik, her yer altınla süslüydü, duvarlarda İsa'nın çarmıha gerilişi vardı, her iki yanda da oniki havarinin heykelleri. Tâ dipte, yüksek bir taht üstünde, iriyarı yaşlı bir adam oturmuş, başını elleri içine almış, gözleri kapalı, düşünüyordu. Girdiğimizi duymamış olacaktı, kıpırdamadı çünkü. Ben kapı kenarında durdum. Francesco titrer adımlarla ilerledi, tahta yaklaştı, diz çöktü ve yere kapandı.

Uzun bir sessizlik oldu. İhtiyar ağır ağır, kesik kesik soluyordu; ah çeker gibiydi. Uyuyor muydu, dua mı ediyordu? Uyur gibi duran tehlikeli bir hayvandı sanki, her an üstümüze atlayabilirdi.

"Kutsal Peder..." Francesco'nun sesi yavaş çıkıyordu, dengeliydi, yalvarır gibiydi: "Kutsal Peder..."

Papa ağır ağır başını kaldırdı, sonra aşağı bakıp, Francesco'yu gördü. Burun delikleri titredi.

"Bu ne pis koku!" diye bağırdı, kaşları öfkeyle titreyerek. "Bu ne paçavralar böyle, bu çıplak ayaklar! Ne sanıyorsunuz kendinizi?"

Francesco yüzünü yerden kaldırmadan, "Assisi'li, Tanrının bir kulu, Kutsal Peder."

"Hangi domuz ağılından çıktınız? Cennet koktuğunuzu mu sanırsınız? Huzuruma çıkmadan önce arınıp, giyinemez miydiniz? Pekâlâ, söyleyin bakalım, ne istiyorsunuz?"

Uykusuz geçen geceler boyu, Francesco, Papaya neler söyleyeceğini ezberlemişti. Konuşması baştanbaşa büyük bir ustalıkla hazırlanmıştı, bir başlangıcı, bir ortası, bir de sonu vardı; böylece Papa, Francesco'yu, ne dediğini bilmeyen biri sanmayacaktı. Ama Francesco, şimdi Tanrının gölgesi önündeydi, zihni istediği gibi çalışmıyordu. Ağzını iki üç kere açtı, ama konuşamadı, kuzu gibi melemeğe başladı.

Papa kaşlarını çattı. "Dilin yok mu senin? Söyle ne istiyorsun!"

"Bir lütuf istemek üzere ayaklarınıza kapanmağa gelmiştim, Kutsal Peder."

"Ne lütfuymuş?"

"Bir ayrıcalık."

"Sen mi ayrıcalık istiyorsun? Ne ayrıcalığı?"

"Salt yoksulluk ayrıcalığı, Kutsal Peder."

"Çok şey istiyorsun!"

"Yoksullukla evlenmek isteyen birtakım kardeşleriz biz. Evlenmemizi kutsamanızı ve vâz edebilmemiz için izin vermenizi ricaya geldik, Kutsal Peder."

"Neymiş vâz edeceğiniz şey?"

"Salt yoksulluk, salt boyun eğiş, salt sevgi."

"Sana ihtiyacımız yok o halde, biz zaten bütün bu dediklerini yapmaktayız. Lütfen çık git!"

Francesco yüzünü yerden kaldırdı, ayağa sıçradı. "Bağışlayın beni, Kutsal Peder" dedi, sesi yatışmış "Gitmeyeceğim. Tanrı bu yolculuğu yapıp sizinle konuşmamı buyurdu ben de geldim. Söyleyeceklerimi sonuna kadar dinlemenizi rica edeceğim. Biz yoksuluz, okumuşluğumuz yok; paçavralar içinde sokaklardan geçtiğimizde taş ve limon kabuğu yağmuruna tutuyorlar bizi. Alaya almak için evlerden, işyerlerinden dışarı uğruyorlar. Rabbime şükür işte böyle başladı yolculuğumuz. Yeryüzünde bütün büyük ümitler hep aynı şekilde başlamaz mı? Bütün güvendiğimiz şey, yoksulluğumuz, bilgisizliğimiz ve gönüllerimiz. Buraya gelip, karşınıza çıkmadan önce, sizin evet deyip, mührünüzü basmanıza yol açacak sözleri iyice kurmuştum kafamda. Ama şimdi her şeyi unuttum. Size bakıyorum, arkanızda çarmıha gerilen İsa'yı görüyorum, çarmıha gerilen Isa'nın ardında, efendimizin dirilişinin ardında da, yüzüstü bırakılmış, tamamiyle kendi başına kalmış dünyanın dirilişini görüyorum. Bu ne büyük zevk, Kutsal Peder! Nasıl insan zihnini altüst etmez? Benimkini etti; zihnim karıştı, nereden başlayacağımı, başlangıcın, ortanın, sonun nerede olduğunu bilmiyorum. Şimdi her şey bir artık; her şey bir ak'tan ibaret, her şey bir raks; hem ümitsiz olan, hem de bütün ümitleri kapsayan büyük bir çığlık. Türkü söylememe izin vereydiniz Kutsal Peder, sizden ne rica ettiğimi anlatabilirdim!"

Francesco'yu köşemden seyrediyor, sözlerini dinledikçe tir tir titriyordum. Ayakları ikide bir sabırsızlıktan yer değiştiriyordu; heyecan içinde bazen yavaş bazen çabuk bir sağa, bir sola basıyordu; kendisini raksın kutsal sarhoşluğuna kaptırmadan önce, ahengini bulmağa çalışan usta oyuncular gibiydi. Kuşku yoktu. Tanrının ruhu çevresinde dönüp duruyordu. Her an el çırpmağa, oynamağa başlayabilirdi. Papa da ikimizi birden kapı dışarı ediverirdi.

Nitekim, bu düşünce zihnimden geçerken, Francesco ellerini kaldırdı. "Kötüye almayın. Kutsal Peder," dedi. "İçimden el çırpıp, oynayasım geliyor. Tanrı esiyor dört bir yanımdan; - üstümde, altımda, sağımda solumda - beni de kuru bir yaprak gibi olduğum yer de çevirip duruyor."

Ayak ucuna basa basa yaklaştım. "Francesco Kardeşim," diye fısıldadım, "Papanın önündesin, unuttun mu saygıyı?"

"Ben Tanrı'nın önündeyim," diye böğürdü. "Tanrının yanma raksetmeden, terennüm etmeden nasıl yaklaşırım? Açıl oynayacağım!"

Başını eğdi, kollarını açtı, bir ayağını ileri attı, derken ötekini, dizleri büktü ve havaya sıçradı, dizlerini yeniden büktü, yere kadar çömeldi, tam düşecekken, yeri bacaklarıyla kamçılayıp, kollan iki yana açık, yeniden havaya sıçradı; öyle ki, sanki önümüzde çarmıha gerilmiş biri oynuyordu.

Papanın ayaklarına kapandım. "Bağışlayın onu, Kutsal Peder," diye yalvardım. "Tanrıyla sarhoş, o nerede olduğunu bilmiyor. Dua ederken hep oynar böyle."

Papa tahtından fırladı, öfkesini zor tutuyordu. "Yeter!" diye çığırdı Francesco'yu omuzlarından yakalayarak. "Tanrıyı, seni sarhoş edecek şarap mı sandın. Canın oynamak istiyorsa, meyhane ne güne duruyor."

Francesco durdu, soluk soluğa, bir duvara yaslandı. Odaya bakındıktan sonra, kendine geldi.

"Çık!" diye buyurdu Papa, kapıcıyı çağırmak için elini çıngırağa götürerek.

Ama, Francesco duvardan ayrıldı. Kendine gelmişti.

"Sabırlı olun, Kutsal Peder. Çıkmak istiyorum, ama çıkmamam gerek. Size söyleyecek bir şeyim daha var. Dün gece bir düş gördüm de."

"Düş mü? Buraya bak keşiş, işim başımdan aşkın, bütün evreni omuzlarımda taşıyorum, senin düşlerine kulak verecek zamanım yok."

"Ayaklarınıza kapanıyorum, Kutsal Peder. Bu düş gökten bir bildiri olabilir. Gece Tanrının büyük habercisidir. Tenezzül edip dinlemelisiniz."

"Gece Tanrının büyük habercisidir," dedi Papa. "Konuş"

Yüzü düşünceli, yeniden tahtına döndü.

"Yürek, ıssız bir kaya üzerinde oturmuş, kiliselerin anası olan Lateran Kilise'sine bakıyordum. Birden sarsıldı kilise. Çan kulesi yan yattı, duvarlar çatlamağa başladı ve havada bir ses işittim: "Francesco, yardım et!"

Papa, tahtının kollarına yapıştı, vücudunun üst kısmını, Francesco'ya atılacakmış gibi ileri fırlattı.

"Sonra, sonra ne oldu? Durma!" Sesi haşin çıkıyordu, soluk soluğaydı.

"Hepsi bu kadar, Kutsal Peder. Düş uçup gitti sonra, ben de uyandım!"

Papa tahtından aşağı fırladı ve eğilerek Frances- co'yu ensesinden yakaladı.

"Yüzünü saklama!" diye buyurdu. "Kafanı kaldır, göreyim seni."

"Utanıyorum, Kutsal Peder. Ben aşağılık bir solucanım."

"Kukuletanı çıkar, kaldır, yüzünü göreyim!" diye buyurdu Papa.

"Görün, Kutsal Peder" dedi Francesco, kukuletasını çıkarıp yüzün göstererek.

Gün ışığı pencereden girip, yüzüne düştü; tarumar olmuş yanaklar, solmuş ağız, iri, gözyaşıyla dolu gözler.

Papa bir çığlık attı. "Sen ha!" diye çığırdı. "Sen ha? Hayır, olamaz! Ne zaman gördün bu düşü?"

"Bu sabah, tan ağarırken."

"Ben de gördüm!" diye kükredi Papa; "ben de, tan ağarırken" Pencereyi gidip açtı. Boğulur gibiydi. Kent gürültüsü doldu içeri. Pencereyi kapayıp, acele Francesco'ya döndü.

"Sen - Sen Tanrı'yı gördün mü hiç?" diye sordu öfkeyle, horgörüyle, omuzlarında tutup sarsarak.

"Bağışla beni, Kutsal Peder: gördüm. Dün gece."

"Seninle konuştu mu?"

"Bütün gece konuşmadan karşılıklı durduk. İkide bir 'Baba!' diyordum ona. O da 'Yavrum' diyordu. O kadar. Tan ağarırken düşümü gördüm."

Papa Francesco'ya doğru eğildi, telâş içinde, inceden inceye yüzünü incelemeğe başladı. "Ulu Tanrının niyetleri bir uçurum... uçurum... Bugün tan ağarırken, düş seni bırakıp bana geldi keşiş. Ben de gördüm, kilisenin yan yatıp yıkılmak üzere olduğunu. Ama bir şey daha gördüm ben: senin görmediğini; çirkin yüzlü, paçavralara bürünmüş bir keşiş."

Durdu. Tıkanır gibiydi.

"Hayır, hayır!" diye kükredi bir an sonra. "Çok alçal- tıcı bir şey bu! Yani Papa yetersiz mi demek oluyor? Göğü ve yeri açan iki anahtarın ikisi de bende değil mi? Şu düzene aykırı, vahşi zındıklan, Cathari'leri yok eden, Provence'deki imanı destekleyen ben değil miyim?"

"Şu melûn eşek arısı yuvası Konstantiniye'nin altını üstüne getirmedim mi; o dile gelmez servetini - altınları, piskoposluk giysilerini, ikonları, elyazmalarını, kadın erkek köleleri - sarayına getirmedim mi? Iyalya'nın bütün kalelerine çarmıhı çiviletmedim mi? Senin Kutsal Mezarını kurtarmak için bütün Hristiyanlık dünyasını ayaklandırmağa çalışmadım mı? Niçin bana söylemezsin de, yıkılmakta olan kilisenin duvarlarına sırtını dayasın diye, çirkin, paçavralar içindeki bir keşişi bulursun?"

Yine Francesco'yu ensesinden yakalayıp, pencereye doğru, ışığa sürükledi. Sonra başını geri iterek üzerine eğildi.

"Sen misin yani?" diye sordu dehşet içinde. "O keşişin yüzü tıpkı senin yüzün! Yeni kiliseyi kurtaracak sen misin yani? Hayır, olamaz! Rabbim, ben senin yer- yüzündeki gölgenim, beni alçaltma!"

Francesco'nun başını şiddetle sarstı, sonra kolunu kapıya doğru uzattı.

"Çık!"

"Kutsal Peder," dedi Francesco. "İçimde 'Çıkma!' diye bir ses duyuyorum!"

"Şeytanın sesi o, âsi adam!"

"Tanıyorum onu, Kutsal Peder, İsa'nın sesini tanıyorum. Bana 'gitme' diyor, 'Yeryüzündeki vekilime gönlünü aç' diyor. 'Gönlü esirgeyicilikle doludur onun, sana yardım edecek/ diyor."

Papa, koca kafasını önüne eğdi, ağır adımlarla tahtına dönüp, oturdu. Tahtının arkasında, başının hemen üstünde, biri altın, öteki gümüş, iki büyük, boyalı anahtar vardı.

"Konuş" dedi, sesi yumuşamıştı. "Henüz karara varmadım. Dinliyorum. Ne istiyorsan söyle."

"Nereden başlayacağımı bilmiyorum, Kutsal Peder, ne diyeceğimi, yüreğimi kutsal tabanlarınızın neresine koyacağımı bilemiyorum. Tanrının soytarısıyım ben; sıçrıyorum, oynuyorum: Onun dudakları bir an gülsün diye türkü söylüyorum. İşte buyum ben; bütün yapabildiğim bu. Kutsal Peder, izin verin de kentlerde köylerde türkü söyleyeyim, paçavralar içinde yalınayak dolaşayım ve yiyecek hiç bir şeyim olmasın."

"Vâz edebilmek için bu denli özlem duyuşun, neden?"

"Uçurumun kenarına vardığımızı duyduğumdan. İzin verin sesleneyim, 'Aşağı yuvarlanıyoruz!' diye. Bütün istediğim bu sizden: seslenebilmek, 'Aşağı yuvarlanıyoruz!' diye."

"Bu seslenişin kiliseyi kurtaracağını mı sanıyorsun?"

"Tanrı korusun, öyle bir şey demedim! Kiliseyi kurtaracak kim, ben kimim? Papa var ya, kardinaller, piskoposlar, İsa'nın kendi var ya. Benim istediğim sadece, bildiğiniz gibi, seslenmek. 'Aşağı yuvarlanıyoruz!' diye."

Elini sokup, hırkasının altından bana yazdırttığı Ku- ral'ı çıkartıp, tahta doğru sürükleyerek ilerledi.

"Tahtınızın dibine, kardeşlerimizi ve kendimi yönetecek Kural'ı koyuyorum. Lütfen tenezzül buyrun, mührünüzü basın."

Papa gözlerini Francesco'ya dikti, "Assisi'li Francesco" dedi yavaşça, ağır, yalvarır bir sesle. "Assisi'li Francesco, yüzünün çevresinde alevler görüyorum. Cehennemin alevleri midir, Cennetinkiler mi? İmkânsızı arayan, hayal görenlere güvenim yoktur: salt sevgi, iffet, salt yoksulluk. İnsan sınırlarını niye aşmak istersiniz? İsa'nın tek başına ulaştığı yüksekliklere, şimdi yapayalnız durduğu doruğa ulaşmaya nasıl kalkışırsınız? Küstahlık bu, başka hiç bir şey değil, düpedüz küstahlık! Aman dikkat, Assisi'li Francesco: Şeytanın gerçek yüzü küstahlıktır. imkânsızı vâz etmen için herkesin önüne seni çıkmağa dürtenin şeytan olmadığını nerden biliyorsun?"

Francesco, alçakgönüllü bir davranışla, "Kutsal Peder" dedi, "izin verin de kıssa ile konuşayım."

"Al sana bir küstahlık daha!" diye kükredi Papa. "Isa konuşurdu kıssa ile."

"Bağışlayın, Kutsal Peder, başka türlü konuşamıyorum. Ben istemeden, düşüncelerim, sadece düşüncelerim de değil, aynı zamanda en büyük ümit

ve ümitsizlik de, içimde bir süre kaldıktan sonra hikâyeye dönüyorlar. Yüreğimi deşip açarsan Kutsal Peder, bütün göreceğin raks ve hikâye, o kadar!"

Kollarını kavuşturup sustu. Papa bir şey söylemeden ona bakıyordu. Francesco konuşsun diye bekliyordu, ama ağzını açmadığını görerek, başını kaldırıp sordu. "Devam edeyim mi, Kutsal Peder?"

"Dinliyorum"

"Bir badem ağacı, kış ortasında çiçeklerle donanmıştı, çevresindeki bütün ağaçlar, onu alaya almağa başladılar, 'Ne küstahlık!' diye çığırdılar, 'bu ne kendini beğenmişlik! Bakın hele, kendi başına baharı getirebileceğine inanıyor!' Badem ağacının çiçekleri utancından kızardı, 'Bağışlayın, hemşirelerim benim,' dedi ağaç 'Yemin ederim ki, ben çiçek açmak istemedim, ama birden gönlümde ılık bir bahar meltemi duydum.'"

Bu kez Papa kendini tutamadı.

"Yeter!" diye bağırdı, ayağa sıçrayıp. "Küstahlığın da haddi hesabı yok, alçakgönüllülüğün de. içinde Tanrı ile Şeytan boğuşuyor; sen de pekâlâ biliyorsun bunu."

"Evet, biliyorum, Kutsal Peder, bu yüzden geldim, kurtuluşuma yardım edesiniz diye. Elinizi uzatın bana; yardım edin! Hristiyanlığın başı değil misiniz siz? Ben de, tehlikede olan bir ruh değil miyim? Yardım edin!"

"Tanrıyla konuşup, bir karara varacağım. Güle güle!"

Francesco yere kapandı; sonra geri geri giderek kapıdan çıktı, ben de arkasından.

Caddelerde başıboş dolaşmağa başladık, iki sarhoş gibi havada yürüyorduk. Dar yollar akordeon gibi açılıp kapanıyordu, evler ileri geri sallanıp duruyordu, çan kuleleri yan yatıyordu, hava beyaz kanatlarla dolmuştu. Yol açabilmek için yüzer gibi kollarımızı iki yana açmamız gerekiyordu. Sık sık sanki adımızla çağrılıyormu- şuz gibiydik, ama dönünce kimseleri göremiyorduk. Önümüzde kibar hanımlar, su üstünde

gezinen yelkenlilere benziyorlardı. Güzel bir rüzgârın sürüklediği pupa yelken giden firkateynler gibi; ardımızda insan, meyhane ve kişneyen at denizini işitiyorduk. Evlerin pencereleri çevresinde asılı kocaman kara üzüm salkımları vardı, eski Lateran kilisesi ise bin yıllık bir asma idi de kolları, kapıları, pencereleri, balkonları, bütün kenti sarıyor, meyve ile yüklü gökte kayboluyordu.

Irmağa vardığımızda, kıyıya indik, serinlemek için, başımızı suya soktuk. Zihinlerimiz duruldu; çevremizdeki dünya da duruldu, uzun salkımlar görünmez oldu. Francesco şaşkın şaşkın, ilk görüyormuş gibi bana bakıyordu.

"Kimsin sen?" diye sordu telâş içinde. Ama çok geçmeden kendine geldi ve kollarımın içine düştü. "Bağışla beni, Leo Kardeş. Her şeyi ilk kez görüyormuş gibiyim. Bizi çepeçevre saran bu kanat sesleri nedir? Kentten mi, Roma dan mı geliyor? Havariler nerde peki, İsa nerede? Haydi yürü gidelim!"

Bakındı, sesini alçalttı. "Papayı işittin, değil mi? Elbette, oradaydın, duydun. Ne kadar tedbirli konuşuyordu, ne kadar temkinliydi, ne büyük güveni var! Onu izleyen mahvolmaz, ama insan denen çamurdan da bir karış havaya yükselmez. Bizse, Leo Kardeş, çamur olan insanı aşacağız!"

"Yapabilir miyiz bunu?" diye soracak oldum ama söyler söylemez pişman oldum.

"Ne dedin?" diye sordu Francesco, durarak.

Geri geri çekildim. "Hiç bir şey, Francesco Kardeş, hiç bir şey demedim: Ayartıcı idi içimde konuşan."

Francesco acı acı gülümsedi. "Daha ne kadar, Leo Kardeş, ne kadar daha konuşmasını sürdürecek içinde?"

"Ölene kadar, Francesco Kardeş. O da benimle ölecek."

"Güvenin kırılmasın, Leo Kardeş, insan ruhuna, ve tedbirin sesine kulak verme. Ruh, imkânsızı başarabilir."

Ayakları çamura lap lap basarak, ırmak boyunca hızla ilerlemeğe başladı. Birden durup, beni bekledi. Elini ağırlığıyla omuzuma koydu.

"Leo Kardeş, zihnini aç ve sana söyleyeceğim şeyi kafana yaz. İnsanın bedeni bir yaydır, Tanrı ise okçudur, ok da ruh. Anladın mı?"

"Hem evet, hem hayır, Francesco Kardeş. Ne demeğe çalışıyorsun? Düşüncelerini daha indirsen de yeryüzüne, beynim erişebilse."

"Demek istediğim şu, Leo Kardeş: Üç çeşit dua vardır."

"Birincisi: 'Rabbim, eğ beni, yoksa çürüyeceğim.'

"İkincisi: 'Rabbim, fazla eğme beni, yoksa kırılacağım'

"Üçüncüsü, Leo Kardeş, bizim duamız: 'Rabbim, eğ beni, eğ kırılmcaya dek!' Üç çeşit dua olduğu gibi> üç çeşit de insan vardır. Kafana iyi sok, titrmeyi de bırak..

"Bunu sana kaç kere söyledim bilmem, ama yine söylüyorum: şimdi dahi geri dönüp kaçman mümkün; kırılmadan önce!"

Francesco'nun elini tutup öptüm.

"Eğ, eğebildiğin kadar, Francesco Kardeş," dedim, "eğ, kırılmcaya dek!"

Bir süre sessizce yürüdük. Sevinç içinde Francesco'nun ayak izlerinde gidiyordum, ama bir yandan da benim gibi naçiz birinin, kırılmcaya dek eğ diye Tanrısına yalvaran bu soluk tehlikeli adamı izlediğim aklıma geldikçe tir tir titriyordum. Ama ne yapabilirdim? Bir de baktım, aynı duayı kendim de ediyorum; ancak, Francesco kendinden geçerken, ben titriyordum. Bana dönüp gitmemi söylemişti, nasıl dönebilirdim? Beslemek için bana verdiği melek ekmeği öylesine tatlıydı ki. Kardeşler aç iken bir gece nasıl homurdandıklarını hatırladım. Francesco kaşını çatmış, kızmıştı. "Açsınız" demişti, "çünkü değirmen taşı kadar kocaman melek ekmeğinin önünüzde durduğunu görmüyorsunuz, görmüyorsunuz, bu yüzden de, uzanıp sonsuzca açlığınızı giderecek olan dilimi kesip yemiyorsunuz!"

Birden arkamızda tanıdık bir ses duyduk: "Francesco Kardeş! Francesco Kardeş!"

Döndük. Soluk soluğa bir keşiş yetişmeğe çalışıyordu bize.

"Peder Silvestro" diye bağırdı, selâmlamak üzere koşarak, "Burada ne işin var? Sürünü niye bıraktın?" diye sordu, kolunu sıkarak. Silvestro soluk soluğa ağlayarak koşmağa başladı.

"Kötü haber, Francesco Kardeş!" dedi, tıkanır gibi. "Sen bizimle olduğun süre Ayartcı, ağılımızın dışında, pusuda bekliyordu. Dişlerini gıcırdatıyor, uluyordu, ama çitin üstünden atlayıp, içeri girmeyi göze alamıyordu. Soluğunun kokusunu duyuyordu Francesco Kardeş. Böylece tir tir titriyordu. Ama sen gittikten sonra..."

"Çiti atlayıp girdi; öyle mi?"

"Girdi, Francesco Kardeş, çiti atladı. Eğildi ve Sabbatino'nun, Angelo'nun ve Ruffiano'nun kulaklarına fısıldadı; öteki kardeşlerin üstüne de düştü, uyurlarken, ruhları savunusuzken; onlara yumuşak yataklardan, leziz yemeklerden, kadınlardan söz etti. Ertesi sabah, hepsi de soluk soluğa, kaş çatarak uyandılar, durup dururken birbirleriyle ters konuşup, dalaşmağa başladılar. Benim, aralarına girip de: 'Kavgayı bırakın, kardeşler, barış içinde yaşayalım! Tanrı korkunuz kalmadı mı? Francesco'nun huzurunda böyle yapmağa utanmıyor musunuz? O aramızda bizim, bizi görüyor!' diye bağırmam boşa gitti.

'Açlıktan geberiyoruz' diye bağırdı Sabbatino. 'Söyle Franceso'ya, aç ayı oynamaz diye! Yemek istiyoruz biz, yemek!' Ayartıcı, pençelerini karınlarına sokmuş, Cehenneme sürüklüyordu onları."

"Bernardo'da, Pietro da mı?" diye sordu Francesco, kaygı içinde.

"Bernardo ile Franceso kendi başlarına kaldılar, birlikte dua ediyorlar."

"Elias?"

"Elias, düzenimizi değiştirmek istiyor. Ona fazla sıkı, insan dışı geliyor. Salt yoksulluğun insanı boğacağını söylüyor, insan tabiatı salt sevgiye, ya da salt iffete erişemezmiş. Gelip gidiyor, hem açıktan açığa, hem de gizli olarak kardeşlerle konuşuyor, ve geceleri yeni Kuralı yazmakla geçiriyor. Antonio'da yazıcısı. Zihninde korkunç hedefler var. Kiliseler, manastırlar üniversiteler kurmak, dünyayı fethetmek için misyonerler göndermek istiyor. Çünkü, diyor, herkes - dünyada ki herkes - kukutelayı giyip, o kılıkla Tanrının huzuruna çıkmalı."

Francesco içini çekti. "Başka ne haber. Peder Silves- tro? Hiç bir şey saklama, konuş"

"Capella da kendi başına sancağını açmış. Düzenini pek yumuşak buluyor ve kendi kurmağı tasarladığı yeni bir düzeni Papa'ya onaylattırmak için senin peşinden Roma'ya gitmek istiyordu. Dediğine göre, yılda bir kez et yemeliymişiz, o da Paskalya günü. Başka günler sadece kepek lapası ve su, ancak Pazar'ları biraz tuz ekebilirmişiz. Aynı zamanda, konuşmak bir lüks olduğundan kendi aramızda konuşmamalıymışız, sadece Tanrıyla konuşmalıymışız. Kırmızı kurdelalı yeşil şapkasını attı: tekmeledi, ayağının altına alıp çiğnedi, bir yandan da bağırıyordu. Ne şapka, ne kukuleta! Yaz kış, baş açık dolaşacağız!"

"Durma, durma Peder Silvestro" dedi Francesco. "Bunlar açılan en derin yara. Vur!"

"Durmadan yeni kardeşler geliyor. Okumuş, zeki kimseler, elden bırakmadıkları kalın elyazmaları okuyorlar, ya da yazıyorlar, kilisede konuşuyorlar; deri pabuçlar giyiyor, yamasız hırkalar kuşanıyorlar, bizi görünce de gülüyorlar. Onlara karşı nasıl gelebiliriz, biz iki kardeşler? Sen yokken, Francesco Kardeş, gücümüz yok; nasıl dayanalım? Bir keresinde genç kardeşlerden iki kişi bir geceyi zevk evinde geçirdiler. 'Bütün gece neredeydiniz?' diye sordum onlara. Cevap vermek istemediler, ama tuhaf ekşi bir kokuları vardı. Bernardo Kardeş bayıldı."

Francesco düşmemek için bana dayandı.

"tik kardeşler dağılmış durumda" diye devam etti Peder Silvestro. "Ya sabır çekiyordum, bir an önce dönersin de, ayartıcıyı kovar, her şeyi

yeniden düzene sokarsın diye. Ama pek müthiş bir şey oldu Francesco Kardeş. Paskalyadan önceki Cumaydı, kardeşler, akşamleyin toplanmıştık, bir de baktık, yiyecek hiç bir şeyimiz yok; As- sisi halkı bizi beslemekten bıkmıştı. Ben onlara çarmıha gerilen İsa'dan söz açmağa ve bu günü, çarmıha gerildi- ği günü, duayla ve tam bir perhizle bize geçirttiği için Tanrıyı övmeye başladım. 'Karın dolu olursa, duamıza yük olur' dedim onlara; sonra yönetimi eline alır ve göğe doğru yükselmemizi engeller. Şeytansa, insanın açlıktan korktuğunu görünce sevinir. Ama ben konuşurken, kapıda siyah, semiz bir teke görerek ürktüm. Burma boynuzları vardı, karanlıkta yanan yeşil parlak gözleri, aleve benzeyen kısa sivri bir sakalı vardı. Kardeşlerin beşi altısı sevinç çığlıkları attılar ve keçiyi görür görmez ayağa sıçradılar. Birinin uzun bir bıçağı vardı; ötekiler düğümlü iplerini çözüp kement yaptılar ve hayvanı yakalamak için, boynuna geçirmeğe hazırlandılar. Erkek keçi art ayakları üstüne kalktı, bir an oynar gibi yaptı, derken bir sıçrayışta ormana daldı, kardeşler de arkasından. Ben de koştum, bağırıp duruyordum, 'Durun Kardeşler, gözlerinizi açın! Gördüğünüz keçi değil, Şeytan. Büyük günah işliyorsunuz!' Ama bana kulak veren mi vardı? Açlık ku- durtmuştu onları. İplerini fırlattılar, hançerli kardeş de ileri doğru eğildi, karanlığa doğru, ve silahlı eli kalkıp indi keçiye - ya da keçi sandığı şeye; çünkü havaydı bıçakladığı. Keçi durmadan kaçıyordu, ikide bir dönüp bakıyordu, gözleri karanlıkta alev alev yanıyordu. 'Şeytan' diye bağırdım. 'Ateşleri görmüyor musunuz? Çarmıha gerilen Isa adına - durun!' Kardeşlerin çoğu korkup durdular; ama keçi de durdu - kardeşlerin onu yalnız koyup, gideceklerinden korkuyordu - bıçaklı kardeş saniye kaybetmeden fırladı, hayvanın üstüne kapaklandı. Bir süre boğuştuklarını gördüm, derken bıçak birden keçinin karnına girdi, siyah teke yere yığıldı, mutlu mutlu meledi. Bu kez öteki kardeşler atıldılar ve göz açıp kapayıncaya dek parçaladılar tekeyi, kardeşlerin her birinin ağzında kanı damlayan bir et parçası vardı, acele acele çiğneyip duruyorlar, derken yeni bir lokma ısırıyorlardı: sonra burma boynuzlu kellesi kopmuş hayvanın çevresinde, sarhoşlar gibi ağızlarında kan ve ateş damlayarak, halay çekmeğe başladılar. Bense, bir yandan göğsümü dövüyor, ağlıyordum. Havada ağır basan yoğun kükürt dumanlan vardı. Derken - ya Rabbim, gerçekten büyüksün - kellenin birden oynadığını gördüm, şu iki gözümle gördüm. Havaya kalktı; vücut birleşti ve kopuk kelleye yapıştı, dört ayak yere bastı, kısa, alaylı bir meleme duydum, derken keçi, dipdiri, gece içinde kayboldu. Ama kardeşler, kaygısız, oynamağa, yemeğe devam

ediyorlardı: Ayartıcı gözlerini boyamıştı onların, hiç bir şey görmemişlerdi. Portiuncula'ya dönmedim; ayaklarına kapanayım sana kardeşliğin, ruhlarımızın, tehlikede olduğunu bildireyim diye buraya geldim; durma gel, Francesco Kardeş!"

"Çobanlık gerçekten çetin bir görev" diye mırıldandı Francesco, denize doğru akan ırmağın çamurlu, koyu suyuna bakarak "Suç bende. Bu hac yolculuğu sırasında yeni kaygılar altüst etmişti beni, ruhum bir ara kendini unuttu ve sürüme göz kulak olmayı bıraktı. Kardeşler yardımcısız kaldı, dağıldılar. Suç bende! Geliyorum. Peder Silvestro. Onları yeniden topla ve Isa adına sabırlı olmaları için yalvar: geliyorum. Git sen, Tanrı korusun!"

Peder Silvestro, Francesco'nun elini öptü. "Allahaısmarladık!" diye kuzeye doğru yola çıktı.

Francesco bana döndü. "Suç bende" diye tekrarladı. "Günah işleyen; kadın, yiyecek, yumuşak yatak isteyen, ağzını keçi etiyle dolduran benim!"

Göğsünü döverek ahuvah etmeğe başladı.

Kolumu beline doladım. Kıyı boyunca ilerledik, sonunda sık yapraklı bir kavak ağacının altına çöktük. Francesco bitkin, gözlerini kapadı. Kafasında kardeşler vardı tabii, çünkü durmadan iç çekiyordu. Sonunda gözlerini açtı.

"Düşler" dedi, "Tanrının gece kuşlarıdır: haber getirirler. Bu kutsal kente doğru yola çıkmadan önce, kara bir tavuk görmüştüm, öyle cılızdı, öyle küçük kanatları vardı ki, ne kadar gererse gersin onları, civcivlerin çoğu dışta kaldı, ıslandılar... anlamını sezip yola çıkmamam gerekti."

Böyle konuşurken, tuhaf görünüşlü bir keşiş, bizi görüp durdu. Beyaz bir hırkası vardı, belinde de meşin bir kemer; ayaklarında domuz derisinden sağlam pabuçlar, tepesi traşlı başındaysa siyah yün bir takke vardı. Yüzü sertti, vahşiydi, gözleri iki kor parçası. Francesco'yu görünce durup, şaşkınlıkla ona baktı. İlkin tedirgin oldu, sonra sevindi. Kollarım açıp, seslendi: "Kardeşim, kimsin sen?" diye sordu.

"Niye gözlerini dikmiş bakıyorsun öyle?" diye sordu Francesco. "Bir yerde mi görmüştün beni önceden?"

"Gördüm ya, gördüm ya, düşümde, dün gece. İsa göründü. Öfkeliydi, elini kaldırmış, dünyayı ezmek için indirmek üzereydi. Birden Kutsal Meryem Ana ilerledi ve bağırdı, 'Esirge oğlum. Bak, sana bağlı iki kişi var. Sabırlı ol; onlar dünyayı destekleyecekler.' Biri naçiz bendim ötekiyse... ötekiyse, galiba şendin kardeşim. Yüzün, davranışın, üstündeki hırka, kukuleta - aynı hep! Kimsin? Tanrı bizi birleştirdi."

"Adım Assisi'li Francesco. Bana Tanrının küçük tatlı dilencisi ve soytarısı derler." diye karşılık verdi Francesco, yabancının oturması için yanında yer açarak. "Ya sen kimsin?"

"Ben îspanyalı bir keşişim. Dünyanın öteki ucundan sapkınlara ve kâfirlere karşı savaş açacak bir düzen kurmak için Papanın iznini almağa geldim. Adım Do- mencio."

"Ben de düzen kurmak ve vâz edebilmek için Papadan izin almağa gelmiştim."

"Neyi vâz edeceksin, Franceso Kardeş?"

"Salt yoksulluğu, salt sevgiyi."

"Yani her köyün ortasında çalı çırpı yakıp, sapkınların, günahkârların ve kâfirlerin topunu birden yakmayacak mısın?

Francesco ürperdi: "Hayır, hayır!" diye karşılık verdi. "Günahı, günahkârların canını alarak öldürmeyeceğim. Kötülük yapanlara ve kâfirlere savaş açmayacağım. Sevgiyi vâz edeceğim ve seveceğim; barışı vâz edeceğim, dünyadaki herkese karşı kardeş sevgisi duyacağım. Bağışla beni Domencio kardeş, benim seçtiğim yol bu."

"insan yaradılışı kötüdür, kurnazdır, şeytansıdır," diye bağırdı beyaz hırkalı adam. "Sözünü ettiğin incelik yetmez; kuvvet gereklidir. Beden engel olursa, ruhun kurtulması için, onu yok etmek gerekir, ispanyada çalı çırpı yakacağım, böylece ruhlar, kül olarak bedenlerini bırakacak ve göğe yükselecek."

"Ceniza y nadal Cenıize y tıada!" diye bağırmağa başladı keşiş yumruğunu sıkarak. "Kül baştanbaşa kül! Savaş!"

"Sevgi!"

"Kuvvet!"

"Acıma!"

"Francesco Kardeş, hayatı çiftlerin aşk türküleri söyleyerek kolkola dolaştıkları bir gezinti yeri mi sanırsın? Hayat savaştır, alın teridir, şiddettir! Güneş yükseldi mi, ne duruyorsun, kalk! Su içmek mi istiyorsun, kolunu sıva, kuyu aç; kötüyü kovmak mı istiyorsun, kötülük edenlerin kafasının ortasına indir; öldüğün zaman da yanma baltanı al ki, Cennete girmek istiyorsan, kapısını kırasın. Cennetin tek anahtarı baltadır... Öyle dehşet içinde bakma bana zavallı, küçük tatlı keşiş. Incil'de de böyle yazar. 'Şiddet kullananlar, Cennete kuvvete baş vurarak girdiler.'"

Francesco içini çekti. "Şiddetin de Tanrıdan geldiğini bilmiyordum. Zihnimi genişlettin; ama gönlüm direniyor ve 'Sev! Sev!" diye bağırıyor. Ama, kimbilir, olur ya karşıt yollarımız, bir de bakarsın birleşmiş. Cenabı Hakk'a çıkarken birden karşılaşmışız."

"Tanrı nasib etsin," diye karşılık verdi yabancı. "Ama korkarım ki, insanlar, yani kurtlar arasına düşmüş bir kuzusun sen. Hedefine varmadan seni yeyip bitirecekler. Apaçık zihnimde olanı söylersem, beni bağışlarsın umarım: sevgi konusunda her şeyi biliyorsun, ama yetmez bu. Nefretin de Tanrıdan geldiğini öğrenmen gerek, o da Rabbin hizmetinde. Bu gibi zamanlarda, dünyanın bu düşmüş durumunda, nefret sevgiden daha çok işine geliyor."

"Nefret ettiğim tek şey Şeytan, Domencio Kardeş," diye cevap verdi Francesco. Ama bunu der demez vücudu baştan aşağı ürperdi, böyle sert konuştuğu için korkudan apışıp kalmış gibiydi.

"Hayır, hayır," diye ekledi hemen, "ondan bile nefret etmiyorum. Zaman zaman secdeye varıp, Tanrıya sapkın kardeşimizi bağışlaması için yalvarıyorum."

"Kimden söz ediyorsun?"

"Şeytandan, Domencio Kardeş"

Domencio Kardeş güldü. "Tanrı kuzusu" dedi, "elimde olaydı, Tanrının arslanı olurdum. Arslanlarla kuzular bir arada yaşayamazlar; Allahaısmarladık!"

Gitmek üzere ayağa kalktı.

"Güle güle, Domencio Kardeş. Arslanla kuzu, sevgiyle kuvvet, ışıkla ateş, iyile kötü: her şey bil ki, aynı doruğa tırmanır, Tanrının dağına; ancak bilmezler. Nefretin bunu bilmediği açık; sevgi biliyor, o da açık; gitmeden önce, kardeşim sana mutlu sırrı açayım: günü birinde hepsi birleşecekler. Tanrının açık kollarla durduğu dorukta. İnşallah biz de orada, yukarıda bir kez daha karşılaşırız Tarının arslanı, o zaman küçük kuzusunu yutamazsm!"

Şimdi de gülme sırası Francesco'da idi. Elini sallayarak, güle güle dedi ateşli keşişle.

Beyaz hırkasının rüzgârla şiştiği ve ırmaktaki bir dönemeçte kaybolduğunu gördük. Francesco bana döndü. Ağzı kulaklarına varıyordu gülümsemekten.

"Domencio Kardeş, bizi yeyip yutmak istiyor" dedi, "Ama bilmiyor - nasıl bilsin? - Yargı Günü'nün yakın olduğunu, kuzularla arslanların kaynaşıp birleşeceklerini."

Yazmayı bıraktım, parşömen üzerine iki büklüm eğilmiş, tüykalemim yaşlı kulağımın arkasında, bir an dinleneyim dedim. Gözlerim kapalı, Kutsal Kentte geçirdiğimiz geceleri ve gündüzleri hatırlamağa çalışıyorum. Kiliseleri, törene katılan yüksek rütbeli papazları, cıvıldar gibi Tanrıya İlâhiler okuyan küçük çocuklan, göğün ortasında kurulmuş, bizi yakan güneşi, sonra güneşin kavurduğu yeryüzünü, ve yüreklerimizi ferahlatan o şiddetli fırtınayı hatırlıyorum. Francesco, Kutsal Havariler kilisenin cümle kapısının altında, yanımda duruyordu; ardına kadar açık gözlerle, kendinden geçmiş gibi, bir yere bakıyordu, titreyen burun delikleri toprağın o ıslak kokusunu içine alıyor, yanaklarından sevinç gözyaşları akıyordu.

"Gök yeryüzüyle, Tanrı insan ruhuyla birleşiyor," dedi bana. "Incil'deki sözlerin, toprağın bağrında, tohumlar gibi sulandığı, filizler gibi fışkırdığını duymuyor musun? İçim sanki yeni bir çayırla kaplandı, zihnim gelinciklerle doldu."

Nice çabadan sonra, kuralımızı onaylayan izni almıştık, parşömenin kenarma ipek bir kurdelayla bağlı, iki güçlü anahtarın sarktığı Papanın büyük mührünü elde etmiştik, derken bir koşu tutturmuş, soluğumuzu, Papalık katedrali Lateran kilisesinin önünde almıştık; orada iki sarhoş gibi hoplamağa, sıçramağa, kolkola oynamağa başlamıştık. Francesco, parmaklarını ağzına sokup, görünmeyen sürüsünü çağıran bir çoban gibi ıslık çalmıştı.

Ne büyük zevkti. İnsan yüreğinin yaratıcı gücü ne büyüktü, havayı biçimlendirerek yeniden yaratma gücü. "Cennet bu işte!" diye bağırdım Francesco'ya. "Cennet içimizde dediği zaman haklıymış Isa. Açlık, susuzluk, felâket diye bir şey yok. Varolan tek şey insan yüreği: hiçliği, çarkına takıp döndürüyor, onu ekmek, su ve mutluluğa çeviriyor."

Biz ıslık çalıp oynarken, genç, soylu bir kadın şaşkın şaşkın yanaştı.

"Ne oldu size?" diye sordu gülerek. "Kim size bu kadar şarap içirip sarhoş etti?"

"Tanrı!" diye cevap verdi Francesco, elini çırparak. "Nice şarap fıçılarının efendisi İsa. Gelin, siz de gelin. Siz de için!"

"Nereden geliyorsunuz?"

"Hiçlikten, madam."

"Nereye gidiyorsunuz?"

Tanrıya. Hiçlikle Tanrı arasında, oynuyor ve ağlıyoruz."

Genç kadın gülmüyordu artık. Elbisesinin yakası açılmıştı.

Sağ elini çıplak kalan gerdanına götürüp içini çekti: "Bunun için mi doğduk?"

"Evet madam, oynamak, ağlamak ve Tanrıya doğru yol almak için."

"Ben Jacopa'yım, soylu Gratiano Frangipani'nin karışıyım. Hayatım mutlu geçti, utandırıyor beni bu; talihim hep yaver gitti, korkutuyor beni bu. Burada, herkesin önünde konuşamam sizinle, lütfedip evime gelirseniz..."

Önümüze düştü, biz de peşinden gittik.

Bu tatlı, soylu kadının, bir gün Francesco'nun hemşire Clara'dan sonra gelen en değerli, ona en bağlı kadın yoldaşı olacağı kimin aklına gelirdi? Aşırı mutluluğun, özü doğru bir ruhu, tövbekâr, ağlar duruma itebileceği kimin aklına gelirdi?

"Utanıyorum" dedi Jacoba, konağına girerken, "Nice kadınların hiç bir şeycikleri yokker, herşeye sahip olmam utandırıyor beni. Haksızlık bu, haksızlık! Hak seviyorsa Tanrı, buna büyük bir felâket gönderir. Yalvarırım ona göndersin. Serbest olaydım, caddelerde yalınayak dolaşır, kapı kapı dilenirdim. Ama kocam var, ayağımdan zincirle bağlıyım."

Francesco hayran hayran bakıyordu ona. "Yiğit bir er ruhu var sizde Madam, bir er kafası var. İzin verin size hemşirem değil de, Jacopa birader, Jacopa Kardeş diyeyim. Sabırlı ol Jacopa Kardeş. Gün gelecek, serbest olacaksın, caddelerde yalınayak dileneceksin. Tanrı büyüktür. Kadınları esirger, sana da acıyacaktır... Şimdilik Allahaısmarladık, yeniden kavuşuncaya kadar!"

"Ne zaman, nerede?"

"Jacopa Kardeş, içimde bir ses diyor ki: o müthiş ölüm anında."

Elini kaldırıp kutsadı. "Şimdi Allahaısmarladık"

"Niçin ölümden söz ediyorsun?" diye sordum Jacopa'nun konağından ayrılıp, memleket yoluna düzüldüğümüzde, "Kahrolasıca yeryüzündeki işimizi daha bitirmeden."

Francesco başını salladı.

"Biz ıslık çalıp oynarken, Leo Kardeş, kıvancın doruğuna çıkmışken, karalar içinde, başmeleğin gökten indiğini gördüm. 'Bekle' diye başımla işaret ettim. 'Az daha bekle, Ölüm Kardeş!' Gülümsedi ve havada kaldı. Korkun olmasın, Leo Kardeş: ecelim gelince öleceğim, ne önce ne sonra tam zamanında..."

Kuzeye yöneldik, çabuk çabuk yol alıyorduk, ahırına dönen atlar gibiydik, ayaklarımızdan Roma'nın tozunu silkiyorduk. Arasıra, su bulduğumuz zaman, duruyor, eğilip içiyorduk; derken bir taş üstüne oturuyor, sessiz sessiz uzaklara, Assis'ye doğru bakıyorduk. Yaklaştıkça Francesco'nun yüzü kararıyordu, konuşurken dudaklarını daha zor aralıyordu. Bir çocuk, parlak bir yaban çiçeği, ya da dala tünemiş bakan bir kuş görünce ancak yeniden yüzü aydınlanıyordu.

Bir keresinde, "Dünyada çiçek, çocuk ve kuş olduğu süre, korkma, Leo Kardeş." demişti, "her şey yolunda demektir."

Yürüdük, yürüdük, ayaklarımız kanayan yaralarla kaplandı. Dik tutamaz olduk kendimizi. Hep açtık üstelik, geceleri de donuyorduk. Şöyle bir tabak kuzu kızartması, yanında da bir testi şarap olsa da, kemiklerini yalaya yalaya yeyeydim diyordum kendi kendime. Sonra da yumuşak bir yatak. O zaman ne büyük bir zevkle överdim Tanrıyı... Bu ayartıcı manzarayı uzaklaştırmak için, başımı öte yana çevirmem boşunaydı. Tabak, testi ve yatak, hep karşıma çıkıyor, havada önümde dönüp duruyordu.

Francesco düşüncelerimi sezdi. Bana acıyarak elini yavaşça omuzuma koydu.

"Sevgili Leo Kardeş, şimdi nerden geldi aklıma bilmem, yalnız yaşayan ululardan biri, hiç bir zaman unutamadığım bir şey anlatmıştı. Anlatayım mı sana?"

"Dinliyorum, Francesco Kardeş," dedim, önüme bakarak; göz bebeklerimde tabağı, testiyi ve yatağı görecek diye ödüm patlıyordu.

"Bir gün yanından geçen biri, kutsal adamın ahlarını duymuş, durup sormuş, 'Tanrının azizi, nedir dileğin, nedir sana böyle ah çektiren?'

"'Bir bardak soğuk su, yavrum,'' diye cevap vermiş yalnız kişi.

"'Bundan kolay ne var, testini gece dışarıda bırakırsan, soğuk suyun olur.''

"Bir keresinde öyle yapmıştım, yavrum. Ama o gece bir düş gördüm. Cennetin önüne gelmiştim de, kapısına güm güm vuruyordu. 'Kim var orada?' diye bir ses geldi içerden. 'Benim, Theba'h Pachomius.' Derken ses çınladı: "Git buradan. Geceleri testisini dışarıda bırakıp, su soğutanlar, giremezler Cennete."

Francesco'nun ayaklarına kapandım. "Bağışla, Francesco Kardeş. Hâlâ hakim değilim bedenime. Hâlâ duyuyorum, açlığı, yorgunluğu, soğuğu. Sen nereye gidersen, ben de oraya gidiyorum ya, bazan zihnim seni izlemiyor;

küstahlaşıyor, direnmeye başlıyor. Cennet kapısının önündeyim de, açılmıyor."

"Cesaretini yitirme, Leo Kardeş," dedi sırtımı okşayarak. "Ayakta dur. Ayartıcı, varsın binsin sırtına, korkma: kapı açılacak, ikiniz birlikte gireceksiniz içeri!"

"Ayartıcı da mı? O da mı girecek? Nereden biliyorsun, Francesco Kardeş?"

"Açılıp, içine her şeyi alan yüreğimden biliyorum. Cennette böyle olmalı."

Dik kayalıklı bir dağın yamaçlarına tünemiş, küçük bir kente geldik. Dağın eteğinde, yağmur, güneş ve zamanla aşınmış yıkık dökük evler vardı; dorukta kuleleri ve uzun kırlangıç kuyruğuna benzeyen kanatları olan bir kale görünüyordu. Orada, derebey, şahinleriyle birlikte yaşıyordu. Bağlar ve aşağı ovada zeytinlikler kenti çepeçevre sarmıştı.

"Burada durup, üç gün dinleneceğiz." dedi Francesco, bana acıyarak. "Zeytinlikler içinde minik bir manastır görüyorum. Tanrı sana acıdı, Leo Kardeş."

Kente girdik. Çiftçiler işlerinden dönüyorlardı: güneş batmak üzereydi. Yıkık bir kilisenin bahçesinde oturduk. Dört bir yanda servi ağaçları vardı; çit güzel kokulu kırmızı çiçeklerle örtülmüştü; ortada, yeni açmış ince, koyu yeşil yaprakları olan çınar ağacı vardı. Dibinde de bir pınar kaynıyordu.

Francesco bakındı, derin derin içini çekti. "Cennet böyle olmalı" dedi. "Başka şey arama. İnsan ruhu için yeter bu, yeter de artar bile."

Üzerinde cıvıltılar duyarak, başını kaldırıp baktı. Bir kırlangıç sürüsü çınar ağacına doğru uçuyordu: yuvaları oradaydı, geceyi geçirmek için yuvalarına dönüyorlardı. Dallara tünediler, sonra bahçeye dağıldılar ve minik evlerine kapanıp, başlarını göğüslerine dayayarak kendilerini uykunun kucağına bırakmadan önce, mutlu mutlu bakmağa başladılar.

Francesco, ağır ağır akan suya doğru ilerledi, kuşlar şimdi orada toplaşmıştı. Elini uzatarak onları selâmladı.

"Olduğun yerde kal, Leo Kardeş," dedi bana, "Kıpırdama da ürkmesinler. Atacak yemim olmadığı için, Tanrının sözüyle besleyeceğim onları, işitsinler de, onlar da insanlar gibi Cennete girebilsinler diye."

Kuşlara dönüp, üzerlerine eğildi ve kollarını iki yana açıp vâz'ına başladı.

"Kuşlar, hemşirelerim benim! Kuşların ve insanların babası Tanrı sizleri çok seviyor, siz de bunu biliyorsunuz. Su içerken, her yudumda minik başlarınızı göğe kaldırıp, Ona teşekkür etmeniz bundan; sabahleyin güneş minik bağırlarınıza vurduğu zaman, türküyle dolup, daldan dala uçarak, güneşi, yeşil ağaçları ve türküyü gönderen Rabbin adını ululamanız bundan. Sizi işitebilsin diye, ona yaklaşmak için göğün yükseklerine uçmanız bundan. Yuvalarınız yumurtalarla dolduğunda, kuluçkaya yattığınız zaman, Tanrı da bir erkek kuş olup karşı dala tutunuyor ve doğum işinizi kolaylaştırmak için size türkü söylüyor."

Francesco konuşurken, üstünden bir güvercin sürüsü geçti. Tatlı sesini duydular, indiler, ayaklan çevresine kondular; derken küçük bir güvercin uçtu, sağ omuzuna tüneyip ötmeğe başladı. Francesco gittikçe öne doğru eğiliyordu. Havada kalkıp inen hırkası kanatlan andırıyordu, sesi bülbül sesi gibi tatlı, cıvıltılı çıkıyordu. Çevresindeki kuşlara katılmak istiyordu sanki, katılmak için de bir kuş, büyük bir kırlangıç olmağa çalışıyordu.

"Kırlangıçlar, güvercinler, hemşirelerim benim. Tanrının sizlere ne armağanlar sunduğunu düşünün bir: havada dolaşabilesiniz diye kanatlar, kışın sizi sıcak tutsun diye tüyler vermiş; aç kalmayasınız diye yere, ağaçlara, çeşitli yiyecekler saçmış; bağırlarınızı ve gırtlaklarınızı türküyle doldurmuş."

Kırlangıçlar gelip, karşımızda çitin üzerine ve kilise damının kenarı boyunca sıra sıra tünediler. Kanatlarını açarak başlarını öne eğip, dikkatle dinlemeğe koyuldular. Francesco onları selâmlamak üzere döndü.

"Her yıl ince kanatlar üstünde bize baharı getiren kırlangıç hemşirelerimiz hoş geldi. Dışarısı henüz soğuk ve yağmurlu, güneş altın

saçından yoksun, ama içinizin sıcak ve yazla dolu olduğunu duyuyorsunuz. Karla kaplı damın kiremitleri üzerinde oturuyorsunuz, çıplak dallar arasında uçuşuyorsunuz, ve sivri gagalarınızla, gitsin diye kışı gagalıyorsunuz. Yargı günü siz- ler, sevgili kırlangıçlarım benim, kanatlı şeylerin hepsinden, borazanlı meleklerden bile önce, mezarlıklara uçacak, dirilişi dile getireceksiniz, mezar taşları üstünde. Ölüler sizi duyacak ve sonsuz baharı selâmlamak üzere mezarlarından çıkıp papatyalara koşacaklar.

Kırlangıçlar mutlu, kanat çırpıyorlardı, güvercinler ötüyordu, kırlangıçlar Francesco'ya yaklaşıp, hırkasını gagalamaya başladılar. Francesco elini başları üzerinde tutarak, istavroz çıkardı ve kuşları kutsadı. Sonra dört bir yanına el sallayarak Allahaısmarladık dedi.

"Akşam geldi, kırlangıç ve güvercin hemşirelerim; akşam geldi, haydi gidin, uyuyun artık. Tanrı size düş görebilme lütfunu bağış etmişse eğer, dilerim bu gece uykunuzda, yuvalarınızın üstünde büyük kırlangıç gibi uçan, kırlangıçların Meryemini göresiniz."

Francesco böyle konuşurken bir atlı gelip durmuştu, keşişin kuşlarla konuştuğunu görünce kahkahayla güldü. Orta yaşlı biriydi, yassı çomağı andıran burnu, etli sarkık dudakları vardı, alacalı bir giysi giymişti, saçında defneden yapılmış iri yapraklı bir taç vardı. Belinde, altın bir zincir ucunda, uğur diye taktığı kumaştan bir maymun asılıydı. Omuzlarından bir lavta sarkıyordu.

Ardından, genç erkek ve kadınlar sürüsü geliyordu, başlarında, sarmaşık ve çiçeklerden çelenkler vardı.

Başkanlarının durduğunu görünce, onlar da durdular ve kahkahayla gülmeğe başladılar. Atlının yüzü parıldıyordu: akşam güneşinin son ışınları başına vurmuş, sarı saçını tutuşturmuştu.

Çitin üstüne eğildim ve genç erkeklerden birine el ettim, yaklaştı. "Kim bu bey, ata binmiş olan?" diye sordum. "Kıral gibi yakışıklı."

"Adı Gulielmus Divini'dir, tam bir kıraldır hani. İşitmediniz mi hiç? Romadan geliyor, Kapitol'de defne dalından taç koydular başına ve türkü kıralı ilân ettiler."

"Ne türküsü söylüyor?"

"Aşk türküsü keşiş efendi, aşk. Hoş, siz ömrünüzde böyle bir söz duymamışsınızdır ya."

Katıla katıla gülerek arkadaşlarına döndü.

Atlı bu arada dizginlerini çekmiş, kıpırdamadan duruyor, güvercinleri ve onları izleyen kırlangıçları dinliyordu. Birden gülmekte olan sürüsüne döndü. "Susun!" diye bağırdı öfkeyle.

Francesco kuşlara Allahaısmarladık demiş, bahçeye geçip gitmek üzereyken türkü kıralı atından atlayıp ona koştu ve ayaklarına kapandı.

"Kutsal Peder" diye bağırdı Francesco'nun kanlı ayaklarını öperek. "Kördüm, şimdi görmeğe başladım; ölüydüm, şimdi mezardan dirilip kalktım: Al beni, insanlar dünyasından götür, ruhumu kurtar! Ömrüm boyunca şarap ve kadının erdemlerini söyleyeyim. Ben Gulielmus Divini'yim, şu budalalar da Roma'da beni türkü kıralı ilân ettiler."

Bunu der demez, tacı başından çekip attı, kopardı ve defne yapraklarını yere saçtı.

"Şimdi içim yatıştı/' dedi. "Alacalı giysimi de atıyorum. Bana bir hırka verin, kutsal Peder. Bakın işte belimdeki şu altın zinciri de çıkarıyorum. Düğümlü bir iple sarın belimi."

Francesco eğildi, onu kaldırdı ve alnından öptü.

"Kalk, Pacifico Kardeş. Bundan böyle seni Pacifico diye çağıracağım kardeşim, çünkü Tanrının sükununa kavuşmuş bulunuyorsun. Hâlâ türküyle dolu alnını öpüyorum. Şimdiye kadar ezgiler dünya üstüneydi, bundan böyle, dünyanın yaradanım dile getireceksin. Lavtanı alıkoy, o da Tanrının hizmetine girsin, kutsansın. Zamanı elince, Pacifico kardeşim, Cennete, omuzunda bu lavta asılı gireceksin; melekler çevrende toplanacak ve yeni türküler öğretmeni isteyecekler senden."

Genç erkek ve kadınlar yere düşen defne yapraklarını toplamak için koştular. Oyun mu oynuyor, yoksa aklını kaçırdı da keşiş mi olmağa karar verdi diye ünlü ozana bakıyordu.

Pacifico Kardeş Allahaısmarladık demek için döndü: "Eski hayatımın arkadaşları, elveda; Gulielmus Di- vini ölmüş bulunuyor. Gidin gömün onu ve şu küçük maymunu da tabutuma koyun; o da gömülsün!"

Maymunlu altın zinciri onlara doğru attı. "Elveda," diye tekrarladı. "Elveda, bir daha görüşmeyeceğiz sizinle!"

Şaşkın genç erkek ve kadın süsü dağıldı, üçümüz kaldık. Önde Francesco, zeytinliğin ortasındaki küçük manastıra yürüdük. Pacifico Kardeş yol boyunca türkü söyledi.

"Yüreğim kuş sanki; bülbül, Francesco Kardeş," dedi "Seni dinlemek üzere öteki kuşlarla geldi, sanki dinleyince de gagasını göğe doğru dikip bir türküye başladı."

Francesco güldü. "Dünyaya yeni bir çılgınlık getiriyorum, " dedi, "sense yeni bir türkü; yeni çılgınlığın yeni türküsünü getiriyorsun, Pacifico Kardeş, güçlerimizi birleştirmemiz iyi oldu. Kardeşliğimize hoş geldin."

Küçük manastırda üç gün geçirdik, gücümüz yerine geldi. Bizi görür görmez, keşişler kaşlarını çattı. Francesco gülüyordu, Pacifico lavtasını çalıyordu, bense boğuk sesle yeni kardeşe eşlik ediyordum.

"Hey! Nerede sandınız kendinizi?" diye seslendi başpapaz. "Burası manastır: Rabbin evi."

"Rabbin evine, ya nasıl girmemizi istersiniz, ağlayarak mı?" diye karşılık verdi Francesco. "Tanrı sesleniyor: 'Ağlamanızdan bıktım, ahuvahtan hoşlanmıyorum. Asık suratlar görmek yordu beni. Yeryüzünde kahkaha seslerine özlem çekiyorum!' Pacifico Kardeş, çal lavtanı, söyle türkünü, Tanrının gönlünü sevindir."

Keşişler yavaş yavaş alıştılar bize. Francesco, her akşam onları avluda topluyor, sevgi, yoksulluk ve Cennetten söz açıyordu.

"Cennet nasıldır sanırsınız?" diye soruyordu onlara. "Mermer merdivenli, baştanbaşa altınlarla dolu koca bir saray mı? Hayır! Bir gece düşümde gördüm: çepeçevre çayırlarla kaplı minnacık bir köydü: insanın ruhu, köyün ortasında en ufak tefek, aşağılık bir kulübenin yanındaki kuyunun yanında duruyordu; Tanrıyı emziren Meryem Ana'ya benziyordu."

Francesco konuşurken, gece sessizce üzerimize indi, hava mavi kanatlarla doldu. Keşişler mutluca gözlerini kapayıp Cennete girdiler.

Üç gün biter bitmez kuzeye doğru yolumuza devam ettik. Pacifico Kardeş'in türküleri yolculuğu kısalttı, günün birinde bir de baktık, sevgili Assisi'mizin kalesi ve kuleleri karşımızda.

"Hoş geldin, sevgili Assisi," dedi Francesco, elini kaldırıp, kenti kutsayarak. "Rabbim, kardeşlerle konuşurken yardım et sinirlenmeyeyim."

Portiuncula'ya vardığımızda, güneş batmıştı. Yavaş yavaş yaklaşıyorduk, başta Francesco gidiyordu. Paci- fico ile ben, bitkin onu izliyorduk. Francesco yaptıklarını görebilsin, dediklerini işitebilsin diye, kardeşleri apansız yakalamak istiyordu. Ama yaklaşınca durdu. Bağrışmalar, kahkahalar geliyordu. Damdan duman tütüyordu; demek kardeşler ateş yakmağa başlamışlardı. Derken burnumuza kızarmış et kokusu geldi: demek yemek pişiriyorlardı!

"Bayram yapıyorlar" diye mırıldandı Francesco; "et yiyorlar."

Tam o sırada yaşlı bir dilenci belirdi. Ta uzaklardan kızarmış et kokusu almıştı burnu, bir lokma verirler diye koşa koşa gelmişti.

"Bana bir lütufta bulunur musun, Kardeşim?" diye sordu Francesco. "Şapkanı, asânı ve torbanı ver de gidip kardeşleri selâmlayabileyim. Hemen geri veririm. Bu lütfü yaparsan, Rabbim sana karşılığını verir."

"Assisi'li Francesco dediklerin sen misin?"

"Benim, kardeşim."

"Al, o halde!"

Francesco şapkasını kulaklarına kadar geçirdi, torbayı sırtına vurdu ve asâsına dayanarak, gidip Portiun- Cula'nın kapısını çaldı.

"İsa adına kardeşlerim" diye inildedi sesini değiştirerek. "Zavallı hasta, ihtiyar ve aç birine acıyın"

"Gel içeri ihtiyar" diye cevap verdi kardeşler. "Ocak başına otur da ye"

Francesco başı önüne eğik, kamburunu çıkararak girdi, yüzünü görmek imkânsızdı. Sırtı, kardeşlerine dönük, ocakbaşma oturdu. Yeni katılmış genç bir papaz, bir tas çorbayla bir dilim ekmek getirdi. Francesco eğilip, avucuna ocaktan kül aldı, çorbasının içine attı ve yemeğe başladı. Kardeşler hemen tanıdılar onu, ama kimse de açıklamağa cesaret edemedi; Francesco'nun onların et yiyip bayram ettiklerini görmesi, öylesine utandırmıştı onları. Yedikleri lokmalar gerisin geri boğazlarına çıktı, yemeklerine devam edemediler. Tabakları üzerine eğilmiş bekliyorlardı, fırtına ha çıktı, ha çıkacaktı.

Francesco iki üç kaşık çorba yedi, sonra tasını bırakarak, kardeşlerine döndü.

"Bağışlayın beni kardeşlerim" dedi "gidip de sizi bu denli zengin yiyecekler başında oturmuş görünce, gözlerime inanamadım, yoksulluk çeken keşişler bunlar mı, diye sordum kendi kendime. Kapı kapı gidip, el açan, herkesin aziz bildiği? Niçin ben de onlara katılmayım, rahat bir hayat yaşamayayım dedim. İsa adına, söyler misiniz kuzum, sizler dilenci Assisi'li Francesco'nun alçakgönüllü kardeşleri misiniz?"

Kardeşler kendilerini tutamadı. Bazıları hıçkırarak ağlamağa başladı; bazıları gizlice sıvıştı ve dehşet içinde dışarı koştu; bazıları Francesco'nun ayaklarına kapanıp bağışlaması için yalvardı. Francesco kollarını göğsünde kavuşturmuştu; eskisi gibi kardeşlerini kucaklamak için açmamıştı onları. Elias yaklaştı; ağlamıyordu tabii, ne de Francesco'nun kendisini bağışlamasını istiyordu.

"Kardeşleri tanımadın mı?" diye sordu. "Sen yokken çoğaldık. Elini kaldır da kutsa onları."

Ama Francesco başını göğsüne doğru düşmeğe bıraktı. Ağzını açmadı. Çevresinde halka yapmış olan kardeşler kaygı içinde ona bakıyorlardı.

"Papayı gördün mü, Francesco Kardeş? Mührünü bastı mı?"

Francesco elini göğsüne götürdü. "İki anahtarlı mühür burada, Elias Kardeş. Sabırsızlanma. Yarın, Tanrı dilerse konuşacağım. Şimdi hepiniz kiliseye gelin. Tanrı da mührünü bassın diye yalvaralım!"

Ertesi gün, kardeşler ormandaki bir açıklıkta toplandılar. Elias gidip geliyor, onları çevresinde çember haline getiriyor, gizli gizli yavaş sesle konuşuyordu. Dev gibiydi, kardeşlerin en uzun boylusuydu, yanındaki Francesco, olduğundan da kısa, daha alçakgönüllü görünüyor; yok oluyordu. Bağışla Rabbim, ama bu adam hiç içime sinmedi. Bakışı, kendini beğenmişlikle, açgözlülükle doluydu; ruhu, Portiuncula'yı küçük buluyordu, yoksulluk ve sevgi sıkıyordu. Yayılmak istiyor ve dünyayı sadece iyilikle değil, aynı zamanda güç ile de fethetmek sonra da süvari gibi at sırtında Cennete girmek istiyordu. Vahşi İspanyol misyoneri Domen- cio'nun peşinden gitmeliydi o, tatlı küçük Assisi'li dilencinin değil. Tanrı bize nerden de göndermiş bunu? Rabbin gizli maksadı neydi? Yanyana gelmeyecek şeyleri birleştirmek miydi amacı?

Bir gün cesareti ele alarak, Francesco'ya Elias Kardeş hakkında ne düşünüyorsam söyledim. "Her kardeşlikte bir Yahuda vardır," dedim. "Tanrı keşke beni yalancı çıkarsa, ama bana kalırsa bu adam da bizim Ya- hudamız."

"Yahuda da iyidir, Leo Kardeş," diye cevap verdi Francesco; "O da Isa'nın hizmetindedir, Tanrı onu ihanet etsin diye yarattıysa, o da ihanet ederek görevini görecektir."

Bir an düşündükten sonra sesini alçalttı:

"Gubbio kurdunu hatırlar mısın? Hani koyun ağıllarına girerler, koyunları öldürürdü; köyün altını üstüne getirirdi. Oradakilere acıdım, ormana gidip, Tanrı adına artık koyun yememesini söyledim. Çağırdım onu, geldi; cevap olarak ne dedi bilir misin? "Francesco, Francesco," dedi. "Tanrı böyle düzenlemiş. Nedenini sorma: Sadece Tanrının buyruğuna boyun eğ ve bırak

beni, acıktığım zaman koyun ağılına gireyim. Ben de sizin gibi du- a ediyorum. Diyorum ki "Ormanlara hükmeden ve bana et yememi buyuran babamız, buyruğun yerine getirilecektir. Bugün günlük koyunumu ver bana, midem dolsun da senin adını ululayım. Büyüksün, Rabbim, koyun etini bu denli tatlı yaptığın için. Ölünce Rabbim, buyur, dirileyim, benimle birlikte bütün yediğim koyunlar da dirilsin -ki onları yeniden yiyebileyim!" işte Leo Kardeş, kurt bana böyle dedi. Başımı önüme eğip ayrıldım. Kurtlar koyun yesin diye mi buyurmuş Tanrı? Bu ne küstahlık Leo Kardeş, sorması bile!"

Her şeye dayanacak ve her şeyi bağışlayacak, Francesco'nun yüreği gibi yürek neredeydi bende! Elias Bombarone'nin o gün kardeşlerle gizli gizli konuştuğunu görünce öfke ve korkudan sarsıldım.

Sonunda herkes toplanınca, Francesco ayağa kalktı, her zamanki gibi kollarını kavuşturup konuşturmağa başladı. Sesi durgun, yavaş ve üzgündü; zaman zaman elini Kardeşlere doğru dilenirmiş gibi uzatıyordu. Basit sözlerle, Sonsuz Kente nasıl girdiğini, Kutsal Pederi nasıl görebildiğini, Papaya neler dediğini, Papa'mn cevabını, nasıl diz çöküp Kural'ı ayakları dibine koyduğunu. Uç gün sonra da, tabii Tanrıdan aldığı buyruk üzerine, Papa'mn mühürü nasıl bastığını anlattı, işte karşı- larındaydı! Francesco, kutsanmış parşömeni koynun- dan çıkardı, ağır ağır, hece hece okudu, kardeşler dizleri üstüne çökmüş dinliyorlardı. Bitirir bitirmez, kollarını onların üstüne uzatarak bir şey daha söyledi, ama şimdi onlara söylemiyor, dua ediyordu:

"Kutsal hemşirem yoksulluk, servetimizsin bizim. Bizi bırakıp gitme! Daima aç kalalım, üşüyelim, başımızı koyacak yerimiz olmasın!"

"Kutsal hemşirem iffet, zihinlerimizi arıt, yüreklerimizi arıt, soluduğumuz havayı arıt! Portiuncula - yüreklerimiz - çevresinde arslan gibi pusu kurmuş bekleyen Ayartıcıya üstün gelmemize yardım .et."

"Kutsal hemşirem, sevgi, tanrının ilk doğan harika kızı, kollarımı sana kaldırıyorum: duy beni ve duamı kabul et. Yüreklerimizi genişlet ki, bütün insanları, iyiyi kötüyü kabul edebilsin; bütün vahşi veya evcil hayvanları içine alabilsin, meyve veren veya vermeyen bütün ağaçları; bütün taşları, ırmakları, denizleri. Hepimiz kardeşiz. Hepimizin babası bir ve bizi baba evine geri götüren yola girdik!"

Durdu. Belki daha konuşacaktı, ama Elias, dev vücudundan buhar çıka çıka, şakaklarında ter damlaya damlaya ayağa fırladı.

"Öteki kardeşlere de izin ver, Francesco Kardeş, onlar da konuşsunlar," diye bağırdı gökgürültüsünü andıran sesiyle, "Hepimizin Tanrının Huzurunda eşitiz, herbirimiz düşündüğü şeyi söylemeğe hakkı var... Kardeşler, Francesco Kardeşin Papanın elinden getirdiği Kuralı duydunuz. Beğendiniz mi, beğenmediniz mi? Her biriniz konuşsun, kimsenin etkisi altında kalmadan."

Bir süre sustu. Bazıları karşı çıkmak istiyordu, ama Francesco'ya saygıları büyüktü. Bazılarınmsa söyleyeceği hiç bir şeyi yoktu; Francesco'nun okuduğu şeyi pek iyi anlayamamışlardı, böyle dillerini tuttular; ben de tuttum. Kuralı kabul ediyordum, ama kabul ettiğimi nasıl dile getireceğimi bilemiyordum.

Sonunda Peder Silvestro kalktı. "Kardeşlerim," dedi içini çekerek. "En yaşlı benim, bu yüzden cesareti ele alıp ilk olarak ben konuşuyorum. Beni dinleyin kardeşlerim: dünya çürümüş, sonu yakın. Yeryüzünün dört bir yanma dağılalım, dünyanın sonunun geldiğini açıklayalım, insanlar böylece korkarlar ve tövbe ederler, kurtulurlar. Bu benim düşüncem, ama Tanrı zihinlerinizi nasıl aydınlatıyorsa, öyle hareket edin."

Sabbatino, yüzü sarı, acı dolu ileri atıldı. "Dünya çürümüş değil," diye çığırdı; "sadece başımızdaki beyler çürümüş. Balık baştan kokar! Ayaklanmalıyız ki, halkı uyandırmalıyız, sonra beylere saldırmalıyız, şatolarını yakmalıyız, ipekli giysilerini yakmalıyız, başlarına taktıkları tüyleri yakmalıyız. Budur gerçek haçlı seferi, Kutsal Mezarı ancak böyle kurtarabiliriz. Nedir Kutsal Mezar dediğimiz? Çarmıha gerilmekte olan Zavallı halk değil mi? Halkın dirilişidir bu. Isa'nın dirilişindeki gerçek anlam budur!"

"Halk aç!" diye bağırdı Juniper, tutuşmuş gibi. "Ayak üzerinde duracak dahi gücü yok, ilkin güç kuvvet bulmak için yemeli; nasıl baskı altında tutulduklarım görecek gözleri yok, gözlerini açalım! Francesco Kardeş, niçin Cenneti unutmuyorsun bir an, dünyaya bir göz atmıyorsun; işimize dünyadan başlamamız gerek. Ben böyle düşünüyorum. Her şeyi yazması için bir kâtip de gerek burada."

Bu kez Bernardo kalktı, "Kardeşler," dedi, mavi gözleri yaşla dolu. "İnsanlar dünyasını bırakalım. Çağın yöneticileriyle nasıl baş edebiliriz? Gidelim ıssızlıkla sığınak arayalım ve gecemizi gündüzümüzü duayla geçirelim. Duanın gücü her şeye yeter kardeşlerim. Kişi bir dağ doruğunda dua eder de, duası hızla aşağılara iner, aşağıdaki kentlere uzanır, günahkârların gönlüne işler; bir yandan da Tanrının ayaklarına yükselir ve insanlığın çektiği acıya tanık olur. Kardeşlerim, ancak dua ile - servetle, silâhla değil - dünyayı dua ile kurtarabiliriz."

Derken ben kalktım. Bir kaç kelime kekeledim ama kafam karışıverdi, hıçkırarak ağlamağa başladım, yüzümü ellerimle sakladım. Kardeşlerin çoğu güldü, ama Francesco bana sarıldı ve sağ yanma oturttu.

"Kimse bu denli ustalıkla ve güçle konuşmadı," dedi, "Leo Kardeş, Tanrı senden razı olsun."

Kalktı, her zamanki gibi kollarını açtı.

"Sevin! Sevin!" dedi. "Savaş yok! Kuvvet kullanma yok! Dua bile yetmez, Bernardo Kardeş; iyi işler de gerekli. İnsanlar arasında yaşamak çetin ve tehlikeli, ama gerekli de, ıssızlığa çekilip dua etmek çok kolay, daha emin ve çetindir. İnsanın olduğu yerde, hastalık, acı ve günah eksik olmaz. Yerimiz insanların yanıdır kardeşlerim: cüzzamlılarm, günahkârların, açlıktan ölenlerin yanı. Her insanın bağrında, en aziz zahit kişinin içinde bile, korkunç, pis bir kurt uyur. Eğilip şöyle deyin ona: Seni Seviyorum! Hemen kanatlanır, kelebek olup uçar... Sevgi! Herşeye yeten gücünün karşısında eğiliyor, sana tapıyorum. Gel, öp kardeşleri; gel, mucizeni yarat!"

Francesco konuştuğu süre, Elias Kardeş, üstünde oturduğu taşta kıvranıyor, fırkasına işaret etmek için soluk soluğa, kaygı içinde başını sallıyordu. Sonunda kendini tutamayıp, ayağa sıçradı.

"Onu dinlemeyin kardeşler! Sevgi yetmez; bize gereken savaştır. Düzenimiz savaşan bir düzen olmalıdır, kardeşler de, bir elinde haç, ötekinde savaş baltası, yılmaz dövüşçüler olmalıdır. Incil'de dediği gibi, balta ağaçların kökünde bulunmalı, bütün kötü ağaçlar kesilip ateşe atılmalıdır. Bu dünyanın güçlüsüne üstün gelmek için tek yol vardır:

onlardan daha güçlü olmak! Yoksulluk, salt yoksulluk kapı dışarı edilmeli! Bu küstahlık neden, Francesco Kardeş? İsa'nın kendi de havarilerin ayakkabı, asâ ve torba sahibi olup olmamalarını serbest bırakmamış mıydı? Havarilerden biri, keseyi saklama işini üstüne almamış mıydı, topluluğun beslenmesi için dolu olmasını sağlamakla görevli değil miydi? Ve sen Francesco Kardeş, İsa'yı aşmayı dileyecek kadar küstah mısın? Servet her şeye gücü yeten bir kılıç; insanların birbirini boğazladıkları bu iğrenç dünyada silâhsız nasıl kalırız! Başkanımız Hızır değil, arslan olmalı; elimizde kutsal su serpen fırça yerine kırbaç olmah. Belki de unutuyorsun Francesco Kardeş, İsa eline kırbaç almıştı da, Tanrının tapınağını çarşıya döndüren güruhu kovmuştu! Dedim, yine de derim: savaş!"

Genç kardeşlerden beşi altısı sevinç çığlıklarıyla ayağa sıçradı ve Elias'ı havaya kaldırdılar.

"Sen arslansm," diye bağırdılar. "Önümüze düş; yol göster!"

Solgun ve bitkin Francesco, elini omuzuma dayayarak ayağa kalktı.

"Kardeşlerim," diye yalvarır acıklı bir sesle bağırdı, "gönüllerimizde barış olmazsa, dünyaya barışı nasıl getiririz? Bir savaş başka bir savaşa yol açar, o da bir başkasına, böylece insanın kanının akmasının sonu gelmez. Barış! Barış! Unutuyor musun Elias Kardeş, İsa bir kuzuydu, ve dünyanın günahlarını üstüne almıştı. "İsa bir arslandı, Francesco Kardeş," diye karşı çıktı Elias, "Kendi öyle diyor: ben barış değil, kılıç getimeğe geldim."

Kardeşler kaygılı yüreklerle kalkıp, iki topluluğa ayrıldılar. Bir kaçı Francesco'nun çevresini aldı, ağlamağa başladı, ama çoğu Elias'ın etrafında kahkahayla gülüyordu. Herkes bir ağızdan konuşmağa, heyecan içinde bağırmağa başladı, sonunda Peder Silvestro araya girdi, "Kardeşlerim," dedi, "Kara Keçi. Şeytan yine aramızda. Havada yeşil gözlerini görüyorum!"

Francesco etrafını alan kardeşlerin arasından geçip, Elias'a doğru gitti ve kolunu beline doladı.

"Elias Kardeş! Hepiniz! Dinleyin beni," dedi. "Kardeşliğimiz güç bir an geçirmekte. Bu toplantıda duyduğunuz olumlu ve karşıt düşünceleri

içinizde rahatça tartın. Savaş mı? Barış mı? Salt yanlızlıkta dua mı? Tanrının sâdık kılavuzu zaman, size doğru yolu gösterecektir. Bu arada kardeşlerim, görevinizi unutmayın! Kutsal peder bize vâz etme ayrıcalığını tanımış bulunuyor. Bütün yeryüzünün yollan önümüzde açılıyor: onları kardeşçe paylaşalım ve yolculuğumuza başlayalım. Vatanımız fazla dar gelmeğe başladı. Portiuncula küçük: dirsek dirseğe yaşıyoruz, birbirimize tökezliyoruz, sinirleniyor, öfkeleniyoruz - sonra da Ayartıcı geliyor. Açığa çıkın, ana caddelere girin, ikişer ikişer gidin, birbirinize destek olasınız diye. Bir insan topluluğu gördüğünüz yerde durun ve ölümsüz besiyi, Tanrı'mn buyruğunu önlerine koyun. Ben, Tanrının yardımıyla, Afrika'ya gidiyorum. Tanrının izniyle. Bir gemi bulup, denizi aşacağım. Uzak ülkelere açılacağım, oralarda tsa'nm adını duymayan nice ruhlar var. Tanrı izin verirse o adı onlara götüreceğim! tleri kardeşler, Rabbim adına ileri. Dünyanın dört bir bucağına dağılalım, sonra da doğduğumuz beşiğe, Portiuncula'ya dönelim, gördüklerimizi, çektiklerimizi, ve ilk havarilik seferimizde elde ettiğimiz başarıları birbirimize anlatalım.

Şimdi dağılın kardeşlerim, yavrularım, hayır duam dünyanın dört bir yanına sizinle birlikte gelecek. Bütün dünya Tanrının tarlasıdır. Sürün o tarlayı, sürün de yoksulluk, sevgi, barış ekin. Sendelemekte, yıkılmakta olan dünyayı sağlamlaştırın. Yüreklerinizi öfke, tutku ve kıskançlıktan uzak tutun. "Ben! Ben!" deyip durmayın, şu kanmak bilmez hayvanı, 'ben' dediğimiz şeyi Tanrının sevgisine sunun. Bu 'ben' Cennete giremez. Kapıların ve körüklerin dışında durun. Ayrılmadan önce, size söyleyeceğim kıssayı dinleyin. Unutmayın, benden size hatıra kalsın yavrularım.

Vaktiyle bütün ömrünü mükemmelliğe erişmek için çalışarak geçiren bir zahit varmış. Varını yoğunu yoksula dağıtmış, çöle çekilmiş ve gece gündüz Tanrısına dua etmiş, sonra eceli gelmiş. Cennete çıkıp kapısına vurmuş. 'Kim o?' diye bir ses gelmiş içeriden.

"Ben!" demiş zahit.

'Burada iki kişiye yer yok!' demiş ses. 'Git buradan!'

Zahit gerisin geri yeryüzüne dönmüş, çabasına yeniden başlamış: yoksulluk, oruç durmadan dua ve ağlama. Eceli yeniden gelmiş ve ölmüş. Yeniden çalmış Cennetin kapısını. 'Kim o?' demiş aynı ses.

'Ben!' demiş.

'iki kişiye yer yok burada. Git buradan!' olmuş cevap.

Zahit kurşun gibi yeniden yeryüzüne inmiş ve kurtulmak için, eskisinden daha büyük çabayla aynı şeylere sarılmış. Yaşlanıp, yüzünü bulduğunda, yine ölmüş. Yeniden çalmış Cennet kapısını. 'Kim o?' demiş ses.

'Sen Rabbim, sen!'

"Cennet kapısı açılmış, o da içeri girmiş!"

Yaz. Yıkıcı bir güneş, deniz kıvılcım saçıyor, solumuzda Yunan adaları; gemi, zırhlı asker dolu - tüysüz delikanlılar, olgun adamlar, kırçıl sakallılar, kendilerini kurtarmağa yola çıkmışlar. Haçlılar Damietta'yı aylardır kuşatmış bulunuyordu, ama kahraman savaşçı yüce başbuğları kente boyun eğdirtmiyordu...

Malea burnunda korkunç bir fırtınaya yakalandık. Milyarbaşlı, milyar ağızlı deniz, bizi yutmağa niyet etmişti, iç çekerek kıyıya özlemle bakan güvertedeki yiğitlerin rengi ilkin uçuyor, sonra yeşile dönüyordu. Bir sıçrayabilselerdi ah, sıçrayıp da karadaki bir dala tu- tunsalardı ve erkekliklerini yeniden elde etselerdi! Birlikte yolculuk eden bir kaç kadın çığırmağa başlamıştı. Francesco, erkekle kadınlar arasında mekik dokuyordu. Tanrı'dan söz açıyordu, onlar da dinliyor, içleri ferahlıyordu. Gece geldi; kapkara, bulut dolu bir gök denizin üstüne indi; suyla gök arasında gemi zıplıyor, çatırdıyor, her an ikiye ayrılacaklarmış gibi oluyordu. Francesco geminin başına gitmiş, katlanmış yelkenler arasına çömelmiş, dua etmeğe başlamıştı.

Yanma vardım, ama o ne gördü beni, ne sesimi işitti. Başı denize doğru uzanmış, büyü yaparmış gibi, yavaş, titrek bir sesle tatlı tatlı okuyordu.

"Deniz! Deniz! Tanrının kızı, kardeşlerin olan bu insanlara acı. Bunlar ne tüccar, ne korsan; amaçları soylu: Kutsal Mezarı kurtarmağa gidiyorlar. Göğüslerindeki kızıl haçı görmüyor musun? Haçlılar bunlar, Tanrının askerleri. Acı onlara, İsa'yı hatırla, hani bir gün sana seslenmiş, durulmanı buyurmuştu, sen de ona boyun eğmiştin. îsa adına, ben, naçiz kulun, şimdi durulman için yalvarıyorum sana!"

Yelkenlerin üstüne yüzükoyun düşmüştüm. Böğüren suyu, halkın iniltilerini; Francesco'nun insanlarla çılgın deniz arasına nazikçe girip, durgunlaşması için sulara yalvarışını duyuyordum. O zaman ilk kez anladım insanın gerçek değerini: çaresizliğin en yüksek noktasında, dünyanın parçalanmak üzere olduğu anda dua ediyordu. Denizin, Francesco'nun sözlerini duyduğundan emindim. Tanrı da duymuştu o sözleri. Ölüm de; hepsi de, mucize değildi, dünyadaki en basit ve tabii şeydi: deniz yatıştı, tikin böğürmesi alçaldı, öfkesi bir süre daha devam etti, boyunduruk altına girmekten kaçınıyordu. Ama yavaş yavaş dize geldi, kibarlaştı, geceyarısı gemiyi dövmeyi bıraktı, çevresinde sessizce yayıldı ve durdu. İnanmayanlar ruhun, denize söz söyleyip dinletebileceğim inkâr edebilirler, ama ben Francesco'nun sayesinde sırrına erişmiştim: ruh, denizden daha güçlüdür, ölümden de güçlüdür; insanın vücudundan fışkırıp, yıkılmakta olan dünyaya destek olabilir.

Francesco'ya doğru sürünerek gidip, kanlı ayaklarını öptüm. Beni duymadı bile, bütün ruhu kara sular üstündeydi, deniz yeniden başkaldırırsa diye uyanık, bekliyordu.

Ertesi sabah su ve gök, güvertedekilerle birlikte parlıyor ve gülüyordu. Francesco büyük sınavdan sapsarı kesilmiş, bitkin bir halde, gözleri hâlâ kapalı, pruvada çömelmiş duruyordu. Görevini iyi görmüş, şimdi uykunun kucağına bırakmıştı kendini.

Günler, geceler geçti aradan. Ancona'dan ayrıldığımızda ay ince bir orak biçimindeydi; gittikçe büyüdü, dolunay oldu, sonra eridi, kaybolup gitti. Herkes gözünü güneye dikmiş, ilendikleri Arap kıyılarını görmeğe

çalışıyordu. Yavaş yavaş çevremizdeki su yeşile döndü. "Denize Nil'in suları karışıyor" diye açıkladı kaptan. "Geldik sayılır." Nitekim ertesi sabah ufkun ortasındaki kara çizgisini iyice görebiliyorduk. Alçaktı, kumla kaplıydı, güneşin ilk ışıklarıyla pembeleşmişti.

Issız bir koya demir attık. Francesco kıyıda secdeye vardı, Tanrıya şükretti, kuma bir haç çizdi. Savaşçılar, Francesco ile beni ıssız kıyıda bırakıp, İsa'nın askerlerine katılmak üzere yola çıktılar. Uzaklarda kuleler ve minareler görünüyordu. Francesco" bana acır gibi bakıyordu. "Leo kardeş, Tanrının kuzusu" dedi. "Arslan ağzına girdik. Korkuyor musun?"

"Korkuyorum, Francesco Kardeş," diye cevap verdim. "Ama korkmuyor gibi görünmeğe çalışıyorum, sen nereye gidersen ben de oraya gideceğim."

Güldü. "Cennete de mi, Leo Kardeş?"

"Cennete de, Francesco Kardeş."

Elini kaldırıp, uzaktaki minareleri gösterdi. "Yürü o halde. İşte Cennet yolu!"

Önüme düştü, yürümeğe başladık. Kum ayaklarımızı yakıyordu, ama türküye başladık ve acıyı unuttuk. Zaman zaman Francesco duruyor, beni cesaretlendirmek için kolumu sıkıyordu. Sonra yeniden yola koyuluyor, türküsüne yeniden başlıyordu.

"Pacifico Kardeş de lavtasıyla yanımızda olaydı da, Sultanın karşısına, fazla Tanrı içmekten sarhoş üç kardeş gibi çıksaydık!"

"Açım, Francesco Kardeş," dedim, artık dayanamayarak.

"Sabır, Leo Kardeş. Bak, minareler gittikçe büyüyor. Geldik sayılır. Kaygılanma, Sultan bizi görür görmez tencereleri hemen firma verdirtir!"

Biz konuşurken, vahşi çığlıklar duyduk, iki zenci kılıçlarını çekmiş önümüze atladılar.

"Sultan! Sultan!" diye bağırdı Francesco, minareleri göstererek.

Güzel bir patak attıktan sonra bizi aralarına aldılar, kahkaha ile Sultamn sarayına getirip, ayaklarına fırlattılar. Akşam olmuştu.

Sultan bizi görür görmez güldü. Ayağıyla dürterek sordu (dilimizi pek iyi biliyordu): "Kimsiniz bakalım, şarap-âşığı keşişler? Arslan inine nerden düştünüz? Ne istiyorsunuz?"

Gözlerimi kaldırdım ve Sultanı gördüm. Yakışıklı bir adamdı, kıvırcık siyah sakalı, ince çengel burnu ve iri iri kapkara gözleri vardı. Başındaki yeşil sarığın üstüne iğneyle yarımay biçiminde bir mercan tutturmuştu. Yanında yatağanlı bir dev zenci duruyordu: Cellât!

"Kimsiniz, ne istiyorsunuz?" diye sordu. Sultan yeniden. "Kalkın!"

Kalktık, "Biz Hristiyanız," dedi Francesco, istavroz çıkararak. "İsa gönderdi bizi, size acıdığı için, ünlü Sultan. Ruhunuzu kurtarmak istiyor."

"Ruhumu kurtarmak mı?" diye bağırdı Sultan, kahkahasını tutmaya çalışarak. "Nasıl kurtulacakmış pekiyi, keşiş?"

"Salt yoksulluk, salt sevgi, salt iffetle Sultanım efendim."

Sultan, gözleri fal taşı gibi açılmış, bakıyordu. "Aklını mı oynattın be adam?" diye bağırdı. "Ne saçmalıyorsun? Yani servetimi, sarayımı, haremlerimi bırakacağım da senin gibi hırpani kılığa bürünüp, kapı kapı dolaşarak dilenecek miyim? Kadınlara yanaşmayacağım, öyle mi? Ne diye yaşıyoruz o halde, söyle bakalım ne diye yaşıyoruz? Tanrı neden vermiş pekiyi, kadınları açan anahtarı? Haremağası mı olacağız yani bu mu istediğin?"

"Kadınlar..." diye başladı Francesco, ama Sultan öfkeyle elini uzattı.

"Kapat çeneni keşiş! Kadınlar hakkında kötü bir şey demeğe kalkma, yoksa dilini kopartırım senin! Ananı düşün; varsa, kızkardeşini düşün; hele hele, Hristiyan olduğuna göre, İsa'nın anası Meryemi düşün!"

Francesco başını önüne eğdi ve cevap vermedi.

"Hem söyler misin bana, salt sevgi derken ne demek istersin?" dedi Sultan, cellâta yaklaşmasını söyleyerek.

"Düşmanlarımızı sevmek, Sultanım efendim"

"Düşmanlarımızı sevmek mi!" diye çığırdı Sultan kahkahayla, Cellâta döndü. "Yatağanı kınına sok. Bunların aklından zoru var zavallıların, zırdeli bunlar. Öldürmeyelim."

Sonra Francesco'ya döndü. Bu kez daha yumuşak konuşmağa başladı, hasta olan biriyle konuşuyordu sanki. "Şu sizin cennet dediğiniz nasıl bir yer, anlatın bakalım, değer miymiş gitmeğe?"

"Bizim Cennetimiz meleklere, azizlerin ruhlarıyla dolu, Tanrı da en üstte oturuyor."

"Ne yenir, ne içilir orada? Kiminle yatılır kalkılır?"

"Küfretmeyin, Cennettekiler yemez, içmez, çiftleşmez, ruhtur onlar."

Sultan yine güldü. "Ruh mu? yani hava... bu mu demek istediğin? Bizim cennetimiz sizinkinden bin kez daha iyi. Pirinç dağları, bal ve süt akan ırmakları, birlikte yattığımızın hemen sonrası yeniden bakireleşen kızlar. Deli olmadım ben keşiş, sizin Cennetinize gidecek kadar. Rahat bırak beni hele."

Francesco kızdı. Nerede olduğunu, Sultanın bir baş işaretiyle kellesini uçurabileceğini unuttu, korkmadan, çekinmeden, Isa'nın çarmıha gerilişini, dirilişini, ikinci Gelişi ve Müslümanların sonsuzca yanacağı Cehennemi anlattı. Tanrının kelamını vâz ederken öyle kendinden geçmişti ki, sarhoş olmuş, el çırpmağa, oynamağa, gülmeğe, türkü söylemeğe, ıslık çalmağa başlamıştı.

Kuşku yok ki bir an için cinnet getirmişti. Sultan gülerek ona bakıyordu, derken ateş almış keşiş devam etsin diye, o da el çırpmağa, ıslık çalmağa başladı.

Francesco birden durdu. Buhar çıkan vücudundan ter fışkırıyordu.

"Hay Allah müstehakını versin," dedi Sultan. "Ne zamandır bu kadar gülmemiştim. Ama yeter artık, dur biraz da ben konuşayım. Bizim peygamberimiz koku, kadın, çiçek severdi; kuşağında bir de küçük aynası vardı, saç taramak için de bir tarağı. Güzel giysilere bayılırdı. Dediklerine göre sizin peygamberiniz yalınayak, pis, saçbaş darmadağın dolaşırmış, hırkası da binlerce yamayla kaplıymış. Karşılaştığı her yoksulun kendisine yamalık bir kumaş parçası verdiği söylenir. Doğru mu?"

"Doğru! Doğru! Dünyadaki bütün zavallıların acısını kendi üzerine almıştır," dedi Francesco, sözüne kendini kaptırarak.

Sultan sakalını sıvazladı. Çok geçmeden kuşağından minik bir ayna çıkardı, bıyığını burdu ve uzun kehribar uçlu çubuğuna uzandı. Bir oğlan çocuğu eğilip, uzattı çubuğu. Sultan birbiri ardından bir kaç nefes çekerek, kendinden geçer gibi gözlerini kapadı.

"Tam öldürme zamanı, Leo Kardeş," diye fısıldadı Francesco bana dönerek. "Hazır mısın? Cennetin kapılarının açılığını duyuyorum."

"Bu kadar acelen ne ölmek için, Francesco Kardeş?" diye cevap verdim. "Bekle acık hele."

Sultan gözlerini açtı. "Hazret-i Muhammed - selâm olsun ona - sadece bir peygamber değildi, aynı zamanda bir insandı da. İnsanlar neyi seviyorsa, o da onu seviyordu, insanlar neden nefret ediyorsa, o da ondan nefret ediyordu. Bu yüzden karşısında eğiliyorum; ona benzemeğe çalışmam, bundan. Sizin peygamberiniz taş ve havadan yapılmış. Beni ilgilendirmiyor hiç."

Bana döndü. "Şimdi sana gelelim keşiş, konuşmayacak mısın? Bir şeyler söyle de sesini duyalım."

"Açım," dedim.

Sultan güldü. El çırptı, bizi yakalayan iki zenci ileri atıldı.

"Fırından bir tencere çıkar da, yiyecek bir şeyler ve şunlara," diye buyurdu. "Sonra al götür bunları, gitsinler puta tapan din kardeşlerini

bulsunlar. Zavallılar akıllarını oynatmış, saygı göstermemiz gerek onlara."

Kent, doğulu birliklerin işgali altındaydı. Ölü askerler, caddelerde yatan karnı deşilmiş atlar leş kokuyordu. Camilerin dışında dönüp duran dervişlerin, uzun hançerlerle yardıkları başlarından kan akıyor, beyaz entarilerini lekeliyordu. Kahvehanelerde tombul oğlanlar garip uzun âletler olan tamburlar eşliğinde yanık türüler okuyorlardı. Baştan aşağı örtülü kadınlar geçiyor, havayı bir an için mis kokutuyorlardı.

Bu leş kokusu içinde burun deliklerimizi tıkayarak yürüdük, hızlı yürüyen iki zencinin arkasından dar sokaklardan geçerek kentin kenarına vardık. Burada, kılavuzlarımız durdu ve uzakta bir yeri, alçak bir kum tepesini gösterdiler. "Hristiyanlar orada!" diye gürlediler, beyaz dişleri güneşte pırıl pırıl parlıyordu. Sırtımıza güle güle der gibi okkalı birer yumruk indirdiler, koşa koşa gittiler.

Biz sessizce ilerlemeğe devam ettik. Ağzı sımsıkı kapalı olan Francesco, düşüncelere dalmış, yere bakıyordu. Bense, şaşılaşmış, çevremi seyredip duruyordum. Dünya marnlamayacak kadar genişti. Burada, Assisi'den binlerce kilometre ötede, sayısız ruhlar, günah içinde yaşıyorlardı. İsa'nın adını bile duymamışlardı. Tanrının kelamını bu ruhlara nasıl vâz edecektik? Hayat kısaydı; hiç bir zaman vaktimiz olmayacaktı. Dünyanın ucu bucağı olmadığına göre, nereden başlayacaktık!

Kumlar önümüzde uzanıp gidiyordu. Tuhaf, beyaz karınlı kırmızı kuşlar, başımızın üstünden uçuyordu. Arkamızda müslüman kentinin kargaşası vardı, ilerimizde kum tepesinin ardında borazanların sesi ve at kişnemeleri. Aylardır kenti kuşatmış bulunan Hristi- yan ordusuna yaklaşıyorduk.

"Paçamızı zor kurtardık, Francesco Kardeş. Vatanımıza döndüğümüzde (dönersek tabiî), yolda karşılaştığım her yoksuldan hırkam için bir yama parçası dileneceğim. Sultan haklıydı."

Bu sırada tepenin doruğuna varmıştık. Altımızda İsa'nın milyarlarca kuvveti renk renk darmadağınık uzanıyordu.

O günleri, o ayları hatırlamak istemiyorum. Gürültüsü hâlâ kulağımda, başımı döndürüyor. Haçlıların çadırlarını kurduğu ovaya vardığmızda

pisliğin, müstehcen türkülerin, küfürlerin haddi hesabı yoktu! Zavallı Francesco kulaklarını tıkamak zorunda kaldı. Bu muydu İsa'nın askerleri? Bütün konuştukları, yapacakları yağmalar, köle edecekleri kadınlar, öldürecekleri Araplardı. İsa adını ağza aldıkları yoktu. Onlarla kaç hafta kaldık hatırlamıyorum. Her gün Francesco bir taş üstüne çıkıyor, Kutsal Mezar'dan, Tanrının esirgeyiciliginden söz ediyordu. Haçlılar yanından gelip geçiyor, kimi dönüp bakmak zahmetine bile katlanmıyor, kimi de durup kahkahayla gülüyor, ya da bir avuç kum atıyordu.

Muharebe yeniden başlamıştı. Hristiyanlar yeniden istihkâmlara ve kalelere saldırıyorlar, tırmalıyorlar ve kentin içine atlıyorlardı - derken yağma ve boğazlama başlıyordu. Francesco İsa'nın askerleri arasında koşuyor, gözleri yaşlı, esirgemelerini diliyordu, ama onu bir kenara itiyorlar, alay ediyorlar ve ev kapılarını kırmağa devam ediyorladı. Boğazladıkları adamların iniltisini, kadınların çığlıklarını nasıl unutabilirim! Oluk gibi kan akıyordu; nereye dönseniz, ayağınıza kopuk bir baş takılıyordu. Hava inilti ve figanla doluydu.

Gökyüzü yanan evlerin ve insan vücutlarının dumanıyla kaplanmıştı. Sıcak boğucuydu, toprak kaynıyordu. Isa'nın sancağı Sultanın sarayında dalgalanıyordu, ama Sultan kendi, tez bir ata atladığı gibi ardında mülkünü ve karılarını bırakıp kaçmıştı. Francesco sarayın kapısında diz çöktü ve Tanrıya yalvardı. Dami- etta'ya bakmasın, askerlerin yeryüzünde neler yaptığını görmesin diye.

"Rabbim" diye bağırıyordu, yanaklarından yaşlar akarak, "insan savaş kanı içinde hayvanlaşıyor, kana susamış bir hayvan olup çıkıyor. Kendisine vermiş olduğun yüzü yitiriyor, kurtlaşıyor, pis bir domuza dönüyor. Acı ona Rabbim, insan yüzünü geri ver ona - senin yüzünü!"

Yaşlılar, yaralılar bir camide toplanmıştı. Francesco onların arasında yatıştırıcı sözler söylüyordu. Çoğu hastalıktan kör olmuştu, gözlerinden kan ve irin akıyordu. Francesco eğilerek ellerini göz kapaklarına koyuyor, Tanrıya iyileştirmesi için dua ediyordu. "Onlar da insan, kulların senin," diye mırıldanıyordu. "Acı onlara!" Gözlerine üflüyor, yatıştırıcı, sevgi dolu sözler söylüyordu - sonunda, günün birinde kendi de yakalandı o hastalığa, gözleri şişti, yanmağa başladı. Gözü görmez oldu; yürürken önünü bile göremiyordu, ben elinden tutup götürmek zorunda kalıyordum.

Bir gün ona, "Onlara yaklaşırsan, hastalığa yakalanırsın Francesco Kardeş!" dedim.

"Fazla tedbirlisin, Leo Kardeş," diye cevap verdi. "Söylediğin akla yatkın, ama bir eksiği var: Hâlâ sıçra- yamıyorsun, değil mi? Ömrü billah yerde mi yürüyeceksin?"

"Ne sıçraması, Francesco Kardeş?"

"Başının yukarısına, havaya, Leo Kardeş"

Hayır, sıçrıyamıyordum, hiç bir zaman da sıçraya- mayacaktım. Ömrümde ancak bir kez sıçramıştım, o da Francesco'yu izlemeğe karar verdiğimde. Başkası fazlaydı benim için... O sıçramam aklıma geldikçe, seviniyorum, ama bir yandan da esef edip duruyorum. Yazık, aziz olacak adam değildim ben...

"Dünya uçsuz bucaksız, Leo Kardeş," dedi bana Francesco bir ara. "Arapların arkasında zenciler var, zencilerin ötesinde vahşi yamyam kabileleri, onların ardında da sonsuz bir umman; donmuş olduğu için üstünde yürüyebileceğin bir deniz. Isa dünyaya geldi diye müjdeyi her yere yayacak vaktimiz nasıl olacak?"

"Kaygılanma, Francesco Kardeş, zamamn kendi, başarır bunu: zamanın her şeye vakti vardır."

"Zaman... Zaman..." diye mırıldandı Francesco. "Ama biz burada olmayacağız."

"Sen gökten seyredersin, Francesco Kardeş; zamana ata biner gibi binmiş, orada iş göreceksin."

Franceso içini çekti. "Leo Kardeş," dedi, "vaktiyle bir zahit varmış, ölmüş, Cennete çıkmış. Tanrının kolları arasında uykuya dalmış. Salt mutluluğa erişmişmiş. Ama günün birinde, altındaki dünyayı görmek için bir eğileyim demiş; eğilince, yeşil bir yaprak görmüş. 'Rabbim,' diye bağırmış, 'Rabbim, bırak gideyim, şu yeşil yaprağa bir kez daha dokunayım!' Anladın mı Leo Kardeş?"

Sözleri ürküttü beni, cevap vermedim. Yazık ki doğruydu: yeşil yaprağın gücü o kadar büyüktü!

Yaz gelip geçti; güz geldi.

"Ne zaman gidiyoruz, Francesco Kardeş?" diye sordum. "Güz vakti. Doğduğumuz beşiğe dönmek için can atıyorum. Burası başka bir dünya, buradaki Tanrı da başkadır ola ki. Yürü gidelim."

"Leo Kardeş," diye cevap geldi bana, "önünde iki yol olur da, birinden birini seçmen gerekirse, hangisinin daha iyi olduğunu, hangisinin Tanrıya götürdüğünü nasıl bilirsin?"

"Bilemem, Franceso Kardeş. Sen söyle."

"En güç, en yokuş olanıdır doğrusu. Buradaki hayat güç; bu yüzden kalalım."

Bütün gününü vâz etmekle geçiriyordu, ama kimse de dinlemek zahmetine katlanmıyordu. Herkesin zihni ve düşünceleri Kudüs'ü yağma etmekle meşguldü.

"Ya Isa? İsa'yı düşünmüyor musunuz, kardeşlerim?" diye umutsuzluk içinde bağırıp duruyordu Francesco.

"Dünyanın öteki ucundan buraya onun mezarını kurtarmak için gelmediniz miydi? Kutsal Mezarı?"

Ama nicedir ona soytarı diye bakıyorlardı. Hırkasından çekiştiriyorlar, taş yağmuruna tutuyorlar, koç çıngırağını çalarak sokaklara çıktı mı, kahkahadan katılıyorlardı: o, insanların kendisini alçaltmasından hoşlanıyor, onlarla birlikte gülüyor ve sokakların ortasında oynayıp vâz veriyordu.

"Ben Tanrının soytarısıyım, insanların soytarısıyım. Gelin kardeşlerim gülün, hep birlikte gülelim!"

Bir gün öğleyin, bir kapı önünde gölgede yatmıştık. Güneş yakıp kavuruyordu ortalığı, yorulmuştuk, hemencecik uyuduk. Birden uykumda

Francesco'nun sıçrayıp avazı çıktığı kadar çığırdığını işittim. Gözlerimi açtığımda ben de çığlık attım, çünkü iki haçlı asker alay olsun diye çıplak bir orospuyu Francesco'nun yanma yatırmıştı. Edepsiz kadın kollarını onun boynuna sarar sarmaz, tir tir titreyerek ayağa fırlamıştı. Şimdi yosma kollarını açmış, onu çağırıyordu.

"Gelsene, gelsene," diye kumrular gibi cıvıldıyordu tatlı sesiyle. "Gel, Cennetim ben. Girsene!"

Francesco onu görmemek için elleriyle yüzünü kapattı. Derken acıyıverdi kadına.

"Hemşirem," dedi, "fahişe kardeşim, niçin ruhunu kurtarmak istemiyorsun? Acımıyor musun ona? Yılardır erkeklere teslim ettiğin bedenine acımıyor musun? Burak; elimi başına koyayım da, tanrıya, sana acısın diye dua edeyim!"

"Pekiyi, koy elini de başla büyüne," dedi, herkes katılırken çevresinde. "Çağır Tanrını, insin, mucizesini göstersin."

Francesco avucunu kadının siyah dökük saçı üstüne koydu, başını göğe kaldırdı. "Ya İsa," diye fısıldadı, "Yoksullar, günâhkarlar, fahişeler için dünyaya inen sen, bu kadına, bu çıplak kadına acı. Yüreği, ta içinde iyidir, sadece kötü yola sapmış bulunuyor. Elini uzat ve onu doğru yola koy."

Kadın gözlerini kapadı. Yavaş yavaş yüzüne bir tatlılık geldi, Francesco'nun kutsallığının ellerinden kendi beynine, oradan yüreğine ve karnına, topuklarına kadar indiğini duymuş olacaktı. Ansızın ağlamağa başladı. Francesco elini çekip, çıplak vücudu üzerinde havada istavroz çıkardı.

"Ağlama, kardeşim," dedi ona. "Tanrı iyidir, bağışlar. Yeryüzündeyken fahişeye ne demişti, hatırla: "günahların bağışlandı, çünkü çok sevdin."

Bütün bu süre içinde iki asker bir kenarda kahkahayla gülüp durmuştu. Şimdi de ıslık çalıp, kadını yuhalıyorlardı. Ama kadın yerden elbisesini kaptığı gibi, sımsıkı sardı ve Francesco'nun ayaklarına kapandı.

"Bağışla beni, günah işledim," diye bağırdı. "Benim için bir yerde bir manastırınız yok mu? Alın beni götürün!"

"Kardeşim, bütün dünya bir manastır. Dünyanın içinde de dışında da iffetinle yaşayabilirsin. Git evine kapan, korkma. Tanrı seninledir!"

Kış bastırdı. Ordu, ordugâhı kaldırıp Kudüs'e doğru yola çıktı. Gökte dağınık bulutlar vardı. Tanrının ordusunu, gündüzleri karga, geceleri sırtlan sürüleri izliyordu, biz de arkalarında koşuyorduk. Francesco'nun elinden tutuyordum: gözleri gittikçe küçülmüş, sonunda alabildiğine şişmiş iki çizik haline gelmişti. Sis inmişti üstüne, dünya kararıyordu.

Üçüncü günün sabahı soluk soluğa yere çöktü.

"tlerliyemiyordum, Leo Kardeş. Ta sınıra kadar gitmek isterdim, ama imkânsız... Bak!"

Ayaklarını gösterdi bana. Kanla birlikte sarı bir sıvı akıyordu.

İçini çekti. "Bu yaralar yetmiyormuş gibi, Leo Kardeş, Yedi Cinler girdi içime!"

Soru sormağı göze alamadım. Bu Yedi Cinlerin ne olduğunu sezer gibiydim, ama dilimi tutuyordum.

Her yanımız kumdu, uçsuz bucaksız kum. Ordu görülmez olmuştu. Çölün kenarında bulutlar birikmiş, güneş kararmıştı. Deniz solumuzda, uzaklarda parlıyordu. Eğilip, Francesco'yu sırtıma aldım - bayılmıştı - denize doğru soluk soluğa, sendeleyerek yürümeğe başladım. Kıyıya vardığımızda, öğle olmuştu. Kıçında siyah bir haç olan bir gemi demirlemişti, yelkenleri başıboş duruyordu. Ağlarını kıyıya çeken iki üç balıkçı vardı; tezek, kerpiç veya tuğladan yapılmış birkaç kulübe görünüyordu; ötede, mavimsi, yeşil sonsuz deniz. Francesco'yu kıyıya yatırdım ve yüzüne deniz suyu serptim. Göz kapaklarını açtı.

"Deniz mi?" diye sordu özlemle. "Deniz mi?"

"Evet, Francesco Kardeş, deniz. Yurda dönüyoruz."

Bir şey demedi, karşı koymadı. Onu orada bıraktım. Gemiye koşup, kaptana seslendim. Kaptan gelir gelmez, ayaklarına kapandım, dizlerine sarılıp yakardım:

"Vatanımıza dönüyorsan bize acı! Yol ücretini ödeyecek paramız yok, ama Tanrı size karşılığını verir."

"Ne zaman?"

"Öteki dünyada, esas dünyada."

"Deme!" dedi kaptan gülerek. "Tanrı iyi bir riziko değil. Zaten bir sürü şey borçlu bana, daha kesesini açtığını görmedim."

"Bizi gemine al!" diye tekrarladım. "Cehennemi düşün, Cenneti düşün Önünde iki yol var. Seç!"

Kaptan sinirli sinirli sakalını kaşıdı. "Dinle beni, keşiş. Üç gün, üç gecedir burada boş boş oturuyor, rüzgâr bekliyorum. Sen ve arkadaşının Tanrıyla ilişkileriniz var. Yelkenlerime üfleyip şişirmesi için dua edebilir misiniz? Güzel bir rüzgâr estirirseniz, sizi güverteye alırım, para mara da istemem sizden. Git arkadaşına söyle, büyücülüğünüze başlayın."

Francesco'ya koştum. Dua etmeğe yanaşırsa, Tanrıya elbette ki duyururdu sesini.

"Francesco Kardeş, ülkemizden gelen bir gemi önümüzde demirlemiş bulunuyor. Kaptan, dua eder de Tanrıya rüzgâr estirirsek, bizi güverteye almağa söz verdi. Kollarını göğe kaldırıp başla duana!"

"inandığım tek mucize gönül mucizesidir, Leo Kardeş," diye cevap verdi. "Ötesine gücüm yetmez, böyle şeyler isteme benden."

"Göğe seslen," diye direndim. "Tanrı işitir seni."

Francesco ileri fırladı: bir ayağı çukurda olan, sendeleyen bu adam ayağa sıçradı ve beni ensemden yakaladı.

"Beni delirtme, Leo Kardeş," diye çığırdı, "ikide bir bana Ver! ver! ver!' diye bağırttırma. Tanrının başka işi yok da, ekmek somunları, sıcak tutacak giysiler, güzel rüzgârlar mı verecek? Bizi çöle attıysa, çabalarımız işe yaramadıysa, demek böyle olmasını istiyordu. Üzerime kara bir kanat açtı, gözümü karattı: böyle istiyordu da ondan. Bir gemi getirdi, tam önümüze koydu, şimdi de rüzgâr estirmiyor, istediği bu. Korkarım sen tutup Tanrının bu hareketlerinin nedenini açıklamasını istiyorsundur! Tanrının buyruğunu değiştirmem için dua etmemi söylüyorsun. Kapat çeneni, Leo Kardeş; kollarını kavuştur ve Tanrıyı kabul et. Bırak, istediği kılıkta insin üstümüze: açlık, güzel bir rüzgar ya da veba olarak!"

Francesco'nun böyle öfkeyle konuşması beni şaşırtmıştı, eğilip elini öptüm ve sustum. Sözlerinin beni incittiğinin farkına vardı ve söylediğine pişman oldu.

"Bağışla beni, Leo Kardeş. İçimdeki şeytanlar yüreğimi ve dilimi zehirlediler."

Konuşmasına devam etti, ama ben gözlerim yaşlı, denize bakıyordum, ne dediğini hatırlamıyorum. Birden suyun yavaş yavaş kıpırdamağa, kıvranmağa baş- ladığnı gördüm. Güneyden ılık bir meltem esti. Dalgalar yavaş yavaş büyüdü; derken ansızın, Francesco'nun sustuğu an, güçlü bir rüzgar esti, geminin yelkenlerinin çarparak şiştiğini gördüm.

"Hey keşişler!" diye bağıran mutlu sesi geldi kaptanın.

Eğildim, Francesco'yu kollarının altından yakaladım. "Rüzgâr esiyor, Francesco Kardeş, kaptan bizi çağırıyor. Gidelim!"

"Bir şey istersin Ondan," diye mırıldandı Francesco Kardeş, "vermez, istemezsin verir... Neyse, versin vermesin hamdolsun ona! Gidelim!"

Gemiye bindik, kıç tarafa bağdaş kurup oturduk ve Afrika kıyısının yavaş yavaş uzaklaştığını gördük. Francesco elini dizime koydu, "Leo Kardeş," dedi, "Tanrıya dua ettiğimiz de hiç bir şey aramamalıyız - hiç bir şey. Zaman geçtikçe daha iyi anlıyorum; inlemeğe ve yalvarmağa kulak asmıyor. Fazlasıyla yalvardık yakardık gibime geliyor, Leo Kardeş. İçimde bir ses - bugün ilk kez duyduğum bir ses şöyle sesleniyor: 'Doğru yolda değilsin!' Pekiyi, doğru yol hangisi, Leo Kardeş? Hâlâ bilmiyorum. Bekleyelim, görürüz sonunda!"

Denizin tatlı bir kokusu vardı, gemi pupa yelken gidiyordu. Güzel şeydi vatana dönüş, geceler gündüzler, birbiri ardından çıkan siyah beyaz şimşekler gibi gelip geçti. Ben kıçta oturmuş, sırtımı halatlara vermiş, düşünceye dalmıştım. Evet, Francesco haklıydı: bütün zahmetlerimiz boşa gitmişti. Sultan Hristiyan olmamıştı. Francesco'nun gözyaşlı sözleri de haçlıları etkilememişti. Zırhlar içine gizlenmiş bu Hristiyanlardan başka ne beklenirdi ki? Niçin yola çıktıklarını, nereye gittiklerini unutmuşlar, adam boğazlıyorlardı, utanmadan yağmacılıkla uğraşıyorladı. Tanrının buyruğu muydu yani bu? Öyleyse neden böyleydi?

Bu soruyu sorup duruyor, umutsuzluğa düşüyor, cevabını bulamıyordum. Yanımda duran Francesco'ya sormağı da göze alamıyordum, çünkü bir gece, ayışığı altında şakıyan bir bülbülü işittiğimiz hatırladım. Soluğumuzu tutmuş, durup dinlemiştik.

"Tanrı kuşun gırtlağından türkü söylüyor, Leo Kardeş," demişti bana Francesco fısıldayarak. Bunu söyler söylemez kuş dallardan yuvarlanıp yere düşmüştü. Francesco eğilerek bülbülü eline almıştı. Gagası kan içindeydi. "Aşırı türküden öldü," dedi Francesco, hâlâ sıcak olan minik gerdanını öperek.

Ama ben kızdım. "Niye ölsün, bülbülün o minik sıcacık gırtlağı neden ölsün?" diye bağırdım. "İnsan gözleri niye çamura dönsün? Niye? Niye?"

Francesco kaşlarını çattı. "Pekiyi," dedi, "insan niye küstah oluyor, durmadan soru soruyor? Korkarım, Tanrı sana nedenlerini bir bir anlatsın istersin. Kapat şu münasebetsiz ağzını!"

Şimdi, gemide, Francesco'nun sözlerini hatırladım, zihnim yeniden beş kaldırmış, soru sormağa başlamıştı, ama açığa vurmamağa karar verdim.

Sonunda bir sabah, ülkemizin kıyısı uzaktan görünce, Francesco, tedirgin, bana yaklaştı. "Bir düş gördüm, Leo Kardeş, kötü bir düş. Hayırdır inşallah""

"Düşlerin hepsi de Tanrıdan gelmez," diye cevap verdim. "Korkma Francesco Kardeş."

"Tavuktum, kuluçkaya yatmıştım, tıpkı geçen seferki gibi. Civcivlerimi kanatlarımla örtmüştüm ki, birden gökten bir atmaca atıldı. Korkudan sıçradım, civcivleri açıkta bıraktım. Atmaca onları pençelerine taktığı gibi uzaklaşıp gitti."

Ağzımı açmadım. Ama ürperdim ve kendi kendime, Elias! dedim, Atmaca Elias!

Francesco içini çekti. "Buradan ayrılmamalıydım. Yavrularımı savunsuz bırakmam doğru değildi... Atmaca kim dersin, Leo Kardeş?"

"Bir kaç gün sonra, Portiuncula'dayız, Francesco Kardeş, kim olduğunu anlarız."

Kıyıya yaklaştık, küpeşeden sarkarak, kıyıya özlemle baktık. Evler, zeytinlikler, incir ağaçlan, üzüm bağları göründü. İlkbaharın başlangıcıydı. Çayırlar yeşermişti, toprak mis kokuyordu. Kekik, sater çiçek açmış olmalıydı.

"Vatanı iyi göremiyorum," dedi Francesco, "ama sanki kendi kızımmış gibi kollarımın arasında duyuyorum."

Kıyıya atladık. Bütün ağaçlar çiçek açmışken, baharda insanın yurduna dönmesi ne büyük zevkti! Francesco da ben de, eğilip toprağı öptük. Sonra istavroz çıkararak acele acele yola koyulduk; Francesco tökezlemesin diye elime yapışıyordu. İkimiz de düşünceyle yüklüydük. Arasıra Francesco duruyor, elini kuzeye, Portiuncula'ya doğru kaldırıyordu ve havaya istavroz çiziyordu. Minik kiliseyi kutsar gibiydi, aynı zamanda içindeki cinleri kovmak istiyordu.

Bir gün tan ağarırken uyandık. Geceyi samanlıkta geçirmiştik.

"Bir düş daha gördüm, Leo Kardeş," dedi korku içinde, "Hayır, düş değildi: ağaçlara arasında Portiun- cula'yı gördüm, açık gözlerle gördüm. Uç cin saldırmıştı ona. Kanatları yarasa kanatları gibiydi, pençeleri ve boynuzları vardı, kıvrılan kuyrukları bizim küçük tatlı kilisemizi ve hücrelerimizi sarmıştı. Ama ben istavroz çıkararak bağırdım, 'Defolun pis ruhlar Isa adına!' Ve kayboldular."

"Hayırlı bir düş, Francesco Kardeş," dedim onu yatıştırmak için. "Tanrı üstün geliyor."

Francesco sevinç içinde ayağa fırladı. Ama ansızın korkuyla kaplanıverdi yüzü. Yüreği hızlı hızlı çarparak yüzükoyun yere düştü; alacakaranlıkta korkunç bir hayal görmüştü.

"Ne oldu Francesco Kardeş?" diye korkuyla bağırdım. "Havada bir şey mi gördün?"

Titremesine devam ederek elimi tuttu. "Acı bana, Leo Kardeş," diye mırıldandı. "Beni Cehennemden çıkaracak yolu bulmama yardım et. Gel

gidelim. Doruğa karlı yüksek bir dağın tepesine tırmanalım, dua edelim. Kardeşleri görmeden, Tanrıyı görüp arınmam gerek."

Bu düşünce dehşete düşürdü beni. "Donar ölürüz ama, Francesco Kardeş," dedim. "Kış bitmedi henüz, dağın doruğunda insan boyu kar vardır."

Francesco başını salladı, "inanmazsan, Leo Kardeş, elbette donarsın. Ama inanırsan, ter akar, başındaki saçlar buram buram tüter. Daha gündüz, istavroz çıkar da, yola koyulalım."

Tırmanmağa başladık. Biz yükseldik. Gittikçe, hava buzlaşıyordu. Tir tir titriyordum. Çok geçmeden karlara batmağa başladık. Ayaklarımız saplanıyordu, ilkin bileklerimiz, sonra baldırlarımız. Doruğa vardığımızda akşam olmuştu.

"Üşüyor musun, Leo Kardeş?" diye sordu bana.

Dudaklarım morarmıştı; soğuktan kaskatı kesilmiştim, konuşamıyordum. Francesco acıyarak omuzuma hafif hafif vurdu.

"Tanrıyı düşün, zavallı Leo Kardeş, Tanrıyı düşün, ısınırsın."

Düşünüyordum, düşünüyordum ya - ısınma ihtimali yok gibiydi. Buz kesmiştim. Üstelik uykusuzdum, açtım. Ah, diyordum, şu kara yatsam uyusam, bir daha da kalkmasam, kaçabilsem bütün bunlardan. Yetmişti! Ne bir kahramandım ben, ne de aziz olmak için yaratılmıştım. Hem kahraman, hem de aziz olan bu adamın peşine düşmeğe karar verdiğimde nasıl da aldanmıştım! Bayağı adamlarla başıboş dolaşmağa, kapılar çalmağa, meyhanelerde oyalanmağa alışmıştım: Tanrıyı arıyordum, ama oyalanarak arıyordum...

Francesco kara diz çöktü ve dua etmeğe başladı. Gece indi, gök yıldızlarla doldu. Bu denli büyük, bu denli kıvılcım saçan, bu denli insana yakın yıldız görmemiştim hiç. Birden, Francesco'nun sesini duydum.

"Nerdesin, Leo Kardeş? Görmüyorum seni."

"Yanındayım, Francesco Kardeş, buyur"

"Derler ki, dağ doruklarında yaşayan aziz zahit kişiler bütün giysilerden soyunur, kara kazdıkları çukurlara kendilerini gömerlermiş de, koltuk altlarından ter akarmış."

"Ben zahit değilim," diye cevap verdim sinirlenerek. "Soyunmak istiyorsan, soyun, ne duruyorsun?"

Giysisini çıkardı, karda yuvarlanmağa başladı, yana fırın içinde üç çocuğun olduğunu söylediği ilahiyi güçlü bir sesle söylemeğe başladı. Derken hırkasına sarıldı, kardan yuvarlak bir yastık yaptı ve uyumak için yattı.

"Nice cinler var, Leo Kardeş, beni rahat bırakmıyorlar. Onları korkutmak için, kovmak için yuvarlanıyordum karda."

Cevap verecektim: pekiyi ben niye donuyorum, diyecektim, ama kendimi tuttum. Francesco'nun gözleri ansızın oyuklarından dışarı fırladı. Sarsılarak ayağa sıçradı ve kendini savunuyormuş gibi kollarını çatı, sendeleyerek geri geri gitmeğe başladı.

"Orada işte!" diye fısıldadı dehşet içinde. "Yine geldi."

Baktım kimse yoktu görünürde. Hava boştu.

"Kimi görüyorsun, Francesco Kardeş?" diye bağırdım.

"Dilenci, kukuletalı dilenci, ellerinde ve ayaklarında delikleri olan. Bak, alnındaki yaya, çarmıh: kanıyor... İşte orada! Orada işte!"

Vücudu baştan ayağa sarsılıyordu. Ona sarıldım, yatıştırmak için tatlı tatlı, yumuşak yumuşak konuşmağa başladım.

"İşte orada! Orada işte!" diye bağırıp duruyordu. "Bana alay eder gibi bakıyor, başını sallıyor..."

Titriyordu - soğuktan değil, korkudan. Hâlâ dışarı uğramış duran gözleri, önündeki boş havaya mıhlanmış, bakıyordu.

Baştan aşağı ürperdi bir an.

"İmdat! Geliyor!" diye çığırdı, dişleri birbirine çarparak.

Düşmesin diye sarıldım ona. "Tanrıya seslen, Francesco Kardeş, kovması için Tanrıya seslen!"

Ama Francesco Kardeş başını salladı. "Ya onu gönderen Tanrı ise?" diye mırıldandı. Eğilerek hayalete atmak üzere yerden bir avuç dolusu kar aldı, ama sonradan caydı. "Buyur, söyle kardeşim!" dedi, bir adım ileri atarak. Derken bir süre sessiz durduktan sonra, cevap alamayınca sustu: "Neden konuşmuyorsun? Kimsin sen? Niye başını sallıyorsun?"

Dikkatle dinliyordu.Sanki biri onunla konuşuyordu.

"Git ve beni yalnız bırak/' diye bağırdı biraz sonra. "İstersem cinlerle boğuşamaz mıyım yani? Hoşuma gidiyor! Ben baş meleklerden değilim, ben bir insanım; bütün cinler içimde ve ben boğuşuyorum. Tanrı benden yana, sana ihtiyacım yok. Defol! Delinmiş ellerini göstermen boşuna! Defol diyorum sana! Ben bir melek değilim ve melek olmak istediğim de yok. Yardımsız, kendi gücümle kazanmak istiyorum."

Kolunu kaldırdı ve elindeki kartopunu fırlattı, sonra da katıla katıla gülmeğe başladı. "Yüzünün tam ortasına geldi. Gitti, mahvoldu!"

Yere çöktü, kolumu tutup beni de yanma çekti. Bir süre konuşmadı. Avucuyla kar alıp, ateş gibi yanan şakaklarını oğdu. Sonunda dönerek bana baktı. "Leo Kardeş, sana bir şey söylemek istiyorum, bir şey soracağım. Korkmaman için yalvarıyorum. Konuşan ben değilim, içimdeki cinler."

"Dinliyorum, Francesco Kardeş"

Çene kemiklerim çatırdıyordu.

"Tanrı niçin kadını yarattı söyleye bilir misin bana, erkekten kaburga alıp niye onu yarattı, niye bütün erkekler ömürlerini yeniden birleştirmek için çabalayarak geçirir? İçimden konuşan Tanrının sesi mi, yoksa Şeytanınki

mi? Ne düşünüyorsun, Leo Kardeş: evlilik, çocuk doğurma, oğlan yapma, kutsal şeyler değil mi?"

Sözleri beni ürpertti. Konuşurken titriyordu, alnından akan teri gözlerimle görüyordum. Kim derdi ki içinde böyle cinler olacak ta, onun apışaralarını tedirgin edecek diye?"

"Konuş, Leo Kardeş," diye devam etti, kaygılı bir sesle. "Susup durma öyle. Kötü yola sapmış olmamız mümkün mü, Tanrının istemine karşıt bir yola? Tanrının kendi değil miydi diyen: 'Çoğalın, artın, denizdeki kumtaneleri gibi olun' diyen?"

"Francesco Kardeşim," dedim, "söyleyeceğim şey için, bak, ayaklarına kapanıyor, bağışlamanı istiyorum - şu anda konuşan sen değilsin, bedeninin şeytanı, o koca memeli şeytan!"

Yürekler parçalayıcı bir çığlık atarak, karın üstüne yüzü koyun yayıldı. Sonra belindeki ipi çözdü. Çılgınlar gibi bütün gece boyunca baldırlarını, apışarasını dövdüğünü, inildediğini duydum. Tan ağarırken, çırılçıplak ayağa sıçradı, eti soğuktan morarmıştı, baştanbaşa kırbaç yaralarıyla kaplanmıştı. Kardan toplar yapıyor, sıra sıra önüne diziyordu.

"Ne yapacaksın o kartoplarım, Francesco Kardeş?" diye bağırdım tir tir titreyerek; çıldırdı mı ne!"

"Birazdan görürsün," dedi ve önüne dizmiş olduğu yedi kartopunun her birine, elleriyle ayaklarıyla insan biçimi vermeğe başladı. "Görürsün şimdi, Leo Kardeş, şimdi görürsün."

Nitekim çok geçmeden karşımda yanyana yedi kardan heykel yükseldi: koca sarkık memeli şişko bir kadın, sağında iki oğlan, solunda iki kız, arkasında da başları bükük bir kadınla bir erkek vardı.

Francesco eserine bakarak bir kahkaha koyuverdi. "Bak işte, Bernardone oğlu Sior Francesco," diye bağırdı, "bu senin karın, şunlar çocukların, arkalarında da iki uşak var. Bütün aile yürüyüşe çıkmış ve sen -koca, baba, evin efendisi, önde ilerliyorsun."

Kahkahası yabanileşiverdi ama. Elini göğe kaldırdı Tam bu sırada güneş çıktı ve dağı aydınlatmağa başladı; aşağıda, uzaklarda, hayal ve sabah kırağısından meydana gelmiş gibi görünen Assisi, belli belirsiz havada asılı duruyordu.

"Rabbim! Rabbim!" diye bağırdı Francesco yürekler parçalayıcı bir çığlıkla, "buyur, güneş ailenin üstüne çöksün, ısınalım şöyle. Burada kalırsak donar ölürüz."

Yere çöktü, ağlamaya başladı. Ona doğru gittim, hırkasını giydirdim, sonra karla kaplı olan düğümlü ipini alıp beline doladım.

"Gel, Francesco Kardeş," dedim, elinden tutup kaldırarak, "Portiuncula'ya gidelim, kardeşler bize ateş yaksın, ısınalım şöyle. Burada kalırsak donar ölürüz. Hem sen bilirsin pekâlâ henüz Tanrının huzuruna çıkmağa hazır olmadığımızı."

Franceco sendeleyerek yürümeğe başladı, ikide bir, diz bağları çözülüyor, tuttuğum eli titriyordu. Konuşmuyorduk. Güneş gittikçe güçleniyordu; sardı bizi, acımız gibi ısıttı, sanki Tanrının gözüydü de, bizi görmüş, halimize acımıştı. Ona bakarken birden kendimi unuttum ve Francesco'nun elini bıraktım. İki üç adım attı, sonra tökezleyerek yüzükoyun yere kapandı. Kaldırmak için koştum. Başı kanıyordu. İki sivri taş alnında derin bir yara açmıştı, tam bir haç biçimindeydi. Elini yaraya götürünce, korkudan kıvrandı.

"Ne oldu, Francesco Kardeş? Niye titriyorsun?"

"Alnımdaki yara ne biçimde?"

"Haç."

Haç ha?

Baştan aşağı titriyordu. Birden dudaklarını araladı, bir şeyler söyleyecekti. Ama anlamıştım ben.

"Sus, Francesco Kardeş!" diye bağırdım. "Sus. Anladım."

Ben de titremeğe başlamıştım. Yeniden elini tuttum, inmeğe devam ettik.

Ya Rabbim, soğuktan, açlıktan, üzüntüden yığılıp kalacak gibiyken, nasıl oldu da o dağdan inip ovayı aşabildik! Nerden gelmişti o güç? Assisi ufkun ortasında gittikçe beliriyor, büyüyordu. Artık düşten ve hayalden değil, taştan harçtan yapıldığının farkına varıyor, kaleyi, kuleleri, kiliseleri görebiliyorduk. Sanırım Assisi'nin gittikçe yaklaşması vermişti bize o gücü. Francesco göremiyordu, gözleri acıyordu, durmadan akıyordu. Ama ben ikide bir durup gördüklerimi anlatıyordum:

"Gittikçe yaklaşıyor. Kuleler iyice göründü, işte San Ruffino'nun kulübesi..."

Francesco dinliyor, adımlarını çabuk çabuk atmağa çalışıyordu.

"Korkuyorum, korkuyorum," deyip duruyordu. "Düşü hatırla, Leo Kardeş. Kardeşleri ne durumda bulacağız? Atmaca kaçını alıp götürdü acaba? Bir an önce onlara kavuşmak için hızlı koşuyorum ya, bir yandan da kavuşmasam keşke deyip duruyorum içimden!"

Portiuncula'ya vardığımızda güneş batmak üzereydi. Yüreklerimiz çarpıp duruyordu: sanki yıllarca uzakta kalmıştık, Portiuncula sanki canlı bir şeydi, ana- mızdı bizim... Sessizce ilerledik, gürültü etmeden dalları araladık ve yaklaştık. Kapı açıktı, avlu boştu. Ses duymayınca ürktük. Kardeşlere ne olmuştu? Hava kararmıştı, dönmüş olmaları gerekirdi şimdiye. İçeri girdi. Köşede bir lamba yanıyordu, bir de baktık Masseo Kardeş, ocak başına diz çökmüş, ateşi üflüyor. Kullandığımız odun ıslaktı, dumanı Francesco'yu neredeyse boğacaktı, öksürmeğe başladı. Masseo dönüp onu görünce kollarına atıldı.

"Francesco Kardeş! Hoşgeldin!" diye bağırdı, dizlerini ellerini, omuzlarını öperek. "Ta Afrika'da öldüğün haberi gelmişti. Kardeşler kavgaya başladı. Birlikte yaşamaktan usandılar, dağılmağa karar verdiler. Çoğu - gençlerin hepsi - Elias ile birlikte gittiler; şimdi köyleri tarıyorlar. Bernardo ile Pietro, ormanda dua ederek tek başlarına yaşıyorlar. Peder Silvestro o ilk kardeşleri yanma aldı, civar köylerde vâz ediyorlar. Zaman zaman, buraya uğruyor, sonra yeniden yola çıkıyorlar, seni bekliyordum... Hoş geldin, binlerce kez hoşgeldin, Francesco Kardeş!"

Sarılıp sarılıp öpüyordu.

Francesco tek söz söylemeden ocak başına çöktü. Alevlerin odunu yutuşuna bakıyordu, ellerini ısıtmak için uzattı. Arasıra dudaklarını açıyor, mırıldanıyordu, "Ateş hemşirem, ateş hemşirem." Sonra yine susuyordu.

"Bir şey söyleyecek misin, Francesco Kardeş?" diye sordu Masseo; Francesco konuşsun diye can atıyordu, "istersen gideyim, bütün kardeşleri toplayıp getireyim. Burada boş boş oturmaktan usandım. Buyur!"

"Ne diyeyim, Masseo Kardeş! Ne buyurayım? Sadece şu ocağın başında oturup bekleyeceğim, içimdeki ses böyle yapmamı söylüyor."

Ben de ocak başına çömeldim, su ısıtıp, Francesco'nun ayaklarını yıkadım. Derken ılık suya temiz bir bez batırıp, akmaktan yapışmış olan gözlerini sildim.

Hiç birimiz konuşmuyorduk, Franceso'yu yanımızda gördüğümüz için Masseo da, ben de rahattık. Dışarıda, güçlü bir rüzgâr esmeğe başlamıştı. Ağaçlar birbirine vurarak inildeyip duruyordu. Uzaklarda köpekler havlıyordu.

Masseo ateşe tencereyi sürmüş, iştah açıcı kokusu yayılan bir yemek pişiriyordu. Biz yokken, ırmak kıyısından kestiği saz ve kamıştan sepet yapıp satmıştı; böylece çalışarak geçimini sağlamıştı. Francesco, dua edermiş gibi elini ateşe uzatmıştı. Dile gelmez bir tatlılık içine daldığı yüzünden belliydi: yeryüzü nesnelerini unutmuştu, bir an sanki ocağın üzerinde havada asılı duruyor gibime geldi. (Kaç kez duymuştum, azizler Tanrıyı düşündüler mi, bedenlerinin ağırlığına üstün gelir, havanın ortasında asılı kalırlardı.) Sonra yavaş yavaş alevlere doğru eğildiğini gördüm... Hiç birimiz konuşmuyorduk. Mutluyduk, gece ilerleyedursun, biz sessizce oturuyorduk.

Ansızın Masseo ile ben başımızı kapıya çevirdik. Biri vurmuştu.

"Kardeşlerden biri olmalı" dedi Masseo, "içeri alayım." Kalktı, dev vücudu neredeyse kamış kirişli tavana değecekti. Kapıyı açtı, birden bir

çığlık duyduk. Arkasından, "Ne istiyorsunuz? Kadın giremez buraya. Burası kutsal bir yer hanım," dedi Masseo.

Şaşkın, kalktım. Eşikte bir kadın duruyordu, başı iyice örtülüydü, gözleri görünüyordu sadece.

"izin verirseniz, içeri gireceğim kardeşim," dedi tatlı sesiyle. "Francesco Kardeşi görmek istiyorum, ille de görmem gerek."

Sesi, Francesco'yu altüst etmişti. Saklanmak istermiş gibi, yüzünü elleriyle örttü. Ben de tanımıştım o sesi, Francesco'nun yanına gidip, "Clara, Francesco Kardeş," dedim.

Kolumu tuttu, "görmek istemiyorum onu!" diye inildedi, dehşet içinde. "Acı bana, Leo Kardeş, onu görmek istemiyorum! Erit onu, Alev kardeş!" diye mırıldandı, yüzünü ateşe çevirerek. "Kardan yapılmış o, erit onu! Su olsun, gitsin. Tanrının ummanına karışsın."

Ama genç kadın eşiği aşmış, Francesco'nun ayakları dibine diz çökmüştü bile. Uzun başörtüsünü çıkardı, yüzü belirdi, ama Francesco ellerini yüzünden çekmiyor, dönüp ona bakmıyordu.

"Acı bana, Francesco Kardeş," dedi kız, sesi tatlıydı, yakınır gibiydi. "Başını kaldır, bak bana."

"Gerçekten Clara isen sen, knot Scifi'nin soylu kızı Clara isen, ve Tanrıyı seviyorsan, Tanrıdan korkuyorsan, gidersin buradan!"

Ellerini indirdi, yüzü göründü. Oyulmuştu, solmuştu, gözlerinden akan kanla baştanbaşa lekelenmişti.

"iğrenmezsen bak bana," dedi. "Ben körüm, seni göremem, Tanrıya şükürler olsun!"

"Peder Francesco," diye cevap verdi kız, yüzünü ayaklarına sürterek, "korkma, gözlerimi kaldırıp sana bakacak değilim; ne de senin bana bakmanı istiyorum. Bütün dilediğim, beni dinlemen. Ne olur kulak ver bana!"

Francesco istavroz çıkardı. "Çarmıha gerilen İsa adına dinliyorum!"

"Francesco Kardeş," diye başladı kız, sesi derinden geliyordu, kendine güveniyordu. "Yalınayak, paçava- lar içinde Assisi sokaklarının birinde sana rastladığım günü hatırlıyor musun? O gün bugün ruhum bedenime sığamaz oldu, kaçıp kurtulmak istiyor. Mum gibi eridim gittim. Bana bakarsan, korkarsın Francesco Kardeş. Ama ruhumu görürsen sevinirsin, çünkü o kukuletalı, düğümlü ipi olan, seninkine benzeyen bir hırka giydi; o da yalınayak. Anam babamla, kız arkadaşımla yaşadığım hayatın tadı yok artık. İnsanlar dünyasını bırakmak istiyorum: fazla daraldı, çok küçük geliyor bana! Saçımı kes Francesco Kardeş ve ateşe at. Beni hırkana sar ve düğümü belime dola, İzin ver, ıssızlığa gidip, kırlangıç gibi kaya üstüne tüneyeyim. Uçup gitmek istiyorum, yeryüzünden kaçmak istiyorum!"

Tıpkı kırlangıç gibi cıvıldamağa başlamıştı. Masseo ile ben yere bakıyorduk; ruhun, Tanrıyla bir olma özleminin büyüklüğü altında ezilmiş ağlıyorduk. Yüzü hareketsiz, taş gibi duran Francesco, kızın konuşmasını dinliyordu. Kız, ayakları dibinde yüzükoyun yatıyordu, saçı ocaktan uçan küllerle örtülmüştü, ikide bir duruyor, cevap bekliyordu. Bekliyor, bekliyor, ama Francesco susuyordu. Yüz çizgileri sertleşiyordu.

"Yüzünü çevirme, Francesco Kardeş," diye bağırdı, "kızma. Yalınayak sokaklarda dolaşıp, oynaya sıç- raya, türkü söyleyerek bütün ruhları çağırmıyor musun? Demiyor musun?, 'Tanrıya giden yolum ben. Beni izleyin!' Şenini duydum, anamı babamı, evimi, servetimi, gençliğimi, güzelliğimi, çocuk edinme ümidimi bırakıp geldim. Sorumlusu sensin, bu yüzden, iste- sen de istemesen de, sonuna kadar dinleyeceksin beni. Dinle bak: bugün dünyaya elveda dedim. En pahalı giysimi giydim, sarı saçımı son bir kez taradım, altın küpelerimi ve bileziklerimi, iri İncili gerdanlığımı taktım ve kiliseye gittim. Sosyetenin beni, güzelliğimi görmesini istiyordum, elveda diyecektim artık; bense dünyanın çirkinliğini son bir kez görmek istiyordum. Derken kız arkadaşlarımı da son olarak göreyim dedim. Sevinçten yerimde duramıyordum, gülüyordum, dostlarım şaşırarak sordu: 'Hayrola Clara, ne oldu sana böyle? Evleniyor musun yoksa?' dediler. 'Evleniyorum ya/ diye cevap verdim onlara, 'damadım güneşten güzel, kraldan güçlü.' Pekiyi ne zaman düğün, Allahaşkma söyle.' 'Bu gece' dedim gülerek 'Bu gece mi!' Sonra eve döndüm, anama babama kızkar- deşlerime

uzun uzun bakarak, bir şey söylemeden elveda dedim. Ben gidince, bir kaç saat sonra beni arayıp da bulamayınca, arkamdan, evdeki ağlamaları sızlamaları duymağa başlamıştım bile. Ben Tanrının ku- cağındayken nasıl bulabilirlerdi ki beni! Hava kararır kararmaz, odamdan sessizce çıkıp, sessizce indim, yola çıktım, zeytinlikten uçar gibi geçtim, San Damia- no'yu arkamda bıraktım ve kutsal sığınağımıza geldim. Sen çağırdın, ben geldim."

"Ben mi çağırdım? Ben ha."

"Sen ya, Peder Francesco, sen ya, dün gece uyurken, iyi bilirsin, uykuda sadece beden uyur, ruh uyanık durur. Dün gece adımı çağırdığını işittim. Şendin Francesco Kardeş. Yine penceremin önünde durmuş, bana sesleniyordun. 'Gel! Gel! Gel!' diye. Geldim ben de."

Francesco bir çığlık attı ve kaçmak istermiş gibi kalkmağa davrandı. Ama hemen yerine çöktü. Eliyle arayıp bir kütük buldu ve ateşe attı. Sonra yeniden ellerini yüzünün içine aldı, uzun süre ses etmeden öylece durdu.

Kız bekledi, ama ses gelmeyince kızdı. Ani bir hareketle göğüslerini dikip, yumruklarını sıkarak, kalçaları üstüne oturdu.

"Konuştum, Francesco Kardeş," dedi, "yüreğimi ayaklarının dibine serdim. Niçin cevap vermiyordun? Cevap vermek görevin senin!"

Sessizlik devam ediyordu, vahşi bir rüzgâr kapıyı tıtkırdatıyordu. Francesco kollarını uzattı, bakındı, bizi görebildi. "Leo Kardeş, Masseo Kardeş, yaklaşın!" diye bağırdı, tehlikedeymiş de imdat istermiş gibi.

Avuçlarını külle doldurdu, çılgınlar gibi saçma, yüzüne sürdü, küller gözlerinin içine girdi.

"Acımıyor musun Francesco Kardeş?" diye yalvardım, "Acı kızcağıza!"

"Hayır!" diye bağırdı, sesinde bu denli sertlik ve acılık ilk kez duyuyordum.

Elini omuzumdan hızla çekti. "Hayır! Hayır!" diye bağırdı yeniden. "Hayır!"

Clara kaşlarını çatarak ayağa sıçradı. İfadesi sertleşmişti. Tâ içinde, babasının kendini beğenmiş soyu zedelenmişti.

"Sana yalvaracak değilim," dedi; "ayaklarının dibinde sürünecek değilim. Gözlerini kaldır, dinle beni! Ben de senin gibi ölümsüz bir ruhum, ben de tehlikedeyim. Dünyayı kurtaracağım diye, köy kent dolaşarak vâz ediyorsun. Beni kurtarsana, ne duruyorsun! Boyun borcun bu senin! Kurtaramazsın, geri çevirirsen beni, ruhum boynuna dolanır, cehenneme kadar çeker seni. Kalk ayağa diyorum sana, kalk, hırka ver, saçımı kes, ve çalı ve çırpı gibi ateşe at. Sonra da traşlı başıma elini koy ve kutsa onu, bana Clara Hemşire de!"

Francesco ayağa sıçrayarak kapıya göz attı, kaçmağa yeltenirmiş gibi oraya yöneldi. Masseo ile ben kalkıp, önüne gerildik. Durdu. Baştan ayağa titriyordu, istemeden büyük bir karar almak zorunda kaldığı zamanlar hep böyle yapardı. Başını önüne eğerek, geri geri ocakbaşına gitti ve pervaza dayandı. Alevler vücuduna yansımış, oyun oynuyordu; yüzü tutuşmuş, yanıyordu. Birden dehşet saçan, yürekler parçalayan bir ses duyduk.

"Genç kontes, büyük Lors Favorino Scifi'nin kızı, çıplak ayakla yürüyebilir misin sen?"

"Yürüyebilirim," diye cevap verdi kız, kesin ve onurlu bir davranışla.

"Açlığa katlanabilir misin, kapı kapı, ekmek dilenebilir misin?"

"Dilenebilirim."

"Cüzzamlıları yıkayıp kurulayabilir misin, ağızlarından öpebilir misin?"

"Öperim."

"Bu güzelliğinle, çirkin olmağa yanaşabilir misin? Sokak çocukları peşine takılıp 'Kambur karı! Çarpık bacak!' diye bağırınca, eskiden güzelken böyle kambur, çarpık bacak bir kocakarı olmak sevindirir mi seni, İsa adına sevindirir mi?"

"Sevindirir! Sevindirir!" diye tekrarladı kız ve yemin edermiş gibi elini kaldırdı.

"Yapamazsın!"

"Yaparım! Kont Scifi'nin kızı sadece servete değil, yoksulluğa, çıplaklığa, gülünç duruma düşmeğe de katlanabilir. Başkalarının yapabileceğini o da yapar."

"Siz kadınlara inanmıyorum. Havva'nın yılanı kulaklarınızı, dudaklarınızı çağlardır yalayıp duruyor. Beni ayartma. Başka kadınlar toplanacak çevrene, sonra da manastırın damına çıkıp kızkardeşlerine bakacaklar - çok geçmeden de sağlam yapılı, iyi sesli şeytanı iki manastır arasında mekik dokumağa başlayacak. Hayır, kalk evine dön. Kadın istemiyoruz aramızda!"

"Kadınlar da erkeler gibi tanrı kulu, onların da kurtarılması gereken ruhları var."

"Tanrıya ulaşmak isterlerse, başka yoldan gitsinler onlar. Evlensinler, çoluk çocuk yapsınlar; bıraksınlar, erdemleri çiçek açsın; çöl ıssızlığında değil, insan dünyasının ortasında meyve versinler."

"Erdemin sınırlarını çizmeğe çalışma boşuna. Erdem istediği yerde, özellikle de yalnızca çiçek açıp meyve verebilir."

"Kadınlarda zeka, küstahlıktır! Her söylenene karşılık vermeği kim öğretti sana."

"Yüreğim."

Francesco ansızın dayanmakta olduğu yerden ayrıldı, ileri geri yürümeğe başladı, her adımda tökezliyordu. Koşup elinden tuttum.

"Bırak," diye bağırdı. "Dokunma bana!"

Francesco birden döndü, bir atlayışta, ocak başında buldu kendini. Eğilip bir avuç kül aldı ve kızın başına indirdi. Külleri saçına, yüzüne, boynuna sürdü, ağzına attı. Bir şeyler mırıldanıyordu - dudakları oynuyordu, ama tek söz anlamıyorduk. Homurdandı, kükredi, kuzu gibi meledi, kurt gibi uludu. Yavaş yavaş, nice çabadan sonra, sesi insan sesine yeniden benzedi, korkunç sessizlikte iki söz duyabildik, iki insan sözü:

"Clara Hemşire... Clara Hemşire..."

Ateş parladı; alevler ikisi de küle belenmiş olan Francesco ile Clara'nın yüzlerinde oynamağa başladı.

Lamba çıtırdayarak sönmeğe başladı, ama yağ koymak için kimse ayağa kalkamadı, hepimiz taşlaşmıştık. Lamba söndü, sadece ateşin parıltısı kaldı, Francesco'nun durgun, ince, tam insansı sesi yeniden duyuldu.

"Clara Hemşire, Düzenimize hoş geldin!"

Francesco'nun Mısır'dan döndüğü haberi, ağızdan ağıza, Assisi'ye ve çevresine yayılmıştı, dediklerine göre orada mucizeler yaratmıştı. Sultanı Hristiyanlaştır- mıştı, vaftiz etmişti. Damietta kentini haçlılara teslim etmişti. Bu müjdeyi duyanlar arasında, dağılmış bulunan kardeşler de vardı. Utançtan neredeyse yerin dibine geçecekmiş gibi, her yönden eski ağıllarına yönelmeğe başladılar ve Francesco tarafından açık kollarla karşılandılar.

Hepsi de geldi. Portiuncula çok geçmeden doldu, dal getirip çevreye yeni barınaklar yapılması gerekti. Bernardo ile Pietro hâlâ vecd içinde gözleri yarı kapalı geldiler; Capella üşüyordu, başında şapkası yoktu; Pa- cifico'nun omuzundan lavtası sarkıyordu. En sonra da ağırbaşlı, yabani, iriyarı vücuduyla, çalıya dönmüş kaşlarıyla, üstü sinek kaydı traşlı dudağıyla Elias geldi; elinde kalın bir kitap vardı, arkasından da izleyicileri göründü.

"Tanrı seni gerçekten çok seviyor, Francesco kardeş," dedi. "Seni korusun, ulu amacına erişmen için yeryüzünde sağ bıraktı seni. Ayakların kimbilir daha ne kadar yol tepecek."

"Artık bil, Elias Kardeş, bil ki insanın amacı Tanrıdır, o doruğa erişmenin biricik yolu da ölmektir."

"Kusura bakmayın ama," diye karşı çıktı Elias, "amacımıza eriştirecek tek yol yaşamaktır."

Hava değişti, bulandı. Herkes kasırganın patlamasını bekliyordu.

Francesco üç gün süreyle kardeşlerle konuştu, onları sorguya çekti, kendisi Mısır'dayken, onların hangi yollardan gitmiş olduklarını öğrendi. Çoğu vâz etmek üzere ünlü Bologna'ya gitmişlerdi. Ama oradaki bilgin ilâhiyatçılar, bilgisizliklerini hemen yüzlerine vurmuşlar, onları alabildiğine alçaltmışlardı. Kardeşler de susmak zorunda kalmıştı. Yine de direnmişler, cesaretlerini kırmamışlar, o küstah kentte bir okul açmışlardı, bir çok yeni kardeş Kutsal Yazıyı okumak için bu okula gelmişlerdi. Koca koca kitaplar açıp, geç vakitlere kadar okuyorlardı: vâz etmiyorlar, çalışmıyorlardı, sadece okuyorlardı.

Francesco yüreği acı ve öfkeye dolu dinliyordu:

"Bittik, Leo Kardeş, mahvolduk!" deyip duruyordu bana. "Buğday ektik, bak, tarlamızı arsız gelincik ve ısırganlar basmış. Nedir bu bilginler, ağılımıza giren bu kurtlar? Eğitimden, bilgiden bana ne. Zihinlerimizde şeytan, yüreğimizde Tanrı var. Gönül bilgisizdir; ömründe kitap açmamıştır hiç. Halimiz ne olacak Leo Kardeş? Nereye gidiyoruz? Uçuruma mı?"

Ertesi gün tanımadığı yeni bir papazla karşılaştı. Pek soluktu, adamcağızın yanakları büzülmüştü, iri iri gözleri vardı. Elinde tuttuğu kitaba hevesle sarılmış, eğilmiş okuyordu. Tanrı onun için kaybolmuştu, kardeşler kaybolmuştu, dünyanın bütün insanları kaybolmuştu. Gökyüzüyle yeryüzü arasında bu delikanlı ile kitabından başka şey kalmamıştı.

Francesco ona doğru gidip, omuzuna dokundu. Delikanlı ürktü.

"Adm ne senin?"

"Antonio."

"Nerelisin?"

"Portekizli."

"Kitap okumana kim izin verdi?"

"Elias Kardeş," diye cevap verdi delikanlı kitabı göğsüne bastırarak.

Ama Francesco uzanıp kitabı aldı. "Ben izin vermiyorum!" diye bağırdı öfkeyle ve "Küle! Küle!" diye seslenerek kitabı ateşe attı.

Ama delikanlının alevlere yaşlı gözle baktığını görünce acıdı ona. "Dinle yavrum" dedi, "Her yıl Psakal- ya'da İsa'nın dirilişini seyre giderdim. İnananlar mezarının çevresini alır, ağlar, sızlar ve açılsın diye yere vururlardı. Derken! Biz inilderken, mezartaşı parçalanır, İsa yeryüzünden fırlar, beyaz bir bayrak dalgalandırarak, bize gülümser, göğe çıkardı. Ancak, bir kez görmedim dirildiğini. O da ünlü ilahiyatçılardan biri, Bolog- na Üniversitesi mezunlarından bir bilgin geldiğinde, kilisede kürsüye çıkmıştı ve Dirilişi açıklamak için saatlerce konuşmuştu. Kafalarımız bulanıncaya kadar anlatıp durmuştu; o yıl mezartaşı parçalanmadı ve sana yemin ederim, kimse görmedi Dirilişi!"

Delikanlı cesaretlendi ve karşılık verdi. "Bense zihnimde İsa'nın neden ve nasıl dirildiğini anlamadan hiç bir şey görmüyorum. Ben sadece insanın zihnine inanıyorum."

Francesco'nun ağzı köpürmeğe başladı, "İşte bu yüzden, ömrün boyunca Dirilişi görmeyeceksin. Nasılmış? Nedenmiş? Ne küstahlık! İnsan zihni lanetlidir."

Gilas Kardeş, durmuş dinliyordu, Francesco'nun sözleri hoşuna gitmişti, gülmemek için elini ağzına kapatmıştı. Francesco'nun elini tutup onu uzaklaştırırken, Giles koşarak arkamızdan geldi.

"Tanrı konuşuyor ağzından, Francesco Kardeş," dedi. "Sen konuşuyorsun, sözlerin hemen harekete dönüyor bende. Bir Pazar günü, sen daha gelmeden, Antoni- o denen bir delikanlı, koltuğunda bir deste eski püskü kâğıt bana geldi ve Assisi'deki San Ruffiano'ya gidip vâz vermek istediğini söyledi. 'Hdy hay' dedim, 'ama bir şartla, kürsüye çıkacak ve koyun gibi 'Me! Me!' diye sesleneceksin. Sadece meleyeceksin.' Delikanlı kendisine takıldığımı sandı. Öfkeden kıpkırmızı oldu, yazmış olduğu sözleri hırkasının içine soktu. 'Ben koyun değilim, Giles Kardeş' dedi bana üstten

bakarak. 'İnsanım ben. Melemem, konuşurum. Tanrı insana büyük bir ayrıcalık vermiş, konuşma yeteneği vermiş.'"

"Ya sen ne dedin, Giles Kardeş?" diye sordu Francesco, ötekinin duraksadığını görerek.

"Doğrusu, Francesco Kardeş, ne diyeceğimi bilemedim. Öksürmekle yetindim: aklıma hiç bir şey gelmiyordu. Allahtan, bir kucak dolusu oduna sarılmış Juniper Kardeşin ormandan döndüğünü gördüm de indirmeğe yardıma koştum. Böylelikle kaçmış oldum."

"Verecek daha iyi bir cevap vardı, Giles Kardeş," dedi Francesco gülerek. "Şimdi görürsün! Gel, Leo Kardeş."

"Bu kez nereye?" diye sordum, beni yine kar kaplı dağın doruğuna götürür diye tir tir titriyordum.

"Şeytanın sütninesine, Bologna'ya."

Bir süre sustu, sonra: "Gemimiz su alıyor, Leo Kardeş. Batacak diye korkuyorum," dedi. "Ah Bologna, Bologna, bizim Portiuncula'mızı sen yutacaksın!"

Yürüdük, hayır yürümedik, koştuk. Hava sıcaktı, hoştu. Elma ve armut ağaçları çiçek açmıştı; ilk gelincikler tarlalarda parıldıyordu; küçük, beyaz sarı papatyalar yeri örtmüştü. Ilık bir meltem esiyordu, tomurcukları açan rüzgârdı bu. Tâ yüreğime ulaştı, onu da açtı. Bilmem neden, bütün o bahar günleri boyunca hep Clara hemşireyi düşündüm, Francesco'nun Clara için piskoposu kandırıp, kendisine San Damiano'yu manastır olarak vermesi sevindirmişti beni.

Bir gün Bologna'ya vardık, büyük, yüce bir kentti, halk karınca gibi kaynaşıyordu; meyhanelerin önünde, uzun ve dar kırmızı bayraklar dalgalanıyordu; çarşıda yığın yığın meyve ve sebze vardı; başlarında renk renk tüylü, ata binmiş güzel kadınlar geçiyordu. Dar bir sokağa sapıp „ kentin ortasından uzakta çevresi ağaç dizili bir alana vardık. Francesco bakındı ve Elias ile bir çok yeni kardeşin kurmuş olduğu ilahiyat Okuluna doğru gitti. Kapıyı çaldı, koşarak içeri girdi, uzun bir salonda buldu kendini.

Uzun ve dar bir masa çevresinde beş altı kardeş oturmuş okuyordu. Duvar haritalarla kaplıydı, raflar kitaplarla doluydu.

"Sapkınlar!" diye bağırdı Francesco. "Sapkın Kardeşler! Şeytanın âletleri arasında işiniz ne? Utanın!"

Kardeşler korku içinde ayağa sıçradılar. Francesco okudukları kitapları kapayarak ileri geri yürümeğe başladı, bir yandan da bağırıyordu, "Vah sizi ere, sapkın kardeşlere, vah! İsa'nın sözlerini unutuyorsunuz: 'Zihni yoksul olanlara ne mutlu!' Tanrı bana saf ve bilgisiz kalmamı buyurdu." Elimden tuttu ve bana dedi: 'Gel, seni göğe en kısa yoldan götüreceğim. Sen de kardeşlerini elinden tut ve sana göstereceğim yoldan götür! Hepinizin elinden tuttum, ama elinizi kurtardınız ve sizleri Şeytana götürecek olan geniş caddeden gitmeğe başladınız. Kalkın artık, bütün kitapları toplayıp, avluya yığın. Sen, Leo Kardeş, koş bir meşale bul! Siz- ler de hemen çıkın buradan ve çabucak ananız Portiun- cula'ya dönün. Kutsal İtaat adına, yürüyün haydi!"

Kitapları, haritaları, eski elyazmalarını avlunun ortasında topladı. Ben koşup bir meşale götürdüm ona.

"Ver ateş hemşireyi," dedi Francesco.

Meşaleyi aldı, çömeldi, yığının içine soktu.

"İsa adına, kutsal alçakgönüllülük ve kutsal yoksulluk adına!" dedi istavroz çıkararak.

Sonra okumak için okula gelmiş olan kardeşlere döndü. "Kaç kişisiniz burada?"

"Yedi."

"Altı kişi görüyorum. Öteki nerede?"

"Hücresinde. Hasta."

"Kaldırın. Sırtınıza alıp, yola koyulun. Anahtarları bulayım da burayı kilitleyeyim."

Her şey dilediği gibi olduktan sonra, altı kardeş hasta arkadaşlarını taşıyarak yola koyuldular, bütün o parşömen ve kâğıtlardan arta küçük bir kül yığını kalmıştı avluda. Francesco eğildi, avucuna biraz kül aldı ve her iki avucuna sürttü.

"Bak, Leo Kardeş. Oku. Kitap ne diyor?"

"Isanın bilgisi külden başka bir şey değil, Franceso Kardeş. ‘Ceniza y nada! Ceniza y nada!' diye bağırmıştı ya Roma'da karşılaştığımız beyaz hırkalı garip keşiş."

"Hepsi bu kadar mı? Başka bir şey söylemiyor mu? Bak; ikinci sayfanın dibinde. Ne görüyorsun?"

Eli üstüne eğildim ve okuyormuş gibi yaptım: "Tanrı aşağı baktı, yeryüzünü gördü ve kızı ateşe seslendi. 'Kızım ateş' dedi ona, 'dünya çürümüş; leş kokusu göğe ağdı. İn ve onu küle çevir.'"

"Hayır, hayır" diye karşı çıktı Francesco korkarak. "'Onu küle çevir' demiyor, 'in de arıt' diyor."

Francesco bir an önce Portiuncula'ya dönmek istiyordu. Siniri bozulmuştu, ağzımı bıçak açmıyordu; büyük bir karar almağa çabaladığı belliydi. Ertesi sabah uyandığımda - geceyi Portiuncula'ya yakın bir mağarada geçirmiştik - dehşet içinde ayağa sıçradığını gördüm.

"Bir düş gördüm. Leo Kardeş, korkunç. Kalk çabuk."

"Hayırdır inşallah, Francesco Kardeş."

"Başka bir çoban çıkmıştı. Koyunlar ovaya, zengin otlaklara iniyorlardı, apışaraları semizliyor, yağlanıyordu.

"Anlamıyorum Francesco Kardeş."

"Koyunlar ovaya gidiyor, bizse, Leo Kardeş, semirmek istemiyoruz. Biz dağda kalıp taşlarda otlayacağız."

"Kusura bakma, Francesco Kardeş, anlamadım."

"Oynayacağız, el çırpacağız, Tanrı da zamanını bize yukarıdan bakarak geçirecek. Tamam mı, Leo Kardeş?"

Hızlı adımlarla, bir an önce varmak istiyormuş gibi yürümeğe başladı. Soluk soluğa arkasından koşuyordum.

Portiuncula'ya vardığımızda lamba yakma zamanıydı. Kardeşler hep toplanmış Elias'ın konuşmasını dinliyorlardı. Soluğumuzu tutarak ağaçların ardına saklandık ve son sözlerini işitmek için kulaklarımızı diktik.

"Kardeşlerim," diyordu. "Bir kere dedim, yine diyorum: Düzenimiz bebek değil artık. Büyüdü. Minik bebek kundağına sığmıyor, yeni, daha büyük giysilere, büyük adam giysilerine ihtiyacı var. Bir iki kardeş gidip bize yol açtığı zaman salt yoksulluk iyiydi. Çıplak ayakla dolaşıyorlardı; sadaka olarak verilen bir dilim ekmek iştahlarını yatıştırmağa yetiyordu, yıkık dökük bir kulübe yetiyordu onları barındırmağa. Ama şimdi, Rabbime şükür bir ordu olduk, salt yoksulluk bizim için engel: istemiyoruz onu. Kiliseler manastırlar kurmalıyız, yeryüzünün öteki ucuna misyonerler göndermeliyiz, binlerce kardeşi besleyecek, giydirecek imkânlar bulmalıyız. Salt yoksullukla nasıl olur bu?"

Francesco'nun eline yapıştım. Titriyordu. "Duydun mu, duydun mu, Leo Kardeş?" diye fısıldıyordu bana. "Yoksulluğu kendi evinden çıkarmak istiyorlar." Gözleri yaşla dolmuştu, ileri doğru atılmak ve bağırmak üzereyken tuttum onu.

"Sâkin ol Francesco Kardeş, dur bakalım daha ne diyecek. Sabır!"

Elias'ın sesi gittikçe gürlüyordu.

"Salt sevgi de engel, ilk kardeşler sokaklarda türkü söylüyor, oyun oynuyorlardı. Çocuklar onları taş ve limon kabuğu yağmuruna tutuyordu, adamlar acımadan dövüyorlardı, onlarsa kendilerine eziyet çektiren elleri öpüyorlardı. Salt sevgi dedikleri şey buydu. Bir çocuk dövülebilir, ama bir ordu hiç bir zaman dövüle- mez. Kutsal sevginin, yaşını silecek mendili yok yanında, haklıyı savunmak, kötüyü öldürmek için kılıcı yok. Bizim sevgimiz baştan aşağı silahlı! Kurtlar arasında yaşıyoruz, bu yüzden kuzu değil, arslan olmak zorundayız. İsa'nın kendi de bir arslandı.

"Salt sevgi konusunda da bu kadar. Salt saflık da işimize gelmiyor artık. Zihin, Tanrının insanlığa bahşettiği büyük armağandır; inşanı hayvandan ayıran akıldır. Bu yüzden zihinlerimizi zenginleştirmek, okullar kurmak, herkesin soytarısı olmayı bırakmak boynumuzun borcu. Yürek iyidir, o da Tanrının büyük armağanıdır. Ama dilsizdir, ya da konuşmak için alçalmaz. Zihin, sözü kıhç gibi kullanır, söz ise kardeşlerim, Tanrının oğludur. Bizler Hristiyan askerleri olmalıyız, Hristiyan soytarıları değil; en seçkin, en emin silâhımız da söz. Şimdi eğilip Francesco Kardeşin elini öpüyoruz. Şimdiye dek çok iyi gördü görevini. Bebekken bizi emzirdi, ama büyüdük artık, eğiliyor, babamızın elinden öpüyoruz ve onu geride bırakıp yola çıkıyoruz. Elveda Francesco Kardeş, gidiyoruz!"

Francesco bütün bu konuşma süresince yerinde zıplayıp durdu; ileri atılmak istiyordu, ama sımsıkı tutmuştum onu.

"Sabır, Francesco Kardeş," deyip duruyordum ona. "Bırak bitirsin, bakalım ne kadar ileri gidecek."

"Düşüm... gördüğüm düş," diye mırıldandı Francesco. "Tann yardıma gelseydi ah!"

Kardeşlerin el çırpıp, kendinden geçmiş gibi çığırdıklarını duyduk. Çoğu herhalde Elias'a sarılıp elinden öpüyordu. Francesco kendini tutamaz oldu artık, kapıya fırladı. Ben de arkasından.

Kardeşler onu görünce taş kesildiler, Elias'ı ortada bırakıp, geri geri çekildiler. Elias'ın elinde boyundan yüksek, kanca biçiminde bir çoban asâsı vardı. Francesco sendeleyerek ona yürüdü.

"Bu asâyı nerede buldun, Elias Kardeş?" dedi titrek bir sesle.

"Elias konuyu değiştirdi. "Kardeşlerle konuşuyordum da," dedi.

"Duydum. Her şeyi duydum. Ama ben asâyı soruyorum sana. Nerde buldun onu?"

"Bilmiyorum. Mucize mi desem? Bu sabah başım taşın üstünde uyuklarken, önceden hiç görmediğim, ama sana pek benzeyen bir kardeş

geldi, Francesco Kardeş, gelip bu değneği yanıma, toprağa dikti ve kayboldu. Sen olmayasın Francesco Kardeş?"

"Bendim ya, elim kırılsın! Ben de uyukluyorum senin gibi," diye homurdandı yumruklarını sıkarak. "Bendim, Elias Kardeş!"

Ama hemen düzeltti sözünü: "Hayır, hayır ben değildim; başka biriydi - eli sağ olsun!"

Elias, Francesco'nun kekelemesine acır gibi gülümsüyordu. Kardeşlerin çoğu kıs kıs gülüyordu. Arkamdaki iki kişinin sesini duydum:

"Aklını oynattı," diyordu biri.

Bernardo, Pietro ve Peder Silvestro, Francesco'ya doğru gittiler; öteki ilk kardeşler elini öpmeğe koştular. Elias ile fırkası oldukları yerde duruyorlardı, arkalarındaki yeni izleyiciler ses çıkarmıyordu. Francesco ağlamamak için dudaklarını ısırıyordu, soluk yüzü acıyla kaplı, onlara yaklaşıp elini kaldırdı, bir bir kutsadı onları, hepsi de tedirginlik içindeydiler. Derken bir tabure getirmelerini rica etti, yorgundu, kardeşlere bir şeyler söylemek istiyordu. Masseo koştu tabureyi getirdi. Francesco üstüne çöktü, sonra önüne eğilip yüzünü elleri içine aldı, uzun bir süre konuşmadan öyle durdu. Ben yanındaydım, şakaklarındaki damarların şiştiğini görüyordum. Juniper'e işaret ettim, bir tas su getirdi. Francesco iki yudum aldı, "Tanrı senden razı olsun su kardeş," diye mırıldandı, derin derin soluyarak. Sonra, bütün gücünü kullanarak kalktı, kollarını açtı.

"Kardeşlerim" dedi duyulmayacak kadar alçak bir sesle, kısık kısık soluyordu. "Kardeşlerim, Tanrı bana bir avuç dolusu tohum verdi, ben de ekmeğe gittim. Ellerimi göğe kaldırıp, yağmur için dua ettim, yağmur yağdı; filizlerim büyüsün diye güneşi göndermesi için dua ettim, güneşi gönderdi, filizler büyüdü, tarla tohumla yeşillendi. Tanrının bana bahşettiği tohum hangisiydi diye eğilip baktım, ve gördüm: kutsal buğdayı gördüm, ama yaranda küstah gelinciklerle birlikte. Tanrının buyruğu buymuş diye düşündüm. Kimbilir - gelincikler kırmızıdır, güzeldir, yüreklerinde de siyah bir haç vardır - belki de güzellik de buğday kadar insanları besler dedim. Tanrı razı olsun gelinciklerden! Kardeşlerim - buğdaylar, gelincikler - dinleyin beni, bu gece ağır bir söz söyleyeceğim sizlere."

"Sanırım, Elias kardeş haklı. Evet, görevimi gördüm. Ekmek idi, ektim. Şimdi başkaları gelsin sulasın, biçsin. Biçmek ve kârından faydalanmak için yaratılmamışım ben, görevim sürüp ekmek, sonra da gitmekti. Yemin ederim ki, gitmek istemiyorum. Sizi aşırı seviyorum kardeşlerim - kardeşlerimize tapıyorum - nasıl bırakıp gidebilirim? Ama dün gece düşümde görür gibi oldum. Görmedim Onu, sadece sesini duydum: "Francesco," dedi, "Elinden geleni yaptın, artık yapacağın bir şey kalmadı. Şimdi git, Potiuncula'ya, kardeşlerden birinin elinde boyunu aşan bir asâ var..."

Francesco devam edemedi. Hepimiz ağzımız açık bekliyorduk. Elias bir adım ileri attı, ama Francesco'nun ona keskin bir bakış fırlatması üzerine durdu.

"Size yemin ederim," diye devam etti. "Bunun Elias olacağı aklıma gelmemişti. Bağışla beni Rabbim böyle dediğim için, ama tehlikeli biri o: erdemleri, bizim temelimizi ve sağlamlığımızı sağlayan erdemlerin tam tersi. Kutsal yoksulluk, sevgi, kutsal basitlik ona göre değil! O bir fatih olarak yaratılmış, bu erdemlerse fatihe yakışmaz... Yalnızlığı seven Bernardo'yu, veya Sior Pietro'yu, ya da Peder Silvestro'yu düşünüyordum. Isa'nın sürüsünü kendisine yakışan otlaklara götürecekti - çorak toprağa, kutsal taşlara, tükenmeden yanmakta devam eden çalılara. Seçtiklerim oydu, ama Tann birini daha seçti - buyruğu yerine getirilecektir! Yaklaşma Elias kaptan. Acım yatıştığında, yüreğim ferahladığında yeniden çağırırım seni başının üstüne ko- yaçağım elim titremediği, öfkeden yazmadığı zaman, sevginin kendi gibi serinlediğinde."

Kollarını göğsünde kavuşturup başını kaldırdı. Gözlerinden akan sıvı yanaklarından aşağı yuvarlanıyor, bıyığını sakalını kana buluyordu. Acı çekiyordu, ama dudaklarını ısırıyor, belli etmiyordu.

"Anlaşamıyorsam da Rabbim," diye mırıldandı, "soru sormuyorum - ben kimim, soru soracak kim? Karşı koymuyorum - karşı koyacak kim, ben kimim? Biçtiğin kader dipsiz bir kuyu. O kuyuya inip nasıl inceleyebilirim onları? Binlerce yıl ilerisine bakıyor, öyle karar veriyorsun. İsa'nın bir hiç olan beynine haksızlık gibi görünen şey, bundan bir yıl sonra İsa'nın kurtuluşunun anası oluyor. Bugün haksızlık dediğimiz şey olmasaydı, belki de adalet hiç bir zaman insanlığa gelmeyecekti."

Francesco konuştukça yüzü parlıyordu. Bu düşünce durup dururken doğmuştu kafasında, önceden hiç düşünmemişti sanki bunları, yüreği yatışır gibiydi. Gülümseyerek Elias'a dönüp yaklaşmasını işaret etti. Elias, elinde sımsıkı tuttuğu çoban asâsıyla ilerledi.

"Başını eğ, Elias Kardeş," dedi kibar sesiyle. "Hayır, duam seninle olsun. Bak ellerim serinledi, titremiyorlar artık."

İki elini de Elias'm başı üstüne koydu. "Elias Kardeş," diye bağırdı pes bir sesle.. "Tanrı anlaşılmaz, ucu bucağı yok. Rahmetini dilediği gibi insanlar arasında dağıtıyor; bizimkiyle bir olmayan bir ölçü birimi kullanıyor; öyle bir düşüncesi var ki onun, insanın zihni küle çevrilmeden yanaşamaz ona. Asâyı ver!"

Elias bir durakladı, sonra asâyı geri çekti, sımsıkı elinde tutuyordu. Ama Francesco uzanıp, buyurur gibi "Asâyı ver!" dedi.

Elias boyun eğerek asâyı verdi. Francesco aynı derin, durgun sesiyle devam etti:

"Tanrı buyurdu Elias Kardeş, ben de Ona boyun eğiyorum. Rabbim sesini doğru yorumladıysam bir belirti göster bana. Gök açık şimdi, bir gökgürültüsü gönder; ya da kapıya vur paramparça et; ya da elimi başının üstüne koyup şu adamı kutsamadan elimi kopart."

Sessiz durup bekledi. Hiç bir şey olmuyordu. Derken kolunu sert bir hareketle kaldırıp bağırdı. "Elias Kardeş, elimi başının üstüne koyuyorum, eğil. Kardeşim, sürümü sana emanet ediyorum, onları Tanrının gösterdiği yolda ilet, Tanrı sana nerde buyurursa, onları orada otlat. Hesabı artık bana değil, Tanrıya vereceksin. Elimde bir tek şey kaldı yapacak, o da hayır duamı vermem size... Seni kutsuyorum Elias Kardeş. Asâyı al, öne düş, sürüye kılavuzluk et!"

Kanla karışık yaşlar akıyordu gözlerinden. Çevresindeki kardeşlere bir bir baktı, elveda dermiş gibi.

"Ağladığım için kusura bakmayın kardeşlerim," dedi hırkasının yeniyle gözlerini silerek. "Ayrılığın bu denli acıklı olduğunu bilmezdim! Elveda! Üzülmeyin: yanınızdan ayrılacak değilim, daima sizinle olacağım, dilsiz, görünmeden. Beni sadece geceleyin düşlerinizde göreceksiniz. Ve siz, üç güzel birbirinizden ayrılmaz hemşireler - kutsal, üç kez soylu yoksulluk hanım, eşim benim, paçavralar içindeki çıplak ayaklı, aç eşim: ve kutsal üç kez soylu sevgi, ey Maria, yaşlarını kurulamak için yanında mendil taşımayan, adam öldürmek için kılıç kullanmayan, emzirdiğin bebek tanrıyı taşıyan; ve sen kutsal, üç kez soylu saflık, bütün sorulara verdiğin cevap 'Bilmem' olan ve arkasından bilgece gülümseyen: hepinize yalvarıyorum kardeşleri terket- meyin, güçlükleri sırasında yanıbaşlarmda olun. Hep tetikte bekleyen tazı köpekleri gibi, sürünün çevresinde dolaşın ve tek koyunun bile yalnış yola sapmasına meydan bırakmayın."

Sustu derken yeniden hepimize bir bir bakıp gülümsedi. Yüreği hâlâ boşalmamıştı.

"Resmini düzenimizin mührüne koyacağımız bir kuş seçecek olsak, hangisi olurdu bu kuş yavrularım? Kartal değil, Elias Kardeş; ne de tavus kuşu, Capella Kardeş; ne de bülbül, Pacifico Kardeş; yalnızlığı seven yaban güvercini de değil, Bernardo Kardeş; hattâ sarı asma kuşu bile değil, Leo Kardeş, kukuletalı tarlakuşu!"

Gülerek tarlakuşunun kasidesine başladı:

"Tarlakuşu kardeşin de bizimki gibi kukuletası vardır; tüyleri hırkalarımızın renginde, toprak rengindedir; o da saf ve yoksuldur. Bir buğday tanesi bulmak için sokak sokak dolaşır, daldan dala koşar. Sabahleyin göklere çıkar hep - türkü söyleyerek, ışıkla sarhoş. Gözden kaybolur gökte, sonra minik bir kıl parçası gibi gerisingeri yeryüzüne düşer. Tarlakuşu kardeş sabah duasını okumuştur: Tanrıya yükselmiş, derken yeniden toprağa dönmüştür.

Elias elini kaldırdı, konuşacağını işaret etti.

"Eken, aynı zamanda biçer de Francesco Kardeş, çünkü zihninde, gelecekteki haşatın tadını önceden duymuştur. Kutsalsın, Francesco Kardeş, çünkü Tanrının sana ettiği görevi tam olarak başardın. Şimdi, rahat ile ve temiz vicdanla, yüksek asâyı başka ellere veriyorsun. Tanrının huzuruna çıktığında Francesco Kardeş, kolların buğday başaklarıyla dolu olacak. Bu asâyı kaldırıyor ve sana yemin ediyorum ki, senin bir tek ayak izinden başlayıp genişlettiğin üç dört kardeş alacak yolu, ben binlercesini taşıyacak geniş cadde yapacağım."

"Düzenimizi üstüne kurduğum erdemleri öyle genişleteceğim ki, sadece üç dört kardeş değil, binlercesi faydalansın. Bu alçakgönüllü Portiuncula'yı da - yemin ediyorum - Tanrının yüce kalesi ve sarayı haline getireceğim."

Bunu dedikten sonra, ocağın önüne iki tabure konmasını söyledi. Francesco'yu elinden tutup birine oturttu, kendi de ötekine oturdu. Sonra kardeşler bir bir sırayla önlerinden geçtiler, arkadan da yeni öğrenciler geliyordu: herkes, ilkin Francesco'nun sonra da Elias'm elini öptü. Francesco'nun yüzü durgundu, acı doluydu; Elias'ınki muzaffer, parlıyordu, ve yetki, dudakları, kaşları ve kocaman alt çenesi çevresinde dolaşıyordu.

Ertesi gün, Francesco eğildi, Portiuncula'nın eşiğini öptü. Sonra aranarak elimi buldu. "Gel, Leo Kardeşçik, kovulduk evimizden" dedi.

Francesco her adımda tökezliyordu, gide gide orman yoluna girdik. Francesco ağaçlara toslamasın diye sımsıkı elinden tutmuştum. Ormanda kendi eliyle dallardan yapmış olduğu kulübeye varır varmaz, Francesco yere oturdu ve çevresine baktı.

"Dünya karardı mı ne, Leo Kardeş!" diye bağırdı, "yoksa iyiden iyiye görmez mi oldum artık? Hiç bir şey görmüyorum, Leo Kardeş, hiç bir şey!"

"Nice gizli iyileştirme yolları var, Peder Silves- tro'nun bildiği," diye cevap verdim. "İşittiğime göre göz hastalıkları da iyi ediyormuş. Çağırayım onu."

"Hayır hayır, Leo Kardeş, böyle kalmak istiyorum. Böyle karanlıkta. Daha iyi oluyor, çevremdeki dünyayı görmediğim doğru, ama yaratıcısını daha iyi görüyorum böyle."

Sustu. Sancısı gittikçe artıyordu, bir an olsun avutmak için, zihnini başka yana saptırdı.

"Clara Hemşire nasıl?" diye sordu, sesini yüksek çıkaramadığından yanma yaklaşmamı işaret ederek. "Nasıl? Unuttum gitti, epey zaman geçti aradan. Ama tanrı unutmamıştır, eminim. Söyle ne oldu ona?"

"Söylediklerini bir bir yerine getirdi, Francesco Kardeş. San Damiona'ya gidip rahibe hayatı sürmeğe başladı. Assisi'li hanımlar bunu duyar duymaz, üşüştüler, soru yağmuruna tuttular onu, çoğu geri dönmek istemedi, Clara'nm sürdüğü hayat pek tath gelmişti onlara. Hepsi de ona saygı gösteriyorladı. İlk yanında kalan kızkarde- şi Agnes oldu, o da manastıra girdi, saçını kesti, hırkayı giydi. Damadı seven başkaları da katıldı - evlenmemiş kızlar, hatta iki üç evli kadın. Clara bir bal damlası sanki de, arılar her yönden akın ediyorlar; varlıklarını yoksula dağıtıp dünyanın patırtısına elveda diyerek, San Damiona'da Tanrının sükûnuna kavuşmağa geliyorlar."

"Tanrı yardımcıları olsun," dedi Francesco. "Kadınlar yabani hayvanlardır. Ancak Tanrı onları dile getirebilir. Sadece O!"

"Emin ol Francesco Kardeş, Clara izinden bir an için ayrılmıyor. O da senin gibi, cüzzamlılara uğruyor, onları yıkayıp yediriyor; o da senin gibi yediği şey tatlı olmasın, bedeni zevk almasın diye aşma kül katıyor. Bütün gece boyunca uyanık kalıp, dua ediyor. Vücudu şimdiden ihtiyarladı, yanakları soldu, gözleri yaşla bulandı. Bu halde Tanrının huzuruna çıkmağa hazırlanıyor. Peder Silvestro manastırında olup biteni anlamak için zaman zaman oraya uğrayan tek kardeş. Hemşirelerden biri Aşai Rabbani töreni dilerse, itiraflara kulak veriyor."

Bir an duraksadım, ama devam etmeğe karar verdim.

"Francesco Kardeş, izin verirsen, sana başka bir şey söyleyeceğim. San Damiano'daki hayat, Portiuncula'dakinden daha kutsal. Niye mi? Clara Hemşire dizginleri sımsıkı elinde tutuyor, oysa sen koyuverdin - hem kime verdin? Elias'a!"

"Ben vermedim." diye karşı çıktı Francesco, "ben vermedim, Tanrı verdi. Sesini duydum onun. O buyurdu bana böyle davranmam için."

Başımı salladım. "Pekâla biliyorsun ki, Francesco Kardeş, Şeytan, insanlığı tuzağa düşürmek için, sesini Tanrınınkine benzetebilir."

Francesco ürperdi. "Sus!" diye bağırdı. "Yüreğimi parçalıyorsun. Tanrının sesi değilse, bittim demektir!"

Göz yine akıyordu, feci sancılar yeniden başladı. Ona acıdım, gidip sarıldım.

"Bağışla beni Francesco Kardeş. Yanılmıyorsun. Tanrının sesiydi. Ağlama."

Bir şey demedi. Avuçlarını gözlerine dayamış, sancıdan kıvranıyordu.

O gece uyuyamadı. Beni uyandırmasın diye de, ikide bir dışarı çıkıyordu. Nasıl uyuyabilirdim! İniltileri duydukça yüreğim parçalanıyordu. Gün

ağarır ağır- maz, Peder Silvestro'yu bulmaya gittim.

"Koş git, ateş yak," dedi bana. "Dağlama demirini alır, birazdan gelirim. Tanrı yardımcımız olsun.!"

Francesco'yu her zamanki gibi başı dizleri arasında, kapının önüne oturmuş buldum: kolları, ayakları, tortop olmuştu. Uyuyordu. Ayak ucunda yürüyerek kulübeye girip ateş yaktım. Sonra yanma oturup, Peder Silvestro'yu bekledim; düş görüyor olmalıydı. Dizleri titriyordu; başı gittikçe aşağı düşüyordu. Yere değdi, değecekti.

Peder Silvestro'nun ağaçların arkasından gelen ayak sesleri uyandırdı onu. Elini uzatıp beni buldu.

"Sen misin, Leo Kardeş?"

"Benim, Francesco Kardeş. Kaygılanma. Niye öyle titriyorsun?"

"Diz çök, Leo Kardeş. Ölüm Kardeş gelsin diye benimle birlikte yalvar. Dayanamıyorum artık!"

Konuşurken biz, Peder Silvestro elinde uzun bir demir çubuk, karşımıza çıktı.

"Kimsin sen?" diye sordu Francesco, ürkerek.

"Benim, Peder Silvestro. Gözlerini iyileştirmeğe geldim. Kendini yeniden duaya adayabilmen için, Tanrının yardımıyla acım yok etmeğe geldim."

"Acı da bir duadır Peder Silvestro, o da duadır..." içini çekerek sırtüstü yere uzandı.

Peder Silvestro istavroz çıkardı ve demiri ateşe sokup, kızarıncaya kadar bıraktı. Sonra alıp, yaklaştı. Francesco, papazın gölgesinin üstüne düştüğünü, elindeki kızıl demiri belli belirsiz görüyordu. Kollarını uzattı.

"Kızıl demir kardeş," dedi yalvararak, "fazla acıtma beni, yalvarırım sana. Senin gibi demirden değilim ben, etten yapılmışım, fazla

dayanamam."

"Tanrıya dua et, Francesco Kardeş," dedi Peder Silvestro.

"Dişini sık ve kutsal hayatın uğruna ruhuna sarıl. Çok acıyacak çünkü."

Francesco Tanrıya seslenmeğe vakit bulamadan Peder Silvestro kızgın demiri hastanın şakaklarına değdirdi. Francesco yürekler parçalayıcı bir çığlık atarak bayıldı. Yüzüne su attık, sonra kaldırıp kulübenin içine aldık, minderi üstüne yatırdık, kendini kurtarmasını diliyordu.

Peder Silvestro yanında kaldı, dua ediyordu. Yere çöktüm, ağlamağa başladım.

Francesco krizi atlatıp başını kaldırdığında titredim. Şakakları iki derin yaraydı, gözleri kan çeşmesi. Elini uzatıp kolumu aradı, çaresizlik içinde sarıldı.

"Leo Kardeş, Leo Kardeş," dedi soluk soluğa "söyle bana, Tanrının sonsuz esirgeyici olduğunu: güç ver bana: dayanabileyim!"

"Çarmıhtaki İsa'yı düşün," diye cevap verdim. "Ellerindeki ayaklarındaki çivileri düşün, böğründen akan kanı."

Francesco başını salladı. "O Tanrı idi, bense toprağım!"

Minderi üstünde doğruldu, başını eskisi gibi dizleri arasına soktu ve bütün gün, tek kelime söylemedi.

Hava kararırken kardeşlerden bir lokma ekmek dilemek için Portiuncula'ya koştum; karmakarışık bir akşamdı. Ağaçların ardından kurşun gibi inmekte olan şey güneş değildi, geçerken ormanı - ormanı, taşı toprağı, uzaklarda yüksek Assisi kalesini - tutuşturan ateşten koca bir toptu; alevlere sarılmıştı her şey. Birden tuhaf bir korkuya kapıldım ve koşmağa başladım. Güneş, yanan ağaçlar, içimdeki yüreğim, her şey tutuşmuştu, yangın beni de sarmasın diye kaçıyordum. Ama Porti- uncula'ın önüne gelir gelmez, yatıştım. Düzenimizin sevgilisi, öksüz kalan beşik, orada geçirdiğimiz dile ge- tirelemeyecek kadar tatlı anları hatırlattı bize, o kutsal

duaları, kutsal konuşmaları, tek bir ekmek kırıntısının açlığımızı giderdiği o kutsal yemekleri: Francesco'nun aramızda nazik bir güneş gibi parlamasını. Rahat soluyabilmek için bir kaç dakika durdum, kardeşlerin kahkahaları geliyordu içerden. Biri Francesco'nun sesini taklit ediyor, ötekiler gülmekten kırılıyorlardı. Ama ben girince, sustular. İlk kardeşler yoktu, yenileri yer sofrasında yemek yiyorlardı.

"Tali küçük dilenciden ne haber?" diye sordu aralarından biri. "Türkü söyleyip, oynamıyor mu artık?"

"Çığlıkları buraya kadar geldi" dedi başka biri. "Peder Silvestro gidip gözlerini çıkarmış galiba?"

Cevap vermedim. Yüreğim, meydan okurcasına baş kaldırmış. İçimde zehir dolu bir yılan gibi ıslık çalmağa başlamıştı. Ağzımı açacak olsam, ağzımdan küfür ve kahkaha çıkacaktı. Tanrıdan korktuğumdan sustum. Bana attıkları ekmek parçasını alıp ayırdım.

Francesco'nun hastalığı yüzünden, bulunduğumuz yerden gitmeyi düşünmüyorduk. Peder Silvestro her gün uğruyordu, bir sabah Francesco'ya San Damia- no'dan bir haber getirdi.

"Cala Hemşire elinden öpüyor, Francesco Kardeş, kendisini ziyaret etmeni rica ediyor. Manastıra hâlâ uğramamış, kutsamamışsın onları; henüz seni görmek, dudaklarında çıkacak yatıştırıcı sözleri duymak fırsatını elde edememişler. Ne de olsa kadın bunlar, Tanrının bağrında, güven altında olsalar da avutulmak isterler... Clara Hemşire sana şu sözleri dememi söyledi. 'San Damiano'ya buyur, huzurundan esirgeme bizi, seni görelim, dinleyelim, ferahlayalım.'"

Francesco başını salladı. "Ne dersin, Peder Silvestro? Gitsem mi?"

"Git Francesco Kardeş. Kadın onlar. Acı."

"Peder Silvestro, yine kıssa ile konuşacağım. Leo Kardeş sen de dinle. Keşke bütün kardeşler burada olaydı da, dinleyeydi.

"Günün birinde, bir manastır baş rahibi, kadının birinin eline dokundu diye, keşişlerden birini kovmuş. 'Ama o dindar bir kadındı, eli temizdi', diye karşı çıkmış keşiş. Baş rahip cevap vermiş: 'Yağmur da temizdir toprak da, ama birleşmiye görsünler, çamur olup çıkarlar. Erkek eli, kadın eline değdi mi de, aynı şey olur.'"

"Bunlar ağır sözler Francesco," dedi Peder Silvestro, "kadınlar dayanamaz bu sözleri işitmeğe"

"Erkekler dayanır da," dedim, hayatımda gördüğüm bütün genç tazeleri, dokunmayı istediğim binlerce elleri korkuyla hatırlayarak.

"Kutsal Meryemi düşün." diye ileri sürdü Peder Silvestro.

"Dokunan olmadı ona. Yusuf bile," diye cevap verdi birkaç kez istavroz çıkararak. "Havva'yı unuttun galiba!"

"Her neyse, Clara Hemşireye ne diyeyim? San Da- miano'nun kapısında ayakta bekliyordur. Ne diyeyim ona?"

"Portiuncula'dan San Damiano'ya giden yol beyaz çiçeklerle kaplandığında geleceğimi söyle."

"Yani hiç bir zaman öyle mi?"

"Hiç bir zaman ya da daima, ancak Tanrının söyleyebileceği sözlerdir, Peder Silvestro. Şimdi bile, şu konuştuğumuz anda, Tanrı yola beyaz çiçekler döşemiş olabilir. Leo Kardeş, git bak!"

Peder Silvestro, başını şüpheli şüpheli salladı ama ben, yüreğim patlayacakmış gibi güm güm atarak dışarı fırladım. Ormanlar arasından geçen yola girdim. Henüz sabahtı, öyle soğuktu ki, yerin karla kaplı olduğunu sanırdınız. Yürek çarpıntım gırtlağıma çıkar gibiydi. Mucizeden emindim; hava mucize kokuyordu. Francesco'nun kanlı yüzünü bana çevirip, "Leo Kardeş git bak!" dediği zaman parlıyordu, zihninde yol çiçekleşmişti bile.

Koştum anayola çıktım, birden çığlık attım: bütün yol çitler, taşlar, molozlar göz görebildiği kadar beyaz çiçeklerle örtülmüştü. Dizüstü çökerek, Görünmeyene teşekkür ettim. Sonra bir avuç dolusu çiçek koparıp, koşa koşa kulübeye döndüm, içeri girdim, yorgunluktan ve zevkten soluk soluğaydım.

"Francesco Kardeş," diye çağırdım, "yol beyaz çiçeklerle örtülmüş. Bak. Sana bir avuç koparıp getirdim."

Peder Silvestro, Francesco'nun ayaklarına kapanıp öptü. "Bağışla Francesco Kardeş, böyle şey olmaz gibisinden başımı salladığım için. İnanmamıştım."

Francesco çiçekleri alıp, kanlı gözkapaklarına ve şakaklarındaki yaralara bastırdı. "Baba... Baba..." diye mırıldandı, ağlayarak taçyapraklarını defalarca öpüp.

"Niye bu kadar şaşırdınız?" diye sordu, bize dönüp "Mucize olmayan ne var ki? içtiğimiz su, teptiğimiz toprak, her akşam yıldızlarıyla üstümüze inen gece; güneş, ay? Hepsi de mucize değil mi? Ağacın en ufak yaprağını alıp ışığa tutun, ne büyük mucizedir! Bir yüzünde çarmıh görürsünüz; ters çevirince de Dirilişi! Yaprak değil, kardeşlerim, yüreklerimiz o!"

Peder Silvestro, Francesco'nun elini öptü, "Francesco Kardeş, Tanrıdan bir belirti istedin geldi: Tanrı yolu çiçekle döşedi, Clara Hemşire'ye gidip söyleyeyim mi geleceğini?"

"Git söyle. İstediğinden değil, Tanrı buyurduğu için geliyor de. Gökten düşen şu çiçekleri de al ona götür. Yeryüzüne değince hepsi de baştanbaşa kana belendiler."

Böyle diyerek elindeki kanlı çiçekleri Peder Silves- troya verdi.

Peder Silvestro gittikten sonra ateş yakmak için çö- meldim. Su ısıttım, Francesco'nun yüzünün yıkadım, ayaklarını ellerini temizledim, parmaklarımı tarak gibi kullanarak saçını düzelttim, O, iki yana açık kollarıyla küçük bir çocuk gibi, kendisini gösterdiğim özene bırakıyordu.

işim bitince, onu elinden tutup ayağa kaldırdım. Ama dizleri tutmuyordu, dik duramıyordu.

"Nasıl gideceğiz, Francesco Kardeş?" diye sordum umutsuzluk içinde, "Dizlerin götürmüyor."

"Bırak şimdi dizlerimi, Leo Kardeş, ruhumu düşün sen. O taşır beni... Başla yürümeğe!"

Dudaklarını ısırarak olanca gücünü kullandı ve kulübeden çıkıp yola düzüldük.

"Leo Kardeş," dedi dışarı çıkar çıkmaz, "Kaç kez diyeceğim sana insanın ruhu tanrısal bir kıvılcımdır diye, yani herşeye yeter diye. Ancak biz bilemeyiz, etimiz, yağımız altında eziliriz. Bir serbest koyuverdik onu!"

Bir an duraksadıktan sonra devam etti.

"Yürüyemeyeceğimi sanıyordun, ruhumun vücudumu taşıyamayacağını sanıyordun değil mi. Gör bak!"

Yol boyunca uzun adımlar atmağa başladı, dizleri sağlamlaşmıştı, titremiyordu.

Geniş caddeye vardığımızda, çiçeklere baktık, hiç bir çiçek kalmamıştı görünürde, sanki kışın yağan bir çığ tabakasıydı da, yükselen güneşten erimişti. Francesco istavroz çıkardı.

"Bu da bir mucize," dedi, "çiçekler gökten düştü, haberlerini verip, geri döndüler. İnsan ayaklarıyla çiğnenmek istemediler."

Susarak San Damiano yönünde ilerlemeğe başladı, yolun tam kenarında ihtiyatla ilerliyordu. Clara Hemşire, arkasında iki rahibe, Francesco'yu karşılamak üzere manastırdan ayrılmış bulunuyorlardı. Francesco'yu görür görmez durdu, kollarını kavuşturdu ve gözlerini yere eğip, bekledi: ama ayak seslerini duyar duymaz başını kaldırdı ve saçının dibine kadar kızardı.

"Tanrı senden razı olsun, Clara Hemşire, Tanrı siz- lerden razı olsun hemşirelerim," dedi Francesco, selâm alarak, elini uzatıp onları kutsadı.

"Evimize hoş geldin, Peder Francesco," dedi Clara. "Binlerce yıldır seni bekliyoruz."

Ayaklarına kapanıp öptü.

"Yakınma, Clara Hemşire," dedi Francesco, "Peder Silvestro ile haber göndermeyi hiç eksik etmedim."

Clara yeniden ayaklarına kapanıp söz söylemek için izin istedi.

"Haberler bize yetmez, Peder Francesco. Uzaktan gelen sözler rüzgârdır, havadır, dağılır gider. Biz kadınız, içimizin yatışması için bizimle konuşan dudakların hareketini görmek isteriz, bizi kutsamak için üzerimize uzanan eli duymak isteriz. Biz kadınız diyorum ya. Bizi sözlerinle ferahlatmak için buraya gelmezsen bittik demektir."

İkisi önde gidiyordu, konuşmalarına devam ediyorlardı, bizse arkalarından izliyorduk. Francesco, manastır kapısına vardığında durdu, önündeki manzara sürükleyip götürmüştü onu. Ne de güzel bir bahçeydi, ufacık, Cennetti! Çiçekler nasıl da mis kokuyordu.

"Avluya ne diktin, Clara Hemşire? İyi göremiyorum."

"Zambak ve gül, Francesco Kardeş. Güz gelince de menekşe dikiyoruz. O kadar."

Francesco elini uzatıp bahçeyi kutsadı. "Bahçe Kardeş, zambak ve gül kardeş, sizinle birlikte olmak beni mutlu kılıyor! İnşallah yargı gününde siz de topraktan kalkar, Clara Hemşire ile birlikte Cennete girersiniz."

İçeri, adımını attı. Duvarlar kireçle badanalanmıştı; oğlunu sımsıkı göğsüne bastırmış, Kutsal Meryem'in heykeli gülümsüyordu. Hemşireler, Francesco'nun ayaklarına kapanıp öptüler, o da elini başlarına koyup, bir bir kutsadı onları. Hepsi de beyaz pelerinlerine sımsıkı sarılmışlardı, yürülerken güvercinlere benziyorlardı.

Francesco için bir tabure getirdi. Clara yanı başına yere çöktü, Hemşireler kollarını kavuşturup arkasında dizildiler. Uzun bir süre kimse

konuşmadı. Bütün gözler kutsal konuğa çevrilmişti. Ne kadar da tatlıydı sessizlik, ne büyük bir güven duygusu duyuyorduk. Melek sürülerinin San Damiano'ya indiğinden emindim, şimdi havada görünmeden duruyorlar, bizler gibi onlar da Francesco'nun konuşmasını bekliyorlardı. Ama o, acele etmiyordu. Yüzündeki ifadeden, dile getirilemeyecek derecede kendinden geçtiği belliydi.

"Hava taptaze mis kokuyordu," dedi bana sonradan; "temiz, yıkanmış giysi kokusunu, kapağını açar açmaz odayı nane ve defne kokutan sandıkların kokusunu ne zamandır duymamıştım!"

"Bize acı da konuş, sesini duyalım, Peder Francesco," dedi Clara Hemşire, hırkasının eteğini öperek.

Francesco uyanıyor gibi birden başını kaldırdı, kollarını açtı. "Burada olmak sevindiriyor beni, Hemşirelerim. Daha ne diyeyim istiyorsunuz? Ben dünyadayken ve dostlarımla cümbüş yaparken başımı geri atıp da şu türküyü okurdum:

Binlerle selâm dostlarım

Onbinlerle

Vâdi çiçeklerle donandı

Tarlalar yeşillikle, çiğle.

Aynı türkü yine yüreğimden fışkırıyor hemşirelerim, binlerle, onbinlerle selâm"

Pek duygulanmıştı. Yüzyıllardır onu böyle mutlu görmemiştim. Sevdiği bir ortamdı bu: çevresini alan saflık, temizlik ve şevk - üstelik beyaz rahibe giysileri."

Yeniden konuşmağa başladı.

"Dinleyim hemşirelerim, şimdi aklıma gelen bir tırtıldan söz edeceğim için de bağışlayın beni. Hikâye değil bu, gerçek bir şey, gerçekten de gerçek... Evet... Bir zamanlar, sürüne sürüne dolaşan bir tırtıl varmış,

sürünmüş sürünmüş, sonunda bir piri fâni olup Cennetin kapısına gelmiş. Çalmış kapıyı, içeriden bir ses gelmiş; 'Tırtıl giremez buraya! Pek acele ediyor gibisin bakıyorum.'

'Ne yapayım Rabbim, buyur?' demiş tırtıl, öyle korkmuş ki tortop olmuş.

'Biraz daha acı çek hele, biraz daha çabala da kendini kelebeğe çevir!'

"Tırtıl da buyruğa boyu eğip, yeryüzüne inmiş ve yolculuğa yeniden başlamış."

"Kimdir bu tırtıl, Peder Francesco?" diye yalvardı Clara, "bizler bilgisiz, saf kadınlarız. Aydınlat bizi."

"Tırtıl benim, Clara hemşire, ve sensin, ve beni dinleyen bütün hemşireler sizlersiniz, yeryüzünde sürünen herkes... Ya Rabbim, bu zavallı sefil tırtıl neler becersin ki kelebek olsun? Çabalamak, yokuş tırmanmak, büyük acılar çekmek, saflık, sevgi, yoksulluk, açlık, çıplaklık, gözyaşları, bütün bunlar gerekli! Şeytan her yere tuzağını kurmuş; içine düşmemizi bekliyor. Çiçek koklamak için eğilecek olursanız, oradadır; bir taş kaldıracak olursanız, altında sizi bekliyordur; çiçek açmış bir badem ağacı görseniz dalları arasına gizlenmiş, her an üstünüze atlayacakmış gibi pusudadır. İçtiğimiz sudadır, yediğimiz ekmektedir, uyumak için üstüne yattığımız yataktadır. Şeytan her yerde gizli, Hemşirelerim, her yerde - gizlenmiş bekler. Ne mi bekler? Bir ara yorgun düşecek, uyuklayacak ruhlarınızı, durmadan nöbette bekleyen ruhlarınızın bir an için nöbetten ayrılmalarını, üstümüze atlayıp bizleri Cehenneme çekmek için. Sizleri düşünüyorum, Hemşirelerim, acıdığım siz- lersiniz, erkeklerden çok sizler; çünkü kadınsınız, yürekleriniz dünyanın güzelliklerinden kolay kolay kurtaramaz kendini. Gördünüz mü, hoşunuza gider. Çiçekler, çocuklar, erkekler, ipekli giysiler, şık tüyler: hey ya Rabbim ne tuzaklar! Kaç kadın kaçabilir ki bunlardan?"

"Sabah akşam. Hemşirelerim, kendilerini onayıp acıdığım sizlersiniz, erkeklerden çok sizler; çünkü kadınlar için dua edin. Gökte Kutsal Meryem duyacaktır duanızı. İşitmez misiniz, geceleri üstünüzdeki Tanrısal sessizliği, ve sessizliğin ortasında kavak ağacının yaprak hışırtısına benzeyen o sesi? Dua eden ve yalvaran, görünmeyen dudakların sesini? Meryem Ana'dır o, bütün kadınlar için dua ediyordur.

"Aman tetikte durun. Kendi kendinize demeyin sakın, 'Manastıra girdik, dünyadan kaçtık, şimdi gökte dolaşıyoruz' diye. Bu düşünce bir tuzaktır. Hemşirelerim, Şeytanın kurduğu bir tuzak. Size söyleyeceğime kulak verin. Hepimiz biriz, yemin ederim size. Dünyanın bir ucunda tek bir kadın dudaklarını boyarsa, o utanç kızartısı sizin dudaklarınıza yayılır. Cennetten maksat nedir? Salt mutluluk değil mi? Ama kişi gökten bakar da, kardeşlerini Cehenneme batmış görürse, nasıl mutluluk duyabilir ki? Cehennem varken, Cennet nasıl varolur? Bu yüzden diyorum ki - bu

yüreklerinizin derinlerine işlesin, ya hepimiz kurtulacağız, ya hepimiz birden Cehennemi boylayacağız. Dünyanın öteki ucunda biri öldürüldü mü, biz de öldürüldük demektir; bir kişi kurtulursa, biz de kurtulduk demektir."

Francesco'nun sözleri karşısında yüreğim şaşkınlık içinde güm güm atıyordu, çünkü dünyaya bu kadar bol sevgiyle sarıldığını ilk görüyordum. Yüreği kadın ortamı içinde pırıl pırıl açılmıştı; Hemşirelere baktıkça Francesco'nun esirgeyiciliği bütün yeryüzünü kaplayan kanatlar büyütüyordu.

Hemşirelerin hepsi de diz çökmüştü. Sürüne sürüne yaklaşmışlar, Francesco'yu ortalarına almışlardı, yüzleri güneş vurmuş gibi parlak, kendilerinden geçmiş, ona bakıyorlardı.

Francesco üzerinde sıcak soluklarını duydu. Dudaklarını yeniden araladı.

"Çevremde varlığınızı duymam, yüreğimi genişletiyor. Hemşirelerim, herkes içine girsin istiyorum, herkes, kötü de, iyi de. Öyle ki, hem bu dünyada, hem ötekinde ahuvah bitsin. Ey Tanrım, başkaldıran bir düşünce yüreğimden dudaklarıma yükseliyor. Bırak bu kadınlara açıklayayım onu, hemşirelerim benim onlar. Yürekleri kadın yüreğidir, sevgiyle, acımayla dolu onlar. Dinleyin Hemşirelerim. Şimdi, şu anda - Ey Tanrım bağışla beni - Şeytan için bile üzülüyorum. Ondan daha zavallı sefil yaratık yok, çünkü bir zamanlar Tanrıylaydı, şimdi ondan ayrıldı, tanımadı onu, havada avuntusuz dolaşıyor. Niye mi avuntusuz? Çünkü Tanrı hafızasını elinden almadı. Cennetin tatlılığını hatırlar da nasıl mutlu olur ki? Şeytan için de dua etmeliyiz Hemşerile- rim, esirgeyici Rabbimiz ona acısın, bağışlasın onu, dönüp, baş melekler arasında yerini yeniden alsın diye.

"Sevgi - Tanrıya şükür! - kadının, alnında yazılı rolü. Şeytan çirkin, kana susamış bir hayvandır, ama ağzından öpülürse yeniden başmelek olur. Budur Hemşirelerim Salt Sevgi. Aynı şekilde bırakın Salt Sevgi, Şeytanı da öpsün, parlak yüzüne yeniden kavuşsun."

"Sevgi! Sevgi!" diye bağırdı Francesco, sesi hıçkırıkla boğuluncaya kadar. Derken yüzünü eğip avuçları içine aldı ve ağlamağa başladı.

Clara'nm gözlerinden yaşlar akıyordu. Çok geçmeden Hemşireler de katıldı buna, manastırda iniltiler yankılandı baştanbaşa. Francesco bunu duyunca başını kaldırıp, kollarını açtı ve tedirgin bir sesle dedi: "Niyetim sizleri ağlatmak değildi Hemşirelerim. Bağışlayın beni. Size Cehennem değil, Cennet üzerine konuşmağa gelmiştim, sizin de bana Cennetten söz açmanızı istiyordum, yüreklerimiz ferahlasın diye. Hayat bunaltıcı; kapıyı açıp bizi salıverecek, Ölüm Kardeş olmayaydı Tanrım! Bu yeryüzü ne kadar katlanılması güç bir yer olurdu, vücutlarımız ne de dayanılmaz bir hapishane olurdu! Ama şimdi (ne zevk, ne dile gelmez ümit, hayır, ümit değil kesinlik), şimdi ruh kendine limon çiçeğinden taç yaptı, yeryüzünün taşları ve uçurumları üstünde ilerliyor ve bağırıyor! Ey sevgili eşim, ey sevgili eşim! Sen, Rabbim!"

Rahibelerden biri bayıldı. Clara Hemşire avluya bakan pencereyi açtırdı, zambak ve gül kokuları havayı kapladı. Sonra cesareti ele alarak, Francesco'nun dizine dokundu ve tatlı bir sesle konuştu, "Francesco Kardeş, sana bakınca, sanki Adem hiç günah işlememiş gibi geliyor bana."

Francesco elinin beyaz hırkası üstünde hafifçe durmasına bıraktı. "Ve sen, Clara Hemşire, sana bakınca da," dedi, "sanki Havva hiç günah işlememiş."

Uzun bir sessizlik oldu, Francesco sanki konuşmasına devam ediyormuş gibi tatlılık ve acımayla dolup taşan bir sessizlik.

İnildemekte devam eden bütün hemşireler, söylenmeyen bütün sözleri dinlemeğe devam ediyorlardı. Francesco, kadının kaderi, sevgi ve Şeytanı başmeleğe çeviren öpücük hakkında konuşmakta devam ediyor gibi geliyordu: kadın olmanın hem sonsuz bir Tanrı armağanı hem de büyük bir sorumluluk olduğunu ilk kez duyuyorlardı.

Birden kutsal sessizlik içinde, sokak kapısı güm güm vuruldu. Kapı hızla açıldı ve Portiuncula'lı kardeşler içeri daldı. Korku içinde titreşiyorlardı.

Clara ayağa sıçradı. "Ne var kardeşlerim? Niye kapıyı zorladınız?"

Juniper alnındaki teri silerek cevap verdi, "Bağışla bizi Clara Hemşire. Portiuncula'dayken, bir de baktık, alevler göğe varmış. Manastırınız

tutuşmuş!"

"Yangın! Yangın!" diye çığrıştı bütün kardeşler, "Yangın Clara Hemşire"

Ama Clara gülümsedi. "Gördüğünüz alev değildi. Kardeşlerim, yangın değildi, sadece Peder Francesco'nun konuşmasıydı."

Güneş batmak üzereydi. Francesco kalktı ve Clara ile hemşirelere Allahaısmarladık dedi. Elini her birinin başı üstüne koyarak bir kez daha kutsadı onları.

"Bizim için harika bir şey yaptın Peder Francesco," dedi Clara "Kadının avunmak bilmez yüreğini avuttun. Şimdi senin için ne yapabiliriz?"

"Gerçekten de sizden bir ricam var, Hemşirelerim. Büyük bir lütuf istiyorum."

"Buyur, Peder Francesco," diye bağırdı bütün rahibeler.

"Karşılaşacağınız her yoksuldan yamalık kumaş parçası alacaksınız, topladığınız parçalarla da bana bir hırka dikeceksiniz. Sizden istediğim lütuf bu."

Clara elini öptü, "Canımız sana feda, Peder Francesco, gelecek pazar Tanrı dilerse istediğin hırkayı Peder Silvestro'ya veririz, o da getirir sana."

Yola çıktık. Francesco önde gidiyordu, dizleri sapsağlamdı, biz de mucize üstünde konuşarak kıvanç içinde arkasından gidiyorduk. Arkamızda Clara ile hemşireler bizi uğurlamak için manastırın sokak kapısında duruyorlardı, çoğunun gözleri yaşlıydı.

Francesco bütün ertesi gün konuşmadı. Tan ağarırken kulübenin önünde tortop oldu kaldı, güneşlendi. Hava sıcaktı, tatlı bir meltem esiyordu; arasıra su getirmek, odun kesmek veya yabani hindiba toplamak için zaman zaman kardeşlerden biri çıkıyordu ortaya. Havada bir karatavuk uçup duruyordu; bir iki kere ıslık çalıp kayboluyordu. Francesco iyi göremediğinden kulaklarını dikiyor ve çevresindeki dünyayı bütün gücüyle dinliyordu. Yüz çizgileri vecd içinde olduğunu gösterdiğinden, bütün gün yanına yanaşmayı

göze alamadım, ama akşama doğru alev yatışınca ona gittim, yanı başındaki eşiğe oturdum.

Elini uzatarak beni 'gördü'. "Bu ne mucize, Leo Kardeş!" diye bağırdı. "Görme duygum azaldığından beri, işittiğim sesler dile getirelemeyecek derecede tatlı. Ah o ağaçtaki hışırtılar, havadaki kuş sürüleri!"

Bir süre sustuktan sonra, devam etti:

"Görme duygum azaldığından beri, görmeyeni görebilmeğe başladım. îç gözüm açıldı şimdi. Bugün, bütün gün boyunca görme çemberim gittikçe genişledi. Başlangıçta buradan - oturduğum şu kapı önünden - Portiuncula'ya kadar görebiliyordum. Kardeşlerin orada birbirleriyle konuştuklarım veya dua ettiklerini, Peder Silvestro'nun onlardan ayrı durup başı önüne eğik, ağlayışını görebiliyordum. Daha sonra, çember genişledi, Assisi'yi kuleleriyle evleriyle, kalabalık caddeleriyle, çan kuleleriyle, kapı önlerinde oturmuş iş işliyen genç kızlarıyla görebiliyordum; pencerenin ardında diz çökmüş, yanaklarından yaş akan kendi annemi görüyordum. Daha sonra, aydınlanmış alan gittikçe genişledi, Roma'yı gördüm, geniş caddeleri, kokulu beyinleri, allıklı hanımlar, kutsal başım eline dayamış Hristiyanlırın durumu üstüne düşünen papayı; ve ırmak kıyısında, hayalinde zındıkları ve sapkınları yakmak için çalı çırpı yakan vahşi beyaz hırkalı keşişi. Derken daha ileriyi görmeğe başladım. Mavi denizi, beyaz adaları, yabani Girit'i daha sonra Mısır'ı ve Sultanını; ardındaki haçtan kaçıyormuş gibi dört nala atını süren Sultanı. En sonunda da Leo Kardeş o büyük nuru, koca yıldızları, ve azizleriyle, melekleriyle, başmelekleriyle, kanatlı melekleriyle yedi kat göğü. Derken birden görmem karardı, görmez oldum, bayıldım sandım. Herhalde Tanrıya müsaade ettiğinden fazla yaklaşmıştım."

Bir şey demedim, ruhu, hayallerle gökte ve yerde gördüklerinden mutluydu. Çünkü yaraları bütün gün boyunca, akmasına, önündeki yeri göle çevirecek şekilde sakalından damlamasına rağmen, bedeninden alabildiğine uzaktaydı, en ufak bir acı bile duymamıştı.

Dakikalarca sustu, sonra kelimelerini dikkatle tartarak, dedi ki: "Leo Kardeş, insanın vücudu. Eski Ahid- deki Nuh'un gemisi gibi. Tanrı da bu gemi içinde yolculuk ediyor."

Hava kararıyordu. Her ağaçtan cıvıltı geliyordu; çekirgeler, cır cır böcekleri, gecenin o ilk sesleri türküye başlamıştı. Alçaktan uçan iki yarasa önümüzde gidip geliyordu, bir ara neydeyse Francesco'nun saçma takılacaktı..

"Neydi o?" diye sordu bana, başını şiddetle sallayarak. "Başıma bir kanat çarptı."

"Melûn bir yarasa, Francesco Kardeş. Kahrolasıca!"

"Bütün canlı yaratıkların hikâyeleri vardır, Leo Kardeş; hiç bir şeye hiç bir zaman kötü konuşmamalısın.

Bir insanın, bir yabanî hayvanın veya bir kulun hikâyesini öğrenir öğrenmez, kötü duyguların sevgiye döner. Yarasanın hikâyesini bilir misin?"

"Hayır. Ama anlat bana Francesco Kardeş."

"Dinle o halde. İlkin yarasa bir kilisenin bodrumunda yaşayan bir fareymiş. Bir gece delikten çıkmış, minbere tırmanmış, kutsal mayasız ekmeği kemirmeğe başlamış. Yedikçe, sırtında kanatlar çıkmış ve şimdiki yarasa hemşiremiz durumuna gelmiş."

Yarasa yine önümüzden geçti, sivrisinek avı peşindeydi.

"Özür dilerim Yarasa Hemşire," dedim, elimi kaldırarak, "Kanatlarının kutsanmış mayasız ekmeğinden olduğunu bilmiyordum."

Francesco bu arada elini kulağına götürmüştü. Altımızda ki ırmağın akışını dinliyordu.

"Dinle, Leo Kardeş, aşağıda boğazda türkü söyleyen dereyi dinle, ne kadar sabırsız, denize akmak için nasıl da can atıyor. Ruhlarımız da aynı şekilde sabırsız, Leo Kardeş, göğe akmağa koşuyor. Rabbim, ne zaman varacaklar?"

"Acele etme, etme, Francesco Kardeş. Henüz yeryüzünün ihtiyacı var sana. Görmedin mi dün San Damia- no'da Hemşirelere ne kadar iyilik ettin!

inildemekten kendilerini alamadılar, onlara verdiğin zevk o kadar yoğundu ki."

Francesco içini çekti. "Ne dedim orada? Sarhoştum! Rabbim, bağışla beni!"

"Niçin? Şeytana acıdığın için mi Francesco Kardeş? Tanrıya onu bağışlaması için yalvarıp yakardın diye mi?"

"Hayır, hayır!" dedi Francesco, sesi acı dolu. "Kadınların varlığı gönlümü karıştırdığından. Ey Rabbim, beden neden bu kadar güçlü, neden bu denli yıkılmaz? Aç bırakmak, kırbaçlamak, uykuya bırakmamak, hep boşuna; ölsün diye karlara sokmak boşuna, bir kürek dolusu çamura çevirmek boşuna. Yine de boyun eğmiyor; kırmızı bayrağı dalgalandırmağa, bağırmağa devam ediyor!"

Francesco tutuşmuştu birden. Ayağa kalktı.

"Kalk, Leo Kardeş! itaat adına, ne dersem, harfi harfine hiç bir sözünü değiştirmeden tekrarlayacaksın. Olur mu?"

"Sana karşı gelmemeğe and içtim, Francesco Kardeş, buyur."

"Pekâla, o halde başlayalım. Ben diyeceğim, "Vah sana Francesco! Hayatında o kadar günah işledin ki, kurtulamayacaksın!" Ve sen diyeceksin, "Doğru, doğru, o kadar çok günah işledin ki hayatında, Francesco, kurtulamayacaksın, Cehennemin dibini boylayacaksın." Hazır mısın?"

"Hazırım, Francesco Kardeş."

"Haydi konuş!"

"Ne mutlu sana, Francesco Kardeş. Hayatında o kadar hayır işledin ki, gidip Cennetin doruğunda oturacaksın!"

Francesco şaşkınlık içinde bana bakıyordu.

"Niye bana boyun eğmiyorsun, Leo Kardeş? Söylediğimizi duymadın mı? Neler söylüyorsun? Sana Kutsal itaat adına dediklerimi bir bir tekrar

edecektin."

"Hay hay, Francesco Kardeş, konuş. Boyun eğeceğim."

"Pekâlâ, ben diyorum ki, Kötü Francesco, hayatında işlediğin bütün günahlardan sonra bağışlanmanı dilemek küstahlığında bulunuyorsun? Hayır, hayır melûn günahkâr, Tanrı seni Cehenneme atacak! Şimdi sıra sende Leo. Dinle, bana şunu diyeceksin: 'Evet, evet Tanrı seni Cehenneme atacak!' Konuş!"

"Hayır, hayır, Kutsal Francesco, Tanrının rahmeti senin günahlarından çok büyük. Her günahın bağışlanacak ve Cennete gireceksin."

Bu kez Francesco öfkelendi. Beni omuzumdan yakalayarak şiddetle sarstı.

"Buyruğuma ne cüretle karşı gelirsin! Sana dediğimin karşıtını söylemekte niye direniyordun? Son kez söylüyorum sana Kutsal itaat adına, buyruğumu yerine getir."

"Hay, hay, Francesco Kardeş. Sen ne dersen kelimesi kelimesine tekrarlayacağım, yemin ediyorum."

Francesco göğsünü dövmeğe başladı. Gözlerinden korku fışkırıyordu. Kendisini cezalandırıyor, ağlıyor, bir yandan da konuşuyordu.

"Kötü, melûn Francesco, senin için kurtuluş yok! Sana acıma yok! Cehennem ağzını açmış seni yutuyor."

"Francesco Kardeş" diye bağırdım - ben de ağlamağa başlamıştım - "Ey aziz ve büyük şehit, Tanrının esir- geyiciliği sonsuz, yoksulluk, sevgi ve iffet, üç büyük aziz, Cennetin altın eşiğinde dikilmiş, seni kabul için bekliyor; Kutsal İtaatin başında dikenden bir taç var."

Francesco ayaklarına kapandı. Korkup ben de yanına çöktüm.

"Francesco Kardeş, niye dizlerime sarılıyorsun?"

"Niçin bana böyle eziyet ediyordun, Leo Kardeş? Niye buyruğuma karşı geliyorsun?" diye bağırdı gözyaşları içinde.

"Francesco Kardeş, elini öpüyorum ve beni bağışlamanı söylüyorum. Yine de benim suçum değil. Yemin ederim ki, sözlerini tekrarlamak üzre ağzımı açar açmaz, dilimi - nasıl bilmiyorum - kontrol edemiyorum. İçimde bir ses duyuyorum. Bu ses Tanrının sesi olmalı, Kardeşim."

"Şeytanın sesidir o!" diye sözümü kesti Francesco. "Şeytan ruhumu uyutmak için ninni söylüyor; içine girebilsin diye apansız yakalamak istiyor beni. Ama bırakmayacağım girmesine. Şu ipi al, Leo Kardeş, al ve döv beni. Duydun mu? Kanlar akıncaya kadar döv!"

Bunu der demez belden yukarısını sıvadı, manzarası yürekler acısıydı. Vurulacak neresi kalmıştı ki? Kırbaç izleriyle, yara bere ile kaplı deriye bürümüş kemikten başka bir şey yoktu.

"Bana hiç acımıyor musun, Francesco Kardeş?" diye bağırdım. "Nasıl el kaldırabilirim sana?"

Franceso dayanamaz olmuştu artık. "Sana ihtar ediyorum, Leo Kardeş!" diye bağırdı kudurmuş gibi, "Dediğimi yapmazsan, bırakır giderim! Ayrılırız Leo Kardeş! Başımızın üstündeki Cennet üzerine yemin ederim ki, ayrılırız!"

Sırtını çevirdi, "Allahaısmarladık!" dedi.

Dehşete kapıldım, kararını verdiğini, dediğini yapacağını anladım. "Francesco Kardeş" dedim, sırtımı sıvayarak, "sana vuracağım her darbe için, ben de iki darbe indireceğim kendime. Bu lütfü esirgeme benden, ne olur!"

Cevap vermeden ileri doğru eğildi, düğümlü iple vurmağa başladım; bir yandan da kendimi kırbaçlıyordum. İlkin hafif vuruyordum ona, ama bu onu öfkelendirmeğe yaradı. "Daha şiddetli, daha" diye haykırıyordu. "Şu beden için, şu orospu için nasıl acı duyabilirsin?" Daha güçle vurmağa başladım. Francesco'ya bir vuruyorsam kendime iki indiriyordum; ileri geri gidip geldikçe de öfkem artıyordu. İstemeden oluyordu: kaptırmıştım

kendimi, tuhaf bir sarhoşluk içinde kendimden geçmiştim, acının şiddetli olmasına rağmen, ne kadar eziyet çekiyorsam, içimde bir şey o kadar sevindiriyordu. Vahşi, mutlu çığlıklar atıyordum; sanki bana kötülük etmiş ve sonunda elime geçmiş bir hayvandan öç alıyordum. Düğümlü ip, Francesco'nun kanıyla kıpkızıldı; ama ben, kırbacımla amansızca vurmağa deva ediyordum.

"Yeter Leo Kardeş!" dedi Francesco. İyice yatışmıştı.

Duymamış gibi yaptım. Hızımı alamamıştım, göğsünü ve sırtını gittikçe artan bir iştah ile döğmeye devam ediyordum. Acıdan kıvranıyordum, oynuyordum. Hayatımda pek çok kötü şey yapmıştım, şimdi sanki onları ödüyor, yükten kurtuluyordum. Kamışlıklar arasında kovaladığın kadını hatırla, senden kaçan! Filan fırından çaldığın ekmeği hatırla! Al sana, al! Yalancı korkak, doymak bilmez, zina yapan, ayyaş, al sana, al! Al! Böylece kendimi dövüyor, bir yandan da sevinerek rahatlıyordum.

"Yeter!" diye bir kez daha buyurdu Francesco, kanlı ipi elinden kapıp, beline doladı. "Yeter, Leo Kardeş. Yarın sabah yeniden başlayabilmemiz için gücümüz kalsın biraz."

"Çok iyi geldi, Francesco Kardeş," dedim bitkin bir halde yere serilerek.

"iyi gelmedi, eziyet çektin. Ama aynı şey."

içeri girdik, ateş yaktım, ocak başına bağdaş kurdum, çok geçmeden de uyuyakaldım. Düşümde küçük bir kızarmış domuza sarılmış, özünü emer gördüm kendimi.

Bernardo ile San Pietro bir sabah erkenden bize uğradılar. Francesco'nun elini öperek biri bir yanma, öteki bir yanına oturdu. Dışarısı soğuktu, ateş sönmek üzereycii, üçü de yüzlerini ocağa doğru çevirmişlerdi. Kimse konuşmuyordu, ama zaman zaman Francesco, uzanarak sağındaki Bernardo ile solundaki Pietro'ya dokunuyordu, hâlâ yanında olup olmadıklarını kontrol eder gibiydi. Derken dua edermiş gibi, yüzü parıltılı, ellerini birbirine kavuşturuyordu. Ben arka köşede durmuş, onlara bakıyordum. Yıllarca ayrı kaldıktan sonra, soğuk bir günde yeniden karşılaşan ve ısınmak için ateş yakmış olan üç eski savaşçıya benziyorlardı.

Söylediklerini işitmek için kulaklarımı dikmiştim, ama hiç biri ağzını açmıyordu. Sanki aralarında ki hava titreşiyordu ama, ağızdan ağıza söylenmeyen birtakım sözler dizisinin çözüldüğü duyuluyordu. Kuşku yoktu, melekler gökte böyle konuşuyorlardı. Sessizlikleri ne kadar sürdü? Kaç saat? Zaman durmuş gibiydi benim için, ha bir saat ha yüzyıl, hepsi birdi. Sonsuzluk böyle olmalı diyor düşündüm; kıpırdamayan, dilsiz.

Ateş sönmüştü, güneş ufukta bir mızrak boyu yükselmişti. Bernardo ile Pietro kalktı. Eğilerek Francesco'nun dizlerini, sonra da elini öptüler. Francesco ağlamağa başlayınca, ötekiler de katıldı. Üçü de birbirlerine sarılıp, kıpırdamadan durdular, ellerinden geldiği kadar bu durumlarını uzattılar. Sonra, yavaş yavaş, söz söylemeden ayrıldılar. İki kardeş kapıya yürüdü, eşiği aşıp, ağaçların ardında kayboldu.

Ben, Francesco ile başbaşa kalır kalmaz, yanına oturdum. Dilim kaşınıyordu, konuşmak istiyordum.

"Niçin hiç biriniz de konuşmadınız, Francesco Kardeş?" diye sordum: "Nicedir görmemiştiniz birbirinizi, Hiç birinizin söyleyecek sözü olmaması tuhaf."

"Söylemedik değil ki, Leo Kardeş," diye cevap verdi Francesco şaşırarak, "konuştuk; durmadan konuştuk. Birbirimize her şeyi söyledik, söyleyecek bir şeyimiz kalmayınca da ayrıldık."

"Tek söz duymadım, Francesco Kardeş"

Gülümsedi, "Hangi kulağınla dinliyordun? Başının iki yanında uzanan toprak kulaklarla dinlemeseydin; onlarla değil, içindekilerle dinleyecektin."

Omuzuma hafif hafif vurdu. "Bilirsin, elbet, iç gözümüz, kulağımız, dilimiz vardır, topraktan değil, alevden yapılmıştır onlar. Onlarla işte Leo Kardeş, işiteceksin, onlarla göreceksin, konuşacaksın!"

Pazar sabahı erkenden Peder Silvestro, rahibelerin Francesco için, sayısız kumaş parçalarında diktikleri hırkayı getirdi, her yama parçasını, yoksulluğun gelinine armağan olsun diye dilenci ve yoksullardan

toplamışlardı. Francesco hırkayı alıp, bağrına bastı, çamur lekeli yamaları bir bir öptü, sonra da eşi kutsal yoksulluğu kutsadı.

"Zenginlik peşinde koşmayan zengindir; zengin olup yeni servet peşinde olanlar yoksuldur. Ben, Rab- bime şükür, yer yüzündeki en zengin kralım, Leo Kardeş, bu hırka da krallık giysim."

"Sağlıcakla giyesin, Francesco Kardeş, eşin yoksulluğun gönderdiği armağanı."

Yeni hırkayı giydi, sevinç içindeydi, kendine hayran kalmıştı. Siyah yamalar, mavi yamalar, yeşil yamalar - akla gelebilecek her renkte yama vardı -.. Francesco meltemle kabaran hırkasıyla dolaşırken, hava krallığında kardeşlerinin her birinden bir tüy ödünç almış olan garip alacalı bir kuşa benziyordu.

"Leo Kardeş," dedi bana, "Kardeşleri görmek istiyorum bir an önce. Henüz kilisede olabilirler. Haydi yürü gidip onlarla beraber töreni dinleyelim."

Son bir kaç gün içinde gözleri iyileşmişti, dizleri daha bir sağlamlaşmıştı. Dalları açarak önde gidiyordu, ben mutlu, arkasından izliyordum. Francesco çocuk sanki, diye düşünüyordum, tıpkı çocuk, bu yüzden seviyorum onu. Şimdi de yeni hırkasını göstermek için kardeşlere gidiyor!

Göklerden yağmur boşanacak gibiydi, bir damla dudaklarıma çarptı. Francesco başını kaldırdı, yukarı doğru baktı ve elini dileniyormuş gibi uzattı, gökler ona da bir damla versin istiyordu. "Nedir duyduğum bu büyük zevk, Leo?" diye sordu, bana dönerek. "Sankli bütün dünyanın yoksulluğunu giymiştim, sanki bütün dünyanın yoksulluğunu sırtıma yüklemişim de taşıyorum. Nereye mi? Tanrı dilese de göğe olsa! Öyle yoksulluk gerçekten de yakışıyor bize, Leo Kardeş, tatlı küçük bir kızın saçındaki kırmızı ipek kurde- la gibi yakışıyor bize!"

Birden ağaçların arkasından Elias'ın gökgürültüsü- nü andıran sesini duyduk. Vâz veriyordu. Francesco durdu, duraksadı. Geri dönmek ister gibiydi.

"Elias Kardeş konuşuyor" diye fısıldadı. "Tören bitti; İncili açıklıyor olmalı."

"Kuşku yok ki, İsa'nın sözlerini kendi çıkarlarına uyduruyor." dedim kötülükle. Bu kardeşi bir türlü kaldıramıyorum. Düşüncelerimde - bağışa Rabbim - ona Elias yerine Yahuda diyordum.

Francesco ters ters baktı bana. "Leo Kardeş, yerin de göğün de yedi katı vardır, Tanrı için yine de dar gelir bütün katlar. Ama insanın yüreği daha da geniştir. Rab içine girebilir. Bu yüzden dikkatli ol, insanın yüreğini incitmeyesin, yoksa Tanrının gönlünü incitmiş olursun."

Bunu der demez başını önüne eğip, Portiuncula'ya doğru ilerledi.

Minik kilise arı kovanı gibi uğulduyordu. Elias, elinde uzun asâsı, orta yerde durmuştu; çevresine üşüşmüş olan kardeşlere hitap ediyordu. Elias kadar iradeli, bu denli tutkusunu yatıştıramayan, bedenin olanca gücünü yansıtabilen kimse görmemiştim, bir Francesco'nun babası Sior Bernardone bunun dışında tutulabilirdi belki.

Francesco girince kardeşlerden çoğu döndü, onu gördüler, ama kimse yerinden kıpırdamadı. Hırkasının farkına varan bazıları güldü. Eelias ziyaretçiyi gördü, ama taburesinden inip, onu karşılamak için bir şey yapmadı. Ağır ağır duvar boyunca ilerleyerek, sığabileceği bir köşe buldu kendine. Başını eğip dinlemeğe koyuldu. Elias, kardeşlerin bundan böyle izleyeceği yeni düzen üzerine konuşuyordu. Sonradan Peder Silvestro'dan öğrendiğime göre; son bir hafta içinde gece gündüz buna çalışmıştı, çünkü ihtiyar hoşuna gitmiyordu. Onu fazla safdil, dar kafalı buluyordu, kendisini fazla sıkar görüyordu.

"Zaman değişti artık/' diye bağırıyordu, "zaman değişti, insanlar değişti, yerin ve göğün görünüşü de değişti. Eski gerçekler geçersiz oldu, eski erdemler, düzenimizi bebekken koruyan kundak durumuna geldi, ama büyüdük artık, kundak açılmalı, rahat solumalı- yız. Yeni Düzen, kardeşlerim, bu yeni gerçekleri ve yeni erdemleri getiriyor size."

Çoban asasını kaldırdı ve bir bakış fırlattı Frances- co'ya.

"Kabul etmeyen kalksın ve çıksın. Yeni erdemlerimizin en sıkısı disiplindir. Başka fikri olana kardeşliğimizde yer yoktur. Biz başıbozuklar değiliz, savaşmakta olan bir ordunun askerleriyiz. Düzen de generalimiz."

"Size yeni buyruğun bütün ayrıntılarını açıkladım ve bundan böyle Yoksulluğun, Sevginin, İffetin anlamının ne olacağını söyledim. Ellerinizi kaldırıp 'Tamam!' diye bağırın."

Bütün kardeşler ellerini kaldırıp, "Tamam! Tamam!" diye bağırdılar, bir bağırmayan Francesco ile bendim, kollarımızı kavuşturmuş duruyorduk; Elias'm gürleyen sesi yeniden duyuldu.

"Zamanın ahengine ayak uyduran kardeş mutludur, mutludur o kardeşlik. Vah ona -yeniden Francesco'ya baktı - vah ona, arkada kalana!"

Köşede büzülmüş, sessiz duran alçakgönüllü kardeşe döndü.

"Hoş geldin, Francesco Kardeş. Niçin başını sallıyorsun? Sözlerimi kabul etmiyor musun? Karşı söylemek istediğin bir şey var mı?"

"Kardeşlerim," diye cevap verdi Francesco kollarını ileri uzatarak, "yavrularım, Elias'ı bağışlayın, söyleyecek tek bir şeyim var, tek bir şeyim, ve söyleyeceğim. Bugün, servet, iktidar ve bilgi peşinde koşan o kadar çok insan var ki, yoksul, alçakgönüllü ve bilgisiz kalana ne mutlu!"

"Şimdi de söz sırası bende, Francesco Kardeş," diye horgörür bir gülüşle cevap verdi Elias. "Gerçekten canlı olan kişinin görevi, yaşadığı zamana uymaktır."

"İçinde yaşadığı zamana karşı gelmek," diye cevap verdi Francesco, “serbest kişinin görevidir! Tanrı elimden tutup, şöyle dedi bana. 'Francesco, öne çık, bilgisiz, safdil ve yalınayak olan sen, öne düş, emanet ettiğim sürüye yol göster; o yoldan gel, beni bulursun.' Bu yol, Elias, alçakgönüllülük yoludur."

"Kıssa ile konuşmak istiyorsan, pekâlâ, Francesco Kardeş, Tanrı da benim elimden tuttu. Bana geniş bir yol gösterdi ve dedi 'Bu yoldan git, beni bulursun.' Bu yol, Francesco Kardeş, savaş yoludur!"

Francesco, olmaz der gibi şiddetle başını salladı. Boyun eğmek istemeyerek umutsuz bir sesle Elias'a hitap etti: "Elias Kardeş, korkarım, Isa'nın koyunlarım yanlış yola götürüyorsun. Senin sözünü ettiğin yol, savaş değil, rahatlık yolu. Hiçbir geniş yol Tanrıya çıkmaz, ancak dar yollar gider onun evine, Cennete. Geniş yol Şeytanın yoludur. Şimdi anlıyorum, bu günkü toplantınıza Tanrının niçin beni gönderdiğini. 'Dur' demem içindi, 'Daha ileri gitmeyin, geri dönün! Eski dar yolunuza dönün,' demem içindi."

"Güneş geri dönmez, Francesco Kardeş," diye çığırdı Elias, "Irmak geri akmaz, insanın ruhu geri dönmez,

Tanrının verdiği hızla ilerler. Onu dinlemeyin kardeşlerim. Eğilir, elini öperiz, Francesco Kardeş, sonra da seni aşar gideriz. Allahaısmarladık!"

Her yönden bağırışmalar duyuldu: "Allahaısmarladık, Francesco Kardeş. Allahaısmarladık!"

Francesco gözyaşlarını silmek için kolunun yenini kaldırdı.

"Başka söylemek istediğin var mı Francesco Kardeş?"

"Hayır , hayır," dedi Francesco. inleyerek ağır ağır sessizce yere çöktü. Kaldırmak için eğildim.

"Bırak, Leo Kardeş," diye inledi. "Görmüyor musun: her şey bitti!"

Kardeşlerin çoğu - Sabbatino, Juniper, Pacifico, Ruf- fino - acıdıklarını göstermek istermiş gibi çevresini aldılar, ilk dostlarımız Elias'ın sözlerini duymamak için Peder Silvestro ile gittiler. Düzene bağlı olanların hepsi de şimdi baş kaldırmış bulunuyordu.

Elias Francesco'ya yaklaştı, elindeki ruloyu gözü önünde açtı. Genç papaz Antonio, hokka kalem elinde, arkasında duruyordu.

"işte bizim yeni kuralımız, Francesco Kardeş," dedi ona doğru eğilerek. "Mührünü bas, karşı gelme bize. Mührünü bas da hepimiz bir uyum içinde yaşayalım."

"Ölü adamların mühürleri yoktur, Elias Kardeş," diye cevap verdi Francesco, umutsuzluk içinde soluk soluğa; Gözleri önünde Elias'ın ileri geri salladığı Kuralı itti. "Allahaısmarladık!"

Kaldırdım onu. Kolumu beline dolayarak dışarı çıkardım, yol boyunca ilerlemeğe başladık. Ama yürüyecek takati kalmamıştı artık, tutmama rağmen dizleri üstüne düştü düşecekti. Sonunda kucağıma almak zorunda kaldım. Hafifti, bir paçavra balyasıydı sanki. Kulübeye vardığımızda, bayılmıştı. Ot minderine yatırdım, su serptim üstüne, uzun bir süre sonra kendine geldi. Dile getirilemeyecek bir hüzünle bana bakıp, gözlerini kapadı ve yeniden bayıldı.

Dört gün dört gece ne yemek yemek, ne de konuşmak için ağzını açtı. Gidiyordu, mum gibi eriyordu. Beşinci günü sabahı uyandığımda dehşete düştüm. Başı bir kafatası halindeydi, yanakları, şakakları iyice çökmüştü, ellerinin her biri beşer kemikten ibaretti.

Ağzımı kulağına dayayarak, "Francesco kardeş," diye seslendim. "Francesco Kardeş."

İşitmedi.

"Sevgili Francesco," diye seslendim yeniden. "Peder Francesco."

Kıpırdamıyordu, kollarıma aldım. Hırkası boş bir çuvaldı; ayakları iki odun parçası gibi sarkıyordu aşağıda. Onu bırakıp, Potiuncula'ya koştum.

"İmdat!" diye bağırdım. "Francesco Kardeş ölüyor. Tanrıyı seviyorsanız yardıma gelin."

Elias yazmakta olduğu parşömenden başını kaldırdı. "Ölüyor mu, dedin?"

"Dört gün dört gecedir ağzına bir şey koymadı, ne su ne ekmek. Bugün solumağa takati kalmadı. Gelin, koşun hepiniz. Kutarmalıyız onu!"

"Biz mi kurtaracağız, nasıl?" diye sordu Elias tüy kalemini bırakıp. "Tanrı onu almak istediyse, engel olmamalıyız, olamayız da."

"Kurtarabilirsiniz, kurtarabilirsiniz," diye çığırdım ümitsizlik içinde. "Bile bile mezara doğru ilerliyor; ölmek istiyor, Elias Kardeş, ilk koyduğu düzenden ayrı bir düzen yazdığın için, o gün bugün yüreğine bir bıçak saplandı: ölmek istiyor, ölürse, Elias Kardeş bunu bütün kardeşlerin önünde söylüyorum, suçu sende olacak."

Elias ayağa kalktı.

"Peki ne yapmamı istiyorsun?" diye sinirlendi. "Konuş."

"Yazmış olduğun Kuralı al, Francesco'ya git ve gözü önünde yırt. Onu bekliyor, onu hayata geri getirecek şey bu. Bunu yapmazsan - yine bütün kardeşlerin yanında söylüyorum - yapmazsan bunu Elias Kardeş, Peder Francesco'muz ölecek, katili de sen olacaksın!"

Kardeşlerden beşi altısı çevremi aldılar ve Elias'a bakarak beklediler. Benden yana çıktıkları duygusu, Elias'ı deminkinden daha şiddetle bağırttı.

"Pekâlâ pekâlâ yeter çığırdığın," diye bağırdı Elias ruloyu elinde sıkarak. Ayakkabılarını giydi, asâsını aldı. "Gidelim," dedi tiksinir gibi. Sonra kardeşlere dönerek: "kimse kürsüme elini sürmesin, Antonio sen gözetle," dedi.

Genç papaz yanına varıp kimse duymasın diye fısıltıyla konuştu. Ama ne dediğini işittim. "Elias Kardeş," diye fısıldadı. "Ne yapıyorsun! Kuralı yırtacak mısın yani, ha?"

Elias gülümsedi ve sevgiyle ona baktı.

"Kaygılanma yavrum, ne yaptığımı biliyorum."

Kulübeye vardık. Üstünde Francesco'nun yattığı mindere eğilip, hırkasını kaldırdığımızda, ikimiz dekorku içinde taş kesildik. Önümüzde yatan bir insan vücudu değildi; tepesinde bir kafatası olan kemik dizişiydi. Kanla

kaplı gözleri çoktan içine kaçmıştı. Bıyık sakal ve kaştan başka bir şey kalmamıştı.

Yüreğimi düğümleyip, ağzımı Francesco'nun kulağına koydum, seslendim, "Francesco Kardeş, Elias geldi, işitiyor musun? Kuralı yırtmak için geldi, yeni Kuralı. Gözlerini aç Francesco Kardeş, gözlerini aç da bak."

Kıpırdadı, kısa, tiz bir çığlık çıktı, gözlerini açmadı. Elias Kardeş kulağına eğildi.

"Benim Francesco Kardeş. Ben Elias. Gözlerini aç. İşitiyor musun? Yüreğin rahatlasın diye Kuralı yırtacağım."

Francesco büyük çaba ile gözlerini açabildi. Sanki göz kapakları dikilmişti. Söz söylemeden Elias'a baktı ve bekledi.

Elias ruloyu hırkasının altından çıkardı. Açıp, minik minik parçalara böldü. Francesco'nun yanaklarına ve dudaklarına renk geldi.

"Parçaları ateşe at, Leo Kardeş," dedi.

Elias'a döndü: "Elias Kardeş, elini ver."

Elias'ın elini tuttu, bir süre bırakmadı. Sonra ağlma- ğa başladı.

"Leo Kardeş," diye çağırdı sonradan, "biraz sütün varsa, ver de içsin."

Francesco ağır ağır, büyük zorlukla hayata dönebildi. Her gün daha bir canlanıyordu. Yemek için ağzını açabilmeğe, konuşmak için dudaklarını oynatabilmeğe başladı. Güneşlenmek için kendini kulübenin eşiğine kadar sürükleyebiliyordu, fırtınalı havalarda ocak başında bağdaş kuruyordu, sanki ömründe yağmur sesi duymamış gibi, vücudunun suyunu sıkarak kurutmuş da yeniden yağmurla sulandığını, sadece bedeninin değil, aynı zamanda ruhunun da sulandığı duyarmış gibi sağanağı dinliyordu.

"Leo Kardeş," dedi bana bir gün, "toprakla insanın ruhu aynı şey. ikisi de susuyor, ikisi de susuzluğunu gidermek için göklerin açılmasını bekliyor."

Günün birinde Francesco'nun sevgili kardeşi Giles, uzak köylerdeki gezisinden dönerken uğramıştı yanımıza. Francesco onu kolları arasına alıp, defalarca öptü. Pek seviyordu onu, çünkü dediği gibi, Giles gözlerini gökten hiç ayırmıyordu. Yere diz çöken konuk, dolaştığı kentlerde başına gelenleri gülerek anlatıyordu. Bazı köylüler onu deli sanmış, alay etmişti onunla, aziz olarak görüp ayaklarına kapananlar da olmuştu. O bağırmıştı, "Ben ne deliyim, ne aziz, ne günahkârım. Peder Francesco bana kurtuluş yolunu gösterdi, ben de ayakkabılarımı bir kenara attığım gibi, o yolda yürümeğe başladım."

"Elimde bir sepet, içinde incir ve ceviz, köy köy dolaşıyordum," diye anlatıyordu Giles, "incir ve ceviz bulamadığım zamanlar sepetin içini yabanî çiçeklerle dolduruyorum ve bağırıyorum, 'kim beni tokatlarsa bir incir veririm, iki tokat atana iki incir.' Bütün köy beni tokatlamağa koşuyordu, yarı ölü hale gelinceye kadar itip kakıştırıyorlardı beni. Sepet boşalır boşalmaz yatışmış bir durumda yeniden doldurmağa çıkıyor, bu kez başka bir köye uğruyordum."

"Giles Kardeş, seviyorum seni! Tanrı senden razı olsun," dedi Francesco.

"Aziz Bonaventura ile de karşılaştım, Francesco Kardeş, Ayrı bir yolda gidiyor o, öğrenmenin, kurtuluşun yardımcısı olduğunu söylüyor. Sordum kendisine 'Peder, bilgilisi, bilgisizi, ikisi de kurtulabilir mi?' diye."

"Elbette Kardeşim," diye cevap verdi.

"Okumuşu da, okumamışı da Tanrıyı sevebilir mi?" diye sordum. Ne cevap verdi dersin. Dinle bak, Francesco Kardeş, yüreğin ısınır! 'Yaşlı bilgisiz bir ihtiyar, bir ilâhiyatçıdan daha çok sevebilir Tanrıyı' dedi. Bu sözleri duyar duymaz, Francesco Kardeş, çığırtkan gibi bağırarak koşmağa başladım, "İşitin! İşitin! Bilgili Bonaventura, bir ihtiyarın Tanrıyı bilgin Bonaventu- ra'dan daha çok sevebileceğini söylüyor!"

"Tanrı senden razı olsun, Giles Kardeş," diye tekrarlardı Francesco kıvançla gülümseyerek. "Yüreğini açacak kişi, üzerinde gerçek Düzenin koca koca kırmızı harflerle yazılı olduğunu görür, hepsi de büyük harflerle."

Bu yoldaki eski arkadaşları kendisine uğruyor içini yatıştırıyordu, çünkü onların sevgileri sütten ekmekten daha iyi besliyordu onu.

Başka bir seferinde, Masseo Kardeş, elinde olgun bir demet başakla geldi, ateşin üstünde buğdayı közleyip Francesco'ya yedirmek istiyordu.

"Bu buğdayı nerden buldun, Masseo Kardeş?" diye sordu Francesco, tedirgin. "İyilik yapmak için kötülük de edebilirsin sen, bilirim, kimin tarlasına girdin bana bu başakları koparmak için?"

Masseo güldü. "Aman sen de, çalmadım merak etme. Buraya gelirken kucak dolusu başak taşıyan bir köylü kadına rastladım. 'Nereye gidiyorsun keşiş?' diye sordu bana. Onlardan mısın?

"Ne demek istedin?" diye sordum.

"Yani tatlı küçük dilencinin izleyicilerinden misin?!"

"iyi bildin. Nasıl tahmin ettin?"

"Hırkanda binlerce delik var, yalınayak gidiyorsun, üstelik durmadan da gülümsüyorsun, biri seni gıdıklı- yormuş gibi."

"Tanrı gıdıklıyor beni," diye cevap verdim. Gülümsemem bundan. Seni niye Tanrıya daha yaklaşmak istemiyorsun, sen de gülmeğe başlarsın."

"Vaktim yok," dedi, "kocam var çocuklarım var, taş toprak üstünde yalınayak gidemem, rahat bırak beni. Ama senden bir ricam var." Sırtındaki demeti indirdi, bir avuç başak çıkardı ve bana verdi. 'Aç olduğunu duydum,' diye devam etti. 'Yoksulum, bunu ona ver, yoksulluktan selâm olsun.'"

Francesco başakları yüreğine bastırdı. "Bu dilencilik ekmeği, meleklerin gerçek ekmeğidir; Masseo Kardeş. Dilerim o köylü kadın, buğday başaklarıyla birlikte Cennete girer."

Masse ateşe gitti, buğdayları cızırdatmağa başladı, sonra taneledi.

"Sana bir diyeceğim daha var, Francesco Kardeş," dedi. "Yanlış anlama ama. Söyleyim mi?"

"Serbest konuş, Masseo Kardeş."

"Ama çılgınca bir şey yaptım sanıyorum, seni kızdırabilir."

"Delilik, Masse Kardeş, sağduyunun çürümesine engel olan tuzdur. Unutma, ben kendim de sokaklarda 'işitin yeni çılgınlığı' diye bağırarak dolaşıyordum. Anlatabilirsin."

"Nereye gidersem gideyim, Francesco Kardeş, herkesin dudağında senin adını duyuyorum. Nice kimse buraya yaya olarak gelip ayaklarını öpmek istiyor. 'Nasıl oluyor?' diye bir gün kendini beğenmiş bir kont sordu. 'Şu ünlü Francesco'yu bir keresinde görmüştüm. Bilgin değil, kılıcı yok, soylu bir aileden de gelmiyor. Üstelik ufak tefek, bücür, saçla sakalla kaplı çirkin bir yüzü var. Nasıl oluyor da, herkes onu görmek istiyor? Anlamıyorum.'

"Sen ne cevap verdin, peki?" diye sordu Francesco, kıs kıs gülerek.

"Çılgınlık burada başlıyor işte, Francesco Kardeş. Biliyorsun herkesin onu niye görmek istediğini dedim konta. 'Çünkü orman hayvanı gibi okuyor, koklamaya- gör, sarhoş oldun gitti demektir.' 'Ne kokusudur bu?' diye sordu kont. 'Azizlik kokusu' diye cevap verdim. Doğru konuştum mu, Francesco Kardeş?"

"Hayır, hayır!" diye bağırdı Francesco" Bir daha böyle söyleme, Masseo Kardeş. Beni Cehenneme mi atmak istiyorsun?"

"Ne diyeyim pekiyi, herkes soruyor bana?"

"Şöyle dersin, 'Niçin herkesin arkasından gitmek istediğini bilir misin, niçin herkesin görmek istediğini? Çünkü gözlerimiz, şimdiye kadar, bu kadar çirkin, bu kadar günah altında ezilmiş, bu kadar değersiz kimse görmediği ve göremeyeceği için, işte bu yüzden Tanrı onu seçti; güzelliği, aklı ve soylu geçmişleri utandırmak için!' Böyle de onlara, Masseo Kardeş, hayır duamı almak istersen."

Masseo başını kaldırdı ve göz ucuyla bana baktı sanki. "Desem mi, demesem mi?" diye sormak istiyordu.

"Dilinin ucunda ne varsa söyle/' dedim, "başını kaşımayı da bırak"

"Söylemek istediğim bir şey daha vardı, Francesco Kardeş, bir şey daha söyleyip gideceğim. Senin gerçekten bir kokun var, mis gibi veya gül suyu gibi, hangisidir bilemem, bir kilometre öteden duyuyorum. Onun sayesinde buldum seni, bu kulübeye kokunu izleyerek geldim."

Sonunda Portiuncula'nm dolaylanndan ayrılmak için hazırlanmağa başladık. Francesco insanlarla boğuşmaktan yorulmuştu, yine dağdaki bir mağaraya gitmek, tam yalnızlık içinde Tannyla konuşmak istiyordu.

"Yalnız yaşamak için yaratılmışım, yabani hayvan gibi tek başıma," deyip duruyordu. "Tanrı bu yüzden buyurdu çıkıp insanlığa hitap etmem için. Ya Rabbim, ne diyebilirdim ki onlara? Tanrı bilir, konuşamam ben. Ben türkü söylemek, ağlamak için yaratılmışım."

Yola çıkmamızdan bir kaç gün önce, Peder Silvestro kapıda belirdi, yanında eski kardeşlerden beşi vardı: Bernardo, Pietro, Sabbatini, Ruffino ve Pacifico. Assisi'ye götürüp satmak için eşeğine üzüm yükleyen ihtiyar bir köylü Francesco'ya bir salkım sunmuştu. Salkımı eline alıp, şaşkınlık içinde, sanki ömründe üzüm salkımı görmemiş gibi bakmağa başladı.

"Bu ne mucize, Leo Kardeş," diye bağırdı. "Ne kadar duygusuz oluyor insanlar, her gün mucizeleri göre göre. Bir salkım üzüm, ne büyük şey. Yiyorsun, için ferahlıyor. Eziyorsun, şarap oluyor. Şarabı içiyorsun, aklını yitiriyorsun: kimi zaman Tanrı içinde genişliyor, kollarını açıp bütün insanlığı kucaklıyorsun, öfkeleniyor, bıçağını çekip, adam öldürüyorsun!"

O sırada Peder Silvestro ve öteki kardeşler kapıda belirmişti. Hepsi de diz çöküp, Francesco'nun elini öptüler.

"Hayır duam almağa geldik," dedi Peder Silvestro. "İsa'nın sözünü senin dediğin gibi vâz etmeğe gidiyoruz."

"Tanrı izin verirse, niyetiniz ne yöne?"

"Yol bizi nereye götürürse, Francesco Kardeş. Tanrı bizi nereye iletirse. Bütün yeryüzü insanın tarlası, değil mi? Ekmeğe çıkıyoruz o tarlayı."

Franceco her birinin başına elini koydu. "Gidin kardeşlerim, hayır duam sizinledir. Mümkünse sözle vâz edin. Ama daha çok yaşayışlarınızla, işlerinizle. Sözden üstün olan nedir? Eylem. Eylemden üstün olan? Sessizlik. Kardeşlerim Tanrıya giden merdivenin sonuna kadar çıkın. Sözle, eylemle, daha sonra yalnız olduğunuzda da, Tanrıyı içine alan kutsal sessizliğin içine girin."

Sustu, uzun süre kardeşlere bir bir baktı. Sanki savaşa gidiyorlardı da, onları bir daha görüp görmeyeceğini bilmiyordu.

"İnsanların yürekleri serttir, taştandır," dedi içini çekerek. Ama Tanrı sizinle, korkmayın, sizi rahat bırakmayanlara her seferinde şöyle deyin: 'Bu dünya eziyet çekmek, öldürmek ve fethetmek için geliyoruz!' Korkacak neyiniz var? Hiç. Kimden korkacaksınız? Kimseden. Niçin mi? Çünkü Tanrıyla gücünü birleştiren kişinin üç ayrıcalığı vardır: gücü yokken her şeye gücü yeter, şarap içmeden sarhoş olur, ve hayatı ölümsüzdür."

Kardeşler kıpırdamadan durmuş, ona bakıyorlardı. Ağızlarını açmadan Allahaısmarladık diyorlardı.

"Ben de gidiyorum, kardeşlerim," diye devam etti Francesco. "Kayalara, yabani çiçeklere ve dağ kekiğine kurtuluşu vâz etmek için. Yargı günü yakın kardeşlerim, acele etmemiz gerek. Geldiği zaman bütün insanları, hayvanları, kuşları, bitkileri ve taşları hazır bulmalıdır. Çevrenizde gördüğünüz her şey - bütün yer yüzü - hazır olmalıdır göğe çıkmak için. Gök nedir, kardeşlerim, bütün yer yüzü değil mi, çevremizde gördüğümüz, erdemli yeryüzü."

"İnşallah Tanrı düzenimizi doğru ve dar yoldan ayırmaz." dedi Bernardo. "Senin yolundan, Francesco Kardeş."

Sior Pietro yere kapanarak Francesco'nun dizine dokundu. "Uzun süredir zihnimi kurcalayan bir mesele var Francesco Kardeş, doğrudan senin dudaklarından cevabını almadan gitmek istemiyorum. Düzenimiz ne kadar süre bu dar ve doğru yolda ilerleyecek?"

"Kardeşler çıplak ayakla yürüyebildikleri süre," diye cevap verdi. Sonra sustu, hepimiz de sustuk.

"Güneş epey yükselmiş ufukta," dedi Peder Silvestro. Kalktı, ötekiler de onunla birlikte kalktılar. "Haklısın Francesco Kardeş, acele etmeliyiz. Elveda!"

"Tanrı sizinle olsun!" diye cevap verdi Francesco, başları üstünde haç işareti yaparak.

"Kardeşler elveda ettikten sonra, Francesco eğilip Portiuncula'nm eşiğini öptü; bulanık bakışıyla bakındı, kuşlara, ağaçlara, dikenlere, kekike, satere ve yerdeki yabani otlara, yaşlı anamız Portiuncula'nm çevresinde biten alçakgönüllü bitkilere elveda dedi.

"Tanrı adına, Leo Kardeş," dedi, istavroz çıkardı, yola koyulduk.

"Nereye gideceğimiz hakkında hiç bir fikrin var mı?" diye sordum. Hiç gün çiçeği görmedin mi sen, güneşe benzeyen şu sarı çiçeği, merkezden çevreye doğrn yayılan ışıklara benzeyen bitkiyi? Güneş Kardeşin ta gözüne bakar, ona boyun eğer; o yüzünü nereye çevirirse oraya.

Yaz sona ermek üzereydi; toprak lohusa gibi memnun, uzanmış yatıyordu. Tarlalar biçilmişti, üzümler toplanmıştı; portakal ağacı yaprakları arasında küçük meyveler koyu yeşil parlıyordu. Kırlangıçlar turnaları bekliyorlardı, gelip, onları kanatlarına bindirerek götürsünler diye, ince, yumuşak bir bulut tabakası göğü örtroüştü, dağdan yağmur geliyordu, toprak burcu burcu kokuyordu.

Francesco derin derin soluyordu. Yüzünü böyle dinlenmiş nicedir görmemiştim. Bir tepeciğe tırmandık, bir süre eski bir kulenin yıkık duvarına dayandık. Altımdaki ovaya baktım. Ne durgun, ne hoş! Toprağın görevini görmüş, mennun, sırt üstü uzanmış yattığını duyuyoruz.

"Bir zamanlar Ravenna'da gördüğüm kutsal bir tasviri hatırlatıyor bana," dedi Francesco, bana dönerek: "Haçlıların Anadolu'dan getirdikleri ganimetlerden biriydi. Kutsal Mezarı kurtarmak için yola çıkmışlardı, ama İstanbul'u görür görmez serveti ve güzelliği karşısında şaşkına dönmüşlerdi, İsa'yı unutup gitmişler ve kentin üstüne düşmüşlerdi. Yakıp yıkmışlar, sakinlerini boğazlamışlar, servetini yağma yağma etmişler, ne ele geçirdilerse alıp, yurda dönmüşlerdi. Kutsal Meryem Ana'nm göğe

yükselmesini gösteren bu olağanüstü tasvir, Ravenna'ya getirilmişti. Ne mucizeydi Leo Kardeş, Tanrının anası kollarını kavuşturmuş yatağa yan yatmıştı, yüzü baştanbaşa gülümsüyordu, kıvanç içindeydi; başında kırmızı bir örtü vardı, yaşlı elleri günlük ev işinden buruşmuş yanakları solmuş, ayakları yerdeki taş ve dikenlerden yıpranmıştı. Ama ağzından çıkan gizli bir iç gülümsemeyi görebilirdin, yanaklarına şakaklarına gözkapaklarına yayılıyordu o gülümseme. Görevini yapmıştı, sâkindi. Hangi görevi mi? Dünyanın kurtarıcısına hayat verme görevini. Şimdi verimli ve sâkin duran şu ovaya bakıyorum da Leo Kardeş, kendi kendime söylüyorum: sonbaharda toprak da - bakir toprak da - aynı şekilde uyuyor."

Günlerce yürüdük, haftalarca. Nereye mi gidiyorduk? Tanrı nereye derse, çünkü Francesco zamanı ve yeri belirtmek istemiyordu, gün çiçeği gibi Tanrı'nm yüzünü izlemekle yetiniyordu.

"Ne mutluluk," deyip duruyordu, "kişinin iradesi olmayıp, 'ben' demesi, kim olduğunu unutman, adını unutman, güvenerek Tanrının rüzgârının üflemesine bırakman! Gerçek özgürlük bu. Biri sana sorarsa, özgür kişi kimdir diye, Leo Kardeş, ne cevap verirsin? Tanrının kölesidir diyeceksin! Bütün öteki özgürlükler tutsaklıktır."

Günün birinde minik bir köyde durduk. Francesco koç çıngırağı çaldı, köyün erkeği kadını işitmek için toplandı. Bu yalınayak yabancının kim olduğunu biliyorlardı, çünkü mucizeleri ve soylu Yoksulluk hanıma karşı duyduğu sevgi çok uzaklardan duyulmuştu. Onlar da yoksuldu. Yoksuldular, bilinçli olmasalar bile onlar da onun izleyicileriydiler.

Francesco bir kaya parçasının üstüne çıktı. "Sizlere vâz etmemin ne gereği var Kardeşlerim," dedi, "Cennete giden yolu sizlere göstermenin ne gereği var. Çoktan girmiş bulunuyorsunuz o yola, çünkü yoksulsunuz, alçakgönüllüsünüz, okumanız yok, çalışkansınız, Tanrının istediği gibisiniz."

Sustu. Tedirgin bir kırlangıç sürüsü çevresinde toplanmıştı, bütün damlan yıkık kulenin üstüne tünemiş duruyorlardı. Göçmeğe hazırdılar herhalde, uygun bir rüzgâr bekliyor olmalılardı. Francesco yeniden konuşmağa başlayınca, kırlangıçlar uçuştu, bazen sürü halinde tepesine iniyorlar ve cıvıldamalanyla sesini örtüyorlardı.

"Kardeşlerim," diye bağırdı, çevresindeki ve başının üstündeki cıvıltılar arasında sesini duyurmak için, "Kardeşlerim, burada yeryüzündeki hayatımız aldatıcı bir düş. Sonsuz olan gerçek hayat bizi gökte bekliyor. Ayaklarınız altındaki toprağa bakmayın, gözlerinizi göğe kaldırın kardeşlerim, ruhun kendini harman döver gibi dövdüğünü, gagasını kana belediği kafesi açın da uçup gidin!"

Francesco boğuk boğuk bağırıyordu, ama kırlangıçların onu bırakmağa niyetleri yoktu. Tersine, durmadan yeni sürüler geliyor, cıvıldaşıyor, bakıyorlar, gitmek istemiyorlardı. Sonunda Francesco onlara döndü. Sesi tatlılık ve yakarış doluydu.

"Küçük kardeşlerim kırlangıçlar, yalvarırım size, biraz susun da konuşayım! Siz ki dünyaya bahar getirirsiniz - ey Tanrının minik arabacıları - kanatlarınızı katlayın, dam kenarı boyunca sessiz dizilin ve dinleyin. Burada Tanrıdan söz ediyoruz, kırlangıçlarla insanların yaradanından - ortak babamızdan konuşuyoruz. Onu seviyorsanız, beni, kardeşini/i seviyorsanız susun! Afrika yolculuğuna hazır görüyorum sizleri. Tanrı yardımcınız olsun. Ama yola çıkmadan önce, Tanrının sözüne kulak vermeniz iyi olur.

Kırlangıçlar bu sözler üzerine kanatlarını katladılar ve Francesco'nun çevresinde sessizce dizildiler. Bazıları omuzlarına tünedi, hepsi de minik yuvarlak gözlerini Tanrının çığırtkanına diktiler ve kıpırdamadan durdular, sadece duydukları büyük kıvanç, arasıra kanatlarım açıp kapamalarına sebep oluyordu, sanki zamanından bir an önce göğe fırlamak istiyorlardı. Bu mucizeyi gören köylüler, kadın, erkek, Francesco'nun ayaklarına kapandılar.

"Bizi de al götür," diye bağırıyordu kadınlar. "Evlerimize kocalarımıza ihtiyacımız yok artık; göğü istiyoruz biz. Ayakkabılarımızı atacağız, hırka giyeceğiz ve ölüme kadar ardından geleceğiz."

Erkekler de Francesco'nun ayaklarını öperek, göğüslerini döverek bağırıyorlardı, "karılarımıza, tarlalarımıza ihtiyacımız yok, biz de göğü istiyoruz. Bizi de al Francesco Kardeş, al götür bizi."

Francesco dehşete kapılmıştı. Ne yapacaktı bunca kişiyi, nereye götürebilirdi, nasıl besleyebilirdi? Herkes keşiş ve rahibe olursa, dünyanın nüfusu ne olurdu?

"Durun kardeşlerim," diye bağırdı. "Yanlış anladınız beni. Cennete giden yol tek değildir. Karışız, ekmeksiz, evsiz ve ocaksız keşiş bir yoldan gider; saf, sofu bir inanan başka bir yoldan. Doğru olmaz - Tanrı da buyurmaz bunu - toprağı sürmeden, ekmeden bırakmak, kadınların çocuk doğurmaması olmaz... Sizler için, dünyada yaşayanlar için Tanrı güzel sözler göndermiş, ekmek, ocak ve namuslu evlilikler vermiş. Yemin ederim ki size şimdiki gibi yaşamağa devam ederseniz, Cennetin kapılarına varabilirsiniz."

Çiftçilerin çoğu kızdı buna.

"İlkin bize ateş yakıyorsun, sonra söndürmek için elinden geleni yapıyorsun. Ya ilk dediğin doğrudur, - kurtulmak istiyorsam dünyadan vazgeçelim - ya da değildir. Doğru değilse, bizi rahat bırak. Başka bir yere git!"

"Yaptığın şey doğru değil, sözünde durmayan keşiş," diye bağırıyordu kadınlar, kocalanndan daha öfkeliydiler. "Istesen de istemesen de, seninle geliyoruz! Kadınlar da erkekler gibi Cennete girebilir değil mi? Meryem Ana nasıl becerdi? Bizi dışarıda mı bırakacaksın yani?"

Francesco umutsuzluk içinde el çırpmağa başlamıştı. "Durun," diye yalvarıyordu, "durun, yine geleceğim. İlkin bütün varınızı yoğunuzu yoksullara dağıtın; evliler iffetli olsunlar, küfretmeyin, öfkelenmeyin, günde üç kere birlikte diz çöküp dua edin. Uzun bir hazırlık gerek çocuklarım. Hazır olun, geleceğim."

"Geleceğim, geleceğim," diye bağırmasına devam ederek, büyük adımlarla köyden uzaklaştı. Arkasından koşuyordum. Arkamda on iki kadar kadın vardı, küfretmeğe başlamışlardı.

"Dolandırıcı! Yalancı! Tufeyl! Düzenbaz!"

ilk taşlar uçmağa başladı, ama köyden epey uzaklaşmış bulunuyorduk artık. Köy gözden kaybolunca, soluk almak için durduk.

"Hata ettik galiba, Francesco Kardeş," dedim cesareti ele alarak, "insanlara ancak kaldırabilecekleri şeyleri söylemeliydin. Öteye gittin mi baştan çıkartmış olursun kişiyi."

Francesco bir taş üstüne oturdu. Düşünceye dalmıştı, cevap vermiyordu. Zihninin meşgul olduğunu anlıyordum, çünkü şakaklarındaki ve alnındaki damarlar şişiyordu. Karşısına oturarak bekledim. Köy bize bir çok bayat ekmek, biraz zeytin, bir kaç salkım da üzüm vermişti. Açlıktan ölüyordum.

"İstavroz çıkar da yiyelim, Francesco Kardeş" diye yalvardım. "Aç değil misin?"

O düşünceye dalmış, işitmiyordu.

"Leo Kardeş," dedi uzun süre sessiz durduktan sonra. "Kimsenin aziz olmadığı köye acıyorum, ama herkesin aziz olduğu köye de acıyorum."

Bu arada kendi başıma yemeğe başlamıştım, aynı zaman da köyde bütün işittiğim ve gördüğüm şeyler üstünde de düşünüyordum. Ayartıcı içime girmiş olmalıydı, çünkü bitkin bir durumda tiksinti duyarak kendi kendime konuşmağa başladım. Sen kendin öyle diyordun Francesco Kardeş, diye düşünüyordum, Tanrıyı bulmak için kolay, düz yoldan gitmek de olursa, ne

diye o halde yokuş tırmanalım, eziyet çekelim? Çoluklu çocuklu, çiftlikli tarlalı, bolbulavat yiyecekli, evli kişi bulabilir mi Tanrıyı? Bulabilir diyorsun sen. O halde evlenelim, herkes gibi yuva kuralım, insan gibi yaşayalım. Amacımız tek: Tanrıya erişmek. Bitkin bir halde gideceğimize, niçin sapasağlam, iyi beslenmiş olarak erişmeyelim? Şu feci halinde, Francesco Kardeş, yarın değil, öbür gün nasıl Tanrının huzuruna çıkacaksın? Papanın dediğini duydun değil mi? 'Bu ne leş kokusu, hangi domuz ağılından geldin?' diye sormuştu. Tanrı da aynı şeyi söyleyecektir! Kendi kendimle böyle konuşuyor, bir yandan da koca koca lokmalar tıkmıyordum. Birinci üzüm salkımını bitirdim, İkincisinden de epey çitmik aldım. Tanrıya yemin ederim, Francesco olmasaydı yanımda - ne sıkıcı şey - doğru o köye döner, hemen evlenirdim. Hoşuma giden bir kız görmedim de değildi. Tabiî Tanrıdan korkan bir koca olurdum, günde üç kere dua ederdim, ne üçü, otuz kere! Ama Tanrıya, yavaş yavaş, yolda oyalanarak giderdim, arkamda karım, çocuklarım da peşime takılırdı, hep birlikte Cennete giderdik.

Francesco duruşunu değiştirdi. Gözlerimi kaldırdım baktım, görür görmez bozuldum. Günah işlediğimin farkına varmıştım.

Ama Francesco gülümsedi, "Haklısın," dedi. "Keşiş hayatı ezici. Her insan dayanamaz, dayanmaları da gerek değil, dayansalardı yeryüzü yıkılırdı. O kutsal taşta otururken, bak dinle, Tanrı beni nasıl aydınlattı. Sıkı düzenimiz yanında başka bir düzen daha kuracağız. Bu yeni düzen daha ılımlı, daha yumuşak olacak; dünyada yaşamak isteyen sofu Hristiyan bunun dışında kalmayacak. Bu uysal düzendeki kardeşler evlenebilecek, mülklerinde çalışabilecek ve ılımlı bir şekilde yiyip içebilecek, yalınayak gezmeleri, hırka giymeleri gerekmeyecek, onlardan istenecek şey, erdemli yaşamaları, düşmanlarıyla dost olmaları, yoksula sadaka vermeleri, ve sık sık gözlerini göğe kaldırmaları olacak. Ne diyorsun, Leo Kardeş? Anlaştık mı?"

Biz niçin bu düzene girmeyelim diye soracaktım ona, ama utandım, korktum.

Ne diyeceğimi bilmediğim için, "İyi fikir," dedim.

Ne diyebilirdim ki? Yatağımı yapmıştım bir kez; üstüne yatmam gerekti. Francesco işe karşılaşmadan daha Tanrıyı arıyordum, ama bu yiyecekten zevk almamı önlememişti hiç. Ona katılalı, Tanrıya bulma kaygım kalmamıştı artık, sadece yolu pek iyi bildiğine güveniyordum. Ama yiyecek, şarap ve başka rahat şeylerin yarattığı sorunlar beni kaygılandırmakta devam ediyordu, açıklamağa utanıyordum ama, ne yalan söyleyeyim, kadın problemi de kaygılandırıyordu beni.

"Ne düşünüyorsun, Leo Kardeş?" diye sordu Francesco beni düşünceli görerek.

"Tanrıyı," dedim konuyu değiştirmek için.

"Yeryüzünde, nicedir Tanrı peşindesin, ama hiç bir zaman bulamadın onu Leo Kardeş, neden, yüreğinin içindeydi de ondan. Altın yüzüğünü gece gündüz arayıp duran, parmağında olduğundan haberi olmayan kimseye benziyorsun."

Bir akşamüstü alacakaranlıkta, ünlü Montefeltro kalesine gelmiştik. Kulesinin tepesinde renkli sancakları dalgalanıyordu, dört bir yanını çeviren mazgallardan borazanlar çalıyordu: şato pencerelerinden pahalı kumaşlar sarkıyordu, büyük müstahkem giriş yeri, menekşe ve defne dallarıyla süslenmişti. Asma köprüden soylu beyler hanımlar geçiyordu, güzel uşaklar kapıların önünde koşup hanımları atlarından indiriyorlardı. Arkada, aşağıdaki ovadan yükselen dik yol boyunca, başta parlak mücevherli hanımlar ve altından zırhlı beyler de görünüyordu. Uşaklar, hizmetçiler damalı yepyeni üniformalarıyla koşuyor, içki ve leziz şeylerle yüklü bulunan gümüş tepsiler getiriyorlardı.

"Cennet böyle olmalı," dedim tıkanır gibi, servet ve güzellik gözümü kamaştırmıştı.

"Aslında çok daha basit, Leo Kardeş," diye cevap verdi Francesco. "Bir tören olsa gerek," diye devam etti, beylere, hanımlara ve bayraklara bakarak. "Biz de katılalım. Ne dersin Leo Kardeş?"

"Sevinirim Francesco Kardeş," Bundan başka ne isteyebilirdim ki.

Asma köprüye ilerledi, durgundu, kendinden emindi, sanki çağrılmıştı. Ben çekiniyordum.

"Ama biz çağrılmış değiliz, Francesco Kardeş, kovarlar bizi."

"Korkma Tanrı kuzusu. Tören bizim için yapılıyor, farkında değil misin hâlâ? Bizim bu vahşi kaleye girip balık avlamamız için."

"Balık avlamak mı?" diye sordum şaşırarak, "Göl möl yok görünürde, ne de ırmak veya deniz. Taştan başka hiç bir şey yok."

Francesco güldü. "Balıkçı olduğumuzu unuttun galiba? Biz balık yerine ruh avlarız. Tanrının yolları sonsuzdur. Belki de - kimbilir - burada bir ruh vardır da güzel vücutlu, ipek giysileri içinde boğuluyordur; kaçıp kurtulmak isteyen bir ruh. Belki de o ruhun değerli hatırı için, Tanrı ve kalenin soylu beyi bu töreni kutluyor: bizi girmeğe zorluyor, biz de giriyoruz işte."

Bu sözlerle eşiği aştı ve demir kapıdan içeri girdi.

Büyük avlu atlarla doluydu. Mutfakta harıl harıl ateş yanıyordu. Koca kazanlarda et kaynıyordu, ya da ızgaralara döşenmiş etler cızırdıyordu, koku bütün havayı kaplamıştı. Burun deliklerim titremeğe başladı, daha ileri gitmek içimden gelmiyordu.

Aşçılardan biri yammızdan geçiyordu. "Ne var Kardeşim?" diye sordum. "Ne kutlanıyor böyle?"

"Beyin oğlu şövalye oluyor," diye cevap verdi. "Şimdi herkes kilisede, piskopos da yeni zırhını kutsuyor."

Baştan tırnağa süzdü beni, yalınayak olduğumu gördü, hırkamın deliklerle kaplı olduğunun farkına vardı, pek hoşuna gitmedim.

"Şey, âdet yerini bulsun diye soruyorum," dedi kaşlarını çatarak, "Davetli misiniz?"

"Elbette," dedim, "ne sandın?"

"Kim çağırdı sizi?"

"Tanrı,"

Aşçı güldü. "Haydi canım açsınız, yemeğe geldiniz, zavallılar, Tanrıyı manrıyı bırakın hele," dedi mutfak tarafına yönelerek.

Francesco bu arada, kapı sövesinin üstündeki koca armaya bakıyordu: yürek tutan şahlanmış bir arslan; yüreğin üstünde de şu sözler vardı: 'Kimseden korkmam.'

Francesco armayı bana gösterdi. "Görünüşe bakılırsa, bu soylu bey kimseden, Tanrıdan bile korkmuyor. İnsanın yüreği küstah bir budala, Leo Kardeş, dediklerine kulak asma, bağışla geç. Armamız olacak olaydı, ne kullanırdın?"

"Kuzu, arslanı yiyen bir kuzu," diye cevap verdim gülerek.

"Hayır, Tanrının kuzusu. Senin derdin açlık, arslanı bile yiyeceksin demek. Ama gün gelecek, arslanlarla kuzular barış içinde birlikte yaşayacaklar, bu yüzden bu kadar vahşileşme. Bana sorarsan bizim kalkanımızda minik bir kuş olurdu, alçakgönüllü bir kuş, her sabah türkü söyleyerek göğe çıkan."

"Tarlakuşu," dedim Francesco'nun Portiuncula'da kardeşlere dediği sözleri hatırlayarak. "Kukuletalı kuş."

"Tamam. Tanrı senden razı olsun, ama kiliseden şükran ve meserret ilahileri geliyor, duaya katılalım."

Kalenin bodrumundaki kiliseye girdik, ne güzeldi ya Rabbi! Nur içinde yüzüyordu, kılıçlar, demir zırh, altın üzengiler ile yeni şövalyelerle doluydu. Ya o uzun giysili soylu hanımlar; o ne pahalı, renkli peçeler, o ne yüksek altın iğneli şapkalar, ne tüyler, gerdanındaki o inci gerdanlıklar, o altın bilezikler ve ya Rabbim o ne kokular: Arabistanın bütün kokuları! Hayır, Francesco ne derse desin, ben hâlâ Cenneti erkek ve kadın azizleriyle tam böyle düşünüyorum. Tanrı kutsal kişiye en azından böyle giysiler verir. Onlar da şövalye değil mi! Tanrının şövalyeleri? Cennet bütün kahramanların oturduğu Yuvarlak Masa, değil mi? İsa da Kral Arthur değil mi?

Gördüklerim allakbullak etmişti beni. Afallamış durumda bir sütunun arkasına gizlendim ve dışarı uğrayan gözlerle bakmağa başladım. Birden ne göreyim, Francesco asiller arasından geçip piskoposun sarışın, ölü gibi, uçuk renkli bir delikanlı olan yeni şövalyeyi kutsamak üzere olduğu minbere doğru gitmiyor mu! Francesco, kutsamanın bitmesini bekledi; derken rahibin önünde durdu, "Haşmetlim, Isa adına izin verirsen konuşmak istiyorum." Beylerden çoğu tanıdı onu. Kendi aralarında fısıldadıklarını duydum: "Assisi'li Francesco! Yeni zahit!"

Piskopos horgörür gibi baktı ona. "Ne demek niyetindesin?" diye sordu.

"Bilmiyorum piskopos, Tanrı ne dedirtirse. İnanın!"

Yaşlı şatolu bey bir adım ileri atarak piskoposa hitap etti. "Lütfedin, izin verin ona; AssisTi Frances- co'dur o."

Piskopos kollarını kaldırdı. "Kısa konuş," diye buyurdu. "Ziyafet sofrası hazır."

"Ziyafet sofrası Cennette hazır!" diye başladı Francesco, piskoposun sözlerini ağzından alıp. "Ziyafet sofrası hazır kardeşlerim, yargı günü yakın. Az zaman kaldı, ama kurtulmak şimdi bile elimizde, göğe tırmanabilir ve Tanrını ölümsüz sofralarında yerimizi alabiliriz. Ama demir zırhla, altın üzengilerle, ipek peçelerle, eğlencelerle, kahkahayla ve konforlu bir hayatla kişi göğe ağmaz. Çıkış çetindir; ter, çaba ve bol kan gerektirir."

Beyler hanımlar yüzlerini buruşturdular. Piskopos sinirli sinirli fildişi asâsmı salladı. Francesco ne demek istediğin anlayarak daha yumuşak bir sesle devam etti:

"Bağışlayın beni. Şövalyeler, sesime kulak verin, sizin dilinizde konuşuyorum. Ne olur dinleyin, söyleyeceklerimi. Bir şövalye, sevgilisini kazanmak için ne gibi başarılar göstermeli, ne gibi çabalarda bulunmalıdır, ne gibi, görünür veya görünmez kuvvetleri ? - denizlerle, yabani hayvanlarla, erkeklerle, şeytanlarla - boğuş- malıdır, sevgilisinin kollarını açık bulmak istiyorsa ne yapacaktır? Kutsal Mezarı kurtarmağa çıkacaktır, veya atını sırat köprüsünden geçirecektir, ya da gece yarısı yıkık kulelerin tepesine tırmanıp, kılıcıyla dürte dürte hayaletleri kovalayacaktır. Hiç bir

zaman kıskanmaya- caktır. Bu şato sahibinin yüreğini açacak olursanız, şu sözlerin üstünde yazılı olduğunu görürsünüz: "Kimseden korkmam." Niçin mi? Çünkü bir çift açık, tatlı kokan kol zihninden hiç bir zaman eksik değildir."

"Bütün bunları, sevgili beyler hanımlar, benden daha iyi bilirsiniz. Ama bilmediğiniz bir şey var, ya da biliyorsunuz da unutuyorsunuz; başka bir hanımın varlığı, yeryüzünün değil, göğün hanımım; ve başka bir şövalyelik düzenini ve başka bir mücadeleyi. Kim ki bu hanım? Cennet. Hangi mücadele mi? Geçici mal ve mülkten vazgeçmek. Yoksulluğa, iffete, Duaya, Salt Sevgi'ye kendinizi vermek. Hepsi de sonsuzdur bunların. Bu ölümlü bedene kavuşmak için tehlikeye, korkuya ve ölüme meydan okuyorsak, sonsuz sevgiliye kavuşmak için ne gibi zor sınavlardan geçmek gerek?"

Beyler öfkelenmeğe ve yalınayaklı keşişin sınırsız küstahlığı için homurdanmağa başladılar. Bunu tahmin eden Francesco, minberin merdivenlerinden aşağı indi ve toplanmış soyluların arasına girdi.

"Gücenmeyin, demir giymiş beyler" dedi, "Şövalye şövalyeye nasıl konuşursa öyle konuşuyorum. Soylu olmanız farketmez; ben Tanrıdan başka kimsenin tutsağı değilim, şu yamalı, binlerle yamalı hırkam şövalyelik zırhım benim. Ben de yarışmaya girdim; aç kalıyorum, donuyorum, kendime eziyet çektiriyorum, mücadele ediyorum, hepsi de hanımımın güzelliği uğruna. Ve benim sevgilim, sizinkinden bin kez daha iyi. Size bahsettiğim sevgili o: varlığı henüz vaktimiz varken mücadeleye başlamamıza iten sevgili... Ve sen, sarışın iyi yetişmiş delikanlı: dinle bak. Tanrı ağzımdan ne buyuruyor senin için. Baban övünüyor 'Kimseden korkmam' diye. Sen, oğlu, yüreğine şunu yazmalısın, 'Tanrıdan başka kimseden korkmam.' Belki de bu yüzden işte O Herşeye Gücü Yeten bu gece beni kalenize gönderdi, tam sen şövalyelik andı içerken şu haberi sana getirmem için."

Francesco piskoposun elini öptü, sonra bana başıyla işaret etti, çıktık. Gece inmişti; gök yıldızlarla doluydu. Atlarla, hizmetçilerle birlikte avluda durduk, bir yandan beyler hanımlar kiliseden çıkıyor, yüklü masaların beklemekte olduğu salona doğru ilerliyorlardı. Oğlanlar, hizmetçiler, salonla mutfak arasında mekik dokuyor, et ve şarap taşıyorlardı, ziyafet

odasının kapısı açılınca büyük gürültüler, kahkahalar ve akort edilen keman sesleri geliyordu.

Francesco avlunun bir köşesine rahatça kurulmuştu. Gözlerini kapayarak duvara dayandı, ama ben aç idim ben. Mutfağa gizlice girdim, ekmek, et, bir testi de şarap dilenebildim. Derken mutluca Francesco'ya koştum.

"Uyan! Uyan!" diye bağırdım. "Yiyelim."

"Sen ye," dedi, "başla eşeğini beslemeğe."

Hatırı sayılır bir yudum şarap çektim, keyfim yerine geldi.

"Senin eşeğinin de beslenmesi gerek Francesco Kardeş. Eşeğini açlığa alıştırmak isteyen köylünün başına ne geldiğini biliyor musun? Zavallıcık tam alışmışken ölmüştü."

Francesco güldü. "Sen kendi eşeğine bak Leo Kardeş. Bir yudum daha çek de anırmağa başlasın; başkalarının eşeklerini de kendi hallerine bırak." Bunu deyip gözlerini yeniden kapadı.

Yemeğe başladım, ben yerken ve eti bu kadar lezzetli yaptığı için Tanrıya şükrederken, şapkası tüylü genç bir bey geldi. Eğildi, Francesco'yu tanıdı.

"Uyuyor mu?" diye sordu bana.

"Hayır, hiç uyumaz o. Adıyla çağır."

"Peder Francesco! Peder Francesco!" diye seslendi delikanlı.

Francesco gözünü açtı, önündeki ihtişamla giyinmiş adama bakıp gülümsedi.

"Merhaba genç beyim," dedi. "Nedir seni ziyafet sofrasından kaldırıp buraya getiren? Tanrı olmalı."

"Kilisede az önce söylemiş olduğunuz sözler, Peder Francesco," diye cevap verdi delikanlı, sesi heyecan dolu. "Ömrüm boyunca kilisede rahibin dediklerini dinledim, ama gerçekte hiç bir şey işitmedim. Bu gece ilk kez

duydum. Sizden bir lütuf rica etmeğe geldim, Peder Francesco. Ben Casentino'daki Chiusi şatosunun sahibi Kont Orlando Dei Cattani'yim/'

"Ne lütfü yavrum?" diye sordu Francesco. "Ruhunun kurtulması için elimden geleni yaparım."

"Toscana'da Monte Alvernia denen ıssız bir dağım var. Issız, sessiz, insan izi olmayan bir yer. Atmacalardan ve kekliklerden başka canlıya rastlanmaz orada. Onu sana sunuyorum Peder Francesco, ruhumun kurtulması için."

"Benim de aradığım oydu zaten!" diye çığırdı Francesco, elini sevinçle çırparak. "Şimdi anlıyorum neden Portiuncula'dan ayrıldığımı; bu dağa gitmek içinmiş meğer. Vahşi ıssız doruğundan dualarım, günah yüküne rağmen, mutlaka Her Şeye Gücü Yeten'in ayaklarına ulaşacaktır. İsa adına sana teşekkür ediyorum genç beyim ve teklifini kabul ediyorum."

"Ruhum için dua et," dedi kont, Francesco'nun elini öperek, "Şimdi de izin verirseniz arkadaşlarıma katılayım ve güzel hanımlarla hoş vakit geçireyim!"

"Tanrı senden razı olsun." dedi Francesco, onu kutsayarak. "Borazan seslerini duyuncaya kadar eğlen bakalım."

"Ne borazanı?"

"Yargı gününde çalınacak borazan."

"Daha çok vakit var ona," dedi kont gülerek, bir an önce ziyafete dönmek üzere koştu.

Francesco hâlâ yemekte olduğunu gördü. "Eşeğini iyi besle, Leo Kardeş," dedi. "Önümüzde tırmanılması çetin, yol vermez bir dağ var. Defalarca sordun bana nereye gideceğiz diye. Monte Alvernia'ya, sporcu dostum, monte Alvernia dağına. İçimden öyle geliyor ki, ulu doruğunun karları içinde Rabbim bizi bekliyor."

"Soğuk, yağmur, kar!" diye çığırdım dehşet içinde. "Niye buluşmak için ovaya çağırmadı bizi?"

"Tanrı daima soğukta, yağmurda, kardadır, Leo Kardeş. Mızmızlanıp durma artık. Ovada zengin beyler, güzel şuh kadınlar bulursun ancak; dünyanın şato beyi Ölüm de zavallı yaşlı eşeğin de oradadır Leo Kardeş. Ama gerçek Leo Kardeş dağa tırmanır."

Bir şey demedim. Ah, elde olsaydı diye düşünüyordum. Ne olurdu kişi eşeğini orada otlatmağa bı- raksaydı da, hafif olan, soğuğun işlemediği ruhu dağa tırmansaydı.

Ahırların birinde uyumamıza izin verdiler. Hava gübre ve at teri kokuyordu. Francesco kolunu kaldırarak at kardeşleri kutsadı. "Geceyi birlikte geçireceğiz At kardeşler," dedi. "Çifte atayım, kişneyim demeyin sakın. Yorgunuz, uyuyalım, iyi geceler."

Yere biraz saman serdik ve üstüne yattık. Gerçekten yorulmuştuk, çok geçmeden daldık. Uykumda zaman zaman gitarların ve kadın kahkahalarının eşlik ettiği türküler duyuyordum. Sanki gök başımın üstünde ikiye ayrılmıştı da Cennet, melekleriyle birlikte inmeğe başlamıştı. Ama ben her seferinde birdenbire unutkanlığa uğruyordum, melekler de gitarları ve kahkahalarıyla birlikte gökte kayboluyordu.

Francesco kıvanç içinde uyandı. "Demir ayakkabılarını giydin mi?" diye sordu bana. "Önümüzde uzun bir yokuş var."

"Elbette giydim, işte!"

Yaralarla kaplı çıplak ayaklarımı gösterdim. "Tanrı artık acısın halimize!" diye mırıldandım, istavroz çıkararak; böylece yeni günahından arınmış dağa doğru yolculuğa çıktık.

Francesco düşünceliydi. Susuyordu. Kaleyi ardımızda bırakmıştık. Tek yaprak oynamıyordu, sancaklar ise renkli paçavralar gibi sırıklarından sarkıyordu. Gök bulutla kaplıydı; sağımızda kurşunî, saçsız bir güneş bulutların arkasından yükselmeğe ve yapraklara mat bir parlaklık vermeğe başladı. Sadece yaprak uçlarındaki yağmur taneleri parıldıyordu. Şatoda öten horoz sesi, ıslak hava içinde hâlâ duyuluyordu.

"Hava değişiyor, Francesco Kardeş. Horozları dinle. Korkarım yağmur yine başlayacak."

Ama Francesco'nun zihni başka yerdeydi. "Leo Kardeş," dedi bana. "Çember artık kapanmak üzere; son yaklaşıyor Tanrıya şükürler olsun. Başlangıçta, ıssızlıkta yalnız kalayım, ona oradan hitap edeyim diye Her Şeye Gücü Yeten'e dua etmiştim. Duamı kabul etti; ama birden ensemden yakalamış ve beni insanlar arasına fırlatıp atmıştı. 'Issızlığından ayrıl.' diye bağırmıştı bana, 'Kendi başına rahatça kuruldun, hoşuma gitmiyor. Köy kent dolaş, vâz et, yoldaş bul, bir düzen kur, sonra da Kutsal Mezarı, insanın yüreğini kurtarmağa çık!' Böylece ben de yalnızlığı bıraktım (bu arada içimi çekmedim değil, Leo Kardeş); Kardeşleri seçtim ve yola koyulduk. O ilk günlerde az az yoksulluğun zevkine nasıl da vardık! O ne sevgi, uyum ve iffeti! Hatırlar mısın, sınırsız kıvancımız nasılsa hepimize gözyaşı döktiirürdü? Ağaçlar, kuşlar, taşlar, dereler ve insanlar sanki Tanrının elinden yeni çıkmışlardı. îsa bizimleydi; Onu görmüyorduk, ama kutsal soluğunu havada duyuyorduk, avuçları başımızın üstündeydi. Onu sadece geceleri bedenimiz uyurken, ruh gözlerini açmışken görürdük. Ama sonra... sonra..."

Francesco'nun sesi kısılır gibi oldu. Bana bir bakış fırlattı. Gözlerinde iri iri yaş damlaları vardı.

"Sonra" dedim, "ağıla kurtlar girdi, dağıldık."

"Beni dışarı attılar," dedi Francesco, içini çekerek. "Kovdular beni Leo Kardeş."

"Çember kapanıyor, diyorum sana; yeniden yalnızlığıma dönüyorum. Bu yalnız dağın tepesine çıktık mı, ıssız bir yana çekilip uluyacağım, yabani bir hayvan gibi uluyacağım. İçimde hâlâ bir sürü cin var, ruhumun çevresinde kilolarla et var hâlâ. Ah, Tanrı zaman verse de etimden kurtulsam, silsem onu, ruhum özgürlüğe ka- vuşsa! Özgürlüğüne kavuşsa, Leo Kardeş. Özgürlüğe!"

Kollarını şiddetle göğe kaldırdı, bir an kanatlandı, uçacak sandım; öylesine büyüktü duyduğu kıvanç. Yalnız kalmaktan korkarak, hırkasına sımsıkı sarıldım.

Tam o sırada yolda bir köylü belirdi; ardından ince bir iple çektiği eşeği geliyordu, çıplak memesiyle bebeğini emziren bir kadın binmişti eşeğe. Francesco durdu ve dışarı fırlayacak olan gözlerle kadına baktı.

"Bizi kutsa Peder," dedi köylü elini göğsüne götürerek. "Bu karım, bebeği ele oğlum. Kutsa bizi."

"Tanrı sizden razı olsun," diye karşılık verdi Francesco. "İyi yolculuklar Yusuf!"

Şaşkın köylü gülmeğe başladı. Ama acelesi vardı, duracak zamanı yoktu.

"Yusuf mu, Francesco Kardeş?" dedim. "Adını ner- den bildin?"

"Anlamadın mı, Tanrı kuzusu? Adam Yusuftu, karısı da Tanrıyı emziren Meryem Ana. Mısır'a gidiyorlardı. Kaç kere söyleyeceğim sana Kardeş," diye devam etti bir süre sonra, "dış gözünü kullandığın gibi, iç gözünü de kullan diye. Toprak gözlerin sana karısı ve çocuğuyla bir köylüyü gösteriyor. Ama ötekiler, ruhunun gözleri, ne büyük mucize görüyorlar! Eşeğe binmiş, Tanrının kutsal anası; Yusuf; sütçocuğu îsa: hepsi de önümüzden geçiyor yeniden sonsuzluğa dek geçip duracaklar Leo Kardeş."

İçimi çektim. Yazık! Postum kalındı, yüreğim yağ tabakaları arasında boğulmuştu. Bu dünyayı ne zaman bırakıp, sonsuz olan öte dünyayı görecektim?

İlk yağmur damlaları düşmeğe, incir ağaçlan üstünde kalan tek tük yapraklara vurmağa başladı. Nerdey- se akşam olacaktı. Önümüzde bir kaya parçasının tepesinde küçük ıssız bir kilise gördük, beyaz duvarları parıldıyordu.

"Tanrı seviyor bizi," dedim. "Bak, geceyi geçirebileceğimiz bir kilise gönderdi bize."

Kapıyı iterek açıp girdik. Arkamızdan vuran alacakaranlıkta duvarların yerden kubbeye kadar, San An- tonia'nun ayarlamasını gösteren frekslerle kaplı olduğunu gördük. Kutsal zahit, Cin sürüleriyle, çaresizlik içinde savaşıyordu. Kimi sakalından tutmuş çekiyordu, kimi koltuk altlarından

asılmıştı... Daha yukarda, iki şeytan bir kuzu çeviriyordu, zahit açlıktan ölmüş bir durumda, burun delikleri titreyerek, rengi uçmuş, gülen şeytanların kendisini çağırışına bakıyordu. Karşı duvarda, sarışın, insanı yer gibi bakan gözleri olan, koca memelerini zahidin dizlerine dayamış çıplak bir kadın vardı. Yiyecek gibi bakıyordu ona, ağzından göğe doğru kırmızı bir kurdela açılarak yükseliyordu, kur- delanın üstündeyse, kara harflerle yazılmış şu sözler vardı: "Rabbim, Rabbim, yardım et!"

Altüst olmuştum. Birden şeytansı bir özlemle kadının melun bedenine uzanıp dokunasım geldi. Bu özlem o denli güçlüydü ki, baştan ayağa titremeğe başladım, Francesco dönüp, bana süzerek baktı. Vargücümü kullanıp elimi havanın ortasında tuttum. Ama kolum uyuşmuştu, sancıyordu.

Francesco şamdandan bir mum aldı, İsa'nın ikonu önünde asılı duran lambadan yaktı, resim resim dolaşmağa başladı. Konuşmuyordu, ama eli titriyordu.

Ben yanında, titreyen mum ışığında onunla birlikte resimlere bakmağa devam ediyordum. Birden mırıldandığını duydum: "Rabbim, Rabbim, neden bu denli güzel yaptın ayartmayı? Isa'nın ruhuna acımıyor? Ben aşağılık bir solucanım, yine acıyorum ona."

Şatoda dilendiklerimden arta kalan biraz ekmek ve etimiz vardı. Taş yere oturup, azığımızı serdim. Francesco karşıma çöktü, eğilerek muma üfledi.

"Görmesek daha iyi olur," dedi.

Ama eli titrediğinden söndüremediği mum hırkasını tutuşturdu. Yangını söndürmek için ileri atıldım, ama Francesco karşı koyuyordu.

"Söndürme! Söndürme!" diye bağırıyordu.

Ama ben görünür dünyanın ötesindeki görünmeyen dünyayı ayırdedemediğinden ateşin derisine değmekte olduğunu farkettim ve hırkanın ucunu alevlerin üstüne atarak ateşi boğdum.

"Yapmayacaktın, Ates hemşireyi öldürmeyecktin," diye payladı beni. "Ne istiyordu? Bedenimi yiyip yutmak, değil mi? Benim de istediğim bu değil miydi, Le- o Kardeş? Kurtulmak değil miydi?"

Ağzına tek lokma koymadan yatıp gözlerini kapadı. Ben afiyetle yedim, doydum, miskinleştim, yanına uzanıp hemen uyudum. Ama gece yarısına doğru, Francesco'nun çığlığıyla uyandım. Gözlerimi açtım ve minberin lambasının ışığında bir şeyle boğuşuyormuş gibi, havada elini kolunu salladığını gördüm.

"Francesco Kardeş!" diye seslendim. "Francesco Kardeş!"

Beni duyması imkânsız gibiydi. Korkunç bir kâbus görüyor olmalıydı, çünkü elini ayağım yere vurarak böğürüyordu.

Üzerine eğilerek alnına dokundum. Sel gibi ter akıyordu; ıslanmış saçlarında damlıyordu. Omuzlarından tutup sarstım. Gözlerini açtı.

"Korkma, Francesco Kardeş," dedim titreyen ellerini okşayarak. "Korkma, bir düş idi gördüğün, kahrola- sıca bir düş!"

Kalkıp oturdu ve konuşmağa çalıştı, ama ağzından belli belirsiz sözler çıkıyordu.

"Kendine gel, Francesco Kardeş. Neredeyse sabah olacak. Gün gelip, gecenin hayaletlerini silecek."

"Hayalet değildi. Leo Kardeş, hayalet değildi. Bütün şu resimler canlıydı! Gözlerimi kapadığımı görür görmez, hepsi de duvarlardan aşağı indi. Beri yandan içimdeki bütün cinler dışarı çıktı, birlikte bana saldırmağa başladılar. Rabbim, dayanılacak gibi değildi bunlar."

Hırkasının yeniyle kanayan gözlerini kuruladı. Soluk soluğaydı dişleri birbirine vuruyordu. Dışarda; küçük kiliseyi çeviren çamlar arasında güçlü bir rüzgâr ıslık çalıyordu. Zaman zaman ışıldayan şimşeklerin parlaklığı, minberin minik penceresinden içeri giriyor ve Francesco'nun solgun kanlı yüzüne kılıç darbeleri gibi iniyordu. Her defasında, hemen yeniyle yüzünü örtüyordu. Bir keresinde bana şimşeklerin Her Şeye Gücü Yeten'in bakışları olduğunu söylemişti, şimdiyse Rabbin kendisini göreceğinden utanıyordu, çünkü ayartıcı şeylerin buharı hâlâ bedeninden tütüyordu.

ikimiz de ağzımızı açmadan heyecan içinde şafağın sökmesini bekledik. Ben de korkmağa başlamıştım. Şimdi küçük kilise bana da perili görünmeğe başlamıştı; tehlikeli, görünmez varlıklarla doluydu; şimşek kat kat yükselen duvarları aydınlattığında, resimleri görmemek için, onların da beni görüp üstüme çullanmamaları için hırkamla yüzümü kapıyordum. Francesco'nun yanında hem benim zihnim, hem de onunki al- lakbullak olmuştu. Belki de iç gözlerim açılıyordu da görünmeyi bana gösteriyordu.

Francesco yavaş yavaş kendine geldi. Çok geçmeden elini elimin içine koydu, güya beni yatıştıracaktı.

"Kaygılanma Leo Kardeş. Korku bile kurtuluşa yardımcı olur. O da kutsaldır; o da insanın dostudur."

Gök gürültüleri gittikçe yaklaşıyordu. Birdenbire fırtına koptu. Yağmurun mutlu, gevrek gülüşünü duyduk damın üstünde. Bize göre hava hoş, dedim kendi kendime. Francesco dün akşamki cinlerle olan mücadelesinden yorgun düştü. Biraz daha yatsın da gücü kuvveti yerine gelsin.

İlk zayıf, bulanık ışık minik pencereden girdi; duvarlarda ak sakallar, solgun zahit yüzleri parlamağa başladı, çevresindeki boynuzlar, kuyruklar ve kahkahadan katılan ağızlar da parlıyordu. Ama artık gün doğmuştu; Tanrının ışığı gelmişti, korkmuyordum. Bir kuşun cik cik ettiğini duyduk. Yeryüzü yağmur ve çamur içinde uyanıyordu. Francesco yeniden gözlerini kapamış, gökten düşen erkek suların sesini vecd içinde dinliyordu.

"Leo Kardeş, göğün sel kapılarının her açılışında yeryüzü gibi sen de büyük zevk duymuyor musun? Ah bir toprak kütüğü olaydım da göksel sular içinde eri- yeydim! Ama ruh topraktan yapılmamış olduğundan bedene sıkı sarılır ve erimesini engeller."

"Niçin böyle sarılıyor, Francesco Kardeş? Bıraksa ya, istediğin gibi, bedeni kaybolmağa bıraksa ya. Ruh da kurtulsa!"

Francesco başını salladı. "Bir yere gitmek istiyor ve onu taşıyacak başka eşeği yok. Böylece varacağı yere ulaşıncaya kadar bu eşeği besliyor ve suluyor; sonra kıvançla yere iniyor, hayvana bir tekme atıyor, onu yeryüzünde toza çevrilmesine bırakıyor."

"İki üç kuş cıvıldıyordu. Yağmur yatışmıştı.

"Gidelim," dedi Francesco, "yağmur durdu... Tanrı adına!"

Kalkmağa çalıştı, dizleri götürmedi, yere çöktü.

"Eşeğin yorulmuş Francesco Kardeş. Bırak zavallıyı dinlensin de daha uzaklara taşıyabilsin seni."

"Eşeklerimizi keyiflerine bırakmamalıyız, Leo Kardeş. Benimkinin dediğine kulak verecek olaydım, şimdi hâlâ Sior Bernardone'nin evinde yaşıyordum; hâlâ pencere altlarında türkü söylüyordum. Gel, yardım et. Hayvanı kaldıralım."

Francesco'yu koltuk altlarından tutup ayağa kaldırdım, tökezleyerek kapıya doğru yürüdü, ben de arkasından.

Dışarıdaki dünya ıslaktı. Taşlar parıldıyordu; yer çamurdu; tepemizdeki gök zifiri karanhktı. Sellerin dövdüğü çam ağaçlarından bal kokusu gibi bir koku çıkıyordu.

"Yine yağacak, Francesco Kardeş."

"Yağsın. Ruh henüz bedenin erimesine izin vermiyor, onun için korkma, Leo Kardeş. Gel!"

Ayak bileklerimize kadar çıkan çamur içinde bata çıka yürümeğe başladık. Ayaklarımız kurşun gibi ağırlaştı çok geçmeden; zar zor kaldırabiliyorduk.

Bir iki saat geçmişti ki, Francesco yere kapaklandı, yüzü çamura battı. Çaresizlik içinde koştum, boğulmadan kurtarayım diye. Sırtıma aldım ve koşmağa başladım. içimden onun inatçılığına, kendimin de budalaca bir tutumla yaradılışıma aykırı şeyler yapmak isteyişime lânet edesim geliyordu. Yağmur yine başlamıştı. Yarım saat daha yükümle yürüdüm, sonra - Rabbime şükür - çam ağaçları arasında evler gördüm. Yere düştüm düşecektim, ama evler cesaret verdi, sonunda baştan ayağa çamur içinde oraya ulaştım. Francesco hâlâ baygındı. Sokak kapılarından birini açık bularak içeri girdim. Yaşlı bir köylü koşarak bahçeye çıktı, arkasından da kuru üzüm gibi kurumuş zayıf bir yaratık olan karısı geldi.

"Ey iyi Hristiyanlar," dedim, "arkadaşım yorgunluktan bayıldı. İsa adına bırakın kendine gelinceye kadar kulübenizde yatsın."

Adam homurdandı; hoşuna gitmemişti. Ama yaşlı kadın halimize acıdı. Francesco'nun ayaklarından tuttu, ben de koltukaltlarından tutup içeri

çektik. Yatağa yatırdık. Kadın sirke getirip şakaklarını ovdu. Koklasın diye de birazını burnuna tuttu. Francesco gözlerini açtı.

"Eviniz sükûn içinde olsun hep kardeşim," dedi üzerine eğilmekte olan iki köylüye.

Adam kolumdan çekti. "Kim bu keşiş? Onu bir yerde görmüştüm."

"Peder Francesco, Assisi'li Francesco."

"Hani şu aziz?"

"Evet."

Köylü, Francesco'nun eline yapıştı. "Gerçekten Assis'li Francesco iseniz ve herkesin dediği gibi azizseniz, kendi iyiliğiniz için söyleyeceğim bir sözüm var. Doğruluğunuz ve iyiliğiniz konusundaki ününüze yakışır bir hayat sürün, çünkü sizin doğru ve iyi olduğunuza inanan nice ruhlar, kendilerini elinize teslim etmiş bulunuyor."

Francesco'nun gözleri yaşla doldu.

"Kardeşim, söylediğini hiç bir zaman unutmayacağım. Doğru ve iyi olmak için elimden geldiği kadar çalışacağım, öyle ki kendilerini bana emanet etmiş olan bu ruhlar utanmasınlar benden. Tanrı senden razı olsun kardeşim, bana hatırlattığın için bunu."

Bunu söyler söylemez, adamın elini öpmeğe kalktı, ama adam daha önce davranarak Francesco'nun ayağındaki çamuru öptü.

Yaşlı köylünün bağlılığını görerek, cesaretlenerek şöyle dedim onlara: “Kardeşim, önümüzde uzun bir yol var. Monte Alvernia'ya gidiyoruz, dostum yürüyecek gibi değil. İsa'nın hatırı için, Peder Francesco'nun binebilmesi için eşeğini veremez misin?"

"Sevinirim keşiş; verecek eşeğim olmayaydı, ruhumun kurtulması için sırtımda taşırdım onu. Tahmin edebileceğiniz gibi hayatımda çok günah işledim, şimdi günahlarımı ödeme zamanım geldi." Yaşlı kadına döndü.

"Bir tavuk kes, hanım, hasta keşişe bir çorba yap da başını dik tutabilsin, ilkin yiyeceğiz sonra yola koyulacağız. Ben de seninle geliyorum, keşiş."

Pek sevinmiştim çünkü pilice bayılırdım: Çok geçmeden sıcak, mis kokulu çorbayı içerken ve elimi uzatıp tavuğun beyazından koca bir parça ile birlikte minik karaciğerini aldığımda bayılacaktım. Nasıl anlatayım? Bağışla Rabbim, şimdi bile aklıma geldikçe ağzım sulanıyor. Francesco'nun dediği gibi inşallah Tavuklar da Cennete girer. Öyleyse her pazar birini keseriz, Tanrının ulu adına!

Francesco'yu kaldırıp eşeğe bindirdik ve yolumuza koyulduk.

"Alvernia uzakta mı?" diye sordum kılavuzumuza.

"Şeytanın anasından uzakta! Ne işiniz var kuzum sizin gibilerin o ıssız dağda? iyi ki sizin kalıbınızda değilim! Haydut başı kralın dorukta gizlendiği söyleniyor. Korkmuyor musunuz?"

"Neden korkalım kardeşim? Kaybedecek bir şeyimiz yok ki. Biz kutsal yoksulluk düzenindeniz."

"Zavallıcıklar, yanlış düzen seçmişsiniz. Şimdiye kadar aç kaldığınızı sanıyorsanız, acık daha bekleyin hele, daha beteri de var. Ben kutsal rahat yaşama düze- nindeyim."

"Öyle ama, aç ve yalınayak olan bizlerin Cennete girme ihtimalimiz var."

"Olabilir, keşiş; olmaz demiyorum. Ama son dakikada kutsanırsam benim de Cennete girme ihtimalim var. İkimiz de ömür boyunca bu avutucu 'ihtimal'e bağlı olduğumuza göre, yiyip içip, öpüp sonsuz hayat yanında, bu ölümlü hayatı da kaybetmemek daha iyi değil mi? Niye bana öyle bakıyorsun? 'Ben Cennete girmezsem bir hayat kaybetmiş olurum, oysa siz iki. Hesabım doğrudur sanırım."

Öksürdüm. Söyleyecek sözüm yoktu, çünkü çoğu defa - kaç kez - bu hesabı kendimde yapmıştım. Zavallı Leo Kardeş, ne yapabilirdin? Francesco önde gidiyordu, görevim de onu izlemekti.

Gece ininceye dek yol teptik, sonunda bir mağaraya vardık. Kılavuzumuz bir kucak dolusu yabani ot getirip eşeğini besledi; sonra azık torbasını açtı, kalan pilici çıkardı ve bizi besledi. Bir de küçük testi şarap çıkarıp başını arkaya atıp dikti, sonra bana verdi. Bıldırcın gibi gıdıklandığını duydum.

"Kusura bakmayın, keşişler," dedi. "Rahat yaşama düzenini ben seçtim, unutmayın."

Bunu dedikten sonra testiyi yeniden dikip, içini boşalttı. Hemen sonra başı altına yastık yerine bir taş koydu, çabucak istavroz çıkarıp uyudu.

Ertesi gün hava pek güzeldi; gökte bulut yoktu, ağaçlar, taşlar üstüne parıl parıldı, güneşin bol sarı saçı vardı. Francesco'yu eşeğin üstüne koyup yola çıktık.

"Çok geçmeden adını hatırlayamadığım büyük bir köye geldik. Francesco durup vâz vermek istedi, ama köylünün acelesi vardı.

"Vâza kalkar da bu hantal adamları kandırmağa çalışırsan, Tanrının buyruklarını bilsinler, izlesinler diye, kalın kafalarına bir şeyler sokayım diye, Alvernia'ya ne bu yıl varırız, ne gelecek yıl. Kusura bakmayın, bir an önce köyüme dönmem gerek. Sizin gibi keşiş değilim ben, yapacak işim var. Biraz buğday versin de ekmek yapayım diye toprağa biraz akıl katmağa çalışıyorum. İçebilelim, neşelenelim ve Cenabı Hakkı ululuyalım diye, ayakla çiğneyerek şarap yapabileceğimiz üzüm versin diye asmalara yeterince akıl vermek istiyorum."

"Bir kaç dakika..." diye yalvardı Francesco. "İki kelime söyleyeceğim, o kadar, iki kelimecik."

"Tanrı üstüne söylenecek sözlerin sonu gelmez. Beni aldatamazsın! Konuşur durursun, güzel sözlerin seni kendinden geçirir, sonra Incil'i açarsın, sonu gelmez!"

Değneğini kaldırıp, eşeğin kıçına indirdi. Hayvan ürktü, sonra başını eğdi ve ok gibi fırladı, sırtmdakini yere atmağa ramak kalmıştı. Köylü bana baktı.

"Ne diyorsun, haklı değil miyim?" dedi gri bıyığı altından gülerek. "Böyle dediğim için bağışlayın, ama gittiğiniz yolda gitmeğe devam ederseniz, şuna buna kurtul derseniz kendinizi kurtaracak zamanınız kalmaz... Köyde bir komşum var Caroline! Tanrı ondan razı olsun! İri yapılıdır, kalçası yerindedir, bir sürü de çocuğu var. Bir gün bana ne dedi biliyor musun? Gel şöyle eğil de kulağına fısıldayım, aziz işitmesin."

Bu şişman, etine dolgun adam hoşuma gidiyordu, rahat idi, refah içindeydi, damarlarında hâlâ özsu alıyordu.

"Ne dedi?" diye sordum eğilerek. "Yavaş konuş."

"Marino - ha evet, adımın Marino olduğunu söylemeyi unuttum - Marino! şunun bunun zevkini yerine getirmekten kocamdan çocuk edinme zamanı bulamadım."

Kahkahayla gülmeğe başladı.

"Aynı şey sizin başınıza gelecek zavallılar," diye sözünü bitirdi.

Böylece konuşa konuşa vaktimizi geçirdik. Tanrı da yağmur yağdırmadı. Çamlar kokuyordu, güneş fazla kızgın değildi, ihtiyarın torbasındaki azık da henüz tükenmişti. Ama çok geçmeden silip süpürdük kalanları da.

"Rahat hayat burada sona eriyor, Keşiş," dedi çantanın içini dışına çıkararak. "Adın neydi kuzum senin?"

"Leo Kardeş."

"Ya işte, böyle Leo Kardeş, rahat yaşayışımız burada bitiyor. Çok geçmeden sizi dağın eteğinde bırakacağım, siz de yoksulluk düzeninize yeniden kavuşacaksınız. 'kutsal' demiştiniz yanılmıyorsam."

"Evet, Kutsal Yoksulluk."

"Kahrolsun, o sözü etmeyin bana, diken diken oluyorum baştan aşağı." Güneş batmağa başlamıştı. Bir dönemeci döndüğümüzde koskoca bir dağ dikiliverdi karşımıza.

"İşte Alvernia," dedi ihtiyar Marino, dağı göstererek. "İnşallah hayrını görürsünüz!"

Francesco istavroz çıkardı, sonra elini kaldırarak dağı kutsadı. "Alvernia hemşire, seni görmek beni sevindirdi," dedi. "Senin bağrında yanyana taşları, yabani hayvanları selâmlıyorum; çevrende dolaşan kuşlara meleklere selâm! Bak ruhum, Avernia hemşire bu, korkma."

Ben, tek söz söylemeden, vahşi ıssız dağa dehşet içinde bakıyordum. Tek tük çam kütüğü, bir kaç meşeden başka hep kayalıktı. Bir kaya üzerinde tünemiş olan iki atmaca göğe yükseldi ve başımızın üstünde havada çelenkler çizmeğe başladı.

“İyi ki tavuk değiliz," dedi yaşlı adam. "Bizi yerlerdi yoksa; Cennete mennete elveda demiş olurduk!"

Ansınız yanımızdan hızla bir köylü geçti, ama Marino ıslık çalınca durdu. Kılavuzumuz adama doğru yürüdü, uzun bir süre yolun ortasında fısıltıyla konuştular. Yanımıza döndüğünde Marino'nun suratı asılmıştı.

"Buradan öteye gidemem artık," dedi. "Bir adım daha atamam ileri!"

"Ne var Marino? Tam yokuşun dibine gelmişken, sana en ihtiyacımız olduğu bir sırada böyle şey yapılır mı? Dostun ne dedi ki sana? "Haydut başı Kurt Kaptan ininden çıkmış, dağın eteklerinde kol geziyormuş. Açlıktan ölüyordur."

Francesco'yu eşeğinden indirdi ve çam ağaçlan altındaki bir taşın üstüne oturttu.

"Hoşça kal Tanrının azizi," dedi. "Malm mülkün, çoluğun çocuğun yok, haydutlardan korkmazsın sen. Ben senin durumunda değilim."

Döndü ve bana göz kırptı. "Senden ne haber?" diye fısıldadı kulağıma, bir yandan parmağıyla dönüş işaret ediyordu.

Francesco'ya bir bakış fırlattım.

"Hayır, Marino, yerimden kıpırdamağa niyetim yok. Sen git. Tanrı seni korusun!"

Omuz silkti, bir sıçrayışta eşeğine atlayıp uzaklaştı.

Francesco'nun yanma oturdum. Hava soğuk değildi, ama ürperiyordum. Durup dururken, birden kanat çırpması ve hışırtısı işittim. Gözlerimi kaldırdım, ne göreyim, çeşit çeşit sürülerle ispinozlar, bir de yalnız başına bir keklik, sanki yuvalarımıza hoş geldiniz der gibi başımızın üstünde uçuşuyorlardı. Gittikçe cesaretlenerek yaklaştılar, en sonunda da Francesco'nun bacakları çevresine çöktüler."

"Kuşlar, hemşirelerim," diye mırıldandı Francesco heyecan içinde. "Evet, evet, benim, kardeşiniz, garip uzak ülkelerdeki yolculuğumdan döndüm. Geldim işte, artık bu kutsal dağda birlikte yaşayacağız; bir ihtiyacınız olursa bana söyleyin, sizin adınıza Babamız Tanrıdan yakarırım."

Keklik ayakucunda yumuşak bakışlarla onu süzüyordu, insan gibi başını bir yana yatırmış dinliyordu.

Mucize karşısında tam kendimizden geçmiştik ki, çığlık çığlığa iki köylü geldi. "Ne oturuyorsunuz burada zavallı dehler!" diye çığırdılar. "Kurt geliyor."

"Nerde?"

"işte, işte orada."

Yüreğim ağzıma gelerek sıçradım.

"Kaçalım, Francesco Kardeş, kaçalım!"

"Kal olduğun yerde, inancı eksik adam; gidip de bulayım şu Kurt Kaptanı. Korkma: Tanrının her şeye gücü yeter; bu kurdu kuzuya çevirmesi pek muhtemeldir."

Kalktı ve iki köylünün gösterdiği yöne doğru yürümeğe başladı. Başımı hırkamın yeni arkasına saklayıp, yapayalnız beklemeğe başladım. Tanrının herşeye gücü yettiğini biliyordum. Ama yine de güvenim yoktu. Kendişine

bağlı olan kaç kişiyi yabani hayvanların yemesine veya puta tapanların öldürmesine bırakmıştı. Yapılacak en iyi iş tabanları yağlamaktı. Atasözünün dediği gibi, Tanrı, kendine yardım edene yardım ederdi.

Oradan geçen bir çoban çocuğunun bir tas süt vermesi yüreğimi yerine yerleştirdi. Utanmıştım, tehlike anında yalnız bırakmamak için Francesco'nun arkasından gitmeğe karar verdim. Ama tam ayağa kalkacakken, caydım. Burası daha emin dedim kendi kendime.

Francesco beni çağırırsa duyabileyim diye, elimi kulağıma götürdüm. Ses yoktu, her taraf sakindi. Karanlık, ovadan yükselmeğe başlamıştı. Amansız bir şekilde yükseliyor, dağa doğru yöneliyordu; dünya kat kat kayboluyordu.

Birden başımın üstündeki kayalardan vahşi bir ses duyuldu. Ses gittikçe yaklaşıyordu. Derken bu sesin iki sesten meydana geldiğinin farkına vardım. Birincisi kaba ve yabaniydi, ötekisi yumuşak ve zayıf. Francesco'nun türkü söylediğini duyarak ayağa sıçradım.

Sesler yaklaştıkça türkünün sözlerini işitmeğe başladım. "Isa dirildi. Ölüm ile Ölümü ezdi," ilâhisiydi. Buluştular, diyordum kendi kendime, buluşup dost oldular, şimdi ikisi de Tanrının ağılına geri geliyorlar. Nitekim Francesco'nun alacakaranlıkta vahşi görünüşlü biriyle geldiğini gördüm, adam baştanbaşa sakal, bıyık ve kıldı. Bana başlarıyla işaret ederek kol kola yürüyorlardı.

"işte Kurt Kaptan," diye bağırdı Francesco kıvanç içinde. "Kurt değil kuzu artık."

"Kuzu ama Kardeşim, kurt yiyen kuzu," diye homurdandı haydut başı. "Mesleğimi unutmamam gerek."

"İlkin öyleydin. Ama yakında Tanrıya daha yaklaşacaksın ve kurt yemeği de bırakacaksın."

Francesco birden sustu. Kurt Kaptanın geniş kıllı göğsünde bir muska görmüştü. Muskanın üstünde bir kaç kelime vardı, ama gözleri okumasına izin vermiyordu.

"O ne Kardeşim? Üstünde taşıdığın o sözler nedir?"

Haydutbaşı utancından kızardı. Birden boynundan çekip kopardı. "Eski günahlar. Okuma!" dedi ve çalılara atmak istedi.

"Dur. Kuzu Kardeş. Okumak istiyorum. Bütün günahların affolundu. Kurt öldü, yaşasın kuzu..."

Muskayı gözlerine yaklaştırdı ve okudu: "Tanrının ve insanın düşmanı."

Kurt Kaptan onu Francesco'nun ellerinden alıp ezdi ve fırlatıp attı. "Tanrının ve insanın dostu!" diye bağırdı. "Başka bir muska ısmarlayacağım üstüne de, Tanrının ve insanın dostu, diye yazdıracağım. Şimdilik Allahaısmarladık, yarın görüşürüz. Kontun sana vermiş olduğu dağa tırmanmağa başla. Yarın ilk işim gelip sizlere dal ve bıçaktan iki evcik yapmak olacak. Sonra aşağı inip nöbet bekleyeceğim. İznim olmadan çalışana vah!"

Bir an düşündü.

"Durun! Şimdi sizinle geleyim daha iyi. Yol gösteririm. Dağda iz miz yoktur, kaybolabilirsiniz."

Francesco'yu etli kollarıyla yakaladı, bebek gibi havaya kaldırdı.

"Yürüyün," dedi. "Eşeğe ihtiyacımız yok. Francesco Kardeş."

Bir saat sonra düz açık bir alana geldik. Ortada sık yapraklı koca bir meşe vardı. Francesco kılavuzumuza şöyle dedi: "Kuzu Kardeş - bundan böyle seni böyle çağıracağım - Kuzu Kardeş, yarın kulübeni kurarken şu meşenin altını seç, olur mu? Leo Kardeşinkini de uzağa kur, öyle ki ben seslenince sesimi duyamasın. Bu dağda tamamiyle yalnız kalmak istiyorum."

"Olur, Peder Francesco. Yarın sana ekmek, zeytin, ve daha ne bulursam getiririm. İkinizin de açlıktan ölmesini istemiyorum, çünkü ölülerin dua ettiğini hiç işitmedim. Bu yüzden nallan dikmeyesiniz diye arasıra bir şeyler getireceğim. Zenginden çalıp yoksulu besleyeceğim. Olmaz mı yani? Doğru

değil mi? Niçin başını sallıyorsun Peder Francesco? Bu dünyadaki malları dağıtan Tanrı değildi herhalde, Şeytandı. Haksız dağıtımın sebebi bu. Ben sadece her şeyi yerli yerince koyacağım."

Böyle diyerek, Francesco'nun elini öptü ve gece içinde kayboldu.

Monte Alvernia'da yaşadığımız günleri hatırladıkça, hem dehşet hem de dile getirelemeyecek bir sevinç duyuyorum - günler kimbilir, belki de yıllar sürdü - Zaman bir atmaca gibi başımızın üstünde dönüp duruyordu, kanatlarını öyle çabuk çırpıyordu ki, sanki hiç hareket etmiyordu. Ay doğup batıyordu, bazen bir orak, kimi zaman da gümüş bir tepsi gibi. Zaman zaman, karlar eridikçe, Francesco'nun duaları gibi sularda Alvernia bayırlarından aşağı akıyor ve ovayı verimli kılıyordu; karııı yağıp, sabahleyin pembe, gün ortasında parlak beyaz, akşamlan da mavimsi yığıldığı da oluyordu. Sessiz sessiz yağıyor, iki kulübemizi de sımsıkı sarıyordu. Her sabah, Francesco beyaz battaniyenin üstüne çıkıyor, açlıktan ölmemiz için Kuzu Kardeşin (Tanrı ondan razı olsun) muntazaman getirdiği ekmek kırıntılarını saçıyordu. Kuşlar buna alışmışlardı. Şafak sökerken Francesco'nun kulübesinin çevresinde toplanıyor, onu dışarı çıkmağa zorluyorlardı. Aralarından bir şahin cesareti ele almıştı: her sabah kulübenin çevresinde çember çiziyor, Francesco'yu uyandırmak için çığlıklar atıyordu.

Feci bir soğuk vardı. Hırkalarımız çoktan paramparça olmuştu, rüzgâr içine işliyor, derimizi mora çeviriyordu. Görünmeyen melekler korosuna katılmadan bu durumda sağ kalabilmem, olağanüstü bir şeyi gerçekten! Francesco, Tanrıyı düşünen kişi, kışın sıcak, yarın serin kalır demekte haklıydı belki de. Bu insandışı dağda Tanrı zihnimden çıkmıyordu ya, gürül gürül yanan bir ateş üstünde kaynayan tencereyi de düşünmüyor değildim. Yanında da, şöyle insanın iliklerini ısıtacak bol baharlı ve biberli sıcak şarap ve kurulmuş bir sofra, her yeri, kızarmış domuz kokusu sarmış... O zaman kimin umurunda olurdu, tepende karın yığılı olup olmaması? Kapı sürgülendi mi, ne soğuk, ne kar, ne açlık girebilirdi içeri. Güven! Güven! Tanrı da unutulmazdı, çünkü yeyip içip karnını tıkabasa doyurduktan sonra kollarını evin içinde güven altında tavana kaldınr; ateşi, domuzu, kapıyı yapan o Her Şeye Gücü Yeten'e dua ederdik.

Francesco'ya gelince, onun soğuktan veya açlıktan yakındığı yoktu; çünkü Tanrı, bitip tükenmeyen bir ateş gibi gece gündüz içinde yanıyordu

çünkü melekler, ekmeği, sımsıcak, bembeyaz ve mis kokulu o ekmek, hep dudakları önündeydi. Yine de zaman zaman kaygılanıyordum onun için, kulübemden ayrılıyor, ona uğruyordum. Her zamanki dua yeri olan kara mağaraya, sabah, öğle, akşam gidişini seyrediyordum. Ne mucizeydi gördüğüm! Tanrıyla konuşmağa çıktığı zaman ki duruşu ve yürüyüşü, işini bitirip kulübesine dönerkenkinden bambaşkaydı. Yola çıkarken iki büklüm, kambur ve yorgundu, karda tökezliyor, ikide bir düşüyor, derken sürünerek yeniden ayağa kalkıyordu. Ama duasını bitirip dönerken o ne haşmetti o! Kara mağaradan çıkan o ne büyük şeydi o! Dimdik yürüyüşüyle karda uçar gibi gidiyor, başı üstünde, boyundan on misli yüksek, ateşten bir sütun yükseliyordu.

Bağışla beni Rabbim, onu böyle görüp de gıpta ettiğim için. Neden yapılmıştı bu adam, katıksız çelikten mi? Katıksız ruhtan mı? Nasıl oluyordu da açlığa, susuzluğa dayanabiliyordu, nasıl da "Yeter artık!" demiyordu? Ben, gece gündüz tir tir titriyor, açlıktan ölüyordum, dua etmek ne içimden geliyordu, ne de dua etmeğe gücüm vardı - küstahlık da etmiyordum, çünkü gözlerimi ve kollarımı göğe kaldırmış da olsam, düşüncelerim yeryüzünde kalacaktı çok aşağılarda; Tanrıya söyleyeceğim sözler de, hava dolu renkli habbecik- lerden başka bir şey olmayacaktı.

Ellerimi göğe kaldıralı üç dört gün olmuştu. Kuzu Kardeş her zamanki gibi gelip sadakamızı bırakmıştı, ekmek, zeytin, keçi peyniri ve daha ne bulduysa getiriyordu.

"Ateş yakayım mı?" diye sordu.

"Hayır," dedim içimi çekerek. "Francesco Kardeş ateşe izin vermiyor."

"Niçin?"

"Dışarısı soğukmuş da onun için."

"Ama ateş soğukta yakılmaz mı budala adam?"

"Bu yüzden istemiyoruz ya."

"Peki nasıl ısınıyorsunuz?"

"Tanrıyla."

Kurt Kaptan omuz silkti.

"İsterseniz her şeyin altını üstüne getirin, sizin bileceğiniz bir iş. Bana gelince, ben mağarama dönüyorum. Orada ocakta alev alev yanıp duran kalın odun kütükleri var. Tencere de üstünde, Leo Kardeş. Dün iki keklik vurdum, pilav da pişiriyorum. Gel de bir lokma ye, iliğin kemiğin ısınsın zavallıcık!"

Ağzım sulanmağa başlamıştı.

"Sevinerek gelirdim Kardeşim, Francesco Kardeşten korkmasaydım."

"Haberi olmaz."

"Ona söylemeden edemem."

"Söyle, ne yapar sana yani?"

"Hiç. İçini çeker o kadar - benim de yüreğim cız eder."

"Nasıl istersen, Leo Kardeş. Neyse, keklikler aklında kalsında senin - keklik, âlâ buharı tüten pilâv, bol şarap, gürül gürül yanan ateş - belki gelirsin o zaman. Beklerim..."

Ellerini birbirine örttü ve ayaklarını ısıtmak için tepindi.

"Tanrıdan korkmuyor musun, Kardeşim?" diye sordum.

"İnsanlardan korkarım, Tanrıdan nasıl korkayım?"

İnmeğe başladı, dağ kahkahasıyla yankılanıyordu.

Yalnız kalmıştım. Issızlık ve yalnızlığım hiç bu kadar dayanılmaz olmamıştı. Keklik, buharı tüten pilav, bol şarap, gürül gürül yanan ateş... Kalktım, kapıya kadar uzandım ve durdum. "Utan, rezil Leo! Francesco Kardeş öğrenirse o âhına nasıl dayanırsın? Kulübende dur, otur. Kuru ekmek de iyi, soğuk da. Varsın başkalan tıka basa doyursunlar kendilerini. İsınsınlar, sen karışma! Senin payına başka şey düşüyor." Ne gibi mi? "Ne gibi olacak, başkalarına kurtuluş yolunu göstereceksin." "Ya ölürsem?" "Daha iyi ya. Bu durumda ölümünle başkalarına kurtuluş yolunu göstermiş olursun. Melek giysisi olan hırkanı giydin. Artık insan değilsin, melek de değilsin: ortada duruyorsun." "Duruyorsun mu dedim? Hayır durmuyorsun, melek olmağa doğru ilerliyorsun, ağır ağır yaptığın her iki hareketle. "Henüz bir insanım, nitekim insanlaşıyordum gibi de. Bu kerecik bana izin ver, sonra melek olurum, gerçek bir melek, yemin sana!" "Dilediğin gibi yap! Serbestsin, canın istiyorsa Cehenneme kadar yolun var, engel olacak değilim. Uğurlar ola!"

Başım dönerek kulübenin içine girdim ve yere çöktüm. Hüngür hüngür ağlayacaktım nerdeyse. Ama birden öfkeye kapıldım. Melek demişti, melek! "İnsanda karın olmazsa melek olmak kolay, ama karın varsa görürüz! Hadi bakalım! Karşısında, burnunun dibinde iki keklik haşlamasından buhar tüterken ağzın sulanır mı sulanmaz mı? Tecrübesizlik vazâ bayılır! Ben bir insanım; Kurt Kaptan beni yemeğe çağırdı, ben de gidiyorum!"

Ne mutluluktu, ne Cennet! Tanrı bağışlasın ya, Francesco ne derse desin, ben Cenneti böyle düşünüyordum. Evet, Sultan haklıydı.

Hava kararmağa başlamıştı. Karşımda sevgili hay- dutumuzun iri kemikli yüzünü görüyordum; ateşte kıpkırmızı, parlıyordu. Şarabı fazla

kaçırmıştım, arasıra - Rabbim bağışlasın - alnındaki boynuzu görüyordum; burma, parlak iki boynuz havayı dürtüklüyordu.

Bir ara aklıma gelen düşünce korkudan titretti beni, belki de Ayartıcı, Kurt Kaptan'ın kılığına girmişti. Belki de karşımdaki şu adam Şeytanın ta kendisiydi; keklikle beni baştan çıkarmış olabilirdi. Ben de karşısında ağa tutulmuş duruyordum. İki kuşu da halledip, Tanrısal şarap testisini boşalttıktan sonra, ateşe yeni kütükler attık. Göğün yedinci katma çıkmıştım, "İsa dirildi" İlâhisini söylüyordum, Kurt Kaptan da el çırparak tempo tutuyordu. Arasıra mağarada yankılanan o vahşi gür sesiyle o da katılıyordu.

"Kardeşim! Kardeşim!" diye sarıldı bana sevgi içinde. "Sana bir şey diyeceğim, ama yanlış anlama sakın. Yediğim şu keklikler üstüne yemin ederim ki, şarap, Incil'den daha çok insanları birbirine yaklaştırıyor ve kardeş yapıyor. Böyle düşündüğüm için bağışla beni. Ama bak, bir yudum şarapla gözlerim açıldı ve seni kardeşim olarak gördüm."

Sarılıp sarılıp öpüyordu beni.

"Benim istediğim, Kurt Kardeş, senin, şarabın yardımı olmadan, bütün insanların kardeşlerin olduğunu farkedebilmen. Çünkü ayrılır ayrılmaz ne oluyor? Herkes yeniden düşmanın kesiliyor ve kardeşlik duygusu da uçup gidiyor."

"Öyleyse ömrümüz boyunca sarhoş olsak keşke!" diye bağırdı Kurt Kaptan testiden son yudumu dikerek.

"Kabul, Kuzu Kurt Kardeş! Ah gücüm yeteydi de kendi mucizemi görebileydim bir: öyle bir düzen kurardım ki, her sabah kardeşler koca bir şişe şarap içerler ve vâz etmek üzere dehşet içinde köylere kentlere koşarlardı. Düşün bir, karşılaştıkları kimselere nasıl sarılır öperlerdi, hiç bir tehlikeden korkmazlardı, Tanrıyı ululamak için türkü söyler, oynarlardı! Yükselişleri hem basit, hem de baştanbaşa eğlenceli olurdu. Şaraptan doğan heyecanın sıcaklığıyla Tanrıdan gelen heyecana geçerler, oradan da dosdoğru Cennet mutluluğuna!"

"Beni de kat düzenine Leo Kardeş!" diye güldü Kurt Kaptan heyecan içinde sırtıma bir yumruk indirerek. "Ne dersin, şöyle kangal kangal sucuk ile bir testi şarap alıp, gitsek Francesco'yu bulsak ve ona Yeni düzeni anlatsak."

Birden korktum. Dönüp, mağaranın ağzına baktım. Sanki Francesco'nun gölgesi dört bir yanımı sarmıştı da, havada ah çekiyordu. Yerimden kalktım.

"Gitme zamanım geldi. Francesco kulübeme gelir de beni bulamaz sonra."

"Dua ediyorum dersin. Gerçekten de Yeni Düzene uygun olarak keklik, pilav, ateş Tanrıya dua değildir de nedir? Doğruyu söyle, bu geceki kadar Tanrıya yaklaştığın oldu mu hiç? İşte budur duanın anlamı! Öyle değil mi?"

Hiç bir zaman anlamamıştım ki duanın ne olduğunu, tutup da hayduta anlatayım.

Kurt Kaptan yarı yola kadar geçerdi beni. Keyfi yerindeydi, gevezeliği tutmuştu.

"Bir keresinde, haydutken (hâlâ haydutum ya, ama Francesco'ya söyleme, tedirgin edebilir onu, ne de olsa safdil biraz, bilirsin); ha ne diyordum, bir keresinde haydutken zavallı bir rahip günah çıkarmamı istedi. 'Dua eder misin?' diye sordu. 'Elbette, ama kendime göre' dedim. 'Yani...' 'Çalarak.' 'Hiç tövbekar olmağa niyetin yok mu sefil adam?' 'Vakit çok daha. Yaşım otuz beş henüz. Yaşlı, aksakallı bir piri fani olup, ayaklarım tutmaz olduğu zaman tövbe ederim. Her şeyin bir zamanı var dostum. Gençken çal, yaşlanınca tövbe et.' Rahip kudurdu. 'Boş ver moruk/ dedim ona, 'Sen mi?' 'Ben ya, İsa'nın sağında çarmıha gerilen hırsız benim.'"

"İşin püf noktası işte burada Leo Kardeş, unutma sakın! Son anda, ölüm yaklaşırken, bir yolunu bulup İsa'nın sol değil de sağ yanma geçebilmekte. Sağma, zavallı Leo Kardeşçik, yoksa hapı yuttun demektir."

Dışarı fırladım. Kar durmuştu. Bulutlar parçalanıyordu, gök aradan parlatılmış bakır parçaları gibi görünüyordu. Gözlerimi Kurt Kaptanın koca koca derin ayak izlerinden ayırmadan, o izleri takip ederek yürümeğe

başladım. Yürümüyor, koşuyordum. Ayağımın müsaade ettiği kadar çabuk gidiyordum. Acelemden bir iki kere düştüm, sakalım kara battı. Sonunda yeni kardeşimizin mağarasına vardım. Soluk soluğa çömel- dim. Ateş alev alev yanıyordu; kızarmış keklik kokusu sarmıştı havayı, Kurt Kaptan kömürlerin başına oturmuş, tencereyi karıştırıyordu.

"Merhaba!" diye bağırdım kapıdan.

Döndü. "Hoş geldin, keşiş!" dedi gülerek. "Gel, buyur hele. Yemek hazır. Kemerini gevşet bakalım."

Girdim, düğümlü ipimi çözdüm. Ya Rabbim ne zevkti! Tanrıya bu denli şükranlık, bu denli aşk, böyle zevkli dua etme ve ona Baba diye hitap etme ihtiyacı duyduğumu hatırlamıyorum. Gerçekten de kim daha bir babadır: ağızlarında bir lokma ekmek, sırtlarına giyecek bir şey vermeden çocuklarını kapı dışarı eden mi, yoksa onlar için ateş yakıp üzerinde tencere kaynatıp yemek veren mi?

Ellerimizi karla yıkadı, ocağın önüne yere bir post serdik ve tencereyi ortasına koyduk, derken koca koca ekmek dilimleri kesip, tövbekar haydutbaşıyla - Tanrının sözüm ona arslanı - karşı karşıya bağdaş kurup oturduk. Pençelerimizi uzattık. Kurt Kaptan kekliğin birini, ben ötekini aldık, uzun süre çenelerimizin takırtısından ve tahta şarap kabındaki guruldayan sesten başka çıt çıkmadı mağarada.

Hayduttan bir an önce kaçmağa can atıyordum, içimdeki bir cin onun ağzından çıkan sözlerden keyifleniyordu. Tanrı, Şeytan, Francesco, rahat hayat içimde kaynaşıp duruyordu. Ne zaman kendime gelecektim de her şeyi yerli yerine koyacaktım?

"Allahaısmarladık Kardeşim. Tanrı razı olsun, bana yaptığın iyilik için, kötülük için de bağışlasın."

Kırarcasma elimi sıktı. "Yeni düzeni yazmayı unutma," diye seslendi ardımdan. "Unutma; kendi iyiliğin için olduğunu unutma!"

Geri dönerken, bütün yol boyunca konuştum, acayip hareketler yaptım. Kulübeme vardığımda vakit geceydi. Ya Rabbim, ne kadar soğuktu içerisi!

Ne kadar ıssız! Cennetten kaçıp Cehenneme dönmüştüm. Hırkama sımsıkı sarılıp yattım. Dışarıda rüzgâr ağaçlar arasında ıslık çalıyordu; uzaklarda kurtlar uluyordu. Gözlerimi kapamağa imkân yoktu, dua edecek kadar saf da bulmuyordum yüreğimi. Sonunda, tan ağarırken kâbus dolu ağır bir uyku üstün geldi. Gözlerim karanlıklarla dolar dolmaz, düş görmeğe başladım. Mısır'da Teb şehrindeydim, ulu çöl keşişlerinin kulübelerini kurduğu yerde. Ben de bir keşişi olmuştum - adım Are- nius idi - diz çökmüş dua ederken ve babam Nilus'u düşünürken, manastırı yüz mil ötede olan yüzlük bir pîri fani keşiş bana doğru koşarak geldi. "Koş, Arşenius," diye bağırdı. "Pederin seni çağırıyor. Ölüyor, hakkını helâl etsin diye çabuk gelmeni istiyor." Ayağa sıçradığım gibi ağlayarak yola koyuldum. Güneş korkunçtu. Uzaklarda bir deve kervanı ana yol boyunca ilerliyordu, devecilerin acıklı ve yeknesak türküleri duyuluyordu. Sonunda, öğleye doğru pederimin evine ulaştım. Bir de baktım, kum üzerine serilmiş yatıyor, çevresinde beş altı keşişi bir yandan İlâhi okuyarak onu yıkıyorlar. Biri dönüp bana: "Ruhunu az önce Tanrıya teslim etti." dedi. "Adını çağırıp durdu senin, geç kaldın," dedi başka birisi. Onlar konuşadursun, ölü, sözleri işitmiş gibi kıpırdadı. Keşişler korku içinde tabanlarını yağladılar. Pederin dudakları oynadı, gözlerini açıp bana baktı. "Eğil oğlum," diye fısıldadı, "bizi duyan yok ya?" Gözleri korku doluydu; sakalı, kulakları, dudakları saçı baştanbaşa toprakla kaplıydı.

"Kimse yok Peder, yalnızız."

"Eğil. Sana dehşetli bir sır açıklayacağım. Daha eğil hele." Eğildim, ağzını kulağıma dayadı. Sesi zayıftı, titrekti, sanki çok uzaklardan geliyordu, ya da derin boş bir kuyudan yükseliyordu: "Arsenius, oğlum, aldatıldık! Artık çok geç! Ne Cennet varmış, ne Cehennem."

"Ne var o halde - karmaşa mı?"

"Hayır, karmaşa da yok. O bile yok."

"Ne peki, ne var?"

"Hiçlik."

Doğrularak boynuma sarıldı, nerdeyse boğacaktı beni. Derken birdenbire kumun üstüne yuvarlandı.

Çığlıkla uyandım, başımı ellerimin arasına aldım, çatlayacak gibiydi. Zahidin dudakları hâlâ kulağımdaydı, sözleri bütün uzuvlarımda dolaşıyordu: yüreğimden böbreklerime, böbreklerimden ciğerime, ciğerlerimden de gırtlağıma yükseliyor, beni boğuyordu. "Aldatıldık..." Doğruysa , ne olacaktı? "Francesco Kardeş," diye seslendim. "Francesco Kardeş! Yetiş! İmdat!"

Kalktım, kapıya gittim, durup, dışarısını seyre başladım. Her yer karla kaplıydı. Tan ağarıyordu; kar üstünde el yordamıyla ilerliyordu, bazen kayboluyor, insan gibi tökezleyip düşüyor, derken yeniden doğruluyordu; sönük ışıklı bir lamba içinde gün ışığını tutmuş dünyayı aydınlatmağa çalışıyordu. Bakmağa tahammül edemiyordum; yüreğim burkuluyordu. Yere çökerek, zıp zıp zıplayan bir top gibi başımı taştan taşa vurmağa başladım. Yüzümden kan akıyordu, ama acı çekeceğime içim yatışıyordu sanki. Kalktım. Bir belirti görünür herhalde diyordum kendi kendime, o zaman anlarım; Tanrıdan bir işaret: bir kuş, bir gökgürültüsü, bir ses - ne bileyim? Tanrının dili zengin ve çeşitliydi. Bana hitap eder, acımı açıklardı.

Francesco'yu görmeyeli günler geçmişti, kulübesine gitmek üzere yola çıktım. Yokuşu tırmanmağa başladım, çıplak ayaklarım kara bata çıka ilerliyordum. Lanet savurmamak için kendimi zor tutuyordum. Bu da yaşamak mı diye bağırdım kendi kendime. Yabani hayvanların bile bir şeyi, sırtım örtecek bir postu vardı. Ya biz kabuğunu yitirmiş iki sümüklüböcekten başka neyiz ki? Böylece, Francesco'nun kulübesi görününceye kadar tırmandım ve tepeye vardım. Dört bir yanıma baktım. Birden Francesco'yu yüksek bir kayanın üstünde, kollarını iki yana açmış durur gördüm, karlar arasında, kayaya çivilenmiş kara bir çarmıhı andırıyordu sanki. Orada soğuktan donar diye korkarak, elimden geldiği kadar hızla kayaya tırmanmağa başladım, alıp kulübesine gidecektim - istesin istemesin - canlandırmak için ateş yakacaktım. Kayalığın yarısına varmadan, çığlık attım. Francesco kayanın üzerinde yerden bir kol boyu havada duruyordu, haç gibi açmıştı kollarını. Uçacak diye korktum, var gücümle doruğa ulaştım ve hırkanın ucuna yapışabildim. Ama o hiç bir şey olmamış gibi indi ve kayanın üstüne oturdu.

Kim olduğumu bilmiyormuş, insan gördüğüme şaşırmış gibi aval aval bakıyordu. Kollarıma aldım, kayadan inmeğe başladık, ikide bir düşüyor, derken bitkin, yeniden doğruluyordum. Ama evine varabildik. Ateş yaktım, Francesco'yu ocağın başına yatırdım, kanı donmasın diye sıkı sıkı ovmağa başladım. Yavaş yavaş hayata geri geldi. Gözlerini açtı, beni tamdı.

"Beni niye indirdin, Leo Kardeş," diye mırıldandı. "Yukarısı daha iyiydi."

"Bağışla beni, Franceco Kardeş, ama ölecektin."

"Ama havada nasıl yükseldiğimi görmedin mi? Ölmeğe başlamıştım. Niye beni çektin aşağı?"

Avuçlarına ve şişik, kanlı ayaklarına baktı.

"Acıyor!" diye mırıldandı soluk soluğa, beni kucaklayarak. "Sızlıyor, Leo Kardeş. Ellerim ve ayaklarım, sanki bir çivi sokmuş gibi acıyor. Geceleri gözlerimi kapayamıyorum. Öylesine acıyor."

Bir ara sustuktan sonra devam etti.

"Bağışla beni, ey benim sadık eşeğim. Çekeceğin işkenceler henüz sona ermedi. Henüz gelmedik, ama yaklaşıyoruz. Bizi takip et- cesaretin kırılmasın!"

Elini başımın üstüne koydu.

"Tanrı senden razı olsun. Tanrının küçük arslanı. Kulübene git artık. Yalnız başıma kalmak istiyorum."

Evime döndüm, ne düşüneceğimi bilemiyordum. Tanrıdan beklediğim işaret bu mu acaba diyordum. Bu muydu? Francesco'nun havaya yükselmesi miydi? Evet, Tanrı'mn dili pek zengindi, bu görüntü ile konuşmuştu benimle. Tanrı beni bir gece düşümde sarmıştı; ertesi gün de beni yatıştırmak için bu görüntüyü göndermişti. Çocuklarına acı çekmeyi, sevmeyi ve katlanmayı öğretmek isteyen bir baba gibi bizimle oynuyor. Issız, buz gibi soğuk olan kulübeme girdiğimde zihnim yatışmıştı.

Ne var ki, yüreğimde bir günah duygusu duyuyordum. Ağır basmakta devam eden bir duygu: keklik, ateş, pilav, istavroz çıkardım ve sabahleyin Francesco'ya gidip yükümden kurtulmak için itirafta bulunmağa kara verdim. Kışın bitmesine az kalmıştı, yeni bir ilkbahara kaygısız dertsiz, saf, yüreğim kırlangıçlarla dolu girecektim.

Ertesi gün Francesco'nun ayaklarına kapandım. Ona işlediğim günahı anlattım ve ayakları önünde al- nımı yere koyup bekledim. Francesco konuşmadı, içini çekmedi. Hiç bir değişiklik görmüyordum, sadece ayaklarının her birinin başparmağı titriyordu. Bekledim, bekledim. Sonunda sessizliğe dayanamaz oldum.

"Pekiyi, ne diyorsun Francesco Kardeş?" diye sordum. "Bana ne ceza vereceksin?"

"Günahın ağır yavrum. Üç gün üç gece ağzıma ne ekmek, ne su hiç bir şey koymayacağım."

"Ama günahı işleyen sen değilsin ki," diye bağırdım. "Cezalandırılacak olan benim!"

"Ne farkeder, Leo Kardeş? Hepimiz bir değil miyiz? Seninle birlikte günah işledim, sen benimle birlikte perhiz ettin. O kadar uzun birlikte yaşadık ki: bunu nasıl oluyor da anlamıyorsun? Haydi git, şimdi. Tanrı seni korusun!"

Kalkmak için eğildi. Elini öptüm. Yaşlarımı tutamadım. "Yemin ediyorum, Francesco Kardeş. Bir daha..."

"Sana bir keresinden demiştim, 'bir daha', 'daima', 'hiç bir zaman' gibi sözler Tanrıya yakışır. Ancak o söyleyebilir o sözleri. Git şimdi. Dikkat et. Tanrı kuzusu: az kalsın kurt yutuverecekmiş seni."

Karlar erimeğe başlamıştı. Gök açıldı; karın altında dereler akmağa, ovalara doğru inmeğe başladı. Çalılar başlarını kaldırıp, ışığa çıktılar; her meltem esişinde, dallardaki kar toprağın üstüne düşüyordu. Ormandan guguk kuşlarının, bağırarak kışı uğurlayan sesleri geliyordu. İnsanın yüreği

de kardeşi guguk kuşunu duyuyor, tâ derinlerden sevinç içinde ona cevap veriyordu. İkisinin de aynı düzende, Bahar düzeninden olduğu belliydi.

Gök de, yer de nazikleşti, insanlığa kibar davranmağa başladı; bazen Francesco'nun kulübesinin dışına, günlük ekmek rızkını koyarken Francesco'nun soluk dudaklarında belli belirsiz bir gülümseme görür gibi oluyordum.

"Bahar yaklaşıyor, Leo Kardeş," diyordu bana sevinç içinde, "bahar, yeryüzünün nezaket dolu kutsal sevgilisi. Bak ayağını koyduğu yerde, kar eriyip gidiyor."

"Badem ağaçları ovada açmış olmalı," dedim ona bir gün.

"Duamı almanı istiyorsan, Leo Kardeş, çiçek açan badem ağaçlarında konuşma, çünkü Ayartıcı dallar arasına gizlenmiş bizi gözler. Sen gözlerini içine çevir ve içindeki badem ağacına - ruhuna - çiçeklenen ocağa bak."

Kulübemin kapısında saatlerce oturuyor, baharın gelişini seyrediyordum: bunun, böyle oturuşun dilsiz bir dua, Tanrıya şükran dolu bir dua olduğunu duyuyordum. Havadaki değişiklikle dağın eteğine inmeğe, sepet örmek için kamış ve saz kesmeğe başlamıştım. Gün boyunca saatlerce örer dururdum, böyle çalışırken düşüncelerimin Tanrıya yöneldiğini görüyordum, sırf dua etmek için diz çöktüğüm zamandan daha çabuk ve kesin bir şekilde yöneliyordu düşüncelerim. Bu halde el işini duaya katabildiğim için seviniyordum.

Bir gün kulübemin dışına oturmuş sepet örerken, soluk soluğa birinin kayalar üstünde tepindiğini işittim. Kurt Kardeş olamazdı, çünkü o hiç bir zaman soluk soluğa kalmazdı, ve ses çıkarmadan yanaşırdı. Kalktım, sese doğru koştum. Kimi görsem beğenirsiniz, Peder Silvestro değil mi?

"Hoş geldin! Hoş geldin!" diye bağırdım.

Bunca aydan sonra kardeşlerden birini görmek yüreğimi coşturmuştu.

"Sana ikram edecek hiç bir şey yok Kardeşim. Sadece ekmek ve su."

Ama Peder Silvestro'nun aklı yemekte değildi. "Francesco Kardeş nasıl?" diye sordu kaygı içinde.

"Yaşıyor ve eziyet çekiyor. Tanıyamazsın görünce, oruç ve dua yedi bitirdi onu. Her sabah, tan ağarmadan önce, bir kaç dakika uyumak üzere yatacakken bir atmaca gelip uyandırıyor onu. Tanrı kuşlara bile ona eziyet çektirmesini buyurmuş sanki."

"Babası ölüm yatağında, Leo Kardeş; ölmeden görebilsin diye Francesco'yu çağırmam için gönderdi beni buraya. Yaptığı şeylere pişman olmuş gibi. Belki de oğlunun bağışlamasını dileyecek."

Ayaklarımızdan dünyanın tozunu silkip de Tanrının ateşi içine atladığımız o yüce ruhlu günler geldi hatırıma. Kaç yıl Rabbim, nice çağlar geçti o günden bu yana!

"Evi nerde ola, Leo Kardeş?"

"Göstereyim," dedim. "Ta orada, kayaların içinde. İnşallah dua etmiyordur, yoksa konuşmaz bizimle."

Kulübeye doğru tırmandık, içi boştu.

"Mağarasında dua ediyor olmalı," dedim. "Oraya gidelim, ama ses etmeden. Tedirgin etmemeliyiz onu."

Mağaranın ağzında durduk. İlkin karanlıkta hiç bir şey görmedik, ah eden, yalvaran bir ses işitiyorduk: "Ey zavallı çarmıha gerilen ümidim, zavallı çarmıha gerilen Sevgim! Ey İsa!" Bir an durduktan sonra ses daha yakarır, ümitsiz bir durumda tekrarlıyordu: "Ey zavallı çarmıha gerilen ümidim, zavallı çarmıha gerilen Sevgim! Ey İsa!"

Peder Silvestro içeri girmek üzere davrandı, ama eteğine yapıştım. "Tanrını seviyorsan, yanaşma ona," diye fısıldadım kulağına. "Dua ederken ona dokuna- mam, adını çağırmayayım diye kesin emir verdi. 'Dokunursan bana, ' dedi, 'binlerce parçaya ayrılırım'"

Mağaranın dışında, birimiz giriş yerinin sağında, ötekimiz solunda durup, duasını bitirip çıksın da konuşalım diye bekledik. Güneş en yüksek noktasına çıktı, derken, inmeğe, batmağa başladı, ama Francesco, eğilmiş, kıpırdamadan kolları iki yana açılmış bir durumda yakarmasına devam ediyor, aynı sözleri defalarca tekrarlıyordu. Sonunda, alacakaranlıkta, derin, umutsuz bir ah duyduk. Francesco kalktı dışarı çıktı, gözleri yaşla kıpkırmızı, sarhoş gibi sendeliyordu. Ona doğru elimizi uzattık, ama, o görmedi bizi- gözbebekleri içeri kaçmıştı; karnına doğru bakıyordu. İkide bir tökezleyerek bir kaç adım attı. Derken durdu; kulübesini bulabilmek için hangi yöne gitmesi gerektiğini düşünür gibiydi. Ellerini şakaklarına doğru götürdü; başı döner gibi oldu. Ama hemen kendine geldi ve yeniden yürümeğe başladı.

Onu korkutmamak için arkasından ayakucuna basa basa gidiyorduk. Ama kulübesine yaklaştığında, ayağımızın altında kayan bir taşın sesini duydu. Döndü. İlkin bizi tanımadı, ama biz yaklaşınca dudakları titredi, gülümsedi. Kollarım uzattı; Peder Silvestro koşup sarıldı.

"Francesco Kardeş, Francesco Kardeş. Nasıl özledim seni, bilemezsin nasıl sevindim seni gördüğüme!"

Francesco bir şey demedi. Sallanmağa başladı. Koltuklarında tutarak onu içeri aldık ve Kurt Kaptan'ın onun için getirmiş olduğu postun üstüne bıraktık.

Peder Silvestro başını önüne eğerek sustu.

"Ne haber kardeşlerden?" diye tekrarladı kaygı içinde rahibin eline sarılarak. "Acıma bana, Peder Silvestro, doğruyu söyle!"

"Yol değiştirdiler, Francesco Kardeş. Sürünü verimli otlaklarda otlatmak için ovaya indiler."

"Kutsal yoksulluktan ne haber?"

"Onu giydirmek, beslemek, semirtmek ve ayaklarına ayakkabı giydirmek istiyorlar. Portiuncula onlar için yaşanmayacak derecede aşağılık ve hor geliyor. Köy kent dolaşıp altın hopladılar, Elias Kardeş de üç katlı kocaman

bir kilisenin temelini attı ve içini süslemeleri için de, zanaatçı ve ressamları çağırttı. Kutsal Yoksulluk sarayda oturmalıdır diyor, bu yapıyı onun için kuruyor."

"Ya kutsal Sevgi?"

"Kardeşler dağıldı, kimi bu yana kimi o yana. Başlangıçtaki ilk kardeşler yeni çobanları dinlemek istemiyorlar; yenileri onlarla karşılaşınca yolda, onların yırtık pırtık üstlerini ve yalınayaklarını görerek alay ediyorlar; onlara kardeş gibi hitap edeceklerine 'Baldırıçıp- laklar' diyorlar."

"Ya kutsal saflık?"

"O da öldü, Francesco Kardeş. Yeni okullar açtılar. Kimi Bologna'ya, kimi Paris'e gitti, bir pireye nal geçirebilecek kadar usta oluncaya kadar okuyorlar. Koca koca ciltli kitaplar topluyorlar, kürsüye çıkıp nutuklar çekiyorlar, Isa'nın Tanrı olduğunu, çarmıha gerildiğini, üçüncü gün de dirildiğini ispatlamak için didinip duruyorlar. Her şeyi öyle birbirine karıştırıyorlar ki, kafa alt üst oluyor, yürekse buz kesiyor. Bilgelerin konuşmağa başladığı gün, Isa'nın dirildiği son gündü."

Birden - biz engel olamadan - Francesco yüzükoyun yere düştü. Konuşmadan uzun süre öyle kaldı, arasıra mırıltısı geliyordu sadece: "Tanrım, Tanrım, niçin? Niçin? Suç benim!" Sonra susuyor, alnını yere vurmağa başlıyordu. Zorla yerden kaldırdık. Çevresine baktı.

"Leo Kardeş!"

"Buyur Francesco Kardeş, emret!"

"İncili aç, parmağını gelişigüzel bir ayetin üstüne koy ve oku."

İncili aldım, açtım ve parmağımı sayfanın ortasına koydum. Derken daha aydınlık olan kapıya gittim.

"Oku!"

Eğilerek okudum: "Saat yaklaşıyor, geldi bile, dağılacağınız, herkesin kendi yuvasına döneceği, beni yalnız bırakacağı saat."

"Devam et!" diye buyurdu Francesco kaygılı bir sesle. "Başka ne diyor?"

“Ama yalnız değilim ben, çünkü Babam benimle."

"Yeter!"

Peder Silvestro'nun elini tuttu.

"İsa'nın sesini duydum, kardeşim. Kardeşler dağılmış olsa da, üzülme. Ben kendim de bir an üzüntüye kapılacak oldum; ama görüyorsun ya, yalnız değiliz. Babamız bizimle, neden korkalım? Koyunlarmı gerisin geri yokuş yukarı tırmandırır o; bir kez daha açlıkla besler sürüsünü."

Uzun bir sessizlik oldu. Francesco umutsuzluk içindeydi, bir yandan ümit de ediyordu ama. Bizden çok uzakta, ta gelecekte olduğunu duyuyorduk. Arasıra derin sessizliğe katılan sesler çıkıyordu ağzından, yeryüzünün uzak bir köşesinden havlayan köpek seslerine benziyordu. Sanki, o, sürüsüne havlayan, yeniden toplayıp ağılına döndürmek isteyen bir çoban köpeğiydi. Çok geçmeden, bir ara uyur gibi oldu, ama hemen gözlerini açtı ve bize bakarak gülümsedi.

"Tuhaf mı tuhaf bir düş gördüm, kardeşlerim. Dinleyin bakın: Kardeşler Portiuncula'da toplanmışlardı, Elias da dünyayı aralarında paylaştırıyordu. Üstü başı yırtık pırtık, yalınayaklı bir keşiş çıkageldi. Onları görerek durdu ve iki yana başını salladı. Kardeşlerden biri öfkelendi. 'Ne yapıyorsun orada, durmuş bize bakıyor, başını niye sallıyorsun öyle?' diye seslendi. 'Nedir bu haşin, yalınayak yırtık pırtık hırkanla, berber yüzü görmemiş saçlarınla, çamur içindeki pis vücudunla? Bilmiyor musun ki, bizim yeni başbuğumuz yoksulluğu düzenden çıkardı? Git manastırına, yıkan, pabuçlarını giy, temiz hırkanı kuşan da bizleri utandırma.' 'Olmaz!' 'Olmaz mı?' diye bağırdı Elias, ayağa sıçrayarak' 'Kırbaç yersen görürsün şimdi kırk kırbaç buna!' 'Ne duruyorsun.' 'Adın ne senin?' 'İlkin kırk kırbacı vur hele, ondan sonra.' Üstü başı yırtık pırtık olan keşiş kırbaçlandıktan ve kanı akmağa başladıktan sonra Elias tekrarladı. 'Söyle bakalım şimdi adm.' 'Francesco' dedi öteki. 'Assisi'li Francesco.'"

Bize baktı. Yüzündeki gülümseme uçtu.

"Uykumda bile beni kırbaçlıyorlar, kovuyorlar beni," diye mırıldandı. Sonra da ekledi: "Tanrıya şükürler olsun."

Gözlerini kapadı. Çoktan uzaklaştığının bizden çok daha uzaklara gittiğinin farkına vardık.

Peder Silvestro bana doğru bakıyordu, sanki ona Francesco ile konuşabilmesi için cesaret vermemi bekliyordu.

"Francesco Kardeş," dedim. "Her neredeysen, gel geri, gel de dinle. Peder Silvestro'nun sana üzücü bir haberi var. Buyur da konuşsun."

Francesco kulaklarını dikti; beni işitebilmek için çaba gösteriyordu.

"Ne dedin Leo Kardeş? Haber mi? Ne haberi?"

"Peder Silvestro'ya sor. O verecek sana haberi."

"Silvestro Kardeşim," dedi rahibin elini tutarak. "Vereceğin haber ne olursa olsun, yüreğim dayanır. Söyle bakalım haberini? Kimden?"

"Babandan, Francesco Kardeş, sior Bernardone'den."

Francesco kollarını kavuşturdu, başını önüne eğdi, ağzını açmadı. "Ruhunu Tanrıya teslim etmeden seni görebilsin, seninle konuşabilsin diye seni çağırmam için gönderdi beni."

Francesco kıpırdamadan duruyordu.

"Annen bir türlü teselli bulamıyor. Yastığına kapanmış ağlayıp duruyor. Seni bekliyor, sadece seni, Francesco Kardeş; seni görsün, içi rahatlasın diye bekliyor... Gel!"

Francesco ne bir şey söylüyor, ne yerinden oynuyordu.

"İşitmedin mi? Ne cevap vereyim?"

Francesco birden kalktı, kollarını Assisi'ye doğru uzattı ve havaya haç çizdi.

"Elveda baba," diye mırıldandı. "Bağışla beni!"

Silvestro'ya döndü: "Ölmeden varırsan yanına, dağdan ayrılamadığımı söyle kendisine. Nasıl bir ars- lan, tavşanı tutar da yere çalar, oynarsa, Tanrı da beni öyle yakalamış durumda. Kaçamıyorum; Tanrının pençeleri altında kıvranıyorum da kaçamıyorum. Babama söyle yine görüşeceğimizi!"

"Annene ne diyeyim?"

"Ona da aynı şeyi söyle, görüşeceğimizi söyle!"

"Acımıyor musun onlara?" diye sordu Peder Silvestro duraksıyarak. "Anan baban onlar! Tanrıdan izin is- tesen. İyiliği sonsuzdur; ricanı geri çevirmez."

"İstemedim değil."

"Ne dedi?"

"'Anan baban benim senin'; bu oldu cevabı."

Peder Silvestro eğildi ve Francesco Kardeşin elini öptü.

“Allahaısmarladık, Francesco Kardeş. Tanrı nasıl diyorsa öyle yap."

"Yine görüşürüz Kardeşim," diye, cevap verdi Francesco ve gözünü kapadı.

Yalnız kalmak istiyordu, ikimiz de ayrılıp kulübeme gittik, Peder Silvestro, bir ara durup bakındı. Yerde bütün gördüğü, taşlar, koca koca kaya parçaları, kuru çalı- çırpıydı; gökteyse iki atmaca çember çizip duruyordu.

"Tanrı, orada başka kılığa bürünüyor," diye mırıldandı. "Bu tepede Yahve barınıyor; Isa aşağılarda, yaşıyor, tarlalarda, geziniyor. Nasıl dayanabiliyorsun bu hayata, Leo Kardeş?"

"Dayanamıyorum, ama Francesco ikimiz için de dayanıyor," diye cevap verdim. Derken kulübeme girip ekmek getirdim.

"Yolda yersin. Acıkırsın."

Kucaklaştık.

"Francesco'ya dikkat et," diye payladı beni. "Tanrı onu paramparça edip yiyecek, görmüyor musun, yara içindeki iki gözünden başka canlı yanı yok-o kadar. Onlar da öldü mü, Leo Kardeş, ışık kalmayacak dünyada.

Ay bir kez daha doğdu, bir kez battı, derken yeniden doğdu, yeniden battı, ilkin bahar, sonra yaz gelip geçti. Bulunduğumuz yükseklikten yeryüzünün üstündeki değişikliği seyrediyorduk.

Ovadaki yeşil buğday sarardı, biçildi; kara kütükler halindeki asmalar yapraklandı, tomurcuklandı, üzüm salkımları yere değdi ve bağ bozumu yapıldı. Bütün bu süre içinde dağımızda bir değişiklik olmadı: çiçeksiz ve ıssız. Eylül geldi, derken güz: Francesco'nun sevdiği bayram günü yaklaşıyordu: bir lokma ekmek, bir yudum sudan başka şey koymuyordu ağzına artık. Gerçek çarmıh uğruna perhize girmişti. Bu tapınma yoluna yıllarca önce girmişti, kendi eliyle yazmıştı düzenini: "Sana tapa- nz Rabbim, seni ulularız, çünkü kutsal çarmıhınla dünyayı günahlardan arıtmaya tenezzül buyurdun." Şimdi de çarmıhı ululama bayramı olan 14 Eylül yaklaştıkça, Francesco bir istavroz önündeki eriyip giden mum gibi soluyordu. Hiç uyuyamaz olmuştu artık. Şimşeklerle melek kanatlan arasında üç kez kutsal simgenin görünmesini bekler gibi gözlerini gece gündüz gökten ayırmıyordu. bir keresinde, elimden tuttu ve göğü gösterdi.

"Sen de bak, Leo Kardeş. Belki sen görürsün. Kursal kitabın dediğine göre Haç, Rab yargılamak için geldiğinde göklerde parlayacaktır. Öyle geliyor ki bana, Le- o Kardeş, sanki Rab şimdi yargılamağa geliyor."

Ellerine ve ayaklarına göz attı.

"İsa'nın vücudu bir çarmıh, Leo Kardeş. Kollannı aç, görürsün. Tanrı çarmıha bu haç üstünde gerilmişti."

Kollarını göğe doğru kaldırdı.

"İsa, sevgilim," diye mırıldandı, "senden bir tek lütuf rica ediyorum, sonra ölebilirim. Bedenimde ve ruhumda senin çektiklerini duyayım, hem de mümkün olduğu kadar günahkâr bir fâni gibi duyayım... Çektiklerin, Rabbim..." diye cinnet içinde tekrarlayıp duruyordu.

Ellerini ve ayaklarını hırkasıyla sardı.

"Acıyor," diye fısıldadı. "Git Leo Kardeş. Acımla başbaşa bırak beni. Duam seninledir."

Alabildiğine tedirgin bir durumda yola çıktım. Ya Rabbim, alevi, onu küle çevirmeden nasıl söndürecekti!

Haç bayramı yaklaştıkça, sevinç, kaygı ve acının onu nasıl günden güne eritip bitirdiğini görüyordum. Duyduğu acıları saklamağa çalışıyordu ama, elleriyle ayaklarındaki acıların dayanılamayacak cinsten olduğunu duyuyordum, zayıf, bitkin vücuduyla Isa'nın çarmıhta çektiklerini yeniden yaşamağa, insan üstü acısına katlanmağa çalışıyordu. insan bedeni bu acıya dayanabilir miydi?

Kaygım beni her gün kulübenin karşısına götürüp, onu gizlice seyretmeğe dürtüyordu. Görülmeden görüyordum yaptıklarını. Artık mağarasına gitmiyordu, evinin dışındaki kayanın üstüne çıkıyor, bütün gün orada kollarını açıyor ve taş gibi kıpırdamadan dilsiz duasını ediyordu. Akşama doğru yüzünün çizgilerini ihtişam kaplıyordu, başındaki saç ise alev alev yanıyordu.

Haç ululama bayramının arifesinde uyuyamaz oldum. Gece yarısından önce dua etmek için diz çöktüm, ama Francesco'yu aklımdan çıkaramıyordum. Ortalık yanık kokuyordu, sanki korkunç bir yıldırım düşmüştü Francesco'nun başına. Kalkıp dışarı çıktım. Başımın üstündeki gök ateş almıştı. Yıldızları kıvılcımlar gibi saçıyor ve yeryüzüne doğru dalıyorlardı. Samanyolu pırıl pırıldı; gece saydamdı, kayalar ışıl ışıldı. Gece kuşları vahşi çığlıklar atarak ağaçtan ağaca uçuşuyorlardı; ılık tatlı bir meltem, tomurcuklan açan bir bahar meltemi esiyordu. Bu tatlılığın ve sükûnun nerden geldiğini kavrayamadan durmuş bakınıyordum. Gök kılıçlarla dolmuştu, aşağıdaki toprak ise uysal bir ev kadını gibi boyun eğmişti, merhametliydi.

Francesco'nun kulübesine yaklaştıkça, yüreğim daha bir çarpıyordu; göklerin kudurduğu, yerin boyun eğdiği, şimdiki gibi tath bir bahar melteminin estiği bu gibi geçelerde mucizeler yer alırdı. Kayanın arkasına saklanıp baktım. Francesco kulübesinin önünde diz çökmüş, kendisini duaya vermişti. Yüzünü ve ellerini titrek bir nur halkası yalıyordu. Çakan şimşeklerin parıltısında ellerinin ve ayaklarının yandığını görüyordum!

Kayanın arkasına sinmiş durumda uzun bir süre seyrettim onu. Meltem durmuştu; yaprak kımıldamıyorudu. Doğuda gök mavisi bir beyazlık içinde parlıyordu. Büyük yıldızlar hâlâ parlıyor ve gökte oynuyordu. Uzak bir ağaçta ilk kuş türküsüne başladı. Gece, yıldızlarını ve karanlığı toplamış, gitmeğe hazırlanırken, göğü birden kıpkızıl müthiş bir şimşek yardı. Gözlerimi kaldırdım. Altı ateş kanadı olan bir melek iniyordu gökten; ateşin ortasında da, tüylere sarılı çarmıhtaki Isa vardı. Kanatlarının ikisi başını, ikisi vücudunu, ikisi de her bir tarafında kollarını sarmıştı. Alvernia'yı çeviren alev çemberi aşağıdaki ovayı aydınlatıyordu. Çarmıha gerilenin kanatlı şekli, hışırtı çıkartarak inip, bir şimşek çakmasından geçen an kadar Francesco'ya dokundu. Francesco çivi çakılıyormuş gibi yürekler parçalayıcı bir çığlık attı ve kollarını açarak havada çarmıha gerilmiş gibi kaldı. Derken altı meleğin kuş gibi ona, melodik, çabuk çabuk birtakım sözler söylediğini işittim. Bu sözlerin ne olduğunu çıkaramadım, ama Francesco'nun "Daha! Daha istiyorum!" dediğini, Tanrısal sesinse, "Dahasını isteme. Burada Çarmıha Gerildikten sonra İsa'nın yüksekliği son buluyor," dediğini duydum. Francesco ümitsizlik içinde "Dahasını dahasını istiyorum- Dirilişi!" diye bağırıyordu. İsa'nın sesiyse, melek kanatları arasından cevap veriyordu. "Sevgili Francesco, gözlerini aç da bak! Çarmıha gerilişle, Diriliş aynı şeydir." "Ya Cennet?" diye bağırdı

Francesco. "Çarmıh, Diriliş, Cennet hep aynı şeyler," dedi ses, bu son sözleri söylerken, sanki başka ses, bu görüntüyü Tanrının bağrına yeniden çekmek istermiş gibi, buyuran göklerde bir gökgürültüsü duyuldu; birdenbire altı kanatlı yangın, kırmızı yeşil bir şimşek hışırtı çıkararak göğe ağdı.

Francesco şimdi yüzükoyun yere yatmış, kasılmalar içinde kıvranıyordu. Kayamın arkasından fırladım ve ona doğru koştum. Elleri ve ayakları kan

içindeydi. Kaldırdım, hırkasını açtım, böğründe derin açılmış bir yaradan kan aktığını gördüm, bir mızrak yarasıydı sanki.

"Francesco Kardeş. Sevgili Francesco Kardeş," diye mırıldandım, ayıltmak için üstüne su serperek. Artık ona 'Kardeş' diye hitap edemiyordum. Cesaretim yoktu, artık kardeşlerin, bütün insanlığın üstündeydi.

Öylesine kendinden geçmişti ki, beni işitmiyordu. Sadece yüzü dehşet içinde büzülüyor, kıvranmağa devam ediyordu.

Yaralarını yıkadım, ama yaralar yeniden açılıyor, kan yeniden akmağa başlıyordu. Ağlıyordum. Kan akıp gidecek, kupkuru bir ceset kalacak diye düşünüyordum, kanı tükenecek, ölüp gidecek. Tanrı fena çullandı üstüne. Tanrısal esirgeyicilik aşırıydı. Ölecek...

Birden gözlerini açtı ve beni tanıdı.

"Bir şey gördün mü, Leo Kardeş?" diye sordu soluk soluğa.

"Gördüm, Peder."

"Bir şey duydun mu?"

"Duydum."

Kimseye bir şey söyleme emi Leo Kardeş. Yemin et!"

"Yemin ediyorum. Nasıl hissettin kendini, Peder Francesco?"

"Korktum!"

"Ya sevinç, o altüst etmedi mi seni?"

"Hayır. Sadece korktum."

Omuzuma dokundu. "Hazırlan, gidiyoruz, Leo Kardeş. Yolculuğumuz sona erdi; Portiuncula'ya döneceğiz. Doğduğum yerde öleceğim."

"Ölümden söz etme, Peder Francesco."

"Ya neden edeyim, Leo Kardeş? Hayattan mı? Sakin ol, ağlama. Bir an için ayrılacağız Kardeşim, ama sonradan sonsuzlukta yeniden buluşacağız. Tanrı, Ölüm Kardeşten razı olsun!"

Yatırdım onu, hırkamdan kopardığım kumaş parçalarıyla yaralarını sardım. Elleri ve ayakları önünde secdeye vardıktan sonra, ağlayarak ayrıldım. Tan ağarmak üzereydi.

Kulübenin önünde oturdum, ağlayıp duruyordum. Yolculuk bitti, diye mırıldanıyordum kendi kendime. Yolculuk bitti. Francesco yukarı çıkamaz. Artık bedenine ihtiyacı yok. Vardı varacağı yere, iniyor; vardı, ya ben, ben ne yapacağım şimdi? Nereye gideceğim? Mahvoldum!

Kurt Kardeş günlük rızkımızla çıkageldi. Beni ağlar görünce şaşırdı.

"Ne oldu?" diye sordu.

"Francesco doğduğu yere dönmek istiyor, korkarım kardeşim orada ölecek."

Kurt Kaptanın yüzü gölgelendi. "Kötü bir belirti bu, kötü bir belirti. Bildiğim bir koyun cinsi vardır, ölümün yaklaştığını sezince, iplerini koparır, ağılın duvarından atlayıp doğru yere koşar... Zavallı Francesco Kardeş!"

"Üzülme kardeşim, Francesco'nun ölümden korktuğu yok ki. Ölümün son değil bir başlangıç olduğunu söylüyor, insanoğlunun gerçek hayatı ise, ancak öldükten sonra başlıyormuş."

"Onun için başlangıç olabilir, ama benim için sondur. Barınağınıza tek tük ekmek kırıntısı getirmeğe alışmıştım. Beni mutlu kılıyordu, iyi bir iş yapıyormu- şum gibi geliyordu bana. Ama şimdi..."

Gözlerini sildi.

"Pekâlâ," dedi yutkunarak, "gidip bir eşek bulayım da binsin, semer hırpalamasın diye de bir battaniye uydurayım, birazdan gelirim!"

Fırdönüp dağdan aşağı inmeğe başladı. Uzun süre ayağının altından taşların gürültüsünü işittim.

Bir saat sonra Francesco'nun kulübesi önünde eşek duruyordu. Kalın, kırmızı bir semer vardı eşeğin üstünde. Francesco büyük acı çekiyordu, ihtimamla kaldırıp üstüne oturttuk. Sargılarından sızan kanı akıp duruyordu.

"Kuzu Kardeş," dedi, elini haydutun başına koyarak, "Dilerim Tanrı bir gün seni de, eşeğini de ve beni zedelemesin diye koyduğun şu kırmızı batteniyeyi de Cennete koysun."

Ağır ağır inmeğe başladık. Yarı yola varınca, Francesco, Kurt Kaptanın durması için işaret etti. Derken dönüp, kollarını kaldırdı ve Monte Alvernia'ya elveda dedi.

"Sevgili dağ, Tanrının gezindiği dağ, bana yaptığın yilik için, açtığın yaralar için, uykusuz geçen geceler için, dehşetler ve kan için teşekkür sana! Derler ki İsa çarmıha gerildiğinde, bütün dağlar arasında yalnız sen, sarsılmış ve yüreğini parçalamışsın. Kardeşlerin keklikler tüylerini yolmuşlar, ölüm ezgisiyle bilemişler, gözleri Kudüs'e doğru çevrilmiş. Benim yüreğim de başka bir keklik; o da inildemeğe, sızlamağa başladı. Kayaların üzerinde çarmıha gerilen İsa bana gizli bir haber getirdi ve yola çıktım. Gidiyorum, Sevgili Al- vernia. Elveda! Elveda sevgilim. Bir daha görüşemeye- ceğiz birbirimizle. Elveda!"

Sessizce inmeğe devam ettik. Kurt Kaptanın bile gözleri yaşla dolmuştum, ikide bir tökezliyordu.

Bu arada, civar köylerde şafakta görünen parıltıyla ürkmüş köylüler yataklarından sıçramışlardı. Çanlar çalmağa başlamıştı. Herkes Alvernia'nın tutuşmuş olduğunu görmüştü. Bağlaşıyorlardı.

"Francesco aziz oldu. Francesco aziz oldu!" Kadın erkek, çoluk çocuk onu bulmağa çıkmışlardı, birlikte hastalarını sakatlarını da almışlar, dokunup iyi etsin diye götürüyorlardı.

Yaklaşmakta olan bizleri görür görmez, hepsi birden Francesco'nun eline, ayağına ve dizine dokunmak için ileri atıldı. Ama o elini ayağını sımsıkı

sarmıştı hırkasına, yaralarını göstermek istemiyordu.

"Dokun bize, Kutsal Peder," diye uluyordu hastalar. "Bize bak, elini uzat ve iyi et.!"

Francesco bir ara kendini unutup, kalabalığı kutsamak üzere elini uzattı. Halk yarayı görünce çılgınlar gibi böğürdü. Kadınlar akan kan damlalarım toplamak için entarilerinin önünü kaldırdılar; erkekler de bu kanla yüzlerini meshettiler. Köylülerin yüzleri de ruhları da vahşileşti. Herkes bir lokma et kapmak için kutsal kuzuyu paramparça etmek istiyordu, onu kendi içlerine almak istiyorlardı, böylece azizle bir olacaklar ve kutsanacaklardı. Kudurganlık sarmıştı hepsini; gözleri dönmüştü, dudakları köpük köpüktü.

Tehlikeyi sezerek ileri atıldım.

"Tanrı adına Hristiyan kardeşler!" diye bağırdım, "Yolumuza devam edelim. Aziz doğduğu yere bir an önce dönmek ister. Hayır duasını almak istiyorsanız bir an önce yol açm."

"Hayır, gitmeyecek! Bırakmayacağız!" diye öfkeyle bağırıyorlardı dört bir yandan. "Kemiklerini burada bırakacak- böylece köyümüz kutsanmış olacak."

"Ona bir de kilise yaparız, dünyanın dört bir yanından ziyarete gelirler!"

"Tutun! Bırakmayın. Bizimdir o, bizim! Bizim!"

Kurt Kaptana döndüm.

"Kardeşim, korkuyorum. Onu bizden almak istiyorlar. Yardım et!"

Francesco Kardeş, elini yeniden hırkasının içine gizlenmişti. Başı önüne eğik, alnında ter akarak bekliyordu. Gözleri yeniden, iki akan yara haline gelmişti.

"Acıyın ona!" diye bağırdım. "Görmüyor musunuz, yaraları kanıyor."

Ama kan, kalabalığı daha bir coşturmağa yaradı.

"Bizim o! Bizim! Bizim!"

"Köyümüze hiç aziz gelmemişti. İşte onu bize Tanrı gönderdi, bırakır mıyız hiç?"

"İp getirin, bağlayın!"

Kurt Kaptanın sabrı tükendi, ihtiyarlardan birinden değnek alıp, eşeğin yularını tuttu, ilerlemeğe başladı.

"Savulun! Savulun!" diye böğürüyordu, "Savulun, yoksa kafanızı parçalarım! Unutmayın, Kurt . Kaptanım ben! Çekilin!"

Erkekler korkup yol açtılar, ama kadınlar Frances- co'ya çullanıyorlardı. Ağızları köpürerek hırkasından çekiştirmeğe başladılar, hırka yırtıldı ve yara bere dolu iskeletimsi gövdesi açığa çıktı.

"Yavrularım, yavrularım," diye mırıldanarak ağlıyordu Francesco.

Küçük eşek titreyen ön ayaklarını ileri doğru atıp, dizleri üstüne çökmeğe başladı. Tam düşmek üzereyken Kurt Kaptanın değneği indirmesiyle dikilmesi bir oldu. Halk saldırıyordu ama o değneğini sağa sola savurup duruyordu: kafatası parçalanır gibi bir ses duyuldu.

"Çekilin kâfir hırsızlar!" diye bağırdı ve değneğini yukarı aşağı sallayarak yol açtı.

Hastalarla sakatlar azizin gitmekte olduğunu görerek bağırışıp ağlamağa başladılar.

"Bizi nasıl bırakıp gidebilirsin böyle, Tanrının azizi? Acımıyor musun? Bağırırsın 'Sev! Sev!' diye. Hani ner- de o sevgi? Dokun bize de iyileşelim."

Francesco başını oriara doğru çevirmişti. Gözlerinden kan ve yaş aka aka bakıyordu. "Tannm... Tanrım..." diye mırıldanıp duruyor, başka bir şey söylemiyordu.

Sonunda Tanrını izniyle aralarından kaçabildik. Ovaya vardık ve rahat soluk almağa başladık.

"Seni canlı yutmak istiyorlardı Francesco Kardeş," dedi Kurt Kaptan gülerek. "Ama şu kutsal değnek sayesinden yutamadılar. Tanrı ondan razı olsun. İzin verirsen, Cennete giderken onu da yanıma alayım."

Sonunda bir köye vardık, mola vermek için durduk. Francesco'nun yaralarını sarmam, sarmak için de temiz bez bulmam gerekti. Köyün ortasında bir çeşme vardı. Kurt Kaptan dilenmeğe çıktı, ben de Francesco'ya ihtimama başladım. Çok geçmeden bir bez parçası bulup getirdi. Yırtıp Francesco'nun elini ayağını ve sağ böğrünü sardım.

"Bir yerin acıyor mu, Francesco Kardeş?"

Şaşkın şaşkın baktı bana. "Acı mı?" diye sordu, "Ne acısı? Ne diyorsun, Leo Kardeş."

Gerçekten de - ilk kez farkına varıyordum - yüzü ta- mamiyle değişmişti. Durgundu, Tanrısal bir mutluluk içinde parlıyordu. Saçı çevresinde bir hâle vardı, ellerinden ve ayaklarından kıvılcım saçılıyordu.

Çeşmenin kenarına oturdum; Francesco'nun, dönüp bana bakmadan uzaklaştığını gördüm. Artık sadece Tanrı, Tanrı vardı yüreğinde. Benim yolculuğum da sona ermişti, bitmişti! Yarı yolda tek başıma kalmıştım. Ona hiç bir zaman erişemeyecektim. Artık hiç buluşa- mayacaktık; birlikte yolculuk edemeyecektim artık.

İçimi çektim. Francesco dönüp uzun uzun bana baktı, dudakları kenarında acı bir gülümseme dolaşıyordu.

"Leo Kardeş," dedi sonunda, "bir kâğıt parçasıyla kalem bulabilir misin?"

Köy rahibine koştum ve kalem kâğıtla döndüm.

"Getirdim Francesco Kardeş."

"Yaz!"

Kağıdın üstüne eğilip, kalem elimde, bekledim.

"Hazır mısın, Leo Kardeş?"

"Hazırım!"

"Yaz o halde!"

Kutsalsın Rabbim. Tanrıların Tanrısı, biricik mucize yaratan.

Güçlüsiin, büyüksün, ulusun!

tyisin, her şeysin, en üstün iyisin.

Sevgi, bilgelik, alçakgönüllülük, sabır, hep sensin.

Güzellik, kesinlik, barış, kıvançsın.

Ümitsin, haksin, varımız yoğumuzsun.

Koruyucumuzsun, bekçimiz ve savunucumuzsun.

Ruhlarımızın büyük tatlılığı sensin.

Bana yazdırttıkça coşuyordu. îlkin elleriyle, ayaklarıyla tempo tutmağa başladı; derken ayağa kalkıp oyna- yım dedi. Ama dizleri koyuverdi, gerisin geri oturdu.

"Bu ne kıvanç, bu ne mutluluk!" diye seslendi. "Gökler yere inmiş. Çevremdeki şu yaratıklar insan değil, yıldız hep... Bütün söylediklerimi yazdın ya, Leo Kardeş?"

"Yazdım, Francesco Kardeş, bir bir yazdım," diye cevap verdim, bunu derken yüreğimi bir yılanın ısırdığını duydum. Ruhum acılaşmıştı, sözünü ettiği mutluluğu paylaşamıyordum. Bakındım, kimseyi göremedim. Francesco bile koyup gitmişti, uzaklara, sonsuza.

"Şunu da yaz, Leo Kardeş, büyük harflerle yaz:

"Rabbim, yüzünü sana çevirsin de, senin yüzün de arınsın, parıldasın, Leo Kardeş - Rabbim elini yüreğinin üstüne koysun Leo Kardeş - ve sükûna kavuşturusun.

"Yazdın mı?"

"Yazdım Peder Francesco," dedim, yaş dolu gözlerle.

"Kâğıdı kalemi ver. Kendim bir şey daha ekleyeceğim."

Kalemi tutmak istedi, elini kapatamadı. Kâğıdın altına büyük çabayla bir kafatası çizdi, üstüne de çarmıh, çarmıhın üstünde de bir yıldız vardı.

"Bunu al, yanından ayırma. Sıkıntıya kapıldın mı, hırkanın altından çıkar, oku ve beni hatırla, seni ne kadar sevdiğimi hatırla."

Doğduğumuz toprağa doğru yol aldığımız o günleri hatırladıkça, Giles'a daha bir hak veriyorum: azizin insanların can evine işleyen bir koku çıkardığı doğruydu. Dağlara ve ormanlara sinerek herkesi şaşırtıyor, korku ve kaygıyla dolduruyordu içlerini. Bütün günahları zihninde yüzeye çıkıyordu insanın; bütün korkaklıkları, alçaklıkları, unutuğunu sandığı zamanın sildiğini düşündüğü bütün ruh zayıflıkları meydana konuyordu. Ayakları altında birden Cehennemin çene kemikleri açılmışken, yüreği karmaşa içinde havayı kokluyor, yüzünü kokunun geldiği yöne çeviriyor ve titrek adımlarla kaynağına doğru gidiyordu.

Kardeşler - bağlı kalanların hepsi - Portiuncula'ya koştular. Francesco hemen hemen bütün kanını kaybetmişti. Kulübesinde yere yatırdık, kardeşler çevresini aldı, ikide bir öpüyorlar, yaralarını nasıl aldığını, kanatlara çakılı İsa'nın görünümünün parlaklığını, Tanrını oğlunun ona söylediği gizli sözlerin neler olduğunu aman vermeden sorup duruyorlardı. Ellerini ve ayaklarını saklayan Francesco sevinçten bir ağlıyor, bir gülüyordu. Acıyı yenmişti: birinin ama kendisinin değil, başka birisinin acı çektiğini duyuyordu. Bu dünyadan çoktan ayrılmıştı bile, bizlere acıyarak bakıyordu.

Büyük kentlerden ve uzak köylerden ziyaretçiler akıp duruyordu, azizlik kokusu getiriyordu onlan kulübemize. Kiminin derdi ruhundandı, ayaklarını

öpüyorlar, o da basit, ama sevgi, dostluk, alçakgönüllülük, ümit ve yoksulluk gibi unutulmuş sözlerle onlara hitap ediyordu. Bütün bu basit sözler, dudaklarında çıkar çıkmaz, ilk olarak esrar ve kesinlik dolu derin bir anlam kazanıyordu. Halkın içi rahatlıyordu. Göksel mutluluğun ne kadar kolay, onlara ne kadar yakın olduğunu görerek şaşkına dönüyorlar, evlerine değişmiş, tatlılaşmış olarak döndüklerinde aileleri onları tanıyamı- yordu. Böylece azizin ağzından akan âbı hayattan bir damla içmek için sürülerle koşup geliyorlardı.

Günün birinde Francesco gözlerini kapadı: yorulmuştu. Hava çok sıcaktı. Ben, karşısında bağdaş kurmuş, çınar yapraklarında yaptığım bir yelpazeyle onu yelpazelerken, yaşlı, soylu kılıklı bir hanım, Francesco'yu tedirgin etmemek için ayakucuna basarak yaklaştı. Yanma diz çöktü ve bir şey demeden, eğilip, ellerini ve ayaklarını öptü; sonra da ter içindeki saçını yumuşak yumuşak okşadı. Öyle yavaş okşamıştık ki, kara peçesi altında gizlenmiş bu haşmetli kadının kim olduğunu anlamak için başımı kaldırıp baktım. Gözünü ayırmadan Francesco'ya bakıyordu. Birden dudaklannı araladı:

"Yavrum..." diye katıla katıla ağlamağa başladı.

Ayağa sıçradım. Anlamıştım.

"Madam Pica, Soylu Madam Pica," diye fısıldadım.

Hafifçe peçesini aralayınca, yüzünü gördüm. Yaşlanmıştı, buruş buruştu, ölü gibi uçup gitmişti rengi. Başını sallıyordu.

"Leo Kardeş, oğluma bakasın diye onu sana emanet etmiştim, şimdi bak nasıl geri veriyorsun bana!"

"Veren ben değilim, Tanrı. Madam Pica."

Başım eğdi. "Öyle," diye mırıldandı, "Tanrı..." Yaşlı gözlerini yeniden oğluna dikti.

Gerçekten de bu oğul, bu sevgili oğul bir paçavra parçasından başka bir şey değildi: bir kan havuzu içinde yerde yatan koca bir yaraydı.

Bu mu benim oğlum?" diye fısıldadı. "Francesco'm bu mu benim?" Gözyaşları arasından bakarak tanımağa çalışıyordu onu.

Francesco fısıltısını duydu. Gözlerini açarak annesini görüp tamdı.

"Anne! Anne!" Ellerini ona uzattı.

"Yavrum, babam - sana ne diyeceğimi bilemiyorum - Tanrının sana vermiş olduğu beş yarayı öpüyorum. Senden bir lütûf istemeğe geldim. Mememden emdiğin sütü hatırla da, reddetme beni."

"Hatırlıyorum, hatırlıyorum, anne; her şeyi hatırlıyorum; her şeyi; bütün anlılarımı birlikte alıp Tanrıya götüreceğim, onları saklasın diye. Nedir benden istediğin lütûf?"

"Saçımı kes ve bana Pica Hemşire de, San Damia- no'ya kaçıp kurtulayım. Kocamı kaybettim, oğlumu kaybettim; dünyadan bana ne artık."

"Dünyaya ihtiyacın kalmaması yetmez anne. Tanrı ihtiyacı duymalısın. Şöyle demelisin: 'Kocamı kaybettim, oğlumu kaybettim, şükür Rabbime! Ama Tanrımı yitirmedim ki; demek ki her şeyim var; San Damia- no'ya girmek isteyişim, dünyadan nefret ettiğimden değil. Her Şeye Gücü Yeten Tanrı'yı sevdiğimden.'"

"San Damiano'ya girmek isteyişim Her Şeye Gücü Yeten Tanrı'yı sevdiğimden," diye tekrarladı Madam Pica, hıçkırıklarını tutmağa çalışarak. "Kutsa beni, Peder Francesco!"

Francesco acı çekerek doğruldu. Yardımımla, yastık diye kullandığı taşa dayandı.

Varlığını yoksullara dağıttın mı? Söyle, Yoksulluk hanımımızın önünde eğilip secdeye vardın mı? Ağır bir hastalıktan kurtulmuş gibi kıvanç ve ferahlık içinde o muhteşem evini ter kettin mi? Her şeyinden vazgeçtin mi?"

"Her şeyimden! Her şeyimden!"

"O halde hayır duam seninledir, Pica Hemşire," dedi, elini annesinin başı üstüne koyarak. "Clara Hemşi- re'ye git; saçını kessin, cübbe versin sana. Elveda! Bir daha görüşmeyebiliriz."

Madam Pica gözyaşları içinde oğlunun göğsüne doğru atılıp saygıyla öptü. Kollarını açarak, Francesco'yu kaldırdı, bebekmiş gibi, yavaşçacık bağrına bastı. Derken yeniden siyah örtüsüne büründü ve San Da- miano'ya yola çıktı.

Francesco bana göz attı.

"Leo Kardeş. Tanrıya inanmayanlar nasıl olur da annelerini bırakır, yüreklerini parçalamadan sonsuzca bırakır? O ayrılış üzüntüsüne dayanılmaz acıya nasıl göğüs gerebilir? Titreyip sönmek üzere olan bir mum bile insanın yüreğini cızlatıyor. Ne dersin, Leo Kardeş?"

Alt üst olmuştum, ne diyebilirdim. Tanrıyı seven, başka hiç bir şeyi sevmez, dünyada ki hiç bir şeye acımaz; ruhu yanmaktadır, annesi, babası, kız ve erkek kardeşleri de tutuşmuş, sevinç, acı çekme, servet ve her şey gibi yanıp tükeniyor mu deseydim?"

"Assisi'de ele geçirdiğimiz anları hatırlıyorum/' dedim cevap olarak. "Hani gece bekçisi 'Yangın var!' diye bağırmıştı. Gece yarısıydı. Çanlar çalıyordu; yarı çıplak halk sokaklara uğramıştı. Ama yanan ateş değil, ruhundu. Senin ruhundu Peder Francesco, ve bütün yaradılış onun içinde tüketiliyordu. Bak annen nasıl küle çevrilmiş."

Bir şey demedi. Rengi uçmuş ellerine ayaklarına bakıyor, dudaklarını ısırıyordu.

"Acı çekiyor musun, Francesco Kardeş?"

"Acı çeken biri var, Leo Kardeş," diye cevap verdi.

Var gücüyle doğruldu.

"Çeksin varsın, ateşler içinde inildesin varsın. Ama biz başımızı eğmeyeceğiz. Babil zorba hakanının ocağa attığı Hananiah, Michelle ve

Azaria adlı üç çocuğun türküsünü hatırlar mısın? Hazır mısın Tanrının küçük arslanı, el çırpıp biz de okuyalım o türküyü. Ayağa kalkıp oynayabileydim ah! Haydi, sen tempo tut."

Elini çırparak kendinden emin, kıvanç dolu bir sesle türkü söylemeğe başladı.

Siz ey Rabbitı eserleri, kutsayın Tanrınızı: sonsuzca övün, ululayın onu.

Siz ey göklerin üstündeki sular ve siz ey Rabbin güçleri, kutsayın Tanrınızı: sonsuzca övün, ululayın onu.

Siz ey göğün güneşi ve ayı ve yıldızları, kutsayın Tanrınızı: sonsuzca övün, ululayın onu.

Siz ey aydınlık ve karanlık ve siz ey gece ve gündüz, kutsayın Tanrınızı: sonsuzca övün, ululayın onu.

Siz ey yağmur ve çiğ ve siz Tanrının tüm ruhları, kutsayın Tanrınızı: sonsuzca övün, ululayın onu.

Siz ey ateş ve sıcaklık ve siz ey soğuk ve ılılık, kutsayın Tanrınızı: sonsuzca övün, ululayın onu.

Siz ey şebnem ve yağan kar ve siz ey buz ve soğuk, kutsayın Tanrınızı: sonsuzca övün, ululayın onu.

Siz ey kırağı ve kar ve siz ey şimşek ve bulutlar, kutsayın Tanrınızı: sonsuzca övün, ululayın onu.

Kutsasın yeryüzü Tanrıyı, övsün, ululasın onu.

Ve siz ey dağlar, tepeler ve yeryüzünden fışkıran şeyler, kutsayın Tanrınızı: sonsuzca övün, ululayın onu.

Ve siz ey pınarlar, denizler, ırmaklar, balinalar ve suda hareket eden bütün canlılar, kutsayın Tanrınızı: sonsuzca övün, ululayın onu.

El çırpıyordu; titreyen ayakları kendiliğinden ileri geri sallanıp duruyordu. Oynamak istiyordu, olmuyordu. Francesco'yu bu kadar mutlu görmemiştim hiç. Yüzünü yalayıp yutan alev nura çevrilmişti. Göksel İsa üstüne indiğinden beri yükünden kurtulmuş gibiydi, yüreği güvenle dolup taşıyordu artık.

Gece gündüz yanından ayrılmıyordum. Bir sabah tan ağarırken gözlerimi açtığımda taş yastığına dayanmış, gülümsemekte olduğunu gördüm.

"Yüzün pırıl pırıl Francesco Kardeş. Hoş bir düş mü gördün yoksa?"

"Bedenimden böyle kan akıp dururken nasıl beklersin benden, gülümsetecek düşler görmemi? Şu ana kadar ağladım, göğsümü dövdüm, günahlarımı çığırdım Tanrıya. Şimdi anlıyorum ama. Tanrının elinde bir sünger var. Tanrının seven esirgeyiciliğini resmet deseler bana, elinde sünger tutan bir Tanrı çizerdim... Bütün günahlar silinecek Leo Kardeş; bütün günahkârlar bağışlanacak. Şeytanın kendi bile, Leo Kardeş; çünkü Cehennem, Cennetin giriş kapısından başka bir şey değil"

"O halde," diye başladım.

Ama Francesco elini uzatıp ağzımı kapattı.

"Susss!" dedi. "Tanrının ululuğunu küçültme."

Çarkıfelek dönmekte devam ediyordu. Yağmurlar başladı, Francesco da, yeryüzüne inen gök sularını dinlemek için gözlerini kapadı. Yüzü yağmurla yıkanmış taş gibi avuçlarını uzatıp, yağmur damlalarını duyabilmesi için kapıya kadar götürmemi rica etti.

"Dileneceğim son sadaka da bu olacak," dedi avuçlarının suyla doluşuna bakarak. Eğilip, sevinç içinde, teşekkür ederek sudan içti.

Kesiksiz devam eden bu kıvanç içinde bedeni gittikçe eriyordu, her gün vücudunun yarısı toprağa gömülürken, öteki yarısı göğe yükseliyordu. Onu meydana getirmiş olan iki unsurun ayrılmakta olduğu apaçık görülüyordu.

"Daha bırakma bizi Peder Francesco," diye seslendim ona bir sabah. "Çemberin henüz tamamlanmadı. Kutsal mezarda tapınmak isterdin hep, kısmet olmadı."

Francesco gülümsedi. "Evet, Leo Kardeş, Kutsal Mezara gitmeğe lâyık görülmedim. Ziyanı yok ama, çünkü kutsal mezar bana gelecek, sefil ve günahkâr olan bana."

Eski, sevgili kardeşler efendilerine elveda demek üzere her yönden akın ediyorlar ve sevgiyle yoksulluğu vâz etmek için gittikleri ülkelerden haber getiriyorlardı. Almanya'nın vahşi ormanlarında işkenceyle öldürülen ve şehit olan nice kardeşler vardı. Fransa'da zındık olarak kabul edilmiş, amansız bir şekilde kırbaçlanmalardı. Macaristan'da çobanların köpeklerini salmışlardı üzerlerine, köylüler ise üvendire ile dürtmüş- lerdi. Çırılçıplak soyulup karda donmaya bırakıldıkları yerler de olmuştu.

Francesco yüzü parıldayarak dinliyordu bütün bunları. İşkencenin tadını ve insanlığın hor görüşünü yaşamış olan kardeşleri sanki daha bir kutsal gibi görünüyordu.

"Cennete giden iyi yol hangisidir?" diye sorup duruyordu. "İnsanlığın horgörüsü. En kısası mı? Ölüm."

Bernardo, Peder Silvestro, Maseo, Juniper, Sior Pietro, Ruffino, Angelo, Pacifico hep geldiler. Clara Hemşire bir mektup gönderdi: "Peder Francesco, Tanrının bütün rahmeti üstüne inmiş bulunuyor. İzin ver, geleyim ve vücudunda bırakmış olduğu izlere tapayım."

Francesco cevap verdi: "Clara Hemşire. İnanman için görmeğe veya dokunmağa hiç ihtiyacın yok. Gözlerini kapa, beni görürsün."

"Niye gelmesine izin vermedin?" diye sordum. "Acımıyor musun ona? Çok iyilik etmiş olurdun oysaki."

"Acıyorum, gelmesini istemememin nedeni de bu. Beni gövdesiz görmeğe alışmalı Leo Kardeş, sen de, bütün beni sevenler de."

Gözyaşlarımı görmesin diye, gözlerimi başka tarafa çevirdim. Görünmeyen varlıklar yetmiyordu bana: Francesco'yu görmez olursam, mahvoldum demekti.

Düşündüklerimi sezmişti galiba. Ağzını açmış, beni avutucu bir şeyler söylemek üzereyken, kardeşler arasında en son görünen Elias elvedaya geldi. Büyük miktarda altın toplamış olduğu uzun bir turneden dönmüş bulunuyordu. Assisi'de büyük bir manastırın temelleri atılmıştı, bu muazzam kilisede, resimler, gümüş lâmbalar, ince oymalı sıralar, bir hücre çemberi ve kardeşlerin okuyabileceği, tartışabileceği ve konferans verebileceği büyük bir kitaplık olacaktı.

Francesco elini müteşebbis kardeşin başı üstüne koydu.

//Tanrı beni bağışlasın böyle dediğim için ama Elias Kardeş, sen Kardeşliğimizi yalnış yola götürdün gibime geliyor.

"Bütün hâzinemiz yoksulluğu kapı dışarı ettin ve düzenimizin temel taşları olan öteki erdemlere de büyük, tehlikeli serbestlikler tanıdın. Ciddi ve katıksız idiler; kolaylık ve bollukla uzlaşamazlardı. Şimdi işittiğime göre manastır kurmak için para topluyormuşsun; kardeşlerin ayaklarına ayakkabı geçirdin, artık çıplak toprak üstünde yürümüyorlar. Ben Portiuncula'mn dışında havlayan zincirli bir köpek gibi dururken, kurt ağılınıza girmiş bulunuyor. Bizi nereye götürüyorsun, Elias Kardeş?"

"Tanrı beni nereye iterse. Sen de bilirsin ki, her şey Tanrının isteğiyle olur. Zaman değişti, birlikte insanın yüreği de değişti, insanın içindeki bu değişiklikle erdemler de değişti. Ama düzene, ruh dünyaya hâkim olacak şekilde kılavuzluk ettiğimden emin olabilirsin. Güven bana. Kardeşlerin kanlan dökülmeğe başladı bile: ekmekte olduğumuz tohumu sulamakta."

"Tanrıya güveniyorum, başka avuntumuz yok. Ben aptalın biriyim Elias Kardeş. Bilgisizim; ömrümü boyuna ağlamak, zıplayıp oynamak ve Tanrıyı övmekle geçirdim. Şimdi o bile elimden gelmiyor. Şimdiyse dediğim gibi düzenimizin dışında zincirle bağlı havlayan bir köpekten başka bir şey değilim. Tanrı araya girse de her şeyi yeniden düzene koysa. Rahatım ve senden korkmuyorum, Elias Kardeş. Çünkü Tanrı dediğim gibi yapacaktır."

Elias, Francesco'nun elini öptü ve yeni manastırı kurmakta olan duvarcılara nezaret etmek üzere hemen gitti. O gider gitmez, orada bulunan ve her şeyi işitmiş olan Pacifico, Francesco'ya yaklaştı ve şöyle dedi: "Peder Francesco, yüreklerimiz geniş, sözler dar, insan duygularını içine alamayacak kadar dar. Konuşmak boşuna. İzin ver de sana lavta çalayım, senin gerçek ağzın bu çünkü: lavta ile konuşman gerek insanlarla. Nasıl çalınır biliyor musun? Dur, öğreteyim sana."

Çömeldi ve telleri gösterdi. Parmakları aşağı gidip geliyor, Francesco da eğilmiş öğretmenini dikkatle dinliyordu.

"Her gün gel, bana ders ver Pacifico. Ölmeden son duamı lavtayla yapabileydim ah! Şimdi de neşeli bir parça çal da neşeleneyim."

Pacifico lavtası üzerine eğildi, çalıp söylemeğe başladı. Bir zamanlar sevgilisinin güzelliğim öven türküler bestelemişti; şimdiyse Kutsal Meryem Ana'nın güzelliğini övüyordu. Ezgi aynıydı, övgü sözleri aynıydı: sevgiliden başka değişen yoktu. Francesco da, ezgiyi mırıldanarak dinliyordu. Yüzü çevresindeki ve yanaklarındaki oyuklar alevle doluydu.

Günler geçti. Pacifico her sabah geliyordu, Francesco da genç bir öğrenci gibi onu dinliyor ve parmaklarını teller üstünde çalıştırıyordu. İlerlediğini gördükçe seviniyordu: çok geçmeden Tanrıya ve insanlara lavtayla hitap edebilecekti.

Günün birinde, bir yaban tavşanı ona doğru koştu ve hırkasının altına girdi. Uzakta bir tilkinin kulak yırtıcı sesi geldiğine göre, korkan hayvanın canını kurtarmak için koştuğunu anladık.

Francesco tavşanı okşadı ve öyle yumuşak sesle konuştu ki onunla, şaştım. Şimdiye dek hiç bir insana böyle tatlı konuşmamıştı.

"Elini minik yüreği üstüne koy bak Leo Kardeş, bak nasıl tir tir titriyor zavallıcık. Bütün vücudu diken diken olmuş. Kusura bakma ama tilki kardeş, bu tavşanı yedirtmeyeceğim sana. Onu Tanrı, kurtarayım diye gönderdi bana."

O andan sonra tavşan yanından ayrılmadı. Francesco'nun son nefesini verdiği günlerde, ayakları dibine çöktü, yemeden içmeden kıvrandı durdu.

Hayvanlar ve kuşlar çok seviyorlardı Francesco'yu, onlar da onun kendilerini nasıl sevdiğini biliyorlardı. Bir gün güzelliğine bakmağa doya madiği bir sülün armağan edildi ona.

"Başını kaldır, Sülün Kardeş, kaldır da seni böyle güzel yaptığı için Tanrıya şükret," dediğinde sülün kanatlarını açıyor, soylu bir bey gibi güneşte kurum kurum kuruluyordu.

Başka bir gün - gözlerimle görmeseydim, dünyada inanmazdım - biz Alvernia meşelikleri arasında gezinirken, kudurmuş bir kurt çıkmıştı karşımıza. Mevsim kıştı, kurt açtı. Francesco ona doğru yürüyerek, bir insan, sevgili bir dostmuş gibi rahat ve tatlı tatlı konuştu onunla.

"Kurt Kardeş, ormanın büyük hakanı, izin ver de ağaçlarının altında gezinelim biraz. Titreyen ve seni tammadığı için korkan dostum Leo Kardeş, ben Assisi'li Francesco'yum, babamız, ve senin de baban olan Tanrıdan söz ediyorduk. Kutsal görüşmemizi kesme, yalvarırım sana."

Kurt, kardeşinin durgun sesini duyunca bir yana çekildi, biz de geçip gittik. Francesco kılını kıpırdatmadan kutsal konuşmasına devam etti.

Francesco her şeyden çok ışığı, ateşi ve suyu seviyordu.

"Tanrının esirgeyiciliği ne büyük, Leo Kardeş!" derdi bana. "Ne mucizeler var çevremizde! Güneş sabahları doğarak günü getirdiğinde, farkına vardın mı kuşların nasıl mutlu şakıdığının, yüreklerimizin göğüslerimizden dışarı fırlayacakmış gibi olduğunun, taşlarla suların nasıl neşe içinde güldüğünün? Gece gelince, ateş hemşiremiz ne kadar cömertçe hareket ederek gelir. Kimi zaman lâmbamıza çıkar, odamızı aydınlatır; kimi zaman ocakta oturur, yemeğimizi pişirir ve bizi kışın sıcakta tutar. Ya su? O ne büyük mucize Leo Kardeş! Nasıl akıyor ve lıkır lıkır ses çıkarıyor, nasıl dereler, ırmaklar meydana getiriyor ve ummana dökülüyor, şakıyarak! Nasıl da her şeyi yıkıyor, duruluyor, temizliyor! Susadığımız zaman nasıl da içimize girip suluyor bizi! însan vücudu ile dünya, insan ruhuyla Tanrı nasıl da birbirlerine bağlı! Bütün bu mucizeleri düşündükçe, konuşmak, yürümek istemiyorum artık; türkü söylemek, oynamak istiyorum."

Büyük bayramlar arasında en çok sevdiği Noel'di. Yılın birinde bayram bir Cumaya rastladı ve Morico adındaki yeni kardeşlerden biri et yemek istemedi. Francesco sofrada yanına oturması için onu çağırdı.

"Noel'de," dedi, "Cuma diye bir şey yoktur. Duvarlar et yiyebileydi, Cuma bile olsa et verirdim, ki İsa'nın doğumunu kutlayabilsinler. Ama et yiyemediklerine göre, ben de etle meshederim onları."

Böyle dedikten sonra bir et parçası aldı, Portiuncu- la'nm dört duvarını da onunla meshetti. Sonra memnun, masaya oturdu. "Kral dostum olaydı," dedi, "Noel günü herkes bir avuç dan alıp bahçesine ve sokaklara saçsın, hemşirelerimiz yesin diye buyurmasını rica ederdim, çünkü mevsim kış, toprak karla kaplı ve yiyecek bir şey bulamazlar. Ve öküzü, eşeği veya başka hayvanı olan herkes o gün ılık suyla onları yıkamalı ve ahırdan doğan İsa aşkına iki misli yem vermelidirler. Zenginler bu mevsimde kapılarını açmalı, yesinler diye yoksulları çağırmalı, çünkü Isa'mn doğum günüdür. İsa, kıvanç, zıplayıp oynama, kurtuluş!"

Aralık ayı gelmişti; Noel başlıyordu. Francesco günleri, saatleri sayıyor, İsa'yı bebek gibi bir kez daha görebilmek için Hristiyanlığın bu büyük gününü sabırsızlıkla bekliyordu.

"Bu benim son Noelim olacak," deyip duruyordu bana, "Ahırda minik ayaklarını oynatan bebek İsa'yı göreceğim son yıl olacak. Bunun için, bu Noeli büyük bir dini hava içinde geçirmeliyim, sonsuzca elveda demeliyim!"

Kentte Sior Belita adında sofu, iyi bir dostu vardı. Onu çağırttı, Belita büyük bir kıvanç içinde gelip, kutsal yaralı eli öptü.

"Kardeşim," dedi Francesco ona. "Noel gecesini bu yıl seninle kutlamak beni pek sevindirecek. Bak dinle, ne geldi aklıma. Orman yakınında büyük bir mağara var. Senden ricam oraya tıpkı Beytüllahim'deki Noel gecesi gibi, bir öküzle küçük bir eşek koyman. Bu benim son Noel'im, Isa'nın insanlığı kurtarmak için ahırda, nasıl alçakgönüllü bir ortamda doğduğunu görmek istiyorum."

"Hayhay, Peder Francesco," diye cevap verdi dostu. "Her şey dilediğin gibi olacak."

Francesco'nun elini öpüp ayrıldı.

"Isa'nın doğumunu göreceğim," dedi Francesco bana, sevinerek; "sonra çarmıha gerilmeyi ve Dirilişi!"

Böylece Francesco bütün acılarını ve dertlerini unutarak Doğuş hazırlıklarına verdi kendini.

"Leo Kardeş," dedi bana, "kıvanç içinde, derin bir sofuluk heyecanıyla son Noel'imi kutlamam için yardım et."

Giles'i çağırttı.

"Giles kardeş, sen Yusuf ol. Çenenin altına pamuktan beyaz bir sakal yap, bir de dayanacağın uzun bir asâ bul."

iki çoban bulup getirsin diye de Juniper'i dağa gönderdi. Geldiler, biri kısa boylu yanık, sağlam yapılı bir ihtiyardı, öteki yanakları sarı ayva tüyüyle kaplı bir delikanlıydı.

"Çoban Kardeşler," diye yapacaklarını söylemeğe başladı onlara, "Noel gecesi Sior Belita'nm size göstereceği mağaraya geleceksiniz, kuzularınızı da birlikte getireceksiniz. Korkmayın, bir şey yapacak değilsiniz. Sadece mağaranın ağzında dikilip, asalarınıza dayanarak içerde olup bitenleri seyredeceksiniz. Bütün işimiz bu. Yeni doğan Isa'yı gören çobanlar olacaksınız."

Clara'ya da bir haber gönderdi: "Agnes Hemşire'yi bana yollayın. Kendisine söyleyeceklerim var."

"Meryem Ana olacak," dedi bana. "Adı Agnes olduğundan seçtim onu."

Melekleri canlandırmak için yeni rahipler bulup getirmek üzere beni Portiuncula'ya gönderdi. Kundak ve bez taşıyacaklar ve "Ulu Tanrıya hamdolsun, yeryüzünde sükûn olsun, insanlar arasında iyi niyet hüküm sürsün," diye şarkı söyleyeceklerdi. Pacifico Kardeş onlarla birlikte olacak, lavta çalacaktı. Peder Silves- tro'da töreni yönetecekti.

Noel gecesi Sior Belita, her şeyin hazır olduğunu, bizi beklediğini bildirdi. Bernardo, Sior Pietro, Masseo ve Peder Silvestro hep birlikte gece

yarısı yola çıktı. Pacifico lavtasıyla, Francesco'nun yanında gidiyordu.

Gök pırıl pırıldı, dondurucu bir ayaz vardı. Durgundu ortalık, yıldızlar yere değecek kadar alçak görünüyordu. Her birimizin başı üstünde bir yıldız vardı. Francesco oynar gibi adımlar atarak ilerliyordu. Birden döndü:

"Bu ne mucize kardeşlerim! Ne büyük mutluluk bahşedilmiş insanlara! Göreceğinizin farkında mısınız acaba? Tanrı bir bebek gibi! Meryem Ana Tanrıyı emziriyor! Melekler yeryüzüne inerek hamd nidaları söylüyorlar! Pacifico Kardeş, duamı almak istiyorsan lavtanı omuzundan indir ve başla söylemeğe: Ulu Tanrı'ya hamdolsun, yeryüzünde sükûn olsun, insanlar arasında iyi niyet."

Kulağıma eğildi. "Leo Kardeş. Sevincimi tutamaz oldum. Bak nasıl yürüyorum, ayaklarım acımıyor artık. Dün gece Meryem Ana'nın çocuğunu kucağıma verdiğini gördüm düşümde."

Bütün civar köylerden köylüler ellerinde meşalelerle gelmişlerdi. Orman baştanbaşa nur içindeydi. Kalabalık bir insan topluluğunun bulunduğu mağaraya vardığımızda Francesco başını eğip içeri girdi, arkasından da Kardeşler girdiler. Ahır, dipte samanla döşenmişti. Bir yanda öküz ve küçük eşek kıpırdamadan duruyordu; yemlerini yemişler geviş getiriyorlardı. Peder Silvestro, ahırın önünde durdu ve minber önündeymiş gibi Mes'i söylemeğe başladı. Francesco kuzu gibi meleyerek ellerini yere koymuş emekliyordu. Peder Silvestro İncil okuyordu: "Ve ilk oğlunu dünyaya getirdi, kundakladı ve ahıra koydu..." Mağaranın duvarına mavimsi bir parlaklık vurmuştu, herkes Francesco'nun yere eğilip kucağına yeni doğmuş bir bebek aldığını gördü.

Köylüler böğürüyorlar, cinnet geçiriyormuş gibi meşalelerini sallıyorlardı, mucizeye dayanamayarak hep birlikte secdeye vardık. Başımı bir ara kaldırdığımda bebeğin minik ellerinin Francesco'nun sakalını ve yanağını okşadığını, minnacık ayaklarını oynatarak ona gülümsediğini gördüm. Francesco çocuğu başının üstüne kaldırıp, yanan meşalelerin önünde tutarak seslendi: "Kardeşlerim, dünyanın kurtarıcısına bakın!"

Köylüler ne yapacaklarını bilemiyorlardı. Kutsal bebeğe değmek için atıldılar, ama birden o mavi parlaklık kayboldu, karanlık sardı ahırı,

Francesco görünmez oldu. Bebeği alıp kaçmıştı.

Köylüler meşaleleriyle dışarı fırladılar ve ormana dağıldılar. Aradılar taradılar, hiç bir yerde bulamadılar. Gökler mavimsi bir beyazlıkla parıldamağa başlamıştı; doğu göğünde bir başına duran Sabahyıldızı parıldıyor oynuyordu. Gün başlamıştı.

Francesco'yu yüzü Beytüllahim'e çevrili, kulübesi önünde diz çökmüş buldum.

Kendisini ertesi gün gördüğümde korkmuştum. Gördüğüm şey vücut sayılmazdı, yırtık pırtık bir hırkanın sardığı bir kemik yığınıydı.

"Peder Francesco," dedim ona, elini öperek. "Biraz çalı çırpı toplayıp da ateş yakayım sana."

Şöyle cevap verdi: "Git, Leo Kardeş, dünyayı dolaş, her kulübede, her fakirhanede bir ateş bulursan, dön gel benim ocağımı da yak. Dünyada soğuktan titreyen bir tek kişi bile olsa, onunla birlikte ben de titremeliyim."

Zamanla yaraları daha acı vermeğe başladı. îki büklüm tortop olmuş, işkenceye dayanmak için ağzını büzdüğünü görüyordum. Başını kaldırıp bana baktığında yüzündeki aynı tanrısal mutluluk ifadesini görüyordum.

"Çok acı çekiyor" diyordu bana, "çok acı çekiyor..."

"Kim?"

"O," diyerek kendi göğsünü, ellerini ve ayaklarını gösteriyordu.

Ama bir gece bir fare kulübenin kırık dökük kapısından girip, Francesco'nun ayaklarını yalayıp ısırmağa başlayınca, korkuyla sıçradı; çocukla konuşurmuş gibi yumuşak bir sesle şöyle dediğini duydum:" Fare Kardeş! Acı çekiyorum! Tann aşkına git! Acı çekiyorum!"

Bir sabah ot minderi üstünde tir tir titrediğini gördüm. Çırılçıplaktı.

"Feci soğuk, Peder Francesco," diye bağırdım, "Neden soyundun?"

"Dünyadaki soğuktan titreyen kardeşlerimi düşündüm," dedi dişleri birbirine vurarak. "Onları ısıtamıyorum! Ben de onlara üşüyerek katılayım dedim."

Ertesi gün de şunu dedi: "Vâz etmeğe giden kardeşlerin başına neler geliyor acaba? Gece gündüz aklımdan çıkmıyor. Ormandaki kardeşlerimizden biri olan fare geçen gece geldi ve bir ara düşüncelerimi dağıttı, ama iyi bir fareymiş, git deyince gitti. Şimdi oturmuş bekliyorum burada. Ne mi bekliyorum? Biri gelip bana haber getirsin diye."

Sözünü bitirir bitirmez, yalınayak, yara bere içinde, kıvanç dolu Juniper belirdi eşikte. Kardeşliğin en saf ve sevilen üyelerinden biriydi, ilk kahramanlık dolu yıllarında bizi sık sık güldürürdü. Bir keresinde hastalanan kardeşlerden biri "Ah bir domuz ayağı olsaydı," diye sayıklamıştı. Juniper bunu duyunca ormana koşmuş, meşe palamutları arasında otlanan bir domuz bulup ayağını kesmişti, sonra Portiuncula'ya gelip ayağı kızartmış, hastaya vermişti. Francesco bunu öğrenince, "Başkalarına ait olan şeylere dokunmaman gerektiğini bilmiyor musun," diye paylamıştı onu. "Niçin böyle yaptın?"

"Domuzun ayağı kardeşimize iyi geldi de. Binlerce domuzun ayağını kesseydim yine de ruhumda yükünü duymazdım."

"Ama zavallı domuz bakıcısı ağlıyor, sızlıyor. Orman içinde suçluyu arayıp duruyor."

"O halde Francesco Kardeş, gidip bulayım onu. Hemen iyi dost olacağımızdan eminim."

Ormana koşup adamı bulmuş ve ona sarılmıştı. "Kardeşim," demişti, "domuzu tutup ayağını kesen benim. Kızmadan dinle beni. Tanrı, insanlar yesin diye dünyaya domuzları göndermiş. Tanıdığım biri hastalandı ve domuz ayağı yiyemezse hiç bir zaman iyileşemeyeceğini söylemeğe başladı. Adamcağıza acıdım, böylece ayağı kesip kızarttım ve ona götürdüm, yer yemez iyileşti, şimdi o domuz sahibinin ruhu için dua ediyor ve günahlarını bağışlatmak için Tanrı'dan şefaat diliyor. Bu yüzden kızma, gel sarılıp öpüşelim: hepimiz kardeşiz. Tanrının çocuklarıyız. Tanrının hoşuna giden bir şey yaptın - yaşa! - ben de sana yardım ettim. Gel öp

beni!" ilkin öfkeden kudurmuş olan köylü, öfkesinin gittikçe azaldığını gördü, çok geçmeden Juniper'e sarılmış öpüşüyorlardı: "Bağışladım seni," diyordu, "Ama Tanrını seviyorsan bir daha yapma böyle!"

Francesco, Juniper'in domuz sahibiyle olan konuşmasını duyunca katıla katıla güldü. "Yazık," diye seslendi, "keşke bütün ormanlar böyle Juniper'lerle dolu olaydı!"

Juniper elinin tersiyle ağzını sildi. Önemli bir haber getiriyor olmalıydı, çünkü minik gözleri kıvılcım saçıyordu. Bakışlarını üstümüzden ayırmadan başladı:

"Rimini'den geliyorum, Peder Francesco. Yolda gördüklerimi, katlanmak gereken şeyleri konuşuyor, çevremi alıyor, elimi öpmek için birbirlerini eziyorlardı. iyileşsin diye hastaları getiriyorlardı bana, ben nasıl iyi edebilirdim ki onları? Ben de senin yaptığın gibi, elimi başlarının üstüne koyuyordum, ama düşüncelerim hep başka yerdeydi: yani 'Yaşasın Aziz!' diye bağırarak şakaklarımı öpmeye çalışan, böğürerek çevreme üşüşen kalabalıktan nasıl kaçacağımı düşünüyordum. Bir gün parlak bir fikir geldi aklıma, tahmin edebilir misin ne olduğunu? Rimini dışındaki bir köye yaklaşınca yine kalabalığın beni karşılamağa çıktığını öğrendim. Ne mi yaptım? iki gülen çocuk vardı ilerde, bir tahta üstüne bir kereste yerleştirmişler, biri bir yanda öteki öbür yanda tahtıravalli oynuyorlardı. Hemen onlara koştum: 'Çocuklar ben de öteki yana geçip sizleri aşağı yukarı sallıyayım.' Böylece üçümüz kahkahalarla gülerek tahtıravallide sallanmağa başladık. Tam bu sırada ziyaretçiler göründü, başlarında yürüyen rahibin bir elinde kutsal su fırçası, ötekisinde de gümüş kaplı Incil vardı. Beni böyle oynar görünce, ifadeleri bozuldu. Sabırla beklemeğe başladılar, onları kutsayayım ve birlikte getirdikleri hasta köylüleri iyi edeyim diye. Bekleşip duruyorlardı, ama ben işimi bıraktım mı sanıyorsun? Ne gezer! 'Bu adam aziz filan değil, mecnunun teki, diye öfke içinde uludular. 'Yürüyün gidelim.' Yürüyüp gittiler, benim de istediğim buydu. Oradan ayrılıp Rimini yoluna yeniden koyuldum."

Francesco güldü. "Hayır duam seninle, Juniper Kardeş," dedi, "aziz diyeceklerine mecnun desinler daha iyi. Kutsal alçakgönüllülüğün gerçek anlamı budur zaten."

"Peki Rimini'de ne yaptın, Juniper Kardeş?" diye sordum. "Daha çok anlatacağın olmalı bize."

"Var, var kardeşim. Büyük mucize anlatayım size! Kendi gözlerimle görmeseydim inanmazdım. Hatırlar mısın, hani bir zamanlar Portiuncula'da Antonio adında yeni bir öğrenci vardı? Tanrı bağışlasın ya, aziz oldu. Bayağı aziz! Mucizeler yaratıyor. Hatırlar mısın Peder Francesco? Hani kuşlara bir gün vaaz vermiştin? Rimini'de o da aynı şekilde balıklarla konuştu. Gülme, kendi gözlerimle gördüm. Antonio, ırmağın tam denize döküldüğü yerde durdu. Tanımazdın görsen. Uzamış, incelmiş, yanakları çökmüş, gözleri iki kara delik olmuş, insan kör sanıyor. Ya o elleri! Ya Rabbim! Bu kadar ince uzun, çabuk hareket eden eller görmedim. Elinde bir asâ vardı, parmaklan iki kere dolanmıştı! Dediğim gibi ırmağın denize aktığı yerde durmuştu, arkasında büyük bir kalabalık vardı, çoğu dinden sapmış kimselerdi. An- tonio bunlara kaç kere boş boş şöyle buyurmuştu: Kıyıya doğru arkamdan gelin, orada göreceksiniz, sözünü ettiğim Tanrının biricik gerçek Tanrı olduğunu. Kendi gözlerinizle görüp inanacaksınız.!

"O gün ardından gittiler, ben de birlikte. Antonio eğildi, parmaklarını suya sokup havada haç çizdi, sonra diz kapaklarına kadar suya girdi ve yüksek sesle bağırdı, 'Deniz ve ırmaktaki balık kardeşler, göksel babamızın adına sizleri Gerçek Tanrı kelamını işitmeniz için çağırıyorum!'"

"Bu sözleri söyler söylemez, deniz kaynaştı, ırmak kabardı, balıklar da toplanmağa başladılar. Kimi çok uzaklardan gelmişti; kimi dipten çıkmıştı: her türlüsü, tatlı su levreği, dil balığı, pisi balığı, köpek balığı, uçan balık, kılıç balığı, barbunya, böcek, mercan. Bölgenin balıkları, yırtıcı balıklar, nasıl sayayım bir bir! Irmak akmaz oldu, deniz kıpırdamıyordu, balıklar sıralandı, önce küçükler, arkalarında ortaboylular, daha büyükleri de daha derinlerde; hepsi de başlarını suyun yüzeyine doğru kaldırmış bekliyorlardı. Hepsi sırasını alınca, Antonio elini uzatıp onları kutsadı, sonra hemen yüksek sesle vâzına başladı. "Balık kardeşler, sizleri çağırdım ki, göksel babamızı birlikte ululayalım. Size neler verdi neler, kıvanç, armağanlar, servet! Su üç kez soylu bir maddedir, serindir, temizdir, durudur. Güneş parlayınca, deniz durgunken yüzeye çıkarsanız ve cümbüş yaparsanız; fırtına çıkarsa denizin durgun olduğu dibine iner, orada mutlu olursunuz. Tanrı size ne büyük çeviklik, renk ve güzellik vermiş, balık kardeşler!

Büyük tufan yer aldığında ve bütün yeryüzü hayvanlan boğulduğunda, sizler rahatlık ve güven içinde kabaran sularda yüzmüştünüz. Yunus Peygamber suya düştüğünde ona barınak buldunuz, üç gün sonra da yeniden karaya çıkardınız. Sizler, suyun en parlak süsleri: Tanrı sizi çok seviyor ve soyunuzun ölmesini istemiyor. Bıraktığınız binlerce yumurtaya şükredin. Tanrı sizden razı olsun, şimdi gidin, Tanrı rahmeti üstünüzden esirgemesin."

"Balıklar ağızlarını, açık dudaklarını hareket ettirdi. Belki de benim duyamadığım bir İlâhi okuyorlardı. Kuyruklarını havaya dikip kıvanç içinde kayboldular. Deniz ve ırmak köpük köpük kaynaştı. Halk dehşet içinde Antonio'nun ayaklarına kapandı. 'Bağışla bizi, Antonio Kardeş,' diye bağırdılar. 'Haklısın balıklar bile sesine kulak verdiler; bu durumda biz, insanlar nasıl dinlemeyiz? Önümüze düş, bize yol göster.' Antonio öne düştü ve bizi sevinç içinde Rimini'ye götürdü, orada büyük bir kiliseye girip Tanrı'ya şükür duası ettik."

Bu konuşma Juniper'i terletmişti. Vücudu baştanbaşa parıldıyordu ve denizden yeni çıkmış bir balık gibi göz kamaştırıyordu.

Francesco elini kaldırdı. Pek heyecanlanmıştı.

"Tanrıya hamdolsun. Ben ölüyorum; başka biri doğuyor. Tanrının yeryüzündeki tohumu ölümsüz. Ben yoruldum, faydam yok artık; gözlerim iyi görmez oldu; batan güneşim ben, O genç, güçlü kuvvetli, sevinç ve ateş dolu; doğan bir güneş o. Hepiniz onu selâmla- malısınız."

Elini Rimini yönünde salladı.

"Hoş geldin Antonio Kardeş. Tanrı senden razı olsun, benim ulaşamadığım yüksekliklere sen ulaşasın."

Sustuk. Gözlerimi kapadım, biri batan, öteki doğan iki güneş gördüm, üzüntü ve mutluluk karışımı bir duygu kapladı içimi. Yeniden-gözlerimi açarak dile getirilemeyecek bir yumuşaklıkla Francesco'ya baktım. Başı dizleri arasında kendinden geçmişti, çevresinde olup bitenden habersizdi. Bizden ayrılmıştı.

Juniper bana göz kırptı.

"Gidip biraz çalı çırpı getirip ateş yakayım," dedi kulağıma eğilip.

"Ateş istemiyor, Juniper Kardeş. Şu son günlerde vücudunun ısınmasını istemiyor. Ateş yakarsan paylar bizi."

"Paylasın varsın. O arada iliği kemiği ısınmış olur."

Bunu söyler söylemez, dışarı fırladı, çok geçmeden de bir kucak dolusu odunla döndü, ocak başına çöküp odunları çaktı ve yaktı. Francesco ne bir şey duyuyor, ne bir şey görüyordu, tam göksel bir mutluluk içindeydi. Alevler yükseldi; kulübenin dört yanma yansıdı. Ocağa doğru atıldım, ilkin sırtımı, sonra da karnımı ateşe tuttum. Derken ellerimi, ayaklarımı uzattım, iliğime kadar ıslandım. Sonra Juniper ile ikimiz ateşin önüne oturup kıs kıs güldük. Keyfimiz iyice yerine gelmişti, ama ikide bir Francesco'ya göz atıyor, sıcaklığı duyup duymadığına, bizi azarlayıp azarlamayacağına bakıyorduk.

"Biraz zorlaman gerek onu, Leo Kardeş," diye akıl verdi bana. "Yemeğe zorla. Anlamıyormuş gibi yap, uyurken ateş yak. Gözleri başka yere bakarken, hırkasını onar. Ölmesine bırakma. Farkında değil misin ki bizi doğrudan Cennete götürebilecek böyle bir kılavuz elimize bir daha geçmez."

"Olmaz Juniper Kardeş. Yapamam. İzin vermez. Ben de onunla birlikte donuyorum ve açlıktan ölüyorum."

"Böyle çetin bir hayatı onunla paylaştığın için sana hayranım Leo Kardeş. İnsan gücünün ötesinde olan bir şey bu. Nasıl katlanabiliyorsun?"

"Katlanamıyorum, Juniper Kardeş. Yapabileceğimden daha fazlasını yapıyorum ama gururumdan. Sofuluk değil, gururdan. Bu noktaya gelmişken dönmeğe utanıyorum."

"Kimden utanıyorsun?"

"Herkesten; Tanrı'dan, Francesco'dan, çevremdeki- lerden, kendimden."

"Arasıra, bayramlarda örneğin, şöyle zengin bir sofrada yemek istemiyor mu canın! Ya da şarap yudumlamak veya yumuşak bir döşekte uyumak? Biliyorsun Tanrı bütün şeyleri insan için yapmış, kabul etmek günah değil ki. Bana gelince... (Niye açık konuşmayayım?) Rahatım yerinde, bu yüzden Tanrı'ya şükürler olsun. Duam, sadece yüreğimden değil, aynı zamanda karnımda, sıcak ellerim ve ayaklarımdan, bütün vücudumdan çıkıyor. Bütün sır burada, Leo Kardeş; iyi ile kendi çıkarın olan şeyi karıştırabilmek."

Gülümsedim.

"Kılavuzumuz sen olaydın, vaydı halimize, Juniper Kardeş! Hepimiz besili olarak Cehennemi boylardık."

Juniper cevap vermek için ağzını açmak üzereyken Francesco durumunu değiştirdi. Yüreklerimiz çarparak, soluğumuzu tuttuk. Francesco döndü.

Ateşi görür görmez, "Bu da ne?" diye bağırdı. "Kim yaktı ateşi? Hemen su getirip söndürün onu."

"Peder Francesco, Sevgi Havarisi," dedi Juniper, Francesco'nun dizlerine kapanarak, "Ateş hemşiremiz bizim: niçin öldürmek istiyorsun onu? Acımıyor musun ona, sen ki üstünde yürüdüğün şu toprağa bile acıyan? O da Tanrı'nın kızı ve bize yardım etmek istiyor - bu yüzden geldi ve bize yardım etmek istiyor - bu yüzden gelip ocağa oturdu. Bak nasıl sesleniyor, işitmiyor musun? 'Francesco Kardeş' diyor. 'Ben de Tanrı'nın yarattıklarındanım, öldürme beni!'"

Francesco sustu. Juniper'in sözleri yüreğine işlemişti.

"Juniper Kardeş. Seni eski düzenbaz seni," dedi sonunda gülerek, "geldin sofu hokkabazlığınla her şeyi alt üst etmek istedin."

Ocağa döndü.

"Ateş hemşire, bağışla beni, seni kulübemden kovmuyorum; üstelik, yine gelmeni rica ediyorum."

Bunu dedikten sonra kapıya doğru gitti ve ateşten mümkün olduğu kadar uzağa oturdu.

Ertesi sabah erkenden Francesco beni ayağıyla dürttü.

"Kalk, Leo Kardeş. Kulübe fazla sıcak; rahatız aşırı. Gel, San Damiano'ya gidelim. Manastırın dışında dallardan yapılmış bir barınak var; orada kalmak istiyorum. Ama senden ne haber? Katlanabilecek misin? Gücünü topla, Leo Kardeş. İstediğin zaman gidebilirsin, kaçabilirsin. Bağışla beni, Tanrı'nın küçük arslanı, sana bu denli işkence çektirdiğim için."

Doğruydu, işkence çektiriyordu, ama bunu bana karşı olan büyük aşkından yapıyordu.

"Sen nereye gidersen, ben de oryaya gidiyorum, Peder Francrsco," diye bağırdım ayağa sıçrayarak. "Ardımdaki köprüleri yaktım; geri dönemem artık."

"O halde yürü bakalım, Leo Kardeş. Ben de yaktım köprüleri. Geri dönme yok! Kolunu belime dola da düşmeyeyim. Henüz iyice aydınlanmadı ortalık."

Yakıcı bir soğuk vardı, gök lâcivertti, bütün yıldız sürüleri, ince sabah aydınlığı içinde boğulmuştu. Hâlâ direnip duran zühre, kendini yok etsin diye güneşi bekliyordu. Kuşlar cıvıldamağa başlamamıştı henüz, ama uzaklarda bir horozun ötüşü duyuldu.

"Kuşlar kışın aç," dedim. "Ötmeyişleri ondan olsa gerek. İnsanlar da öyle mi acaba, Francesco Kardeş? Dua ve türküye çevirebilmek için bir şeyler yememiz gerek mi acaba?"

Francesco gülümsedi.

"Aklın fikrin yemekte, Leo Kardeş. Söylediğin her şey Tanrı'ya inanmayanlar için doğru. Ama inananlar için bunun tersi doğru: onlar için de dua besiye dönüyor, karınları doymuş oluyor."

Biz konuşurken ortalık daha bir aydınlandı, doğu göğü pembeleşti, sık iğne yapraklı bir çam altına girdiğimizde bir kuş kapalı duran gözkapaklarmda bir parlaklık duyarak uyandı ve ötmeğe başladı.

"Günaydın, Tarla Kuşu Kardeş!" diye bağırdı Francesco. "San Damiano'ya gidiyoruz. Gel, katıl bize!"

Tarla kuşu dalların arasından fırladı, uyuşukluğunu gidermek için silkindi, sevinç içinde öterek göğe ağdı.

"Onun San Damiano'su da gök," dedi Francesco. "Şimdilik Allahaısmarladık."

Manastıra vardığımızda rahibeler henüz sabah dua- sındaydılar. Kilisenin içindeki lâmbalar yanıyordu. Ayak ucunda ilerleyerek tapmağın küçük penceresine yürüdük ve dışarda durup Tanrı'ya cıvıldayarak hitap eden tiz kadın sesleri duyduk.

"Bu ne büyük zevk Leo Kardeş!" dedi Francesco gözleri yaşla dolarak. "Güneş, tarla kuşu, sabah duası, herkesten önce uyanmış. Sevgiliye ilahiler okuyan İsa'nın gelinleri, ne büyük zevk. Clara Hemşire'nin sesi ötekilerden daha belirli."

Dua bitince, rahibeler beyaz cübbelerine sarılmış bir halde avluya üşüştüler. Francesco'yu görür görmez, buğday görmüş güvercinler gibi tiz, mutlu çığlıklar attılar. îlk önce çıkan Clara Hemşire oldu. Francesco'nun kanlı elini tuttu ve onu gözyaşlarına beledi.

"Peder Francesco..." diye mırıldandı, sesi heyecandan boğulur gibi, "Peder Francesco..."

"Clara Hemşire, senin ve öteki hemşirelerin yanında bir kaç gün kalmak istiyorum. Sizleri selâmlayıp elveda diyeceğim, yola çıkıyorum, Kutsal Baş Rahibe, manastırın dışındaki dallardan yapılmış kulübede kalmak istiyorum."

Clara Hemşire, Francesco'ya bakıyordu, iri gözlerinden yaşlar akıyordu.

"Peder Francesco, kulübe, manastır, bütün hemşireler emrinde. Buyruk senin."

Francesco'nun yaşlı annesi göründü. Bir deri bir kemik kalmıştı, uykusuz geçen geceler ve oruçlar renk bırakmamıştı yüzünde, ama yüzü mutlulukla parıldıyordu. O da sırası gelince, oğlunun elini öpmek için eğildi, elini beyaz saçı üstüne koyup onu kutsadı.

"Anne," diye fısıldadı, "Anne... Pica Hemşire."

Hemşirelerden ikisi kulübeye düzen vermek üzere koştular, ama Clara onları tuttu. "Durun, o işi ben yapacağım," dedi. "Bana bir çalı süpürgesi, bir testi su ve hücremdeki çiçek saksılarını getirin; aynı zamanda bir lâmba ile geçen gün piskoposun vermiş olduğu, içinde saka kuşu olan kafesi de getirin."

Francesco bitkindi. Tapınağın minik penceresi altına yere çöktü ve bekledi. Yüreği acı ve gururla dolu annesi, çekilmiş olduğu avlunun köşesinden ona bakıyordu. Dudakları, ayakları ve elleri soğuktan morarmıştı. Hemşireler onu örtmek üzere kalın bir yün battaniye getirdilerse de onu bir yana fırlatıp ayağa kalkmayı denedi, ama gücünün yetmediğini gördü. İki hemşire ona doğru koştu. Koltuklarından tutarak onu ağır ağır, adım adım kulübeye yürüttüler. Clara onun için bir ot minder sermişti, üstüne de içi bol samanla dolu bir döşek, yumuşak bir de yastık koymuşlardı. Hemşireler onu döşeğin üstüne koyup, ikimizi yeniden yalnız bırakıp gittiler. "Bir istediğin var mı, Peder Francesco?"

"Ne isteyebilir ki Leo Kardeş? Daha ne isteyebilirim ki? Her şeyim var."

Gözlerini kapadı, Allahaısmarladık dermiş gibi bana başıyla işaret etti.

O gece uyku uyumadı, sayıkladı durdu, alnı, elleri, bütün vücudu ateş saçıyordu. İkindiyin gözlerini açtı.

"Leo Kardeş, hemşirelere söyle, beni görmeğe gelmesinler artık. Söyle onlara yalnız kalmak istediğimi, hiç bir şeye ihtiyacım olmadığını. Şimdi bütün dileğim sessizlik. Başka hiç bir şey istemiyorum. Ne ateş, ne yiyecek; sadece sessizlik."

Yastığı kaptığı gibi fırlatıp attı.

"Al onu da dışarı at, Leo Kardeş. İçinde şeytan yatıyor; bütün gece uyutmadı beni. Yastık yerine bir taş getir."

Yanan elini avucuna bıraktı:

"Leo Kardeş, yolculuk arkadaşım, mücadele arkadaşım: bağışla beni... " Sonra gözlerin kapadı.

Dışarı çıktım, kulübenin önünde oturdum, ağladım için için, boğuk hıçkırıklarla; duymasın diye. Clara Hemşire bana doğru geldi.

"Ne yapabiliriz ki, Leo Kardeş? Onu nasıl hayatta tutabiliriz?"

"Hayatta kalmak istemiyor ki, Clara Hemşire. Tırmanışın bittiğini söylüyor. Doruğu çarmıhtı, çarmıha da gerildi. Şimdi kalan tek şeyi, sabırsızlıkla bekliyor, Dirilişi bekliyor."

"Ölümü mü demek istiyorsun, Leo Kardeş?"

"Ölümü."

Clara Hemşire içini çekip, başını önüne eğdi. Derken bir süre sonra:

"Belki saka kuşu onu bir süre daha hayatta tutar. Dün bütün gün öttü mü?"

"Hayır, Clara Hemşire. Korktu sanıyorum."

"Korkusunu atlatıp, türküye başlar başlamaz, belki Peder Francesco o kadar çabuk ölmek istemeyebilir."

Bir şey dedim, ama çok iyi biliyordum ki, Francesco, çok daha tatlı bir türküyü, bulutların, yıldızların ötesinden gelen ve onu çağıran bir cıvıltı sesini duyabiliyordu. Ruh çoktan kafesini açmış, uçup kaçmak üzereydi: kaçıp göksel koroya katılacaktı.

Üçüncü gün ateşi en yüksek derecesini buldu. Soluk yanakları kızardı; dudakları kurudu. Koma halinde görünmeyen varlıklar gördüğünden, ikide

bir yerinden sıçrıyordu. Birden beni çağırdı. Tan atmak üzereydi.

"Leo Kardeş, kimsin sen? Göremiyorum seni."

"Yanındayım, Peder Francesco. Buyur."

"Yanında kalemin hokkan var mı?"

"Hep yanımda duruyor Peder Francesco. Buyur. Söyle."

"Yaz!"

Gözlerini havaya dikmişti, görüntüsü kaybolmadan zamanında yazdırmak için telâştan titremeğe başladı.

"Dinliyorum Peder Francesco."

"Yaz: Tanrı'nın rüzgârıyla eğilen bir sazım ben. Bekliyorum o büyük ozan Ölüm gelsin, haşatımı yapsın, delikler açsın da beni neye çevirsin. Böylece dudakları arasına sıkışmış durumda Tanrı'nın ölümsüz saz-yatağında türkü söyleyerek dolaşayım."

Döşeğe yığıldı kaldı, yüzü yukarı bakıyordu, gözleri kapalıydı. Ama kamaşmasın diye lâmbayı söndürmek üzere kalkarken birden yeniden doğruldu.

"Leo Kardeş!" diye yeniden bağırdı, imdat istermiş gibi avazı çıktığı kadar. "Leo Kardeş! Yaz!"

"Kara başmelek elimden tuttu benim. 'Nereye?' diye sordum. 'Yeryüzünün ardımızda bırakıyoruz' diye cevap verdi, parmağını dudaklarına götürerek. 'Gözlerini kapat da görme onu, görüp yaş dökmeğe başlama.'"

"Yelken açtım," diye devam etti Francesco kıpırdamadan. "Ardımda yeşil toprak, önümde sonsuz siyah deniz, yukarımızda göklerde göktaşı gibi fırlayan kuzey yıldızı. Rabbim, yüreğim elinde; sen yol gösteriyorsun, o ilerliyor. Cennetin ilk kuşu göründü bile."

Gözleri yanıyordu, vücudu baştanbaşa nabız gibi atıyordu. Tüykalemi havada tutmuş bekliyordum.

"Yaz, nerdesin, Leo Kardeş? Yaz!"

"Başmelek Adem ile Havva'yı Cennetten kovduğunda, ikisi de konuşmadan bir toprak yumrusu üstüne oturdular. Güneş battı. Gece dehşet içindeki topraktan yükseldi, dehşet içinde gökten indi; soğuk bir ayaz esmeğe başladı, Havva ısınmak için kocasının göğsüne sokuldu. Kendini daha iyi hisseder hissetmez, yeni doğan minik yumruğunu sıkıp ağzını açtı ve dedi. 'Buyruğun yerine getirilemeyecek, korkunç ihtiyar!'"

Francesco güldü. Herhalde önündeki havada, Havva'nın yeni doğan yumruğunu sıkıp tehdit savurduğu havada, ilk yaratıkları görüyordu. Ama kahkahası gözyaşlarına boğuldu.

"Hâlâ burada mısın, Leo Kardeş? Yaz:

"Başmelek Cebrail yeryüzüne indiğinde, mevsim bahardı. Gördüğü, korkuttu onu. 'Yeryüzü son derece güzel, yosma!' dedi kendi kendine; fazla kalmasam daha iyi burada! Bir marangoz dükkânından dışarı uğradı. 'Burası Nezaret yavrum,' dedi. 'Ne arıyorsun?' 'Meryem'in evini?' Marangoz titremeğe başladı, 'Ya elinde o çarmıh niye? Ya o çiviler, o kan?' 'Bu çarmıh değil, zambak!' 'Kim gönderdi seni?' 'Tanrı' Marangozun yüreğinde bir bıçak döndü. Her şey bitti! dedi kendi kendine. Kapıyı açarken; küçük bir avlu, bir kuyu, bir saksıda fesleğen, kuyunun yanında da minik bir bebek entarisi diken bir kız göründü."

Francesco'nun gözleri, başmeleğinkiler gibi yaşla doldu. İçini çekti; yüreği parçalanıyordu.

"Zavallı Meryem, zavallı/' diye mırıldandı. "Zavallı tatlı küçük Meryem, sevgili oğlunu ölümün aldığı... Rabbim, insanların tek bir yıl içinde döktüğü yaşlar hep birden akacak olaydı, evini alıp götürürdü senin. Ama her şeyi bilirsin ya sen, tek tek akıtırsın o yaşları."

Bu sözler korkuttu onu, ağzından çıkar çıkmaz 'yazma' dedi. "Bunlar şeytanın sözleri. Yazdıysan ne olur sil, Leo Kardeş!"

Bir süre sonra devam etti: "Yüreğimde kalan ufacık bir türkü daha var, Leo Kardeş. Birlikte mezara götürmek istemiyorum; kalemini al, yaz:

"Tanrı sonunda dünyayı yaratmayı tamamladıktan sonra ve elinin çamurunu yıkadıktan sonra, Cennetteki ağaçların birinin altında durup gözlerini kapadı. 'Yoruldum' diye mırıldandı: 'Bir iki dakika neden dinlenmeyeyim?' Uykuyu çağırdı, ama o an kırmızı pençeli bir sakakuşu gelip başı üstüne tünedi, ötmeğe başladı. 'Dinlenme yok, sükûn yok; uyuma! Gece gündüz başının üstünde oturup bağıracağım: dinlenme yok, sükûn yok, uyuma! Uyumana bırakmam seni, ben insan yüreğiyim.'"

Francesco soluk soluğa sırtüstü düştü.

"Nasıl, hoşuna gitti mi Leo Kardeş?" diye mırıldandı.

Ne diyeceğimi bilemedim. Ne diyebilirdim? insan yüreği Tanrı'ya nasıl olur da böyle küstahça hitap edebilirdi.

"Korkma, Tanrının küçük arslanı. Evet, insanın küstahlığı sonsuz, ama Tanrı böyle yaratmış bizim yüreklerimizi öyle dilemiş, ona karşı çıkmasını, direnmesini!"

San Damiano'da geçirdiğimiz o günlerde, vücudu eskisinden çok daha fazla acı çekti; ama ruhu hiç bir zaman bu kadar derin bir mutluluk içinde olmamıştı. Beş yarasından hiç birinin kanamamasına rağmen, acılar içini gittikçe kemirmeğe başlamıştı. Bir kanayan yeri sadece gözleriydi şimdi: gözyaşıyla karışık kan akıyordu.

Geceleri ayak dibinde yatıyordum, ben de onun gibi uyumuyordum, henüz bu dünyadan ayrılmasın diye didinip duruyordum. Bir gün kulak uğuldamaları durdu, saka kuşunun sesini duymuştu. Ağzı açık, gözleri kafese dikili, uzun bir süre dinledi durdu. Yüzünden büyük bir mutluluk okunuyordu.

"Nedir bu sesini duyduğum kuş, bu ne tanrısal musiki?" diyordu bana. "Cennete mi geldik ola?"

Kulağım dikti, yüzü hep o mutluluk içine gömülü dikkatle dinlemeğe devam etti.

"Ah bir bilsen ne dediğini Leo Kardeş!" diye bağırdı sevinç içinde, "Minik tüylü bağrında ne büyük mucize gizli!"

Saka kuşu bize alışmıştı; her gün tan ağarırken öt- meğe başlıyordu. Gırtlağını şişiriyor, minik yuvarlak gözlerini dışarıdaki aydınlığa dikiyordu; öyle candan söylüyordu ki, gagasından kan damlıyordu. Nitekim, türkü onu sarhoş etmişti. Bazan ansızın duruyor, kafesin çubuklarını gagalıyor, kaçıp kurtulma özlemi duyuyordu: dışarıdaki bir dal üstünde tünemiş duran bir serçe görmüştü, ona katılmak istiyordu. Ama çok geçmeden kafesin ortasında asılı duran saz çubuğa tüneyip yeniden türküsüne başlıyordu.

Madam Pica gizlice gelip, girift dallardan meydana gelmiş olan duvarın yarıklarından oğluna bakıyordu. Avucunu ağzına kapamış bir durumda onu uzun uzun seyrettikte sonra, sessizce hücresine dönüyordu. Clara Hemşire ise, kulübenin eşiğinde kaç gece nöbet beklemiş, içeri girmeği göze alamamıştı. Ölmekte olan adamın sevinçli güftelerini dinliyordu, Francesco son zamanlarda kendini türküye vermişti. Ruhu tıpkı saka kuşu gibi neşeliydi, gençliğinde kapalı pencereler altında, dostlarıyla birlikte kenti gezerken söylediği ozan türküleri yeniden dudaklarına gelmişti.

"Pacifico Kardeş burada olaydı da bana lavta çalaydı ah!" deyip duruyordu. "Lavta İsa'nın meleksi ağzıdır derken haklıydı, çünkü melekler konuşmak için havada uçarlaı ve türküyle sohbet ederler."

Bir gün yatağında doğrulup oturdu ve sevinç içinde elini çırptı. "Bütün gece ne düşündüm, biliyor musun, Leo Kardeş?" diye bağırdı bana. "Odunun her bir parçası bir lavta, bir keman, Rabbi ululayan bir sesi var... Hayır duamı almak istiyorsan bana iki odun parçası getir."

Getirdim. Birisini omuzuna dayadı, ötekini de kemen yayı çeker gibi sürtmeye başladı. Döşeğin üstüne oturmuş halde durmadan çaldı söyledi, kıvanç içinde kendinden geçti. Gözleri kapalıydı, başını arkaya atmıştı: vecd içindeydi.

"Odun parçalarını işitiyor musun, türküleri duyuyor musun?" diye sordu bana. "Dinle!"

İlkin sürtmekten gıcırdayan iki sopa sesi duydum. Ama yavaş yavaş kulağım ayarlandı, ruhum uyandı ve iki kuru daldan çıkan tatlı mı tatlı bir ezgi duymağa başladım. Francesco'nun ellerinde dilsiz odun keman olup çıkmıştı.

"İşitiyor musun, Leo Kardeş? İşitiyor musun? Başka şey düşünme, gönlünü ver, dinle. İnsan Tanrı'ya inandı mu, dilsiz odun parçası diye bir şey yoktur, zevkli yanı olmayan acı yoktur, mucizesiz günlük hayat yoktur!"

Bir gün kemanını çalarken yüzü birden rahatladı, sanki koyu bir göle düşmüştü üstüne. Dışarı fırlamış gözlerle kapıdan bakıp bir çığlık attı, bu mutluluk mu, yoksa acı mı ifade ediyordu belli değildi, çünkü o çığlıkla bütün insanlığın neşe ve hüznü vardı. Kimi gördü de çığlık attı, kim sebep oldu diye baktım. Dışarıda kimse yoktu. Issız manastır bahçesinde güçlü rüzgârda, dallardan kopan son yapraklar yere düşüyordu. Rahibeler âyini dinlemek üzere toplanmışlardı. Kuş sürüleri gibiydiler, Tanrıya övgüler okuyan tatlı seslerini duyuyorduk. Ama uzaklarda, her köy evinde korkmuş köpekler havlıyorlardı.

"Ne gördün Peder Francesco?" diye sordum. "Ne gördün? Ne diye bağırdın?"

Nice sonra verdi cevabını, iki odun parçasını yatağın üstüne bırakmış, hâlâ açık gözlerle dışarıya bakıyordu.

"Kimi gördün," diye sordum yeniden. "Ne gördün?"

Dudaklan kıpırdadı, "Ölüm Kardeşi... Ölüm Kardeşi..." diye tekrarladı durdu, görüntüyü kucaklamak istermiş gibi kollarını iki yana açmıştı.

Bir şey demedim. Anlamıştım: Kara Başmeleği görmüştüm. Köpekler de görmüştü onu; bu denli korkmalarının nedeni buydu. Gözyaşlarımı gizlemek için dışarıya çıktım, kulübenin çevresini dolaştım, ama kimseyi göremedim. Kış güneşi o sabah bulutlardan kurtarmıştı kendisini, ovanın

üstündeki çığ örtüsünü kaldırmış, kışı bahar gibi güldürmeğe başlamıştı. Hemşireler kiliseden çıkıp avluda dağıldıktan sonra kahvaltı etmek için - bir lokma ekmek, bir yudum su - yeniden toplandılar. Clara Hemşire beni görür görmez yaklaştı ve tedirgin bir sesle sordu, "Niye ağlıyorsun, Leo Kardeş? Peder Francesco..."

"Peder Francesco Kara Meleği gördü. Çığlık attı, sonra da onu kucaklamak için kollarını açtı..."

Clara Hemşire gözyaşlarını tutmak için peçesinin kenarını ısırdı.

"Ne dedi? Sevindi mi?"

"Bilmiyorum, Clara Hemşire, 'Ölüm Kardeş... Ölüm Kardeş!' diye mırıldanıyordu sadece."

"Dinle bak. Leo Kardeş," dedi sesini alçaltarak, "hâlâ korkmakta olduğum bir şey var. Dikkatli olman gerek, çünkü son bir kaç gün içinde, sinsi sinsi bazı kimseler dolaşıyor manastırın çevresinde. Vahşi adamlar! Hemşirelerden biri tanıdı onları: Perugia'lı haydutlarmış. Oradakiler Peder Francesco'nun ağır hasta olduğunu öğrenmiş olmalılar, onu çalıp götürmek için bu haydutları göndermiş olmalılar. Azizi olmak demek, servet bakımından son derece önemlidir bilirsin. Bu bakımdan dikkatli ol, Leo Kardeş!"

Yüzünü örterek acele acele ayrıldı ve kiliseye daldı.

Piskoposa haber göndersem dedim. Söylerim,- Fran- cesco'yu korumak için Assisi'den asker yollar.

Kulübeye girdiğimde Francesco'nun sırtı duvara dayalı, döşeğinde oturduğunu gördüm. Yüzü durgun ve mutlu görünüyordu.

"Kalemini getir, Leo Kardeş," dedi, geldiğime sevinerek. "Son sözlerimi yazmanı istiyorum, her nerede olurlarsa olsunlar, bütün kardeşlere ve hemşirelere okunacak bir mektup. Bitirince mührümü basacağım, haçı çizeceğim."

Kalemi alıp yam başına diz çöktüm. Ağır ağır, durgun sözlerini tarta tarta yazdırmağa başladı.

"Kardeşlerim, Hemşirelerim. Bugün Tanrı bana büyük çağrıyı getiren Kara Meleği gönderdi. Ben yola çıkıyorum. Ama ilkin size son sözlerimi söylemeden uzaklaşmak istemedim. Çocuklarım, Yoksulluk, Sevgi, İffet ve itaat; Tanrı'nın dört büyük kızı, bundan böyle yanınızdan ayrılmasın, dilerim! Bir an unutmayın ki, Kara Melek yanıbaşmızda nöbet bekler, doğduğunuz günden bu yana ayrılmadan bekliyordur! Her an, bu son saatim- dir, hazırlıklı olmalıyım demelisiniz... Dikkat edin insana değil, Tanrı'ya güvenin. Vücut hastalanır ölüm yaklaşır. Dostlar ve Akrabalar hastanın üstüne eğilir, ona 'Evinizi derleyin toplayın, servetinizi dağıtın, çünkü ölüyorsunuz,' der. Zavallının kansı, çocukları, dostlan, komşuları başında toplanır ağlar gibi yaparlar; o da inleyip sızlanmalarına kanarak vargücünü kullanıp şöyle der. 'Evet, kendimi, ruhumla ve bedenimle, bütün varım ve yoğumla, her şeyimle, sadık ellerinize teslim ediyorum.' Derken bir an kaybetmeden dostlar ve akrabalar, rahibi çağırır, son duasını yaptırırlar. 'Günahlarını çıkartmak istiyor musunuz?' diye sorar Rahip. 'İstiyorum' der o da. 'Ömrüm boyunca kanunsuz olarak ele geçirdiğin şeyleri geri vermek istiyor musun sahiplerine?' 'Hayır, veremem' 'Niçin?', 'Çünkü neyim var, neyim yok, hepsini aileme ve dostlanma verdim.' Böylece konuşamaz olur ve günahlarını bağışlatmadan ölür gider. Derken adamın yastığı başında kahkahayla gülerek dönüp durmakta olan Şeytan ruhunu hemen alıp Cehenneme atar ve böbürlendiği bütün erdemleri, iktidarı, zenginliği, güzelliği de onunla birlikte uçuruma yuvarlanır. Bu arada ailesi ve dostlan malları bölüşür, ona lânet okurlar, 'Kemikleri zift ve cehennem taşında yanar inşallah! Biraz daha bi- riktirseydi bizim için!' Böylece hem göğü, hem yeri inkâr etmiş olur. Geriye ne kalıyor payına? Cehennem: orada fokur fokur kaynayan ziftte sonsuzca ceza görür."

"Ben, Francesco Kardeş, o naçiz kul, büyük günahkâr, size yalvarıp yakarırım Kardeşlerim, Hemşirelerim, Tanrı'nm kendi olan Sevgi adına, ayaklarınızı öperek İsa'nın sözlerini alçakgönüllülük ve sevgiyle kabul etmenizi dilerim. Bu kutsal sözleri kabul edip onlara uyanlar, böylece başkalarına örnek olanlar sonsuzca kutlu olsunlar!"

"Sana da, Leo Kardeş. Yolculuk arkadaşın Francesco Kardeşinden selâm olsun. Duamı almak istersen Kardeşim, yolda ilerlerken söylediğimiz şeyleri unutma. Elinden geldiğince uymaya çalış onlara, kendin nasıl uygun görüyorsan öyle davran, İsa'yı memnun etmeğe, onun ayak izlerinden gitmeğe çalış; Yoksulluk Hanımımızdan, Kutsal İtaatten ayrılma. Bana sormak istediğin bir şey varsa, sor, çekinme, henüz dudaklarım varken, konuşabiliyorken. Allahaısmarladık Kardeşlerim, Hemşirelerim, yavrularım. Elveda Leo Kardeş, yoldaşım, mücadele arkadaşım."

Yorulmuştu. Gözlerini kapatarak döşeğin üstünde tortop oldu. Acısı feci olmalıydı, yüzü allakbullak oluvermişti.

"Acı mı çekiyorsun, Francesco Kardeş?" diye sordum.

Bir an için gözlerini çatı. "Emin olduğum tek bir şey var, Leo Kardeş! Doğduğum günden beri içimde Tan- rı'dan nefret eden biri vardı, şimdiyse, nasıl sevinmem? Kayboldu o."

"Kim Peder Francesco?"

"Beden," diye cevap verdi, bitkin bir halde yeniden gözlerini kapayarak.

O gece hep sayıkladı. Başmelekle konuştu durdu. Geciktiği için paylıyordu onu, yıllardır beklediğini söylüyordu ona. Niye bu kadar geç kalmıştı? Yeryüzünün, insanlar için baştan çıkarıcı olduğunu bilmiyor muydu? Bir ot yaprağının, bir saka kuşunun, yanan bir lâmbanın, tatlı bir kokunun, bu toprak dünyayı bırakmak istemeyecek kadar güçlü olduğunu bilmiyor muydu? Francesco paylayarak onu, konuştu durdu, ölüm anlamış olmalı ki, Francesco durgunlaştı, yakınmalarını bıraktı ve gülmeğe başladı.

Ertesi sabah şakakları yanıyordu. Büyük atalet içindeydi, gözkapaklarını kaldıramıyordu, vücudu kaskatı kesilmişti. Korkup Clara Hemşire'ye koştum.

Mutfaktaydı. "İyi bir Hristiyan bize bir piliç getirdi," dedi bana. "Francesco'nun hastalığını duymuş, ona göndermiş. Haşladım, gücü kuvveti biraz yerine gelir."

"Paskalya perhizi başladı Clara Hemşire. Ağzına et koymaz."

"Tanrı onu hemen almağa karar vermemişse, Leo Kardeş, bizimle birlikte biraz daha kalması için haşlamayı yer. Bekle de, al götür, Tanrı yardımcımız olsun!"

"Peder Francesco," dedim ona doğru giderek. "Clara Hemşire ayaklarına kapanıyor ve Kutsal Sevgi adına bu çorbayı içmeni, vücudunu hemen terketmemeni rica ediyor... Beni seviyorsan ağzını aç."

"Kutsal Sevgi adına, Kutsal Sevgi adına..." diye fısıldadı.

Gözleri kapalı ağzını açtı. Bir yudum aldı, hoşuna gitti, yeniden açtı ağzını, bir yudum daha aldı, derken yavaş yavaş hepsini bitirdi. Biraz etinden de vermeye başladım! Yediğinden habersizdi, karşı koymadan yutuyordu, kafası başka yerdeydi.

Ama ben onu beslerken acayip biri girdi, soluk solu- ğaydı, bir şey arıyormuş gibi bakındı.

"Hey, aptal aptal ne bakıyorsun?" diye bağırdım öfkeyle. "Kör müsün! Burada hasta var."

"Özür dilerim, Keşiş Kardeş," diye cevap verdi. "Burası Kudüs değil mi? Kutsal bir koku duydum, burası Kudüs'tür deyip, dua etmek için girdim. Ama hani nerede? Görmüyorum."

Francesco işitip gözlerini açtı.

"Aklını oynatmışsın sen Kardeşim," dedi gülümseyerek.

"Senden daha deli değilim," diye karşılık verdi garip yolcu; "Cennete girmek isteyip de, perhizde piliç yiyenden daha deli değilim."

Francesco çığlık atıp bayıldı. Edepsiz konuğu kovmak için kalktım, ama sırra kadem basmıştı. Ertesi gün Francesco bana ters ters baktı. "Beni aldattın Leo Kardeş. Bana bağışlanmaz bir günah işlettin."

"Günahımı benim boynuma peder Francesco. Tanrı beni cezalandırsın, seni değil."

"Başkalarının günahını üzerine alamazsın. Ancak Tanrı yapabilir onu. Biz insanlar sadece kendi günahlarımızdan sorumluyuzdur."

"Tanrının seven - esirgeyiciliği büyüktür Peder Francesco," diye cevap verdim, bir zamanlar bana dediği bir şeyi hatırlayarak. "Tanrının seven - esirgeyiciliği, âdiliğinden büyüktür; bu başımdan ümitlerimizi ona bağlamamamız gerekir."

"Haklısın," dedi Francesco, "Tanrı'nın seven - esir- geyiciliğine bağlamalıyız ümitlerimizi. Sadece âdil olaydı, vaydı halimize!"

Günler gelip geçti, Francesco hayatla ölüm arasında asılı duruyordu. Kardeşler sık sık görmeğe geliyorlardı onu; zaman zaman piskopos, Francesco'nun sağlığı konusunda haber almak için birilerini gönderiyor, bir yandan da Assisi'ye gelmesini rica ediyordu. "Gel yavrum/' diye yazıyordu piskopos. "Gel, benim evimde kal. İnsanın vücudu Tanrı'nın kutsal armağanıdır, ama sen onu öldürüyorsun. Cinayet işliyorsun Francesco yavrum. Tanrının ulu buyruğuna, öldürmeyeceksin dediği buyruğa karşı geliyorsun."

Francesco cevap vermeden piskoposun haberine kulak veriyordu. Ama günün birinde piskoposun sarayında kalacağım. Assisi'yi bir kez daha görmek, elveda demek istiyorum."

Kutsal hafta geldi, Francesco'da kendisini İsa'nın çarmıhta çektiklerini hatırlamağa verdi. Her gün beni yanına oturtuyor, İncil okutuyordu, İsa'nın izlerinden gitmişti, peşi sıra ilerlemişti, ihanet olunmuştu, mahkûm edilmişti, eziyet çekmişti, onunla birlikte çarmıha gerilmişti. Paskalyadan önceki kutsal Cuma günü, uzun zamandır kapanmış bulunan beş yarası yaniden açıldı; kalan birazcık kanı da akmağa başladı. Kutsal Cumartesi sabahı kendine geldi.

"Leo Kardeş," dedi elime yapışarak, "günahkâr nâçiz ben, İncil yazarlarından biri olmağa lâyık görüley- dim, yanıma arslanı, öküzü, kartalı veya meleği almazdım. Benim yoldaşım, boynunda kırmızı bir kurdela olan

bir kuzu olurdu kurdelanın üzerinde de şu yazardı: "Paskalya ne zaman gelecek Rabbim, ki beni kurban edesin."

Dirilişten sonra ki Paskalya günü, Hemşireler ellerinde yanan mumlar, Francesco'nun elini öpmeğe geldiler. Doğrulup oturdu ve kollarım başları üstünde tutarak onları kutsadı.

"Hemşerilerim" diye fısıldıyordu, heyecan içinde. "Hemşirelerim, analarım, bilge bakireler, İsa'nın gelinleri..."

Ağlıyordu. Clara Hemşire, Pica Hemşire ve bütün öteki hemşireler de onunla birlikte ağlıyorlardı. Pırıl pırıl aydınlatılmış bulunan kulübe iniltilerle dolmuştu.

"Şimdi dirilişi bekliyoruz, Peder Francesco," dedi Clara Hemşire ona. Ama hüngür hüngür ağladığından duymadı dediğini.

Armağanlar, - Rabbime şükür - Assisi'den akıp duruyordu. İyi yedim ve Isa'nın bugün gerçekten dirildiğini duydum. Erkenden çekilip uyudum.

"Bu gece lâmbayı söndürme," demişti Francesco bana. "Bütün gece yansın. İsa'nın Dirilişi için kıvanç duymalı."

Rahat uyuyordum, uykumda da ta işimde Dirilişi yaşamağa devam ediyordum. Öyle geliyordu ki bana, dünyadaki bütün ruhlar kendi yeteneklerine göre Isa'nın izinden gitmeli.

Onun çarmıha gerilişi, sonra da Dirilişi paylaşmalıydı; çünkü ölümün son meyvesinin ölümsüzlük olduğunun farkına varmıştım. Francesco ile yaşadıkça bunu daha derinden duymuştum.

Tanrı dünyaya ışığı yeniden getirdiğinde ben uyuyordum. Saka uyanmış ötüyordu; ama ben şekerleme yapıyor gözlerimi açamıyordum. Birden Francesco'nun sesini duydum uykumda. Ayağa sıçradım, bir de baktım yatağında oturuyor, iki odun parçası almış keman gibi çalıyor, hatta o muzaffer kıvanç dolu ezgiyi bile, nice yıllar geçti de aradan unutmadım ben; sessiz manastırda oturmuş yaşlı, bitkin bir halde yazdığım şu an, hepsi kulağımda.

Ulu, Her Şeye Gücü Yeten Rabbim Övgü sana, ulusun kutsalsın Ululuk, kutsallık sam yaraşır ancak Kimse lâyık değildir adım ağzına almağa Övgü sana Rabbim, tüm yaratıkların Özellikle güneşin için.

Bize günü getiren, ışık veren Büyük ihtişamla yanan güzel güneşin Bize seni anlatır o, en uluyu!

Övgü sana Rabbim, ay ve yıldız kardeşler için;

Parlak, değerli, güzel gökteki eserlerin için

Övgü sana Rabbim rüzgâr için

Hava, bulut ve bize bahşettiğin her türlü hava için

Övgü sana Rabbim su kardeş için

O alçakgönüllü, sevgili ve saf

Övgü sana Rabbim ateş kardeş için

Geceyi onunla aydınlatırsın

“Güzeldir, güçlüdür, kıvançlıdır.

Övgü sana Rabbim yeryüzü kardeş için Bizi üstünde tutan, bağrına basan Bol meyve, çiçek, ağaç veren Övgü sana Rabbim, sana şükreder Büyük alçakgönüllülükle boyun eğeriz..

Beni duyup türküsü kesmesin diye, sürünerek ona doğru yavaşça ilerlemiş, kollarımı bacaklarına dolayıp dinlemiştim. Yukarımızda, saka kuşu bakmasını bırakmış, o da dinlemeğe başlamıştı. Güneş, ay, ateş ve su alçakgönüllü barınağımıza girmiş, Francesco'nun çevresini almış, dinliyorlardı; ölümün de en sonunda onlarla birlikte girdiğini duymuş gibiydim, soluğumu tutmuş dinliyordum. Ama Francesco hiç bir şeyi, hiç kimseyi görmüyordu. Başını arkaya atmış, türkü söylüyordu, hapishane parmaklıkları açılmış, ruhu uçmağa hazırdı.

Tanrı bir kez daha ışığı getirdi dünyaya. Doğan gün Francesco'yu dudaklarında bir gülümseme, duvara dayanış buldu. Bitkindi: türkü sanki kanıydı da, son damlasına kadar akıp gitmişti.

Öğleye doğru beni çağırıp dedi: "Leo Kardeş, Assi- si'yi bir daha görmek istiyorum. İki sağlam kardeş bul. Juniper ile Masseo gelsinler, beni alıp götürsünler. Bacaklarım pek zayıf: son kez yürüdüm onlarla."

Dışarı çıktım ve Portiuncula'daki Juniper ile Masse- o'ya haber gönderdim. Piskoposa da haber gönderdim, Francesco'nun geldiğini, yolların Perugia'h haydutlarla dolu olduğunu, Francesco'yu kaçırmak için beklediklerini, onun için silâhlı adamlar da göndermesini söyledim.

Kulübeye yeniden girdiğimde Francesco'nun yeniden, ertesi geceki gibi keman çaldığını ve türkü söylediğini gördüm. Bitince bağırdı, "Tanrıya

hastalık kardeş için teşekkürü unuttum!"

İki odun parçasını yere koyup ellerini göğe kaldırdı:

Övgü sana Rabbim, hastalık kardeş için

Ağırbaşlıdır, iyidir, insana acır

Ruhun maddeden kaçmasına yardım eder.

Gözyaşlarımı tutarak dinliyordum. Ey ruhum deyip duruyordum kendi kendime. Ey Ruhum ona elveda de artık. Sonsuzca elveda. Onu bir daha görmeyeceksin. Elveda, elveda sonsuzca.

Juniper ile Masseo geldiğinde, vakit akşamdı. Sessizce Francesco'nun ayakları dibine oturdular. Clara Hemşire gelsi, diz çöktü, elini ayaklarını öptü, sessizce sağına oturdu. Pica Hemşire sendeleyerek girdi. Peçesi altından ak saçı görünüyordu, topladı onu, sonra oğlunun önünde secdeye varıp kalktı, soluna oturdu. Francesco vecd içindeydi, ne bir şey işitiyor, ne bir şey görüyordu. Kollarım kavuşturmuş, sırtüstü yatıyordu, yüzü mutlulukla parlıyordu.

Birden zayıf bir hıçkırık sessizliği bozdu, ama Pica Hemşire dudaklarını ısırdı, hıçkırık duyulmaz oldu.

"Uyuyor," dedi Juniper yavaşça. "Uyandırıp da gidelim. Hava kararıyor."

Kimse cevap vermedi.

Kapıdan bir bahar yeli girdi. Bahçedeki çiçekler açmıştı; kokuları küçük kulübeye dolmuştu. Eşikte bir kuzu belirdi, acıklı acıklı meledi ve kaçtı. Anasını arıyor olmalıydı. Hiç birimiz kıpırdamıyor, konuşmuyorduk; hepimiz de gözlerimizi Francesco'ya dikmiştik. Birden bana Isa'nın ölü görünüşü gibi göründü; sanki onu çarmıhtan indirmiş, ilkbahar çiçekleriyle kaplı yere yatırmış, ve cansız vücudu üzerinde ağlıyorduk.

Dışarda hava kararır kararmaz, Clara Hemşire kalktı. "Gidelim Pica Hemşire," dedi, "Elveda" dedik. Kardeşler alıp götürür onu. Tam zamanı, gece geldi, Perugia'lı haydutlar onu kaçırmak için yolda beklemezler artık."

Pica Hemşire gözlerini silerek kalktı.

"Yavrum" diye başladı.

Ama Clara Hemşire kolunu anasının beline doladı, birlikte tökezliyerek eşiği aştılar. Birden bahçeden gürültülü hıçkırıklar geldi: İki kadın kendilerini tutamamışlardı artık.

Francesco gözlerini açtı, iki kardeşi görünce gülümsedi.

"Geldik mi?" diye sordu.

"Daha yola çıkmadık, Peder Francesco," diye cevap verdi Juniper.

"Daha demin Assisi'deydim," diye Francesco içini çekti; "San Ruffino kilisesindeydim, renkli camlan seyrediyordum, öyle geldi ki bana, İsa'nın hikâyesi sanki orada yazılmıştı. Kurtarıcımız mezar taşını kınp çıkmış, elinde kurdelâ göğe yükseliyordu, kurdelânm üstünde de gök mavisi renginde Pax Et Bonum yazılıydı.!"

Kalktım. "Gidelim. Tanrı adına!" dedim.

Masseo ile Juniper ellerini birbirlerine geçirip oturacak yer yaptılar, üstüne de Francesco'yu oturttular. O da her bir kolunu Kardeşlerin boynuna doladı, dışarı çıktık.

"Gece mi oldu?" diye sordu.

"Evet, Peder Francesco. Yıldızlar var gökte."

"Hava ne hoş kokuyor, nerdeyiz?"

"San Damiano'nun bahçesinde, Peder Francesco, mevsim de bahar," diye cevap verdi Masseo. "Hemşirelere Allahaısmarladık demek istemez miydin?"

"Ayrılış acı, Maseo Kardeş, pek acı. Hırsızlar gibi çıkıp gitsek, daha iyi olur."

Assisi'ye doğru tırmanmağa başladık., iki kadın manastırın dışında bir ağaç altında duruyordu. Bizi görür görmez, biri kollarını açarak ileri doğru atıldı, ama öteki tuttu onu. Ağacın altından tiz bir çığlık duyuldu; sonra her şey durgunlaştı. Yola koyulduk. İkide bir endişe içinde bakıp duruyordum. Perugia'lı haydutlar her an çıkabilir diye. Yolun dönemecinde baş altı gölge belirdi, yıldız ışığında silâhları parıldıyordu. Mahvolduk diye düşündüm birden. Koştum ne oluyor diye, neyse Tanrıya şükür, piskoposun gönderdiği askerlermiş. Francesco'ya doğru koşarak gelip ellerini öptüler.

"Bu silâhlar niye?" diye sordu şaşkınlık içinde. "Allah belasını versin o silahların."

"Pergua'h haydutların sizi kaçırmasından korktuk, Peder Francesco," dedi başkanları.

"Beni kaçırmak mı? Ne yapacaklar bana?"

"Bilmiyor musunuz?" dedi başkanları sırıtarak. "Aziz büyük servettir, düşünün bir; bayramlar, mumlar, adaklar, binlerce ziyaretçi!"

"Leo Kardeş," diye bağırdı Francesco, imdat istermiş gibi. "Leo Kardeş! Nerdesin? Dediğini duydun mu? Doğru mu?"

"Her şey olabilir," dedim. "Şeytandan kurtulmak mümkün Peder Francesco, ama insanlardan, hiç bir zaman!"

"Rabbim al beni!" diye bağırdı Francesco çaresizlik içinde; Assisi'ye varıncaya kadar da ağzını açmadı bir daha.

Piskopos, sarayın kapısında ayakta bekliyordu. Francesco'yu oturduğu yerden indirmemize yardım etti; sonra ileri doğru eğilerek onu alnından öptü.

"Hoş geldin, yavrum" dedi. "Ümidini Tanrıya bağla. Saatin henüz gelmedi."

"Ümidim elbette ki Tanrı'ya bağlı," dedi Francesco. "Saatim geldi."

Francesco'yu yatırdıkları odanın, Assisi'nin damlarına bakan büyük bir penceresi vardı. Bütün kent görünüyordu, zeytinlik, sonra bağlık, güzel düzenlenmiş ova, çayırlarda kıvrılarak dolaşan ağır dere. Aşağılara doğru San Damiano'nun, daha sonra da Portiuncu- la'mn yerini tahmin edebilirsiniz.

Francesco ertesi sabah yatağında kalkıp oturdu ve gençliğinde o kadar çok sevdiği görünümü görünce, hüngür hüngür ağlamağa başladı.

"Anne," diye mırıldandı. "Assisi, anam benim, sevgili Umbria..."

Hasırımı aynı odanın bir köşesine yaymamı söylemişti: birlikte uyuyor, birlikte uyanıyorduk. İki serçe, pencerenin dışındaki saçağın altına yuva kurmuşlardı. Her sabah tan ağarırken erkeği uçmağa, cıvıldamağa başlardı. Dişi kuş herhalde folluğa yatmıştı, erkek de ötüşüyle ona kuvvet veriyordu. Francesco bana döndü. "Leo Kardeş," diye sordu heyecan içinde, "Doğru mudur, insan ne zaman gözünü kaldırsa, kulaklarını dikse, mucizelerle dolduğu doğru mudur? Bir taş kaldırmaya gör, altında, ıslak karanlıkta, Tanrıya kulluk eden yok edilmez bir hayat parçası görürsün: kanat çırpmağa hazırlanan, minik, alçakgönüllü bir tırtıl, kelebek olup güneşe uçmağa hazır olan. Bizler, insan varlıkları başka şey mi yapıyoruz sanki!"

O konuşurken piskoposluk sarayının önünde yuhalar, küfürler duyduk. Büyük bir kalabalık toplanmış olmalıydı: gürültü büyüktü, kapıya da güm güm vuruluyordu. Her halde biri bir düzlüğe çıkmış, kalabalığa nutuk çekiyordu. Piskoposun habercisi odamıza girdi.

"Tedirgin olmayın, Peder Francesco," dedi. "Assisi belediye başkanı ile piskopos kanlı bıçaklı, hergün buraya halkı topluyor ve tehditlere başlıyor. Kiliseye ayak basmalarını yasak etti."

Francesco pek tedirgin oldu. "Ayıp! Ayıp!" diye bağırdı. "Barıştırmalıyız onları!"

Haberci gider gitmez, bana döndü. "Leo Kardeş, Tanrıya söylediğim ilahi hiç bitmiyor. Kalemini al, yaz ne olur."

Kalemi buldum, yazdırmağa başladı.

Övgü sana Rabbim, sana karşı olan aşırı sevgilerinden düşmanlarını bağışlayanlar için Büyük sevgileri uğruna

haksızlık ve kavuşturmaya katlananlar kutsaldır Kutsaldır barışanlar, çünkü sen Rabbim onlara taç giydireceksin.

İstavroz çıkardı. "Gel, Leo Kardeş, yardım et, kalkayım. Destek ol bana; kapıda görünüp halka hitap etmek istiyorum... Hayır, hayır, onlara hitap etmeyeceğim, ikimiz yanyana durup gönüllerimizden şimdi kopmuş olan şu sözleri türküyle okumağa başlayacağız."

Kolunu belime doladım, avlıya girdik. Kapıyı açtım. Kudurmuş kalabalık girmek üzere atılır gibi yaptı, ama Francesco'yu görür görmez durdular.

"Yavrularım," dedi Francesco, kalabalığı kutsayarak, "Çocuklarım, Tanrı birkaç iyi söz söylememi buyurdu. İsa adına, izin verin söyliyeyim."

Başıyla bana işaret etti, ikimiz de sokak kapısına dayandık, elele verdik, ve avazımız çıktığı kadar okumağa başladık:

Övgü sana Rabbim, sana karşı olan aşırı sevgilerinden düşmanlarını bağışlayanlar için Büyük sevgileri uğruna

haksızlık ve kavuşturmaya katlananlar kutsaldır Kutsaldır barışanlar, çiibkü sen Rabbim onlara taç giydireceksin.

Piskopos kapıda görünmüştü. Saygı değer yaşlı bir adamdı, halka iyi gözle bakıyordu. Çok geçmeden o da bize katılarak şarkı söylemeğe başladı, mucize de o sırada yer aldı. Belediye başkanı kalabalığı yarıp geldi, piskoposun önünde diz çöktü.

"Isa adına," dedi, "ve kulu Francesco adına, düşmanlığımızı unutuyorum Peder ve isteğin üzere hareket etmeğe hazır olduğumu söylüyorum."

Piskopos pek duygulanmıştı. Eğildi, rakibini kaldırdı, sarıldı, öpüştüler.

"Görevim, beni alçakgönüllü ve iyi olmaya, barış sağlamaya zorluyor," dedi. "Ama ne yazık ki yaradılıştan çabuk öfkeye kapılıyorum. Sana yalvarırım, bağışla beni!"

Halk da diz çöküp, Tanrı'yı övdü; sonra herkes Francesco'ya doğru koşup barış getirenin elini ve ayağını öpmeğe başladılar.

içeri girdiğimizde, Francesco mutluydu, pırıl pırıl- dı. Duyduğu büyük kıvanç dertlerini unutturmuştu ona, acı duymadan yürüyebiliyordu.

"Prens ile büyücü kadının hikâyesini bilir misin, Le- o Kardeş? Bir zamanlar yakışıklı bir prens varmış, kötü bir büyücü kadın onu büyülemiş ve insanları yiyen korkunç bir hayvan biçimine sokmuş. Herkes ondan nefret ediyormuş. Silâhlanmışlar ve onu öldürmek üzere peşine düşmüşler. Bu arada hayvan gittikçe daha da vahşileşiyormuş. Ama günün birinde acı duyan genç bir kız ona gidip, ağzından öpmüş. Birdenbire, korkunç yüz eriyip kaybolmuş, korkunç hayvanın ardındaysa, yeniden yakışıklı prens çıkmış... Halk, Leo Kardeş, tıpkı o büyülenmiş prense benzer."

Francesco'nun bu son başarısı yormuştu onu. Bir an için bütün kuvvetlerini seferber etmişti ve mucizeyi yaratmıştı. Ama odasına döner dönmez kendinden geçerek yatağa düştü. Piskoposun habercisini çağırdım. Gül sirkesini alıp geldi. Francesco'yu ayılttık. Piskopos geldi.

"Bir doktor çağırayım da sana, baksın, Francesco oğlum," dedi. "Benim evimdesin. Senden sorumlu benim."

Francesco başını salladı istemiyorum der gibi.

"Hayata saygı göstermelisin, Francesco Kardeş," diye üsteledi Piskopos: "Sadece başkalarının ve solucanların hayatına karşı değil, kendi hayatına karşı da. Hayat Tanrının soluğudur: onu boğmaya hakkın yok. Kutsal itaat adına boyun eğ!"

Francesco kollarını kavuşturup sustu. Doktor geldi, gözleri ateş saçıyordu, sarılıklı bir yüzü vardı. Hastayı soydu, evirdi çevirdi, dikkatle yüreğini dinledi.

"Tanrının yardımıyla iyileşebilir," dedi.

Francesco başını salladı. "Ya Tanrının yardımı olmazsa," dedi.

"Bence güze ancak çıkarsın, Peder Francesco. Ondan ötesi Tanrının bileceği iş."

Francesco bir an sustu, sonra kollarını göğe kaldırdı. "O halde hoşgeldin Ölüm Kardeş, ilk güz yağmurlarıyla birlikte."

Bana dönüp gülümsedi. "Doğru değil mi Leo Kardeş/' dedi. "Tanrı'ya ölüm için de teşekkür etmeliyiz. Öyle değil mi? Kalemini al bir kez daha, benim cefamı çeken yoldaşım, yaz."

Övgü sana Rabbim Ölüm Kardeş için

hiç bir çatılının elinden kaçamadığı

Öldürücü günahtan ölenlere vah!

Kutsaldır ol kişi, ki On Emir'e boyun eğer.

Ölümden korkmaz, onu sever.

Bütün İlâhi parçasını bir kâğıda yazdım ve mührünü basması, haçı çizmesi için Francesco'ya verdim. Kâğıdı aldı, baktı, başını salladı.

"Rabbim, daha çok diyeceklerim vardı," diye mırıldandı. "Seni daha nice övecektim. Ama gönlümü, bedenimi bilirsin. Övgü sana herşey için."

Kalemi alarak yazdı. "Övgü sana Rabbim, herşey için!" Sonra kâğıdın alt köşesine kocaman bir haç çizdi.

"Bitti!" diye bağırdı. "Şükür Her Şeye Gücü Yetene, bana yeter derecede zaman verdiği için. Şimdi Tan- rı'nın küçük kuzusu, söyle Pocifico'ya da lavtasını alsın gelsin. Tanrıya yaklaşıyorum, yoruldum; şimdi tek istediğim bir şey var, o da türkü okumak!"

Adam gönderdim, akşama doğru Pacifico lavtasıyla geldi. Francesco onu açık kollarıyla karşıladı.

"Tanrı'nın ozanı, insanın gerçek ağzı, hoş geldin! Lavtayı indir bakalım omuzundan. Al şunu, şu kâğıt parçasını ve üstünde yazılı olan türküyü oku. Ben de okuyacağım, yanımdaki, Tanrı'nın küçük arslanı da, hücremizin dört duvarı da okuyacak: taşlar, harç ve resimler, hepsi birden okuyacaklar!"

Çok geçmeden, hücremiz gür sevinç sesleriyle çınladı. Pencere açıktı, güneş batmak üzereydi; ışık ağaçların yapraklarından damlıyordu. San Ruffino'nun çanı akşam duasına çağırıyordu, sesi sonsuz bir tatlılıkla havaya dökülüyordu. Francesco'nun sesi gittikçe daha gür çıkıyordu. El çırpmağa başlamıştı; hırkasının altından, baştan başa yaralı bereli vücudu oynuyordu.

Bütün bunların ortasında kapı açıldı, içeri piskopos girdi, yüzü asıktı.

"İsa'nın kutsamasını istiyorsan, Francesco, yavrum, şarkı söyleme. Gelip geçenler durup sizi dinliyor, yeniden küfre başlıyorlar. Herkese Piskoposun sarhoş olduğunu söylüyor; belediye başkanını yendiğinden cümbüş yapıp zaferi kutluyor diyorlar."

Ama Francesco kendini türkünün tadına kaptırmıştı. "Piskopos," diye cevap verdi, "varlığım yük geliyorsa, evinden gideyim. Türkü söylüyorum, çünkü yapabildiğim tek şey bu şu anda, Tanrı'ya yaklaşıyorum. Onunla karşılaşmak üzereyken nasıl sevinmem?"

"Haklısın yavrum," dedi Piskopos, "Ama ötekiler Tanrıya yaklaşmıyorlar, anlamazlar seni. Onlara rezalet gibi geliyor bu. Bu yüzden, söyle ama, sesini kıs da söyle, duymasınlar."

Bu sözleri söyleyip gitti.

"Pacifico Kardeş," dedi Francesco. "Herkes kendi açısından haklı. Piskopos da haklı, biz de haklıyız. Sesimizi kısıp da söyliyelim. Lavtayı ver hocam. Ben de çalmak istiyorum."

Lavtayı kolları arasına alıp, acıyan parmaklarıyla ağır ağır çalmağa başladı; biz de iyice sesimizi kısarak, Tannyı öven türkümüze devam ettik. İçimiz yatıştıktan sonra Francesco lavtayı Pacifico'ya verip gözlerini kapadı. Türkü yormuştu onu. Pacifico ayakucuna basa basa kapıya yürüdü.

"Assisi'den gitme," dedim ona. "Francesco seni yarın da isteyebilir. Türkü ülkesinde artık o."

Ama Francesco ertesi gün başka bir kaygıya kapıldı.

"Zaman kaybetmemeliyiz," dedi bana bir sabah erkenden; "ölmeden önce Kardeşler ile Hemşirelere vasiyette bulunmak istiyorum; hayatımı hepsinin önüne sermek istiyorum, günahlarımı açıklayacağım. Olur da nelere katlandığımı, ne kadar mücadele ettiğimi duyan bir ruh çıkar, yokuş yukarı tırmanırken cesaret bulur. Kalemini aç, Leo Kardeş ve yaz."

Bütün gün Francesco'yu dinledim ve yazdım. Bazen pek duygulanıyordum. Bazen gözlerimi silmek için durmak zorunda kalıyordum; bazen de duran Francesco oluyordu: sözler heyecanını dile getiremediğinden ağlıyordu.

ilkin gençliğini anlattı: ipekliler kadifeler içinde, başında kırmızı bir tüy, geceleri arkadaşlarıyla kapı kapı nasıl dolaştığını, parti parti nasıl gezdiğini, pencere altlarında nasıl dikilip sevgililerine serenat yaptığını. Sonra nasıl küstahlaştığını, düşman öldürerek ün kazanmak için nasıl savaşlara katıldığını, sonra şövalye olup Assisi'ye nasıl döndüğünü anlattı. Derken bir gece Tanrı'nın sesini duyup nasıl korktuğunu yazdırttı. "Rabbim beni kurtarmağa tenezzül buyurdu." dedi, "beni Assisi'li Francesco'yu bak nasıl kurtardı: ben hâlâ günah içinde debelenip dururken, cüzzamlılara karşı, büyük nefret duydum. Tanrı beni içlerine attı, onları öpmemi, soyup yaralarını yıkamamı buyurdu, onları kucaklayıp öpüp de yaralarını yıkayınca dünya değişir gibi oldu. Eskiden bana çok acı gelen şey tatlılaştı, ballaştı. Çok geçmeden dünyadan el etek çektim, bu boş dünyayı ve bütün nimetleri bırakıp yüreğimi ve gönlümü Tanrıya verdim. Tanrı bana kardeşler verdi ve kutsal Incil yoluyla kendi hayatıma ve onların hayatına nasıl düzen vereceğimi açıkladı. Benimle gelmeyi kabul edenlerin herşeyden önce, varlarını yoklarını dağıtmaları gerekiyordu, içi dışı yamalı tek bir hırka ile, düğümlü bir ipimiz olacaktı; çıplak ayak yürüdük. Hepimiz

saftık, okuma yazma bilmiyorduk, her birimiz bir ötekimize boyun eğiyordu. Ellerimle çalıştım, yine de isterim ki, bütün kardeşler namuslu bir iş öğrenip çalışsınlar, para kazanmak için değil, örnek olsunlar diye ve tembellikten kaçınsınlar diye. Çalışarak kazanamadığımız zaman ancak kapı kapı dileniriz. Tanrı bana bu selâmı yolladı: daima Pax et bomım! diyelim."

Bütün gün ve ertesi gün Francesco gözleri kapalı oturdu ve bütün hayatını anlattı: soluk soluğa kanlı ayaklarla çıktığı dik, korkunç yokuşu anlattı.

Avuntu bulamadan ölen babasını, rahibe olan soylu anasını; Clara Hemşire ile Kardeşleri bir bir anlattı! Roma'da karşılaştığı ateşli Ispanyol misyoneri Domi- nic'i; Sonsuz Kent'te etine Fransisken entarisi giyen ve ayaklarına kapanan "Jacopa Kardeş" dediği soylu kadını anlattı. Roma'daki minik kuzu olayını da yazdırt- tı. Kasabın biri omuzuna vurmuş, hayvanı kesmeğe götürüyordu. Francesco arkasından gidiyordu, korkan hayvancık, ona bakıyor, bakıyor, imdat istermiş gibi inildiyordu. Francesco'nun yüreği sızladı hayvancağıza. Kasaba koşup sarıldı ve bağırdı, 'Isa'nın, Sevginin adına bu kuzuyu kesme!' Vahşi kasap kahkaha kopardı. 'Ya ne yapayım onu?' diye sordu. 'Onu bana ver, Kardeşim. Tanrı defterine iyi iş yaptın diye yazar, öteki dünyada bir sürü armağan eder sana.' 'Neler diyorsun,' diye bağırdı kasap, 'sakın bahsettikleri şu Francesco sen olmayasın? Assisli'li mucizeler yaratan?' 'Ben Assisi'li günahkâr Francesco'yum. Mucize kim, ben kim? Ben günahkârın biriyim, ağlayan bir günahkâr. Ağlıyorum Kardeşim ve bu kuzuyu kesmemen için yalvarıyorum.' 'Al hayvanı,' dedi korkan kasap. 'Al senin olsun, bedavadan veriyorum. Gör işte yaptığın mucize değil de nedir!' Kuzuyu sırtından indirdi. Francesco onu kucağına alıp Jacopa kardeşe armağan etti; derler ki o gün bu gün hayvan yanından ayrılmamış, hatta o da kiliseye gidiyor, ikon önünde başkaları gibi diz çöküyormuş."

Francesco'nun bütün hayatı kapalı duran gözlerinin önünden geçiyordu. Issız, kutsal dağ Alvernia yeniden hayalinde yükseliverdi, çarmıha gerili Isa, beş dişli yıldırım gibi üstüne bir kez daha düşer gibi olduğunda yürekler parçalayıcı bir çığlık attı.

"Rabbim ben bir hırsızım. Çarmıha gerilen bir hırsız. Beni sağına al!"

Akşama doğru vasiyetini bildirdi ve gözlerini çatı. "Leo Kardeş," dedi tatlı tatlı bakarak, "Sana çok eziyet çektirdim yavrum; seni pek yordum, Rabbimiz için yazdığımız İlâhiye şu sözleri de eklemem doğru olur."

Övgü sana Rabbim küçük kuzu için Tanrının küçük arslanı Leo Kardeş için Söz dinler, sabırlıdır, o da benimle birlikte tırmandı yokuşu

Ne var ki o betiden daha değerli Rabbim

çünkü nice kez doğaı/la savaşıp üstün gelmiştir om.

Önünde eğilip, ayaklarını öptüm. Bir şeyler söylemek istiyordum, ama hıçkırıklar sesimi boğuyordu.

"Bütün hayatımı yeniden yaşadım," dedi Francesco. "Acılarımı yeniden duydum, Leo Kardeş, pek bitkinim. Pacifico Kardeşi çağır. Üçümüz birden şarkı söyleyelim, acık içim ferahlasın."

"Piskopos yine paylar," dedim.

"Haklı, ama biz de haklıyız. Git Pacifico'yu çağır."

Ozan geldi.

"Hazır mısın Tanrı'mn bülbülü!" diye bağırdı Francesco mutluca. "Haydi, hep birlikte!"

tikin lavtanın sesi yavaş çıkıyor, gelip geçenler duymasın diye de sesimizi yükseltmiyorduk. Ama yavaş yavaş alev aldık, hem geçenleri hem de piskoposu unutup Francesco'nun övgü İlâhisini gürül gürül okumağa başladık. O ne büyük zevkti! Ölüm kapının ardında korkusuz aldırmadan beklerken, biz, başlarımız geride kuşlar gibi ötüyor, hayatı ve ölümlülüğü ölümsüzlüğe çeviriyorduk.

Ama üçümüz de Cennetin yedinci katma çıkmışken, Elias Kardeş kapıda belirdi. Canı sıkkın, suratı asıktı. Bol para toplamış olduğu köy gezisinden henüz dönmüş bulunuyordu. Piskopos sarayının önünden geçerken türküyü duymuştu, seslerin arasında Francesco'nun sesini tanımıştı. Halk dinlemek üzere sokağın ortasına toplanmıştı bile. Kimi kahkahayla gülüyor, kimi öfkeleniyordu.

"Şu son günlerde, "dedi aralarında biri Elias'a, "Piskopos Sarayında şarkıdan başka şey duyulmaz oldu. Meyhaneye döndü."

Elias odaya öfkeyle girdi. Francesco onu görünce sustu.

"Francesco Kardeş," dedi öfkesini tutarak, "Kusura bakma ama böyle lavta çalarak her geçenin duyacağı şekilde şarkı söylemen azizlik ününe hiç yakışmıyor. Halk ne der? Senin hakkında olsun, düzenin için olsun ne der? Vâz ettiğimiz sıkı düzen, azizlik hayatı bu mu? Ruhlarımızı Cennete böyle mi götüreceğiz?"

"Ya nasıl götüreceğiz Elias Kardeş?" diye sordu Francesco çekingen bir sesle, öğretmeni tarafından paylanan bir çocuk gibi.

"Şarkı söyleyerek mi? Korkarım buna sebep şu ozan olacak!" dedi Elias, arkasında lavtayı saklamağa çalışan Pacifico'ya dönerek.

Francesco'nun yanaklarına kan hücum etti.

"Sorumlu benim! Pacifico Kardeşin yaptığından sorumlu benim! Leo Kardeş için de sorumlu benim! Hepiniz için Tanrı'ya hesap verecek olan benim! Şarkı söylüyorsam Tanrı buyurduğu için söylüyorum. 'Francesco' dedi bana Tanrı, 'artık işe yaramazsın. Elias yetkini aldı elinden ve kardeşlikten seni attı. Sen de lavtanı al, yalnızlığa çekil ve şarkı söyle!"

"İyi ya, yalnızlıkta şarkı söylemeni buyurmuş. Kendi ağzınla söyledin," diye karşı çıktı Elias. "Yalnızlıkta kabul ama burada Assisi'nin göbeğinde, neredeyse sokağın ortasında değil. Kusura bakma ama Francesco Kardeş, düzenin başbuğu benim, sorumluluk bende."

Francesco kollarını açtı, sonra yanma götürdü onları. Cevap vermek istiyordu, sözler neredeyse boğacaktı onu. Sonunda bana döndü.

"Leo Kardeş, buradan kovuluyoruz, buradan bile... Nereye gideriz şimdi biz? Ne olacak halimiz? Haydi kalk, gidiyoruz."

"Nereye Francesco Kardeş? Şimdi gece."

"Buradan kovuluyoruz, buradan bile." deyip duruyor, kollarını çaresizlik içinde açıp kapıyordu.

"Hele sabah olsun Francesco Kardeş" dedi Elias, "Kimse seni gitmeğe zorlamıyor, sadece sesinizi kısın o kadar. Yarın Tanrı içinize ne ilham indirirse, öyle davranırsınız."

Eğildi. Francesco'nun elini öpüp ayrıldı.

Dehşet içindeki Pacifico bu arada sıvışmıştı. İkimiz yalnız başımıza kalmıştık.

"Ne dedin, Leo Kardeş?"

"Hiç, Peder Francesco. Bir şey demedim."

"Dedin. Kurtların arasında yaşayan kuzu değil, kurt olmalı dedin, Leo Kardeş; aklı yerinde olan böyle der. Ama Tanrı bana yeni bir delilik verdi, ben diyorum ki kurtların arasında yaşayan kuzu olmalı, yerlerse de aldırmamak! Neydi, ölümsüz tarafımıza ne diyorlardı Leo Kardeş?"

"Ruh"

"Tamam. İşte o, Leo Kardeş. O yenilemez!"

Ertesi sabah Francesco keyifli uyandı. "Dinle, Leo Kardeş," dedi, "artık Pacifico'nun lavtasına ihtiyacım yok. tik kez, dün gece müzik ile türkünün gerçek anlamını anladım. Sen uyuyordun, horluyordun, ama şu kemik yığını dedikleri Francesco acıdan uyuyamıyor- du. Zavallının kanı döşeğinde birikintiler meydana getirmişti; gerçekten acı çekiyordu... Sokaktan son geçenleri işittim; köpeklerin havladığını, kapıların ve pencerelerin kapandığını işittim; sonra sakin, durgun bir tatlılık, ne dile getirilmez, büyük zevkti o! Birden penceremin altında bir gitar duydum. Müzik uzun sürdü, bazen yakından geliyordu, bazen uzaktan, pek uzaklardan, sanki gitar çalan kentin bir ucuna gidip geliyordu. Hayatımda bu kadar zevk duymadım Leo Kardeş, zevk değil, Tanrısal vecd. Hatta daha öte bir şey! Tan- rı'mn bağrına gömülmüştüm de, kendimi tamamiyle ona teslim etmiştim."

Francesco bir ara durdu, sonra devam etti:

"Bu müzik biraz daha sürecek olaydı, Leo Kardeş, mutluluktan ölecektim."

Bir süre sonra ekledi:

"Elias lavta çalınmasını, türkü söylenmesini istemedi. Tanrı da penceremin altında serenat yapan bir melek gönderdi, Oh olsun Elias'a!"

Ayağa kalkmak istedi, ama gücü yetmedi. "Gel, yardım et bana, Leo Kardeş," dedi, "gidelim, türkü söyleyebileceğimiz yere gidelim, Portiuncula'nm yanındaki küçük kulübemize."

Pacifico'yu çağırdım, Francesco'yu kucakladık, sokak kapısına götürdük. Piskopos yoktu, köyleri dolaşmağa gitmişti. Azizin yola çıktığı, Portiuncula'ya dönmekte olduğu haberi yıldırım hızıyla ağızdan ağıza yayıldı, bütün kent duydu; dar sokaklardan geçerken adamlar evlerinden atölyelerinden dışarı uğruyor, kadınlar onlara katılmak için koşuyor, defne dalları sallayan çocuklar kafilenin önünde gidiyordu.

Kale kapısından geçtik, zeytinliği aştık, bayırdan inmeğe başladık. Ağustos ayıydı, hava pek sıcaktı. İncirler meyve yüklüydü; asmalardan ağır üzüm salkımları sarkıyordu: tarlalar biçilmişti; ova kurumuş ot ve güneşin sararttığı incir yaprağı kokuyordu.

"Ağır git, acele etme," diye yalvarıyordu Francesco. "Bu sevgili toprağı yeniden göreceksiniz siz, ama ben görmeyeceğim. Duamı istiyorsanız yavaş gidin."

Bulanık gözlerle Assisi'yi görmeğe çalışıyordu, zeytinliği asma bahçelerini - her şeyi - onları birlikte Cennete götürecekti sanki. Sevgili kent arkamızda görünmez olunca, Francesco bağırdı. "Durun! Son bir kez bakıp elveda diyeyim!"

Durup yüzümüzü kente çevirdik. Arkamızdaki halk da durdu, bekledi. Francesco evlere, kiliselere, kulelere ve en tepede duran yarı yıkık kaleye baktı, baktı. Tam o sırada çanlar ölü için açılmağa başladı.

"Niçin ölü çanı çalıyor?" diye sordu.

"Bilmiyoruz, bilmiyoruz," diye cevap verdik hepimiz.

Ama herkes biliyordu ki, ölmeğe giden Francesco'ya elveda diyorlardı. O gittikçe görünmez olan gözlerini silerek Assisi'yi, arkasından ilk kez Rabbe seslenmek için gittiği mağaraların bulunduğu Subasi- o tepesinin zeytin ağaçlarıyla kaplı yamaçlarını görmeğe çalışıyordu.

Yavaşça kolunu kaldırıp, sevgili kentin üstünde haç çizdi.

"Elveda Assisi ana," diye mırıldandı. "Övgü sana Rabbim, evleriyle, halkıyla, bağları bahçeleriyle, pencerelerin altında ki fesleğen ve

mercanköşk saksılarıyla bu güzel kent için övgü sana; Sior Pietro Bernardone, Madam Pica ve küçük dilenci oğullarıyla elveda sana. Ey Assisi! Bir yerini bozmadan seni avucumun içine alıp, Rabbin ayaklarının dibine koyabileydim! İmkânsız ama, imkânsız, sevgilim; elveda!"

Gözlerinden yaş döküldü, başını bitkin göğsü üzerine bıraktı.

"Elveda," diye fısıldadı yeniden. "Elveda..."

Ardımızda ağlayan halk ağıt okumaya başlamıştı. Hep birlikte yürüyorduk, acele acele gidiyor, bir an önce varmağa çalışıyorduk. Kulübeye varınca, Francesco'yu yavaşça yere yatırdık: biz farkına varmadan yavaşça kollarımızda bayılmıştı. Halk dağıldı; Portiuncu- la'daki kardeşler - Juniper, Ruffino, Masseo, Giles, Bernardo - onu öpmeğe koştular ama o kendinde değildi, dudakları elinde duymadı.

Bir, iki, üç hafta geçti - bağbozumu yapıldı, asma yaprakları kızarmağa başladı, incirler ballanmağa, zeytinler parıldamağa başladı, ilk leylekler güneye doğru kulübemizin üstünden uçtular, kırlangıçlar yeniden yolculuğa hazırlandılar.

Francesco başının üstündeki sesleri duyunca, gözlerini açtı. "Leylekler kırlangıçları da alıp güneye götürüyorlar," dedi.

Kollarını göğe kaldırdı.

"iyi yolculuklar size kırlangıç kardeşler. Çok geçmeden büyük bir leylek de beni alıp götürecek."

Bazen gözlerini açtığında eli elimde, kıpırdamadan yattığı oluyordu; bazen yatağında doğrultuyordum, bize sonsuz sevgilileri yoksulluktan, barıştan, sevgiden söz ediyordu; çevresini alan, tek kelimesini kaçırmak istemeyen kardeşlere tatlı tatlı bakıyordu. Son sözleri bunlar dedik kendi kendimize; sadece bizim için değil bu sözler, orada bulunmayan bütün kardeşler için; bugün doğacak kardeşler ve hemşireler için. Bunlar kaybolmasınlar diye zihnimize yazmak görevimiz oluyordu.

"Sevgi nedir kardeşlerim?" diye sordu bize sarılmak istermiş gibi kollarını açarak. "Nedir sevgi? Sadece acıma değil, iyilik değil. Acımada iki şey vardır: verenle alan. Sevgide tek şey vardır, ikisi birleşir ayrılmaz olurlar. "Ben" ile "sen" yok olur. Sevmek demek insanın kendini sevgilide kaybetmesi demektir."

Bir gün elini uzatıp benimkinin içine koydu.

"Leo Kardeş, ölmeden önce Jacopa Kardeşi görmek, ona elveda demek istiyorum. Bu lütfü esirgeme benden ne olur; bir kağıt al, yaz: 'Tanrının küçük dikencisi Francesco Kardeşten Jacopa Kardeşe: hayatımın son anını yaşıyorum Jacopa Kardeş. Bu dünyada beni son kez görmek istiyorsan vakit kaybetme, haberi alır almaz Potiuncula'ya koş. Biraz gecikirsen beni bulamazsın. Kaim örülmüş bir kefen al da gel; cenaze törenim için mum da getir."

Yanında diz çökmüş duran kardeşe döndü, Juniper idi.

"Juniper Kardeş, senden de ricam bu haberi alıp..."

Birden sustu. Başını kaldırdı; birşey dinler gibiydi. Tatlı bir gülümseme yayıldı yüzüne.

"Roma'ya gitmen gerekmez artık, Juniper Kardeş. Tanrı'ya hamdolsun! Yine de teşekkür ederim sana."

Bunu der demez kapıya doğru döndü. Hepimiz birden bir şey bekliyormuşuz gibi kapıya baktık.

Ayak sesleri geliyordu. Kim olduğunu anlamak üzere koştum, ama kapıya varmadan çığlık attım: Jaco- pa kardeş karşımdaydı! Soylu kadın girdi ve Francesco'nun ayaklarını, yaralarını öpmeğe başladı.

"Peder Francesco... Peder Francesco," diye fısıldadı, ağlıyarak ellerini okşuyordu.

Francesco avucunu saçma koydu kadının. "Hoş geldin, hoş geldin Jacopa Kardeş, çok sevindim geldiğine, çok... Kim getirdi sana haberi?"

"Kutsal Meryem uykumda geldi. Francesco ölüyor, dedi, koş ona. Ördüğün kefeni de al, cenaze için de mum götür. Bana verdiğin kuzunun yününden, ellerimle ördüm."

Francesco kalkıp oturdu. Ellerine, ayaklarına baktı, içine çökmüş kanlı göğsünde parmaklarını gezdirdi; içini çekti.

"Bağışla beni eşek kardeş," dedi, "bu harabe vücudum için bağışla."

Acı acı güldü.

"Ve sen saygı değer Doğa Ana, sen de beni bağışla... Bana pırıl pırıl muhteşem bir vücut verdin, bek ben seni nasıl çamura, pisliğe çevirdim!"

Ama konuşurken gözleri birden oyuklarında dışarı fırladı. Kolunu uzatarak, kapıyı gösterdi.

"işte!"

"Kim?"

"Dilenci! Dilenci Leo Kardeş. Kapıda; delik elini kaldırıp beni selâmlıyor. Bak kukuletasını indiriyor şimdi. Yapma! Yapma!"

"Peder Francesco, Peder Francesco, korkma!"

"Ben, benim, benim o! Yüzünü görüyorum, alnında çarmıh, şakaklarında kızıl demirle dağlanmış izler... Girdi işte... Yaklaşıyor."

Francesco hırkasının yeniyle gözlerini örttü.

"Geliyor... Geliyor..." diye mırıldanıyordu titreyerek. "Bak, mutlu mutlu gülüyor, kollarını bana uzatıyor!"

Bu kez öteki kolunu da gözlerinin önüne getirdi; ama yine görmeğe devam ediyordu.

"Geldi, geldi," diye çığırdı. "Döşeğimin üstüne, yanıma uzandı. Geldi! İmdat! Leo Kardeş, imdat!"

Uzanarak bana sarıldı. Sonra elleriyle sağını solunu yokladı; başımın arkasına baktı.

"Kimse yok," diye mırıldandı. "Kimse yok."

Az sonra düşünceli düşünceli şöyle dedi.

"İkimiz birleştik, bir olduk. Yolculuk bitti."

Sonu yaklaşıyordu. Kardeşler dört bir yandan Fran- cesco'ya elvedaya geliyorlardı. Elias köyden köye, azizin ölmekte olduğunu, cenaze töreni için mum alıp koşmalarım haber vermişti. Piskoposun da San Ruffi- no'daki Zangoça haber edip gece gündüz ölü çanı çalmasını sağlamıştı. San Damiano'daki hemşireler, haç önünde Tanrıya yalvarıyordu. Francesco'yu henüz ellerinden almaması için dua ediyorlardı; Kurt Kaptan dağdan inmiş, Portiuncula'ya gelmişti. Francesco ayak ucuna basa basa yaklaştı, bir sepet üzüm ve incir getirmişti. Francesco gözlerini açtı ve onu tanıdı.

"Kuzu Kardeş, hoş geldin! Alvernia'nın vahşi çaylakları ölmekte olduğumu haber etmişlerdir sana. Elveda Kardeşim."

"Ölen sen değilsin. Peder Francesco," diye cevap verdi vahşi kardeş, "Sen değilsin, biziz. Yaptığım her şey için bağışla beni."

"Tanrı bağışlar seni kuzu kardeş, ben değil. Sen kurtulursan, her şey de kurtulur, kurtken yediğin kuzular bile."

Kurt Kardeş getirdiği sepeti aldı ve ölmekte olan adamın eline verdi.

"Biraz incir, üzüm, elveda diyesin diye getirdim onları Peder Francesco. Rahat vicdanla yiyebilirsin. Çalınmış değil!"

Francesco avucunu olgun meyve üstüne koydu, serin tazeliği hoşuna gitti. Sonra salkımdan bir üzüm koparıp ağzına koydu. Derken bir incir alıp akan balını emdi.

"Elveda kardeşlerim, incirler, üzümler. Son kez elveda. Bir daha göremeyeceğim sizleri!"

Eylül ayı sona erdi. Ekim başlarında bir gün gök karardı ve ilk güz yağmurları yağmağa başladı. Zeytin ve çam ağaçlarının üzerini ince, yumuşak bir sis kapladı, dile getirilemeyecek bir tatlılık sel gibi bastı dünyayı, toprak ıslak havada verimli ve mutlu uzanmış yatıyordu. Francesco gözlerini açtı. Kulübe sabahleyin erkenden gelen kardeşlerle doldu. Çoğu yere çömelmiş oturuyordu: kimi ayakta duruyordu. Hepsi de sessizce ona bakıyor: sessizliği bozamıyordu. Arasıra gözlerini siliyor, soluk almak için dışarı çıkıyorlardı. Francesco kolunu uzatıp onları selâmlıyordu.

"Gidiyorsun, Peder Francesco," dedi Bernardo, diz çöküp elini öperek. "Gidiyorsun, çok geçmeden Cennete olacaksın. Son bir kez ağzını aç da bizimle konuş."

Francesco başım salladı.

"Çocuklarım, kardeşlerim, babalarım: size söyleyeceğim her şeyi söyledim. Yüreğimdeki bütün kanı size verdim. Artık ne söyleyeceğim kaldı, ne de vereceğim kan var. Başka sözüm olaydı Tanrı yeryüzünde daha uzun süre tutardı beni."

"Diyecek hiç bir şeyin yok mu bize?" diye bağırdı Giles, ayakta durup ağlamakta olduğu köşeden.

"Yoksulluk, Barış, Sevgi., o kadar kardeşlerim... Yoksulluk, Barış, Sevgi."

Kalkıp oturmağa çalıştı, olmadı.

"Beni soyun kardeşlerim. Yere koyun da toprağa değeyim, toprak da bana değsin."

Ağlaya ağlaya soyduk, yere yatırdık, çevresinde yere çöktük. Hepimiz de vücudunun üstünde Başmele- ğin varlığını duyduk.

Clara Hemşire gelmişti ki; hiç birimiz görmemiştik, kapıda durmuş dinliyordu. Birden bir hıçkırık duyduk. Dönüp baktık, kapıda tortop olmuş,

yüzü sımsıkı peçesine sarılmış ağlıyordu. Ansızın inlemeğe, ahuvaha başladı.

"Ne ağlıyorsun kardeşim?" diye sordu Francesco, şaşırmış bir durumda.

Kimse cevap vermedi.

"Bu hayat o kadar tatlı mı sanıyorsun? Sonsuz hayata inancınız nerde kaldı kardeşlerim? Bu kadar zayıf mıydı? Ölüm kardeş, kapının ardında duran ölüm kardeş insanlığı bağışla, insanlar ulu haberi bilmiyor, bu yüzden korkuyorlar senden."

Bakındı.

"Pacifico nerdesin? Lavtam çal, hep birlikte okuyalım."

Övgü sana Rabbim, bütün yaratıklar için

Özellikle güneş kardeş..

Ben de katıldım ötekilere, söyledikçe ben de zihnim gezinmeğe başladı. Kulübe, Portiuncula; Assisi... Her şey kayboldu, pırıl pırıl, yemyeşil, sonsuz bir meçhul toprakta buldum kendimi. Francesco toprağın ortasında durmuş yatıyordu. Son nefesini veriyordu. Sine sine ince bir yağmur yağıyordu, uzaktaki dağ dorukları sisle kaplıydı. Yeni bellenmiş topraktan tatlı bir koku yükseliyordu. Ta uzaklarda deniz iç çekiyordu, Francesco yalnızdı, kimse yoktu yanında; ama birden hava donar gibi oldu, başlangıçtaki on iki kardeş çevresinde toplandılar, başları kukuletaları içindeydi. Çıt çıkmıyordu, ahuvah, inleme yoktu. Ben de aralarındaydım, gözlerimi kaldırıp oniki kişinin ardına baktığımda kukuletaları indirilmiş, saçları kesilmiş yüzbinlerce kardeş gördüm. Ölüm duasını okuyorlardı. Derken diz çöküp uzağa baktım; öküzler, atlar, köpekler, koyun sürüleri gördüm, hepsi de inleyerek bize doğru geliyorlardı. Kardeşlerin arkasında durup, başlarını önlerin eğdiler. Sonra vahşi hayvanlar - kurtlar, ayılar, tilkiler, çakallar - ormandan çıkıp evcil kardeşleri arkasında dizildiler, onlar da inildemeğe başladı. Birden tepesinde binlerce kanatlı varlık işittim. Gözlerimi açtım, kuş sürüleri vardı, her cinsten, tiz çığlıklar atarak iniyor, Francesco'nun çevresine konuyordu; bir keklik, tüyünü yolmağa, ağıt okumağa başladı.

"Sevgili Francesco'm, sevgili Francesco' m," diye mırıldandım. "Bütün hayvanlar kuşlar geldiler, ağlıyorlar, hepsi de cenazene gelmiş..."

Ansızın gök mavi, yeşil, altın ve kırmızı şimşeklerle donandı. Başımı kaldırdım. Hava kanatlarla dolmuştu. Binlerce melek inip, ölmekte olan adamın çevresine kondu, kanatlarını katladılar ve gülümseyen yüzlerle ruhunu götürmek için beklediler.

Birden yürek parçalayıcı çığlıklar düşümden uyandırdı beni. Üç kadın Francesco'nun üstüne atılmış, gitmesin diye tutuyorlardı. Pica Hemşire, Francesco'nun başını kolları arasında tutuyordu, Clara Hemşire ona sarılmış ayaklarından öpüyor, Jacopa Kardeş elini göğsüne bastırıyordu.

Güneş batmıştı; dışarıda yağmur yağmağa başlamıştı; toprağı yumuşatıyor, çatlatıyordu. Tam o sırada Francesco'nun üzerinde iki kanat gördük.

Yüzü pırıl pırıldı, gözleri açık göğe bakıyordu. Birden kıpırdadı. Bütün gücüyle davranarak, hepimize bir bir baktı. Dudakları oynadı, son bir söz söyleyecek gibiydi. Yanaştım.

"Yoksulluk, Barış, Sevgi..."

Sesi çıkmıyordu, sanki pek uzaklardan geliyordu, öteki kıyıdan. Soluğumu tutup, işitmeğe çalıştım. Ses yoktu.

Ansızın hepimiz birden vücudunun üzerine atılıp öpmeğe ve ağıt okumağa başladık.

Hücreme kapanmış, sevgili Pederimin hatırasıyla gözyaşları içinde alt üst olmuş bir durumda, son sözleri yazdığım şu kutsal anda, minik bir kırlangıç gelip, cama vurmağa başladı. Kanatları ıslanmıştı; üşümüştü. Kalkıp, onu içeri aldım.

Şendin o, Peder Francesco, şendin; minik kırlangıç kılığında gelmiştin.